SILTA 3

ETIIKKA JA KIRKON OPPI

SILTA 3

ETIIKKA JA KIRKON OPPI

Katri Hanki
Outi Könni
Ulla Lehtonen
Pekka Manninen
Seppo Nyyssönen

Sanoma Pro Oy
Helsinki

Tiedustelut
Sanoma Pro Oy, Helsinki
puh. 020 391 000
sähköposti: asiakaspalvelu@sanomapro.fi

www.sanomapro.fi

Kustantaja: Sanoma Pro Oy
1.–4. painos, 2016

ISBN 978-952-63-2632-0

Toimitus: Taina Nyström, Miia Vatka
Ulkoasu: Tarja Petrell
Taitto: Tarja Petrell
Kuvitus: Kauko Kyöstiö/Spatio Oy (kartat ja graafit)
Kuvatoimitus: Kati Koivikko
Kansi: Hannes Heikura, Kauneutta ja kuolemaa. Sotilas vartioi unikkopeltojen tuhoamista Afganistanissa. 2007.

© Katri Hanki, Outi Könni, Ulla Lehtonen, Pekka Manninen, Seppo Nyyssönen ja Sanoma Pro Oy

Kopiointiehdot

Tämä teos on oppikirja, joka on suojattu tekijänoikeuslailla (404/61).

Tämän teoksen tai sen osan valokopiointi, skannaaminen tai muu digitaalinen kopiointi tai käyttö edellyttää oikeudenomistajan luvan.

Kopiosto ry myöntää teosten osittaiseen kopiointiin lupia. Tarkistakaa, mitkä valokopiointi- ja digiluvat ovat kohdallanne voimassa. Lisätietoja luvista www.kopiosto.fi

Teoksen tai sen osan muuntelu on kielletty.

Lukijalle

Tämä kirja on tehty lukion uskonnon kolmannen kurssin, Ihmisen elämä ja etiikka, opiskeluun. Kirjan keskeisiä teemoja ovat kristillinen maailmankatsomus, ihmisen elämänkysymykset, etiikan perusteet sekä yksilön ja yhteisön etiikka. Kirjan alkuosan lukujen avulla voi opiskella kristillisen opin eli dogmatiikan peruslinjauksen Jumalasta ja ihmisestä sekä siitä, mikä elämässä on kristinuskon mukaan keskeistä. Esille tulevat myös ihmisenä olemisen peruskysymykset: elämän tarkoitus, kärsimys ja kuolema. Kirjan alussa esitetty kristillinen oppi on vuosisataisen pohdinnan vakaa perusta.

Kirjan loppuosan kappaleissa etiikan eli hyvän ja pahan, oikean ja väärän pohdinnassa kohdataan muuttuvan maailman asiat. Etiikkaa myös tulkitaan kristillisen perinteen valossa.

Tietolaatikot ja kirjan kuvitus syventävät aihealueita. Jokaisessa kirjan luvussa on myös tehtäviä, jotka auttavat tietojen ja taitojen omaksumisessa. Myös sanasto ja hakemisto on tehty opiskelua helpottamaan. Kirja soveltuu oppituntiopiskelun lisäksi myös kurssia itsenäisesti suorittavalle opiskelijalle.

Toivomme, että kirja auttaa sinua löytämään perusteita oman maailmankatsomuksesi rakentamiseen. Ihmisenä eläminen on yhteinen seikkailu, jossa on paljon miettimisen aiheita. Löytämisen riemua!

Tekijät

Vinkkejä kirjan lukemiseen ja itsenäiseen opiskeluun

- Silmäile luvun otsikot ja kuvat ja mieti, mitä tiedät aiheesta jo ennalta.
- Lue luvun teksti läpi.
- Lue tietolaatikot ja kuvatekstit.
- Kertaa luvun sisältö otsikoiden ja tummennettujen sanojen avulla.
- Hyödynnä kirjan sanastoa keskeisiä asioita kerratessasi.

Sisällys

Kristillinen maailmankatsomus 8

1. Kristillisen opin perusteet 10
2. Kristillinen jumalakäsitys 18
3. Kristinuskon käsitys ihmisestä 26
4. Kristillinen pelastuskäsitys 34
5. Eskatologia – oppi lopusta 42

Ihmisen elämänkysymykset 48

6. Näkökulmia elämän tarkoitukseen 50
7. Kärsimys ja kuolema 56
8. Kristillinen elämäntapa 62

Etiikan perusteet 70

9. Etiikan peruskäsitteitä 72
10. Eettisiä ajatusmalleja filosofiassa ja teologiassa 78
11. Kirkkojen eettisiä korostuksia 86
12. Ihmisoikeudet 94

Yksilön etiikka 102

13. Elämän alun ja lopun eettisiä kysymyksiä 104
14. Ihmissuhteiden etiikka 111
15. Seksuaalietiikka 118
16. Terveys eettisenä kysymyksenä 126
17. Eettisiä näkökulmia työhön 134

Yhteisön etiikka 142

18. Hyvä ympäristö 144
19. Oikeudenmukainen yhteiskunta 152
20. Sodan ja rauhan etiikka 160
21. Yritystoiminnan etiikka 169
22. Median valta ja vastuu 176
23. Tieteen etiikka 183
24. Tekniikka ja etiikka 190

Sanasto 198

Hakemisto 203

Palmusunnuntain ehtoollinen Bagdadissa.

Kristillinen maailmankatsomus

1. Kristillisen opin perusteet
2. Kristillinen jumalakäsitys
3. Kristinuskon käsitys ihmisestä
4. Kristillinen pelastuskäsitys
5. Eskatologia – oppi lopusta

1. Kristillisen opin perusteet

Kristillinen maailmankatsomus antaa näkökulmia ja tulkintoja moniin ihmistä askarruttaviin kysymyksiin: Miten maailma syntyi? Mikä on ihmisen paikka maailmassa? Mikä Jumala on? Mitä kuoleman jälkeen tapahtuu? Miten ihmisen tulisi elää? Kristillisillä kirkoilla ja yhteisöillä on omia opillisia ja eettisiä korostuksiaan, mutta siitä huolimatta voidaan puhua myös yhteisestä kristillisestä maailmankatsomuksesta: kristinuskon oppi tiivistää uskon sisällön, ja etiikka puolestaan kertoo, millaisia näkemyksiä kristinuskossa on hyvästä elämästä.

Dogmatiikan sisältö

Teologista tutkimusta, joka tarkastelee kirkkojen oppia, kutsutaan dogmatiikaksi. Dogmatiikassa on kyse **opin** synnyn, kehityksen ja sisällön **selvittämisestä**, ja keskeistä on opinkohtien, **dogmien, tutkimus**. Opin kokonaisuutta puolestaan kutsutaan dogmaksi. Esimerkiksi luterilaisen kirkon opit Jumalan luonteesta, ihmisen pelastumisesta ja siitä, mitä ihmiselle tapahtuu kuoleman jälkeen, muodostavat osan kirkon dogmasta.

Kun dogmatiikassa tutkitaan sitä, mitkä tekijät ovat ajan kuluessa vaikuttaneet tietyn opin syntyyn, on kyse **oppihistoriasta**. Sen selvittäminen edellyttää syvällistä perehtymistä kuhunkin aikakauteen, kirkon asemaan siinä ja ajassa vaikuttaneisiin filosofisiin virtauksiin. Keskeisenä mielenkiinnon kohteena ovat esimerkiksi kirkolliskokoukset, joita pidettiin ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoina, ja joissa muotoiltiin kirkoille yhteisen uskontunnustuksen perusteet ja sisältö.

Dogmatiikka voi tutkia myös **yksittäisten opinkohtien tulkintaa**, esimerkiksi sitä, miksi toisissa

Kristus Vapahtaja -patsas Rio de Janeirossa Brasiliassa. Patsasta on tulkittu monin tavoin: ylösnoussut Kristus, siunaava Kristus, rukoileva Kristus.

Kyyhkynen on Pyhän Hengen vertauskuva. Sitä käytetään myös rauhan, viattomuuden ja puhtauden symbolina. Kyyhkynen päästetään vapauteen ortodoksisessa vedenpyhittämisjuhlassa.

kirkoissa opetetaan ehtoollisaineiden, leivän ja viinin, muuttumista Kristuksen ruumiiksi ja vereksi ja toisissa taas niiden pelkkää vertauskuvallista luonnetta. Voidaan tutkia myös vaikkapa **yksittäisen teologin**, esimerkiksi Martin Lutherin tai Philipp Melanchthonin, **kirjoituksia** ja ajattelua. Eri kirkkojen oppien ja niiden erilaisten tulkintojen tutkimus auttaa myös kirkkojen välisissä oppikeskusteluissa. Dogmatiikka palvelee siis ekumeniaa eli kirkkojen yhteyspyrkimyksiä.

Kirkon oppi yhdistää ja erottaa

Ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoina kysymys oikeasta opista oli keskeinen, koska oli tarpeen tehdä eroa muihin uskontoihin ja tunnistaa niin sanotut **harhaopit**. Tämän vuoksi monissa **kirkolliskokouksissa** tarkennettiin yhä yksityiskohtaisemmin, mistä juuri kristinuskossa oli kyse. Esimerkiksi 300-luvuilla pidetyissä Nikean ja Konstantinopolin kirkolliskokouksissa päädyttiin siihen, että kristinuskon Jumalalla on yksi olemus ja kolme persoonaa.

Kirkon opin kehittely ei päättynyt kuitenkaan ensimmäisiin vuosisatoihin. Kirkon sisällä alkoi muodostua uusia tulkintoja. Esimerkiksi idässä tietyt opin kohdat, kuten kolminaisuusoppi, tulkittiin eri tavoin kuin lännessä. **Kristinuskon hajaantuminen** eri tunnustuskunniksi eli kirkoiksi perustui siis opin erilaiseen ja uudenlaiseen tulkintaan. 1500-luvun uskonpuhdistuksen jälkeenkin on dogmien sisältöä kirkoissa täsmennetty ja muokattu. Esimerkiksi 1800- ja 1900-lukujen puolivälissä hyväksyttiin katolisessa kirkossa opit Jeesuksen äidin, Marian, synnittömästä sikiämisestä ja taivaaseen ottamisesta.

Kristinuskon opillinen sisältö

Ensimmäisissä niin sanotuissa ekumeenisissa kirkolliskokouksissa muotoiltu oppi yhdistää kaikkia kristillisiä kirkkoja. **Apostolisessa uskontunnustuksessa** on selkeästi kolme kohtaa, jotka muodostavat kristinuskon opillisen ytimen. Ensimmäinen on usko Jumalaan kaiken luojana, toinen usko Kristuksen ylösnousemiseen ja kolmas usko Pyhän Hengen olemassaoloon sekä ikuiseen elämään kuoleman jälkeen. Kristinuskon oppi sisältää siis näkemyksen **Jumalan kolminaisuudesta**. Jumala on yksi, mutta hän ilmenee kolmena: Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä. Oppi sisältää myös tulkinnan Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen merkityksestä. Esimerkiksi Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko ja Jehovan todistajat eivät hyväksy Jumalan kolminaisuutta, ja siksi kristilliset kirkot eivät pidä näitä kristillisinä yhteisöinä.

Jumalakuva ja **pelastuskäsitys** muodostavat opin ytimen. Kristinusko pyrkii näin vastaamaan kysymykseen, miten ihminen pelastuu ja mitä hä-

Uskon luonne

Kun ihminen toteaa: ”Minä uskon Jumalaan”, hän ilmaisee lauseessa uskonsa kohteen ja sen, että hänellä on usko, jolla hän uskoo. Kristillisen jaottelun mukaan on kahdenlaista uskoa: usko, jolla uskotaan ja usko, joka uskotaan. Usko, jolla uskotaan, on ihmisen oma uskon kokemus. Uskossa, joka uskotaan, on puolestaan kyse niistä opeista ja korostuksista, joita usko sisältää ja joihin se kohdistuu.

Kirkon oppi on vastaus kysymykseen, mitä sisältää se kristillinen usko, joka uskotaan. Suomalaisilla on kyselyjen mukaan uskoa tuonpuoleiseen, mutta uskon kohteet ovat määrittelemättömiä. Heidän mielestään jumala on elämää ohjaava ”korkeampi voima” tai jokin, joka on kaiken näkyvän takana. Monet vastaajat eivät tunne kirkon näkemyksiä ja opetuksia, ja osin siksi heillä on oma kuvansa jumalasta.

Alttari on kirkkorakennuksen keskeisin paikka. Kuva Aitolahden kirkosta Tampereelta.

nelle tapahtuu kuoleman jälkeen. Edellisten lisäksi kristinusko sisältää myös näkemyksen siitä, millainen ihminen on ja mikä on hänen tehtävänsä ja asemansa maailmassa. Kirkkojen oppikokoelmaan kuuluu lisäksi opetuksia **seurakunnan luonteesta** ja **kirkon merkityksestä**. Esimerkiksi luterilaisessa kirkossa korostetaan sanan ja sakramenttien merkitystä. Raamatun selittämiselle ja pyhien toimitusten, kuten kasteen, toimittamiselle annetaan erityinen painoarvo kirkon elämässä. Dogmaan kuuluu myös käsitys **tulevaisuudesta** ja **viimeisistä tapahtumista** eli eskatologiasta. Kristinusko sisältää siis myös tulkinnan ajasta ja sen etenemisestä.

Yleinen ja erityinen ilmoitus

Kristinusko on ns. **ilmoitususkonto.** Tämä tarkoittaa sitä, että Jumala on kristinuskon mukaan ilmoittanut itsensä ihmisille. Ihmisillä ei muutoin olisi mahdollisuutta tuntea Jumalaa ja uskoa häneen. Kristinuskon mukaan Jumala kertoo itsestään kahdella eri tavalla, yleisellä ja erityisellä ilmoituksella. Kun puhutaan yleisestä ilmoituksesta, sanotaan, että Jumala ilmoittaa itsensä **luonnossa ja omassatunnossa**. Jokainen ihminen voi ymmärtää Jumalan olemassaolon ihmetellessään luonnon suuruutta ja kauneutta. Ihminen myös erottaa oikean ja väärän toisistaan ja tuntee esimerkiksi häpeää tai syyllisyyttä tehtyään väärin.

Kristinuskon mukaan erityinen ilmoitus tarkoittaa sitä, että Jumala on ilmoittanut itsensä konkreettisesti **Raamatussa ja erityisesti Kristuksessa.** Jumalauskon erityinen perusta on siis Raamatun sanomassa. Kun yleinen ilmoitus sisältää ajatuksen, että kaikilla kansoilla ja kulttuureilla on mahdollisuus tuntea jumaluus, erityinen ilmoitus viestii, että kristinuskon perustana oleva Raamattu sisältää ymmärrettävimmän kuvan Jumalasta ja ihmisen pelastumisesta.

Opin perustana Raamattu ja traditio

Kaikki kristilliset kirkot perustavat oppinsa Raamattuun. Raamatun tekstejä tulkitaan kuitenkin eri tavoin. Tämä johtuu osaksi siitä, että kaikkia kristinuskon opin keskeisiä kohtia ei ole käsitelty Raamatussa yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi triniteettioppi eli ajatus Jumalasta pyhänä kolminaisuutena on Raamatun teksteistä nousevaa tulkintaa; kolminaisuudesta sinänsä ei Raamatussa kirjoiteta mitään.

Katolisessa ja ortodoksisessa kirkossa painotetaan Raamatun lisäksi myös kirkon perinteen, tradition, merkitystä. Oppi on näiden kirkkojen mukaan Raamattuun perustuva, mutta huomioon otetaan myös ennen Raamatun kirjoittamista alkanut niin sanottu **apostolinen traditio**, jonka uskotaan välittyneen kirkoissa katkeamatta. Esimerkiksi ekumeeniset kirkolliskokoukset edustavat apostolista traditiota. Katolinen ja ortodoksinen kirkko näkevät Raamatun osana kirkon perinnettä, joten Raamattu ja traditio eivät ole toisistaan erillisiä opin lähteitä.

Protestanttiset kirkot ovat korostaneet pitäytymistä yksin Raamattuun. Ongelmana kuitenkin on, että kaikki Raamatun opetukset eivät ole yksiselitteisiä. Osa niistä on myös niin vahvasti sidoksissa oman aikansa kulttuuriin, ettei niiden soveltaminen nykypäivään ole helppoa. Myös protestanttisissa kirkoissa näkyy ajan vaikutus oppiin. Esimerkiksi luterilaisessa kirkossa naispappeuden hyväksymistä edelsi pohdinta siitä, voidaanko Uudessa testamentissa oleva kehotus naisen vaikenemisesta seurakunnassa tulkita uudella tavalla. Ratkaisussa korostettiin, että tältä osin Uusi testamentti oli sidottu oman aikansa kulttuuriin eikä ohje sen vuoksi enää ollut voimassa.

Risti on kristinuskon tärkein symboli. Tyhjä risti kertoo kristinuskon perussanoman: Jeesus on noussut kuolleista. Ristillä ilmaistaan myös kuulumista kristilliseen yhteisöön. Kuvassa ristiä ympäröi orjantappura, joka viittaa Jeesuksen kärsimyksiin ennen kuolemaansa. Kristittyjen motoristien Gospel riders -järjestön 20-vuotisjuhlakokoontuminen Hartolassa vuonna 2008.

Dogmatiikan ja etiikan suhde

Dogmatiikan tavoitteena on tutkia ihmisen ja tuonpuoleisuuden, transsendenssin, suhdetta. Dogmatiikassa tarkastellaan siis **uskon kysymyksiä** ja sitä, millainen ihmisen asema Jumalan edessä on. Etiikka puolestaan tutkii **ihmisten keskinäisiä suhteita**. Dogmaattisia ja eettisiä asioita ei siten pidä sekoittaa: kristinuskon dogmit tiivistävät uskon sisällön ja kristillinen etiikka kertoo, miten ihmisen pitäisi elää toisten ja luonnon kanssa.

Kristinuskon dogmit heijastuvat kuitenkin myös moraaliseen ja eettiseen toimintaan. Kristillinen ihmiskuva nimittäin vaikuttaa siihen, miten tekojen moraalista oikeellisuutta tai vääryyttä tulkitaan. Usko Jumalaan voi synnyttää eettisesti hyvää toimintaa, jolloin dogmatiikka vaikuttaa etiikkaan.

Usko Jumalaan eri ikäryhmissä

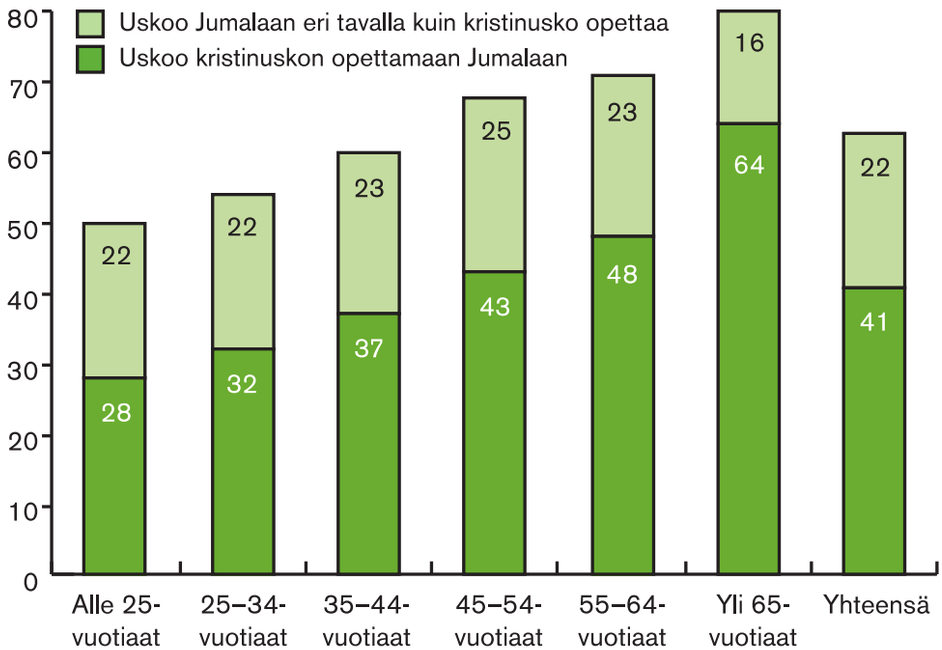

Lähde: Urbaani usko. Nuoret aikuiset ja kirkko. Toim. Teija Mikkola, Kati Niemelä ja Juha Petterson. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96. 2006.

Tehtävät

1. Selitä käsitteet **a)** dogmi **b)** dogma **c)** dogmatiikka **d)** ilmoitususkonto **e)** yleinen ilmoitus **f)** erityinen ilmoitus.

2. Pohdi, millaisissa elämänvaiheissa tai -tilanteissa ihminen saattaa herkimmin pohtia kristinuskon opillisia kysymyksiä.

3. **a)** Mitkä luvussa esitellyistä kristinuskon opeista ovat sinulle tutuimpia?
   b) Mitkä niistä tuntuvat täysin vierailta?
   c) Mistä tämä voisi johtua?

4. Mitkä dogmatiikan tutkimuskohteet ovat mielestäsi kiintoisimpia, mitkä tärkeimpiä? Perustele vastauksesi.

5. Tarkastele viereisen sivun graafia Usko Jumalaan eri ikäryhmissä.
   a) Mitä kuvio kertoo suomalaisten jumalauskosta?
   b) Mistä erot eri ikäryhmien välillä voisivat johtua?
   c) Yli 80 % suomalaisista kuuluu kirkkoon. Miksi vain noin 40 % uskoo Jumalaan kirkon opettamalla tavalla?

2. Kristillinen jumalakäsitys

Uskonnoissa korostetaan uskoa yhteen tai useampaan jumalaan tai jumaluuteen. Uskonnot voidaankin luokitella monoteistisiin, polyteistisiin tai panteistisiin sen perusteella, millainen niiden jumalakäsitys on. Kristinusko on monoteistinen uskonto eli sen mukaan on olemassa vain yksi Jumala.

Jumala ilmoittaa itsensä

Kristillisen jumalakäsityksen pohja on Raamatun teksteissä. Niiden kuvaukset Jumalasta kuuluvat niin sanottuun Jumalan **erityiseen ilmoitukseen**. Olennaista on, että Raamatun mukaan Jumalasta voidaan tietää vain se, minkä Jumala on itse ilmoittanut ihmisille.

Perustavin ajatus Jumalasta liittyy Vanhan testamentin Mooseksen kirjojen kohtaukseen, jossa Mooses kysyy Jumalalta, kuka hän on. Jumala vastaa: ”Minä olen se, joka olen.” (2. Moos. 3:13–14) **Oleminen**, olemassaolo, on siten Jumalan **perusolemus**. Kaikki muut määritykset ovat vain joitakin piirteitä tai eri ulottuvuuksia Jumalasta. Mooseksen kirjojen mukaan vain yhden piirteen voi Jumalasta varmuudella sanoa: Hän on olemassa.

Kristinuskon mukaan Jumala ei kuitenkaan ole vain tuonpuoleisuudessa, vaan Hän on myös ihmisen maailmaan aktiivisesti **vaikuttava subjekti** eli toimija. Koko todellisuus, näkyvä ja näkymätön, on Jumalan luomaa. Kaikki oleminen on Jumalan tekoa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Jumala olisi sama asia kuin luonto tai että jumaluutta olisi kaikkialla. Kristinusko ei opeta panteismia, vaan sitä, että Jumala on persoona, kaiken tekijä ja alku.

Jumalan ominaisuuksia

Raamatussa ei ole yksiselitteisesti määritelty, mikä Jumala on. Esimerkiksi Uudessa testamentissa oleva kohta, jonka mukaan Jumala on rakkaus, ei ole Jumalan määritelmä, vaan vain yksi kuvaus Ju-

Enkeliaihetta on käytetty paljon kristillisessä taideperinteessä. Modernissa kuva- ja valokuvataiteessa aihetta on sovellettu uusiin yhteyksiin. Jan Kaila, Eelis Sinistö. 1989.

malan luonteesta. Kuvat Jumalasta liittyvät Raamatun eri tapahtumiin. Jumala on muun muassa isä, kallio, linna, tuli, paimen, voima, viisaus, valo, tulinen patsas, kuningas, tuomari: kuvauksia Jumalasta on Raamatussa paljon. Kaikki ne kertovat jonkin piirteen Jumalasta, mutta mikään niistä ei yksin riitä määrittelemään Jumalan olemusta.

Kristillisessä jumalakuvassa on käsitelty myös Jumalan ominaisuuksia**.** Ne jakautuvat kahteen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä olevat Jumalan piirteet osoittavat, että Jumala **ei rajoitu maailmaamme**: Jumala on siksi ruumiiton, näkymätön, ajaton, mittaamaton, riippumaton, ikuinen ja täydellinen. Toinen ominaisuusryhmä korostaa Jumalan **täydellisyyttä**: Jumala on kaikkivaltias, kaikkivoipa, totuudellinen, lopullinen hyvyys ja täydellinen rakkaus.

Kristillisen käsityksen mukaan Jumala on niin suuri ja käsittämätön, ettei häntä voida vangita käsitteisiin. Jumala ei ole sidottu maailmaan, sillä hän on **ajaton** ja **paikaton**. Tämän vuoksi esimerkiksi kuva taivaassa olevasta Jumalasta on ymmärrettävä uskonnolliseksi ilmaukseksi, ei fyysiseksi määrittelyksi. Kristinuskon mukaan sitä, millainen Jumala on, voidaan pitää uskon salaisuutena.

Keskiajalla vaikuttanut teologi ja filosofi Anselm Canterburylainen (1034–1109) luonnehti Jumalaa seuraavasti: ”Sinä et siis ollut, nimittäin eilen, etkä tule olemaan, nimittäin huomenna, vaan Sinä olet, nimittäin eilen, tänään ja huomenna. Sinä et ole paikassa etkä ajassa, vaan kaikki, mikä on, on Sinussa. Sillä mikään ei sisällä Sinua, mutta Sinuun sisältyvät kaikki.”

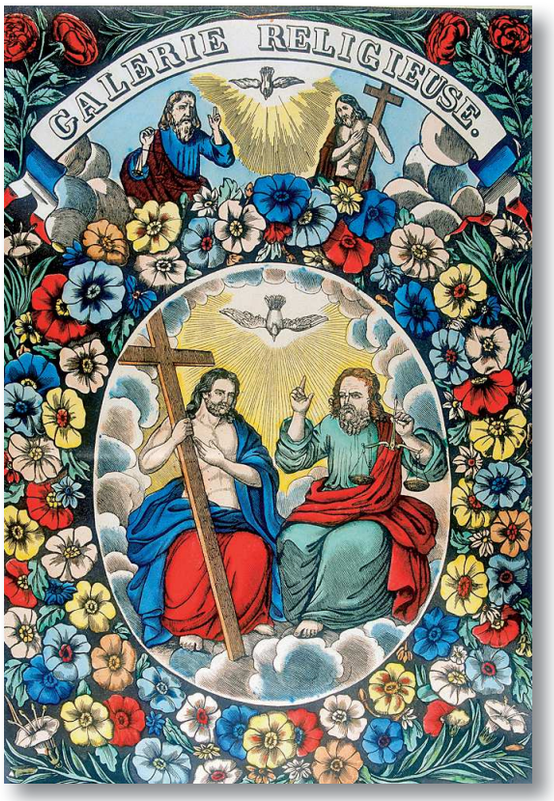

Kristillisen opin mukaan Jumala on yksi, mutta esiintyy kolmena eri persoonana: Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä. Kyyhkynen kuvaa Pyhää Henkeä, risti Jeesuksen lunastustyötä, vaaka Jumalan valtaa tuomarina. 1800-luvun maalauksessa on kuvattuna laki ja evankeliumi.

Jumalan kolminaisuus

Kolminaisuusopilla tarkoitetaan näkemystä, jonka mukaan Jumala on **yksi**, mutta ilmenee **kolmena** eri **persoonana**: **Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä**. Tämän niin sanotun **triniteettiopin** tausta on Raamatussa, mutta lopullisen muotoilun se sai vasta 200- ja 300-luvuilla. Kirkkoisä Tertullianus opetti 200-luvun alussa, että Jumalalla on yksi olemus, mutta kolme persoonaa. Käsitteenä persoona ei kuitenkaan tuolloin tarkoittanut samaa kuin nykyisin. Antiikin aikana

persoona oli näyttelijöiden käyttämä roolihahmo tai naamari, ei yksittäisesti olemassa oleva henkilö.

Kolminaisuusopissa Jumala ei siis ole kolmesta itsenäisestä yksilöstä koostuva kokonaisuus, kolmen osan summa, vaan yksi, jolla on **kolme ulottuvuutta**. Tämä täsmennys tehtiin 300-luvun kirkolliskokouksissa, koska alkoi esiintyä erilaisia tulkintoja Jeesuksen ja Pyhän Hengen suhteesta Jumalaan. Joissakin tulkinnoissa Jeesusta ja Pyhää Henkeä pidettiin vain osana jumaluutta, Jumalan alapuolella olevina ”apureina”. Nikean kirkolliskokouksen hyväksymässä uskontunnustuksessa korostetaan, että Jeesus on samaa olemusta kuin Isä. Hieman myöhemmin tehtiin lisäys, että Pyhä Henki lähtee Isästä ja Pojasta. Tosin lisäys ”ja Pojasta” on käytössä vain läntisessä kristikunnassa, koska idän kristillisyydessä sitä ei ole hyväksytty.

Jumala luojana, lunastajana ja pyhittäjänä

Kolmiyhteisen Jumalan eri persoonia kuvataan usein niillä **tehtävillä**, joita Isällä, Pojalla ja Pyhällä Hengellä katsotaan olevan. Tällöin ajatellaan, että **Isä** on **luoja**, **Poika lunastaja** ja **Pyhä Henki pyhittäjä**. Suomen luterilaisen kirkon Katekismuksen eli Kristinopin mukaan ”Jumala on luonut kaiken, hän on tullut kaltaiseksemme Pojassa ja hän on läsnä Pyhässä Hengessä.”

Tehtävien kautta tapahtuvassa kolminaisuuden tarkastelussa on kuitenkin se ongelma, että Jumalan persoonien ajatellaan olevan toisistaan irrallaan. Olisi helppo ajatella, että ensin oli Isä, sitten Poika ja lopuksi Pyhä Henki. Tämän tulkinnan torjumiseksi kristinuskossa korostetaankin voimakkaasti sitä, että **Jumala on yksi**: Poika ja Pyhä Henki olivat läsnä jo luomisessa. Tästä opista käytetään nimitystä pre-eksistenssi- eli ennaltaolemisoppi.

Pyhä Henki on se Jumalan persoona, joka vaikuttaa kirkon toiminnassa. Kristinuskon mukaan Pyhä Henki synnyttää uskoa ja pyhittää elämän. Sen kautta Jumala on läsnä tässä todellisuudessa ja kirkon toimituksissa, kuten kasteessa, ja sen vaikutuksesta syntyvät myös usko ja uskonnolliset kokemukset. Perinteiset kristilliset kirkot, kuten katolinen ja ortodoksinen kirkko, näkevät Pyhän Hengen toimivan nimenomaan kirkon pyhissä toimituksissa eli **sakramenteis-**

sa. Karismaattisessa kristillisyydessä puolestaan korostetaan Pyhää Henkeä **hengellisten kokemusten synnyttäjänä**. Karismaattisissa liikkeissä kuten helluntaiherätyksessä näitä kokemuksia voivat olla esimerkiksi kielillä puhuminen ja profetoiminen.

Jumalan kolme persoonaa ovat kirkon opetuksen mukaan ikuisia ja äärettömiä. Mikään niistä ei rajoitu aikaan tai paikkaan. Kun kolme ääretöntä tai kolme ikuista liitetään yhteen, syntyy yksi äärettömyys, yksi ikuisuus. Kristillisen näkemyksen mukaan kyse ei siis ole monijumalaisuudesta, polyteismista.

Kuvat Jumalasta

Koska Jumala on näkymätön ja tuonpuoleinen, transsendenttinen, ei Hänestä voida piirtää täydellistä kuvaa. Uuden testamentin mukaan kukaan ei ole koskaan nähnyt Jumalaa (1. Joh. 4: 12). Kristillisessä taiteessa Jumalan kuvaamisessa onkin käytet-

Armoistuinaiheisissa maalauksissa Isä istuu valtaistuimellaan sylissään ihmisten puolesta uhrattu Poika. Kyyhkynen on Pyhän Hengen vertauskuva. Kölnin tuomiokirkon maalaus kertoo katsojalle Jumalan vallasta ja armosta, voimasta ja rakkaudesta.

ty **symboleja, vertauskuvia**. Jumalan kolminaisuutta on kuvattu geometrisillä kuvioilla, kuten tasasivuisilla kolmioilla, kolmella toisiaan leikkaavalla ympyrällä tai soikiolla. Näillä on haluttu vahvistaa näkemystä Jumalan kolmen persoonan samanarvoisuudesta. Joskus kolmion sisään on piirretty silmä, joka kertoo Jumalan kaikkinäkevyydestä ja vallasta.

Kristillisessä kirkkotaiteessa kolminaisuutta on kuvattu myös **maalauksin**. Tällöin Isä on kuvattu valtaistuimella istuvana vanhana parrakkaana miehenä, Poika ristiinnaulittuna ja Pyhä Henki valkoisena kyyhkynä. Kuvaaminen on kuitenkin keskittynyt vertauskuvien käyttöön. Osittain tähän on syynä se, että Vanhassa testamentissa kielletään Jumalan kuvan tekeminen. Toisaalta voi kysyä, miten se olisikaan mahdollista, kun kristinuskon mukaan Jumala on ajaton ja paikaton. Hän ei siis ole sidottu samoihin ajan ja paikan ulottuvuuksiin kuin ihminen, vaikka onkin kirkon opetuksen mukaan läsnä "aina ja kaikkialla", myös ihmisten todellisuudessa.

Saatana – Jumalan vastustaja

Kristinuskon mukaan Jumala on luonut koko todellisuuden. Todellisuuteen kuuluu myös persoonallinen paha. Teologisen tulkinnan mukaan paha on siis alisteinen hyvälle Jumalalle. Joskus kristinuskon on myös nähty edustavan dualismia. Sen mukaan hyvä ja paha käyvät tasavahvaa päättymätöntä kamppailua.

Persoonallisesta pahasta käytetään useita eri nimityksiä. Saatana-nimi pohjautuu heprean kieleen ja tarkoittaa Jumalan vastustajaa. Kristinuskon varhaisten opettajien mukaan Saatana oli yksi Jumalan enkeleistä, joka kuitenkin halusi nousta luojaansa vastaan ja olla yhtä mahtava kuin Jumala. Kirkkoisien opetuksen mukaan Saatanasta tuli pahan persoona, hyvän Jumalan vastustaja. Myös Uudessa testamentissa puhutaan Saatanasta. Esimerkiksi Jeesuksen ollessa erämaassa tämä Jumalan kilpailija yritti lahjoa Jeesuksen puolelleen. Evankeliumien mukaan Jeesus kuitenkin taltutti pahan voiman (Matt. 4:9). Myös myöhemmin Saatanan on ajateltu kiusaavan ihmisiä houkutuksillaan. Monissa kristillisissä kirkoissa tunnetaankin papin suorittama eksorkismi, pahojen henkien poisajaminen ihmisestä.

Kristinuskon opettamasta persoonallisesta pahasta on käytetty myös muita nimityksiä. Suomen kielessä on käytössä liettualaisesta ukkosen jumalasta periytyvä nimi Perkele, jota Uuden testamentin kreikankielessä vastaisi käsite 'riidankylväjä'. Saatanan synonyymeinä saatetaan käyttää myös käsitteitä 'Tämän maailman ruhtinas' ja 'Anti-Kristus'. Nimitys Lucifer, 'valon tuoja', syntyi vasta keskiajalla. Tuolloin tulkittiin, että Jesajan kirjassa (Jes. 14:12) oleva nimitys Kointähti, joka toi valon sarastuksen, tarkoitti juuri Jumalan vastustajaa. Raamatun kuva Saatanasta on siis hyvin monitahoinen.

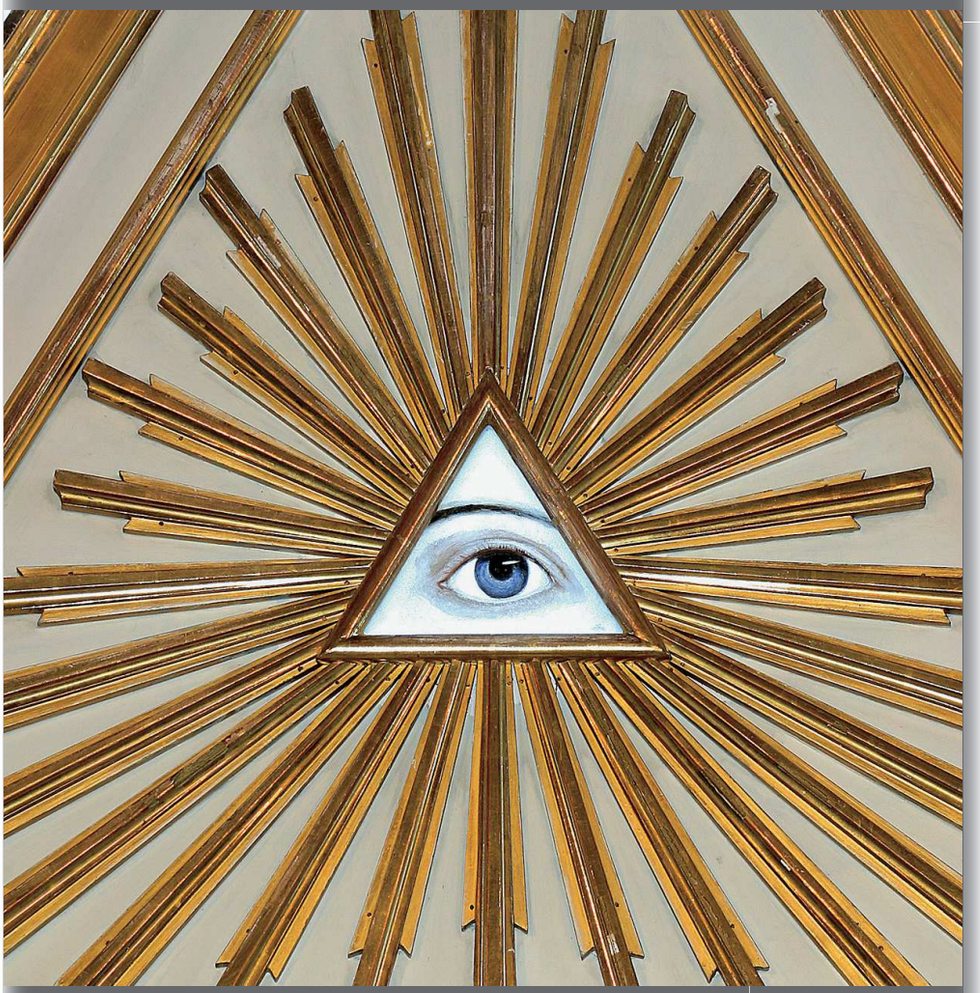

Yksi käytetyimmistä Pyhän Kolminaisuuden symboleista on tasasivuinen kolmio. Se viestii, että Jumalan kolme persoonaa, Isä, Poika ja Pyhä Henki, ovat yhtä vahvoja ja muodostavat yhden kokonaisuuden, yhden Jumalan. Silmä kolmion keskellä kertoo Jumalan kaikkinäkevyydestä ja -tietävyydestä, Jumalan vallasta ja voimasta.

Yrityksiä todistaa Jumalan olemassaolo

Jumalan olemassaoloa on pyritty todistamaan filosofisin, kulttuurisin ja psykologisin keinoin. Klassiset todistukset syntyivät jo keskiajalla. Jumalatodistusten ongelma on siinä, että ne kutistavat jumaluuden järjen rajoihin. Jumalatodistukset eivät myöskään kerro, mistä tai minkä uskonnon jumalasta on kyse.

- **Ontologinen todistus:** Jumala on täydellinen olento, jonka on pakko olla olemassa. Jos Jumala ei olisi olemassa, häneltä puuttuisi yksi ominaisuus, olemassaolo, eikä hän siis olisi täydellinen.
- **Teleologinen todistus:** Todellisuus on hyvin järjestäytynyt. Järjestyksen takana täytyy olla jokin jumala, joka on sen luonut. Maailma ei voi olla olemassa ilman suunnittelevaa ja ohjaavaa järkeä.
- **Moraalinen todistus:** Koska ihmisillä on omatunto, on oltava myös jumala, joka on omantunnon luonut.
- **Etnologinen todistus:** Koska kaikkien kansojen keskuudessa on esiintynyt uskonnollisuutta, täytyy sen pohjana olla olemassa oleva jumaluus.
- **Pelurin todistus:** Jos Jumala on olemassa, hän on kaikkihyvä olento, joka lupaa meille ikuisen elämän. Ikuisen elämän saa vain, jos uskoo. Siis kannattaa uskoa.

Tehtävät

1. Mikä on luvun tärkein lause? Perustele valintasi.

2. Oletetaan, että Jumalan olemassaolo todistettaisiin aukottomasti. Pohdi, mitä siitä seuraisi.

3. Lue 2. Moos. 3:1–14 sekä 1. Joh.4:7–21 ja pohdi, mitä raamatunkohdat kertovat Jumalasta.

4. Islamin piirissä kristinuskon jumalakäsitystä on joskus pidetty polyteistisena. Mitä perusteita voidaan löytää väitteen puolesta ja sitä vastaan?

5. Lue alla olevat sitaatit.
   a) Mitä eri näkökulmia ajatuksista löytyy jumalauskon syntymiselle?
   b) Mikä sitaateista on lähimpänä omaa ajatteluasi? Miksi?

"Jumala tunnetaan parhaiten olemalla tuntematta häntä."

- Augustinus-

"Voin kertoa teille, että Jumala on olemassa, koska keskustelin hänen kanssaan tänä aamuna."

-Billy Graham-

"Kunpa Jumala antaisi minulle merkin! Tallettaisi esimerkiksi sievoisen summan rahaa nimelleni Sveitsin pankkiin."

-Woody Allen-

"Sen, mitä Jumalasta voidaan tietää, he kyllä voivat nähdä. Onhan Jumala ilmaissut sen heille. Hänen näkymättömät ominaisuutensa, hänen ikuinen voimansa ja jumaluutensa, ovat maailman luomisesta asti olleet nähtävissä ja havaittavissa hänen teoissaan."

- Paavali- (Room. 1:19–20)

"Hän on Aabrahamin, Iisakin Jumala, Jaakobin Jumala, ei filosofien eikä oppineiden Jumala."

-Blaise Pascal-

6. Tutki luvun tietolaatikon jumalatodistuksia. Joissain todistuksissa jumala on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella, joissain todistuksissa isolla. Pohdi, miksi.

3. Kristinuskon käsitys ihmisestä

Yksi ihmisen peruskysymyksistä koskee häntä itseään: Kuka olen, mikä olen, mikä on tehtäväni ja tarkoitukseni maailmassa ja miten minun tulisi elää muiden ihmisten kanssa? Ihminen siis kysyy oman olemassaolonsa, eksistenssinsä, perusteita. Ihmiskuvalla tarkoitetaan kokonaisnäkemystä ihmisen olemuksesta ja merkityksestä. Kaikissa maailmankatsomuksissa ja uskonnoissa on näkemys siitä, mikä ihmisen asema todellisuudessa on. Myös eri tieteet selittävät ihmisen luonnetta omista lähtökohdistaan käsin.

Jumalan kuva

Kristinuskon ihmiskuvan perusta on Vanhan testamentin alkukertomuksissa. Kahdessa eri luomiskertomuksessa kuvataan ihmisen alkuperää, ja molempien sanoma on sama: ihminen on **Jumalan luoma** olento. Ensimmäisen luomiskertomuksen mukaan (1. Moos. 1:1–2:4) Jumala loi ensin maailman ja sitten ihmisen omaksi kuvakseen. Tämän jälkeen luomiskertomus jatkuu uudenlaisena versiona (1. Moos. 2:4–25): Jumala luo ensin ihmisen ja vasta sen jälkeen luonnon tämän ympärille. Kristillisen ajattelun mukaan yhteistä kertomuksille on se, että ihminen on Jumalan teko. Niissä korostuu ajatus siitä, että kaikki muu luonnossa on luotu ihmistä varten. Luomiskertomusten kuva maailmasta on siten hyvin ihmiskeskeinen, antroposentrinen.

Ihmisessä oleva Jumalan kuva on herättänyt teologien keskuudessa keskustelua. On esitetty teorioita, että sillä tarkoitetaan kaikkien ihmisten ulkonaista samankaltaisuutta, **kehollisuutta**. Tällöin käsite ‘kuva’ on tulkittu hyvin kirjaimellisesti. Toisissa selityksissä kyse on ihmisen henkisyydestä, hänen **sielustaan**. Jotkut taas pitävät omaatuntoa Jumalan kuvana. Selvää on, että luomiskertomuksen käsite ‘Jumalan kuva’ on monitulkintainen. Siksi kirkoissa on korostettu, että kuvana oleminen tarkoittaa **ihmisen ja Jumalan suhdetta**. Kristinuskon mukaan kaikista luoduista vain ihmisellä on mahdollisuus olla yhteydessä Jumalaan ja vuoropuhelussa hänen kanssaan.

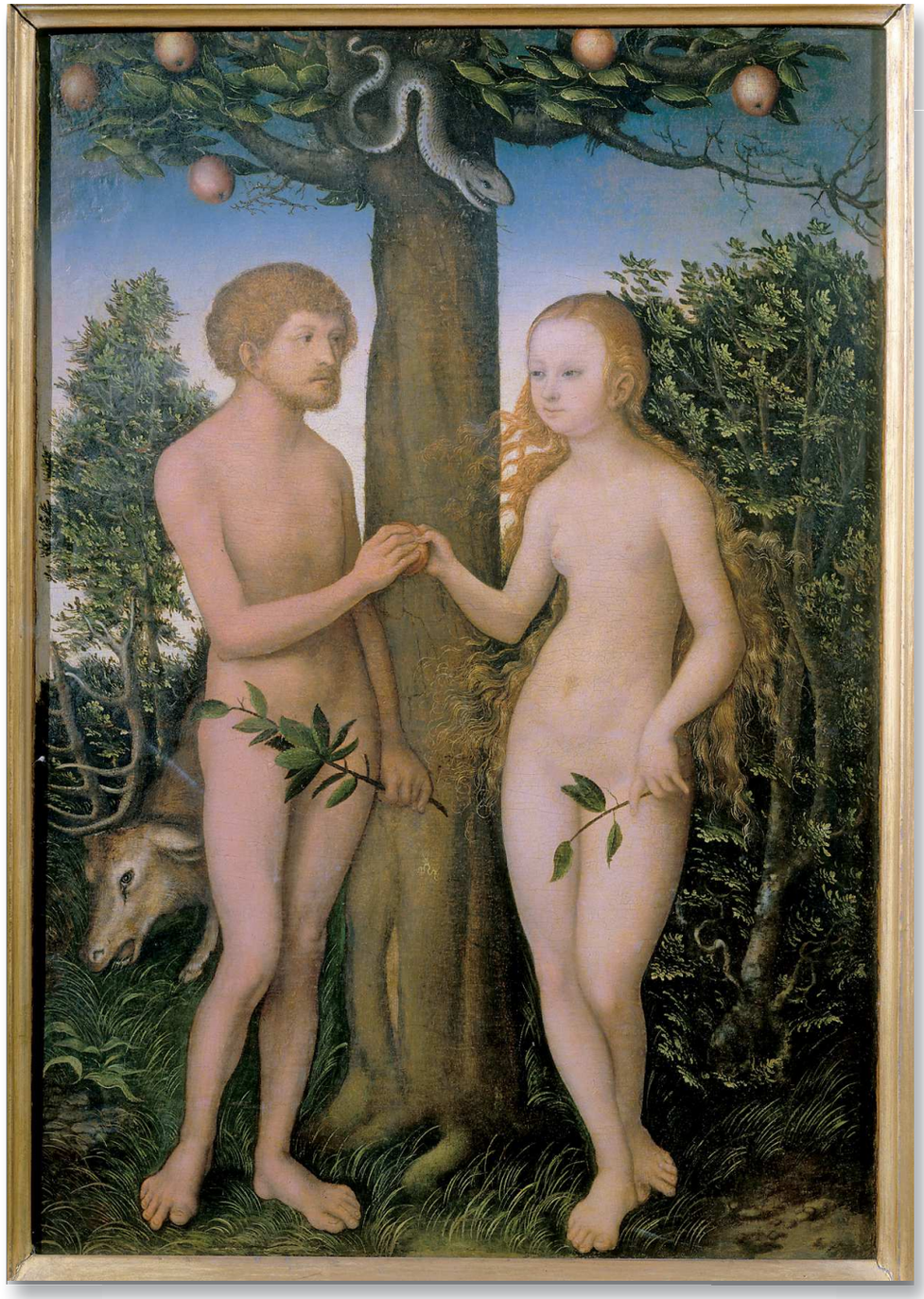

Lukas Cranach vanhemman (1472–1553) maalauksessa Aadam ja Eeva näkyy jo, kuinka paratiisiin, ihanaan alkutilaan, on luikertelemassa käärme, joka houkuttelee ihmiset rikkomaan Jumalan tahtoa.

Nainen ja mies

Luomiskertomukset sisältävät ajatuksen, jonka mukaan ihmiset on luotu miehiksi ja naisiksi. Tätä voidaan tarkastella monelta eri kannalta. Yksi näkökulma korostaa, että **sukupuolisuus** ja **seksuaalisuus** ovat osa Jumalan kuvaa ja luomistyötä ja sellaisinaan hyviä asioita. Toisen näkökulman mukaan vain mies ja nainen voivat luoda kestävän **parisuhteen**. Tämä näkökohta on nostettu esille keskustelussa oikeudesta solmia parisuhde samaa sukupuolta olevien kesken. Luomiskertomusten avulla on myös perusteltu sitä esimer-

Elena Hopsun hiilipiirros Creation vuodelta 2005 on moderni tulkinta luomisesta.

kiksi katoliselle kirkolle tyypillistä kantaa, että raskaudenehkäisy ei ole sallittua, koska se on puuttumista Jumalan luomistyöhön.

Luomiskertomuksen kuvausta, jossa nainen luodaan miehen kylkiluusta, on käytetty perusteluna miehen ja naisen epätasa-arvolle, vaikka raamatunaikaisessa kulttuuriympäristössä kylkiluu oli **kumppanuuden** ja **tasa-arvon** vertauskuva. Luomiskertomuksilla on siis perusteltu hyvin erilaisia näkökantoja. Yhden tulkinnan mukaan luomiskertomusten ajatus ihmisistä miehinä ja naisina kuvaa sitä, että ihmisen tarkoitus on lisääntyä ja jatkaa sukua. Luomistyö siis jatkuu uuden, syntyvän elämän myötä.

Ainetta ja henkeä

Jo Raamatun luomiskertomuksissa lähdetään ajatuksesta, että ihminen on sekä ainetta että henkeä. Uuden testamentin synnyn aikoihin erottelu korostui. Joissakin tuon ajan kristillisissä suuntauksissa ruumis nähtiin pahana ja henki hyvänä, joten ihmisen tuli keskittyä hengen kehittämiseen ja ruumiin kurittamiseen. Askeettisen liikkeen ääripää viljeli tätä näkemystä. Toisaalta joissakin antiikin ajan kaupungeissa oli opettajia, joiden mukaan ruumiin ylettömätkään nautinnot eivät saastuttaneet sielua, koska henki ja ruumis olivat toisistaan erillään.

Apostoli Paavali torjui molemmat ääripäät. Hänen opetuksensa mukaan ihminen on **hengen, sielun** ja **ruumiin** muodostama

kokonaisuus. Tämä ajatus on luomiskertomusten ohella kristillisen ihmiskuvan perusta. Paavali opetti, että ihmisen tulee nähdä kehonsa luomistyönä ja siten arvokkaana ja että sielu ja henki ovat tarpeellisia uskonnollisen elämämme kannalta. Kristillinen ihmiskuva ei siis alleviivaa yhtä ihmisen ulottuvuutta vaan korostaa koko **ihmisen eheyttä**. Kristinuskon mukaan ihminen on joka solullaan Jumalan tekoa (ruumis), hän on kokonaan Jumalan omaisuutta (sielu) sekä täysin Jumalasta riippuvainen

Hugo Simberg (1873–1917) sai tehtäväkseen koristella Tampereen tuomiokirkon maalauksin. Hän aloitti työn maalaamalla kirkon pääholvin huippuun syntiinlankeemuksen symbolin, käärmeen, jolla on omena suussaan. Tämä ei kaikkia miellyttänyt ja asiaa puitiin pitkään lehdistössä. Seurakuntalaiset pääsivät lopulta äänestämään kirkon maalauksista ja kritiikistä huolimatta ne hyväksyttiin selkein lukemin.

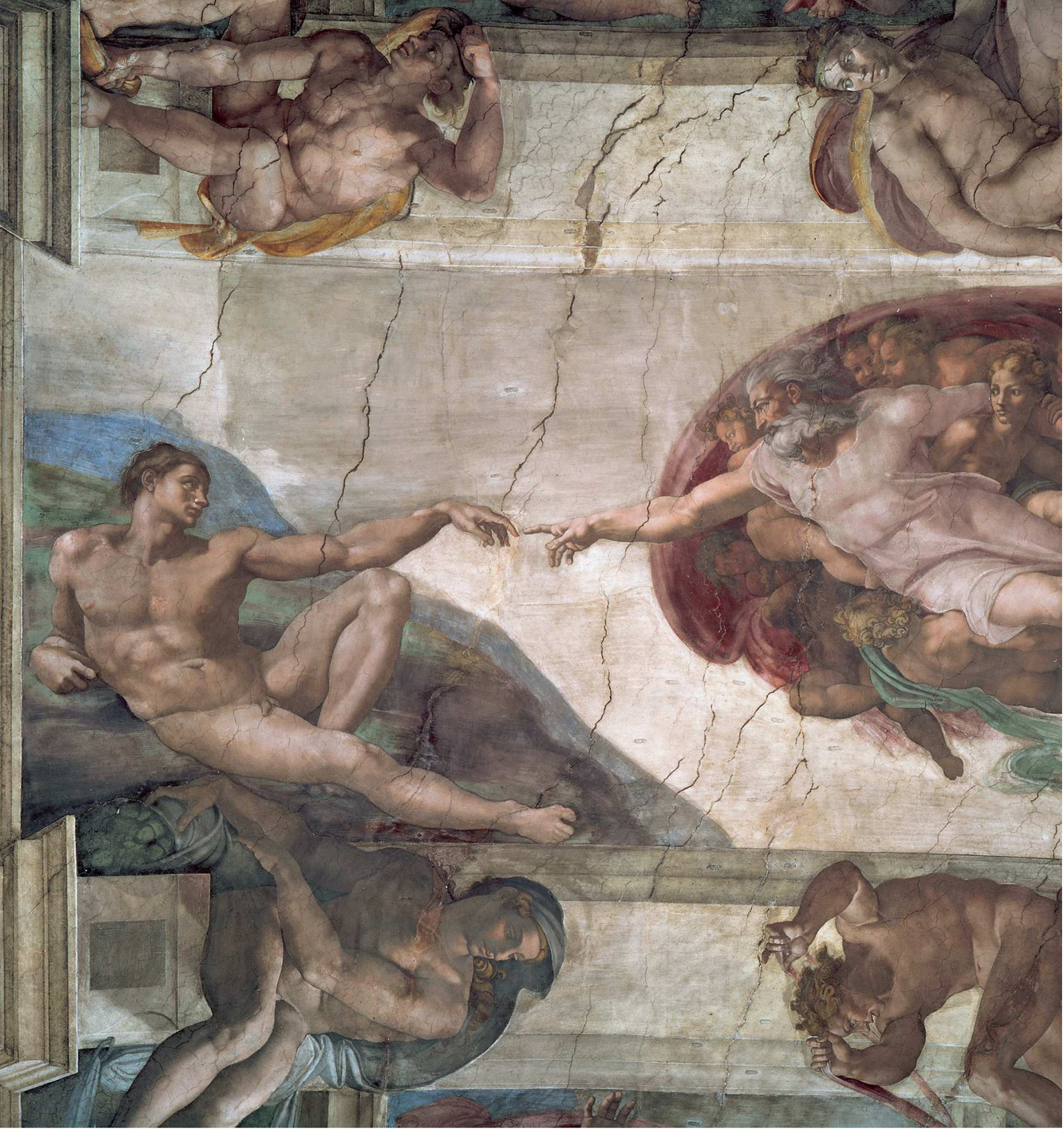

(henki). Ihmistä ei siis olisi ilman Jumalan tahtoa. Ihminen on kristillisen käsityksen mukaan kokonaisuutena ikuinen olento. Tämä näkyy muun muassa siinä, että kristinuskossa puhutaan ruumiin ylösnousemuksesta. Jumalan uskotaan voivan herättää kaikki kuolleet kokonaisina olentoina viimeiselle tuomiolle.

Michelangelon (1475–1564) suurtyön, Sikstiiniläiskappelin kattofreskon, keskellä on kohtaus, jossa Aadam luodaan. Jumalan ja ihmisen käsi koskettavat toisiaan.

Suhde toisiin ihmisiin ja luontoon

Kristillisen ihmiskuvan mukaan ihminen ei ole yksin tässä maailmassa. Jumalasuhteen lisäksi hänellä on kaksi muuta tärkeää suhdetta: toiset ihmiset ja luonto. Ihmisen on kohdattava Jumala nöyrästi ja nähtävä toiset ihmiset tasavertaisina kumppaneina. Tärkeintä on **lähimmäisenrakkaus**. Suhde Jumalaan ja lähimmäisiin on ytimekkäästi kiteytetty rakkauden kaksoiskäskyssä: “Rakasta Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi.”

Muiden ihmisten lisäksi meillä on vastuu myös ympäristöstä, luonnosta. Luomiskertomusten opetuksessa korostuu ihmisen erityinen asema luonnossa: ihmisen tehtävänä on ”viljellä ja varjella” luontoa. Tämän on katsottu tarkoittavan kahta asiaa. Toisaalta meillä on **oikeus hyödyntää luontoa** eikä meidän tarvitse antautua luonnon armoille. Tämän ajatuksen on vuosisatojen ajan nähty oikeuttavan luonnon hyväksikäytön. Toisaalta meidän on **pidettävä huolta ympäristöstä**. Jälkimmäinen ohje on järkevä jo siitäkin syystä, että ihmisen tulevaisuus on kiinni hänen ympäristöstään. Tämän vuoksi kirkot ovat viime aikoina alkaneet korostaa enemmän luonnon varjelua.

Jumalan kuvan säröt

Kristilliseen ihmiskuvaan kuuluu muutakin kuin näkemys ihmisestä Jumalan luomana, lähimmäistä rakastavana sekä luontoa viljelevänä ja varjelevana olentona. Luomiskertomuksia seuraa toinen alkukertomus, syntiinlankeemus (1. Moos. 3). Kertomuksessa kuvataan, kuinka luomistyössä syntynyt **tasapaino**, harmonia, **rikkoontui**. Perustulkinnan mukaan ihminen ei halunnut tyytyä asemaansa Jumalan luomana olentona vaan halusi kohota Jumalan kaltaiseksi ja menetti sen takia paratiisin.

Syntiinlankeemuskertomuksen tulkinnassa kristilliseen ihmiskuvaan tulee uusi ulottuvuus: **pahuus**. Kristinuskon mukaan pahuus on ihmisen luonteeseen kuuluva peruspiirre, josta käytetään nimitystä **synti** tai syntisyys. Se tarkoittaa, että ihmisen ja Jumalan suhde särkyi. Jos suhde voitaisiin palauttaa ennalleen, ihminen

voisi palata paratiisiin. Koska ihminen ei peruspiirteensä, pahuutensa, vuoksi voi suhdetta kuitenkaan palauttaa, tarvitaan Jumalan toimia. Jeesuksen ristinkuolema ja ylösnousemus korjasivat ihmisen ja Jumalan väleihin tulleen särön. Kristinuskon perusopetus Jeesuksesta Kristuksesta liittyy siten läheisesti kristilliseen ihmiskuvaan.

Ihmisen arvo on mittaamattoman suuri. Se perustuu toisaalta siihen, että ihminen on Jumalan luoma ja toisaalta siihen, että Jeesus kuoli ihmisten puolesta. Jeesuksen uhrikuolema nähdään Jumalan suuren armon ja rakkauden osoituksena ihmistä kohtaan.

Jeesus ihmisen mallina

Suhteessa lähimmäisiin ihminen voi kristinuskon mukaan tahtoa ja tehdä hyvää, mutta tämä onnistuu vain rajallisesti. Ihminen ei siis ole läpeensä paha. Se, että ihmisellä on **kyky toimia hyvin** ja oikein suhteessa muihin ihmisiin, onkin välttämätöntä, jotta eettinen toiminta olisi mahdollista.

Jeesus Kristus on kristinuskon mukaan täydellinen malli ihmisestä: Jumala näytti Jeesuksessa, millainen ihminen on täydellinen Jumalan kuva. Tämän vuoksi kirkot opettavat, että ollakseen alkuperäisen kuvansa mukainen, ihmisen on noudatettava **Jeesuksen esimerkkiä** ja opetuksia.

Tehtävät

1. Laadi käsitekartta tai piirrä kuva kristillisestä ihmiskäsityksestä.

2. Mitä tarkoittaa kristillisen dogmatiikan mukaan ajatus, että ihminen on Jumalan kuva?

3. Pohdi, mitä seurauksia on ajatuksesta, että ihmisen henki ja sielu ovat ruumista tärkeämmät. Entä toisinpäin?

4. **a)** Lue oheinen Eeva Kilven runo luomisesta ja pohdi, mitä se kertoo ihmisestä. **b)** Vertaa runoa Raamatun luomiskertomuksiin.

> *Kun Jumala kuudentena päivänä loi ihmisen,*
> *hän oli jo aivan näännyksissä*
> *eikä tomu muuttunut hänen käsissään eläväksi*
> *niin kuin se oli muuttunut hänen ollessaan voimissaan*
> *ja luodessaan valon, kasvit ja eläimet.*
> *Hänen täytyi antaa tekohengitystä tomulle*
> *ennen kuin se alkoi jotenkuten pihistä*
> *eikä siitä koskaan tullut mitään kunnollista luomusta,*
> *ei sellaista itsestäänselvää voimakasta olemista*
> *niin kuin kasvien ja eläinten.*
> *Jumala oli hyvin tyytymätön itseensä*
> *ja rangaistakseen kyvyttömyyttään*
> *hän nimesi tämän viimeisen tekonsa omaksi kuvakseen.*
> *Näin rujo minä todellisuudessa olen, hän ajatteli.*
> *Ja hänen oli käytävä lepäämään.*
>
> Eeva Kilpi, Animalia. 1987.

5. Millainen ihmiskäsitys välittyy lukion eri oppiaineissa?
   - **a)** Valitse jokin seuraavista oppiaineista tarkastelun kohteeksi: biologia, historia, terveystieto, psykologia, filosofia.
   - **b)** Mitä ihmisen ominaisuuksia niissä korostetaan?
   - **c)** Millä tavalla kristillinen ihmiskäsitys eroaa muista ihmiskäsityksistä?

4. Kristillinen pelastuskäsitys

Uskontojen pelastuskäsityksillä ymmärretään niitä oppeja, jotka kertovat, mitä ihmiselle tapahtuu kuoleman jälkeen ja miten hänen tulisi toimia saavuttaakseen mahdollisimman hyvin uskonnon opettamat ihanteet. Uskonnoissa pelastuminen voi merkitä esimerkiksi sitä, että ihminen vapautuu jälleensyntymien kierrosta, hänen olemassaolonsa lakkaa tai hän saavuttaa ikuisen yhteyden jumalan kanssa. Kristinuskossa pelastuminen ymmärretään niin, että ihmisessä oleva Jumalan kuva lopulta eheytyy. Ihminen saavuttaa kyvyn rakastaa Jumalaa ja toisia ihmisiä. Pelastuminen alkaa siis jo eläessä, ei vasta kuoleman jälkeen.

Tietäjien vierailu vastasyntyneen Jeesuksen luona oli suosittu aihe renessanssin aikana. Sandro Botticellin (1445–1510) vuonna 1475 maalaamassa teoksessa tietäjiksi on kuvattu firenzeläisen mahtisuvun, Medicien, edustajia. Taiteilija on ikuistanut itsensä keltaiseen asuun teoksen oikeaan reunaan.

Synti ja ihminen

Synti on uskonnollinen käsite, jonka yksiselitteinen määrittäminen on vaikeaa. Syntiä on jaoteltu monin eri tavoin. Synnin käsite on jaettu esimerkiksi **perisynniksi** ja **tekosynniksi**. Perisynnin on luterilaisuudessa katsottu selittävän ihmisen pahuutta. Ihmisen pahuus näkyy yksittäisinä pahoina tekoina, joita nimitetään tekosynneiksi.

Kirkkoisä Augustinus muotoili 300-luvulla opin peri- eli alkusynnistä taistellessaan muita opillisia näkemyksiä vastaan. Augustinuksen mukaan syntisyys on jokaisen ihmisen olemukseen kuuluva perusominaisuus, joka tuli ihmiseen syntiinlankeemuksen seurauksena. Synti ilmenee sekä ihmisen perusolemuksessa että tahdossa. Augustinusta lainaten ”ihminen ei voi olla tekemättä syntiä”.

Syntiinlankeemuskertomuksen mukaan ihminen karkotettiin Jumalan yhteydestä, paratiisista, kun hän oli pyrkinyt nousemaan luojansa kaltaiseksi eikä tyytynyt olemaan luotu. Ihmisen syntisyydessä on kyse siitä, ettei hänen sydämensä ja mielensä ole kiinnittynyt riittävästi Jumalaan. Perisyntiä kantavan ihmisen **jumalasuhde** on **särkynyt**. Synti on siten ”sydämen luopumista Jumalasta”.

Kirkon perinteisen opetuksen mukaan perisynti merkitsee sitä, että ihminen on kuolevainen ja altis kärsimyksille. Perisynti vaikuttaa myös ihmisen sieluun: pahuuskin kuuluu ihmisen olemukseen. Perisynnin lisäksi on kuitenkin olemassa tekosyntejä, tekoja, jotka rikkovat Jumalan antamia käskyjä vastaan. Syntiä ei kuitenkaan voi ymmärtää luterilaisen kirkon opetuksen mukaan vain yksittäisiä tekoja ja vääriä valintoja tarkastelemalla. Synnissä on perimmältään kyse **itserakkaudesta** eli siitä, että ihminen ei rakasta toista ihmistä eikä Jumalaa muuten kuin omaa hyötyään tavoitellen. Pelastumisessa on viime kädessä kyse siitä, miten ihminen kykenisi irtautumaan itsekeskeisyydestä, voittaisi synnin vallan, ja löytäisi itsestään uudelleen alkuperäisen Jumalan kuvan. Kirkon opetuksen mukaan ihminen tarvitsee pelastumiseen turvautumista Jeesukseen Kristukseen.

Katolisen kirkon opetuksessa on jo 600-luvulta lähtien ollut myös **kuolemansynnin** käsite. Kuolemansynti rikkoo kirkon opetuksen mukaan ihmisen suhteen Jumalaan ja toisiin ihmisiin. Perinteisesti näiksi vakaviksi synneiksi on luettu ylpeys, ahneus, kateus, vihamielisyys, hekumallisuus, mässäily ja hengen velttous.

Ympäristön saastuttamista, geenimanipulaatiota, ylenpalttista vaurauden keräämistä ja köyhyyden aiheuttamista on katolisen kirkon piirissä pidetty esimerkkinä nykyajan yhteisöllisistä synneistä.

Kristus ihmisenä ja Jumalana

Uudesta testamentista löytyy ajatus Jeesuksen ”tosi ihmisyydestä”. Synoptisten evankeliumien eli Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan mukaan Jeesus sai Jumalan Pojan tehtävän kasteessa. Näin ihmisestä tuli Kristus. Jeesus edustaa uutta mallia ihmisille. Kristinuskon mukaan hän on täydellinen Jumalan kuva, jonka kautta pelastus on tullut maailmaan.

Varhaisessa kristikunnassa keskusteltiin paljon jännitteestä, joka vallitsi Jeesuksen jumaluuden ja ihmisyyden välillä. Jos Jeesus olisi vain Jumala, ei hänen kuolemansa ja ylösnousemuksensa voisi toimia esikuvana ihmiselle. Mutta jos Jeesus oli pelkkä ihminen, ei kuolema silloinkaan olisi erityinen teko, sillä jokainen ihminen kuolee. Jo varhaiskirkossa päädyttiinkin näkemykseen Jeesuksen **kahdesta luonnosta**: tosi ihminen – tosi Jumala. Jeesus oli siis samalla kertaa sekä ikuinen **Jumala** että ristillä riippuva **ihminen**, Jeesus Nasaretilainen.

Seitsemää kuolemansyntiä on kuvattu myös elokuvan keinoin. David Fincherin vuonna 1995 ohjaamassa elokuvassa jahdataan sadistista sarjamurhaajaa, joka valitsee uhrinsa seitsemän kuolemansynnin perusteella.

Oppi Kristuksesta

Jeesus Jumalan poikana on osa Pyhää Kolminaisuutta. Hänen ihmiseksi tulemisensa, **inkarnoitumisensa**, osoitti kristillisen opin mukaan, että Jumalan suunnitelma maailmaa varten olikin **pelastussuunnitelma**. Jumalan tahto on, että ihminen vapautuu synnistä ja pelastuu.

Kristologiaksi nimitetään niiden oppien kokoelmaa, jotka selittävät, mikä on Jeesuksen suhde ihmisyyteen, miten Jumalan Poika saattoi pelastaa maailman. Teologisessa perinteessä on kahdenlaista kristologiaa. **Korotuskristologian** mukaan Jumala on ”korottanut” Jeesuksen pelastavaksi Messiaaksi; Jumala on tehnyt ihmisestä pelastavan olennon. **Kaksivaihekristologiassa** puolestaan korostetaan sitä, että Jeesus oli samalla kertaa sekä ihminen että jumala.

Kristus Kaikkivaltiaan (kreikaksi 'Pantokrator') ikoni egyptiläisestä Pyhän Katariinan luostarista 500-luvulta. Kristus pitää vasemmassa kädessään Raamattua ja siunaa oikealla kädellään. Oikean käden asennon on tulkittu myös tarkoittavan opettamista. Sädekehä ilmaisee pyhyyttä. Kaikkivaltias Kristus on aiheeltaan tunnetuin Kristus-ikoni.

Luterilainen vanhurskauttamisoppi

Luterilaisessa kirkossa käytetään Jeesuksen pelastusteon yhteydessä usein käsitettä ’vanhurskauttaminen’, jonka avulla pohditaan, riittääkö pelkkä usko Jumalaan vai tarvitaanko tekoja. Vanhurskauttaminen liittyy myös ajatukseen, että syntiinlankeemuksessa tuhoutunut ihminen tehdään uudeksi.

Lutherin mukaan lankeemuksessa tuhoutuivat paitsi ihmisen ja Jumalan suhteet myös ihmisen koko olemus. Tämän vuoksi ihmisessä ei ole mitään, mikä tekisi hänet kelpaavaksi Jumalalle eli vanhurskaaksi. **Usko Kristukseen** muuttaa kuitenkin tilanteen olennaisesti. Ihmisen syntisyys ei häviä uskolla, mutta Jumala ei näe ihmisen syntisyyttä, koska hän näkee uskovassa ihmisessä olevan Kristuksen. Ihminen ikään kuin kietoutuu Kristuksen suojiin ja välttää Jumalan oikeutetun vihan syntiä kohtaan. Uskossa on siis itse Kristus läsnä.

Uskon avulla ihminen pystyy toimimaan epäitsekkäästi toisen ihmisen hyväksi. Uskoon liittyy saumattomasti siksi myös rakkaus. Toisen asemaan asettuminen ei ole kuitenkaan helppoa. Lutherin mukaan ihminen onkin koko elämänsä **samalla kertaa** sekä **syntinen** että **vanhurskas.**

Sana ja sakramentti luterilaisessa kirkossa

Luterilaista kirkkoa kutsutaan **sanan kirkoksi.** Sanalla tarkoitetaan kaikkea sitä Jumalan toimintaa, joka tähtää ihmisen pelastumiseen. Sanan ydin on Raamatussa, mutta sanaa selitetään seurakunnan kokoontumisissa esimerkiksi jumalanpalveluksissa. Tavallisesti luterilaisessa kirkossa puhutaan **laista ja evankeliumista.** Laki sisältää ne ohjeet ja neuvot, joita Jumalan katsotaan Raamatussa antavan ihmisten yhteiselon turvaamiseksi. Lailla ajatellaan luterilaisuudessa olevan kaksi eri käyttöä, maallinen ja hengellinen: laki turvaa yhteiskunnan ja yhteisön elämää sekä osoittaa ihmisen syntisyyden. Lain tehtävänä on osoittaa, että ihminen tarvitsee pelastusta. Evankeliumi on se sanoma, joka kertoo Jumalan rakkaudesta ja anteeksiannosta. Laki siis osoittaa syyllisyyden, evankeliumi vapauttaa siitä.

Luterilaisessa kirkossa myös sakramentit nähdään ”armon välineinä”. Luther hyväksyi sakramenteiksi vain ne kaksi, jotka Raamatun mukaan Jeesus itse oli asettanut: **kasteen** ja **ehtoollisen**. Sakramentit ovat Jumalan salattuja tekoja, joissa hänen rakkautensa välittyy syntiselle. Olennaista sakramenteissa on evankeliumin ja aineen yhteys. Kasteessa evankeliumi liittyy veteen, ehtoollisessa leipään ja viiniin. Luterilaisen korostuksen mukaan evankeliumin ja aineen lisäksi tarvitaan myös kolmas asia, usko. Usko syntyy, kun ihminen kuulee evankeliumin. Kirkon opetuksen mukaan ”uskolla ihminen ottaa sakramentit vastaan”. Uskon kautta ihminen tulee osalliseksi Jumalan läsnäolosta maailmassa.

Ruandan kansanmurhassa kuoli vuonna 1994 noin 800 000 ihmistä. Vankiloissa istuneille kymmenille tuhansille vangeille on järjestetty vuodesta 2006 lähtien oikeudenkäyntejä kyläkäräjillä ('gacaca'). Syytetyt voivat anoa anteeksiantoa uhrien omaisilta.

Pelastuminen armosta, iloisella vaihtokaupalla

Lutherin ristin teologiassa korostuu ajatus, jonka mukaan Jumala osoitti vahvuutensa heikkouden kautta. Jumala samastui Jeesuksessa ihmisen osaan ja kärsimykseen, ja siksi ihminen voi luottaa Jumalaan. Kyseessä on Lutherin mukaan niin sanottu iloinen vaihtokauppa, jossa ihminen antaa Jumalalle syntinsä ja rikkinäisyytensä ja saa vastalahjaksi pelastuksen. Iloisen vaihtokaupan eli uskon salaisuuden kautta kristitty tulee osalliseksi Kristuksen kohtalosta. Kristuksen kuolema on syntiselle kuolema hänen itserakkaudestaan ja vastaavasti Kristuksen ylösnousemus on myös syntiselle voitto kuolemasta ja lupaus uudesta elämästä.

Paavalin, Augustinuksen ja Lutherin opetukset pelastuksesta ovat yhteneväiset. Ihminen pelastuu heidän mukaansa **yksin armosta, yksin uskosta, yksin Kristuksen kautta.** Armo tarkoittaa sitä, että ihminen ei omilla teoillaan voi ansaita pelastusta ja vapautusta synneistä. Lahjana saatu usko on viime kädessä Jumalan suuren rakkauden merkki. Hyvät teot eivät Lutherin mukaan ole tarpeettomia, mutta pelastuksen kannalta ne ovat riittämättömiä.

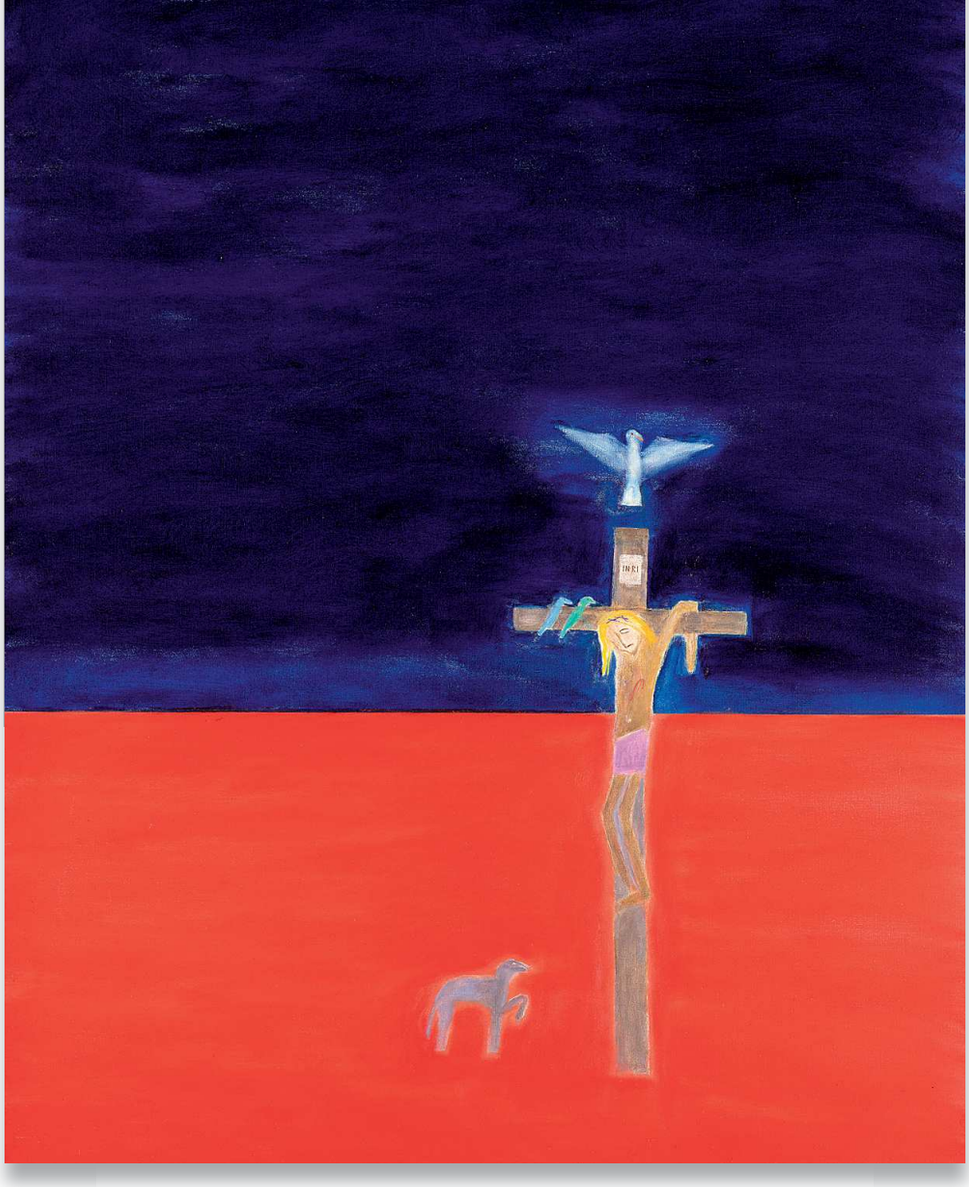

Skotlantilainen Craigie Aitchison (s. 1926) on tunnettu monista Jeesuksen ristiinnaulitsemista kuvaavista maalauksistaan. Maalauksessa on kristillistä symboliikkaa esimerkiksi kyyhkysen ja lampaan hahmossa.

Kristus sovittajana ja lunastajana

Lutherin ajatukset rakentuivat vahvasti niin sanotun latinalaisen, läntisen sovitusopin pohjalle. Sen mukaan Kristuksen työtä tarkastellaan **sijaiskärsimyksen** näkökulmasta. Ihminen on syyllinen, mikä vaatii sovituksen. Sovitusopissa käytetään paljon juridista sanastoa: läntisessä perinteessä puhutaan syyllisyydestä, rangaistuksesta, tuomiosta ja sovituksesta.

Idän kristillisyydessä Jeesuksen pelastusteko nähdään puolestaan **lunastuksen** näkökulmasta. Ihmisen pelastuminen ei perustu siihen, että Jeesuksesta tehdään sovitusuhri, vaan siihen, että Jumala rakastaa maailmaa niin paljon, että antaa oman poikansa kuolla. Sovituksessa on kyse uhrista, jolla ihmisen syntisyys sovitettiin; lunastuksessa koko maailma otettiin jumalallisen rakkauden piiriin.

Tehtävät

1. Tee luvusta itsellesi muutaman käsitteen muistilista kertausta varten. Miten käsitteet liittyvät toisiinsa?

2. Lue Luuk. 10:25–28.
   - **a)** Miten ihminen pelastuu tekstin mukaan?
   - **b)** Miksi ihminen ei kuitenkaan toimi ohjeen mukaan?

3. Luther kirjoittaa: ”Siellä missä on yksin järki ja rehelliset, hurskaat ihmiset, siellä todistetaan hurskaus vain siten, että osataan nyrpistää nokkaa syntiselle.”
   - **a)** Mitä mieltä olet Lutherin ajatuksesta?
   - **b)** Mitä on tekopyhyys?
   - **c)** Millaista lähimmäisenrakkauden mielestäsi pitäisi olla?

4. Armo on keskeinen käsite kristinuskossa. Kirjoita ensiksi oma määritelmäsi armosta. Selvitä myös seuraavien tekstien avulla armon sisältöä: 2. Moos 34:6, Lk. 4:22, 2. Kor. 6:1, Ef. 2:8–9, Gal. 5:4.

5. Pelastuksesta käytetään Raamatussa useita nimityksiä: rauha, vapahdus, apu, turva, armo. Pohdi, mitä eri nimitykset kertovat pelastuksesta.

6. Kertaa luvut 2, 3, ja 4. Miten kristinuskon ihmis-, jumala- ja pelastuskäsitys liittyvät toisiinsa?

7. Miksi tehdä hyvää, jos kerran ihminen pelastuu armosta? Anna kristillisen dogmatiikan mukainen vastaus tähän kysymykseen.

5. Eskatologia – oppi lopusta

Kaikkia Lähi-idässä syntyneitä uskontoja – juutalaisuutta, kristinuskoa ja islamia – yhdistää ajatus ajan lineaarisuudesta. Aika ei toista itseään, eivätkä aikakaudet kierrä päättymätöntä kehää, vaan maailma on kerran luotu, ja kerran se tuhoutuu. Eskatologialla tarkoitetaan oppia lopun ajoista ja maailmankaikkeuden päätöksestä. Termi tulee kreikan kielen sanasta 'ta eskhata', joka tarkoittaa viimeisiä aikoja ja tapahtumia. Eskatologian mukaan koko todellisuus lakkaa kerran olemasta samoin kuin jokainen yksittäinen ihminenkin. Ihmisen kuolema on yksilön oman elämän eskatologinen tapahtuma, maailmanloppu koko todellisuuden.

Tausta Vanhassa testamentissa

Kristillisen eskatologian juuret ovat juutalaisessa **messiasodotuksessa**. Vanhan testamentin tulevaisuuskuvaan sisältyy ajatus pelastavasta Herran palvelijasta, joka tuo tullessaan voiton. Vanhan testamentin nuoremmissa teksteissä korostuu ajatus ihmisten ylösnousemuksesta maailmanlopussa. Tämä ajatus ei siis ole Raamatun vanhinta aineistoa.

Vanhan testamentin profeettakirjallisuudessa julistetaan **varoituksen sanoja** vallitsevista tavoista ja teoista. Kaava on hyvin pelkistetty: jos teette parannuksen, Jumala armahtaa ja tuhon uhka väistyy. Raamatun profetiat liittyvät yksittäisiin tapahtumiin ja ajankohtiin. Esimerkiksi Jesajan ja Jeremian kirjoissa ennustetaan Jerusalemin tuhoa, joka toteutui, kun Babylonia hyökkäsi Juudaan v. 587. Sen sijaan apokalypseissa eli ilmestyskirjoissa on peiteltyä ja **vertauskuvallista kerrontaa** tulevaisuudesta. Apokalyptisen kirjallisuuden, kuten Johanneksen ilmestyksen, tulkinta onkin vaikeaa. Näissä teksteissä tulevaisuutta tarkastellaan koko luonnon ja maailman näkökulmasta. Apokalyptisissä teksteissä maailmanhistoria jaetaan usein toisiaan seuraaviin jaksoihin tai aikakausiin, ja maailma on tyypillisesti hyvän ja pahan taistelukenttä. Apokalyptisten tekstien maailma on siis dualistinen eli kaksijakoinen.

Giotton (1266–1336) maalauksessa Viimeinen tuomio on kuvattu valtaistuimella istuva Jumala, joka jakaa tuomioita: toiset pääsevät taivaaseen, toiset tuomitaan kadotukseen.

Uuden testamentin eskatologia

Uudessa testamentissa lopun aikojen **odotus** on **vahva**. Evankeliumeissa kerrotaan Jeesuksen puhuneen tulossa olevasta 'Jumalan valtakunnasta', jossa paha on kukistettu ja vapautus koittaa niille, jotka ovat olleet vapautta vailla. Ennen tätä pahan kerrotaan kuitenkin saavan viimeisen mahdollisuutensa. Esimerkiksi Matteuksen evankeliumi (luvut 24–25) antaa ymmärtää, että ne, jotka kestävät pahan viimeisen iskun, saavat kokea onnellisten aikojen alkavan. Monet Uuden testamentin tekstit osoittavat ensimmäisten kristittyjen uskoneen, että Jeesuksen toinen tuleminen ja maailmanloppu olivat lähellä. Tähän uskottiin uusissa seurakunnissa voimakkaasti. Esimerkiksi Paavalin kirjeissä korostus on vahva: koska maailmanloppu tulee pian, ei ole syytä tehdä suuria yhteiskunnallisia muutoksia. Paavali ei esimerkiksi vaatinut orjien vapauttamista (ks.

esim. Ef. 6: 5–9). Kun kävi selväksi, että maailmanloppu viipyi. Siitä ja viimeisistä ajoista syntyi uusia oppeja.

Uudessa testamentissa korostuu ns. **nykyisyyseskatologia**. Sen mukaan Kristukseen uskova elää jo nyt iankaikkista elämää, ja se, joka ei usko, on jo nyt tuomittu. Toisaalta esimerkiksi Johanneksen evankeliumissa tämän ajatuksen rinnalla puhutaan tulossa olevasta tuomiosta, jonka jälkeen alkaa iankaikkisuus. Luukkaan evankeliumissa puolestaan kuvataan eskatologisia kaaria, joiden mukaan aika on jaettu kolmeen vaiheeseen: ensimmäinen aikakausi alkoi maailman luomisesta ja päättyi Jeesuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen, nyt eletään seurakunnan ja kirkon aikaa, joka päättyy Jeesuksen toiseen tulemiseen, **paruusiaan**. Sen jälkeen tulee viimeinen tuomio ja alkaa pelastuksen aika.

Viimeinen tuomio ja maailmanloppu

Kristillisessä julistuksessa viimeistä tuomiota on käytetty myös pelon lietsomiseen, vaikka raamatulliset ainekset ovat vähäiset. Raamatussa tyydytään vain toteamaan, että kerran aika päättyy ja Jumala tuomitsee kaikki ihmiset, niin elävät kuin kuolleetkin. Tuomion seurauksena alkaa **ikuinen pelastuksen tai kadotuksen aika**. Evankeliumissa Matteuksen mukaan (Matt. 25) kerrotaan, että viimeinen tuomio on monelle yllätys. Ne, jotka uskoivat pelastuvansa, eivät pääsekään taivaaseen ja päinvastoin. Kirkkojen opetukset viimeisistä ajoista ovat Raamatun tekstien tulkintaa. Kirkkojen parissa on suhtauduttu vaihtelevasti siihen, pitääkö ja voiko maailmanloppua ennustaa: joissakin yhteisöissä lasketaan Raamatun pohjalta tarkkoja ennustuksia, kun taas toisissa yhteisöissä tällaista ennustamista pidetään turhana ja jopa haitallisena.

Luterilainen kirkko ei hyväksy **tuhatvuotisoppia**, jonka mukaan maailmanlopulla Saatana sidotaan tuhanneksi vuodeksi ja pyhät hallitsevat maailmaa. Kun tuhat vuotta on kulunut, paha valtaa maailman ja pyhät nousevat taivaaseen. Tämän niin sanotun millenialismin juuret ovat Johanneksen ilmestyksessä (Ilm. 20:1–6). Luterilainen kirkko torjuu myös sen ajatuksen, että viimeisellä tuomiolla kaikki palautettaisiin tilaan, joka vallitsi ennen syntiinlankeemusta

Luonnon tila huolestuttaa monia ja on saanut tutkijatkin ennustamaan maailmanloppua. Maailmassa on alueita, joissa luonto on kokenut suuria vaurioita, kuten tämä happosateiden tuhoama metsä Tšekinmaalla.

ja joka mahdollistaisi pelastumisen. Kirkon mukaan ne, jotka eivät usko Jumalaan, joutuvat kadotukseen.

Luterilaisen kirkon opetus viimeisistä ajoista on niukkaa. Suomen luterilaisen kirkon Katekismus tyytyykin toteamaan: ”Jeesus on luvannut, ettei yksikään, joka uskoo häneen, milloinkaan kuole. Ne, jotka luottavat Jumalaan, elävät iankaikkista elämää jo tässä ajassa.”

Pelastus ja kadotus – taivas ja helvetti

Kristinuskon mukaan viimeisellä tuomiolla ihmisille annetaan joko ikuinen pelastus tai kadotus. Pelastuksesta käytetään usein käsitettä ’taivas’. Vanhassa testamentissa taivas tarkoittaa puhtaasti uskonnollista käsitettä. Taivas ei ole yksittäinen paikka, koska Jumala ei ole sidottu paikkaan eikä aikaan. Siellä missä on Jumala, siellä on taivaskin. Kristinuskon mukaan pelastus tarkoittaa **ikuista yhteyttä Jumalaan**, sitä, että ihminen, Jumalan kuva, on tekijänsä luona. Raamatussa on kuitenkin myös vertauskuvallisia kuvauksia taivaasta: paratiisi eli puutarha, hääjuhla, loistelias kaupunki, lepopaikka, pyhä vuori. Yhteistä kuvauksille on, että taivas on tila, jossa ei ole kärsimystä ja kipua. Se on Jumalan luoma uusi maa ja uusi taivas, jossa **ei ole pahuutta**.

Kadotukseen tuomituille on varattu helvetin tila, joka tarkoittaa **ikuista eroa Jumalasta**. Helvetin kuvauksia on Raamatussa varsin

Ilmestyskirjallisuus

Apokalyptiikka eli ilmestyskirjallisuus on yksi juutalaiskristillisen kirjallisuuden laji. Selvimmin tätä lajia edustavat Raamatussa Vanhan testamentin Danielin kirja ja Uuden testamentin Johanneksen ilmestys. Ilmestyskirjallisuudelle on tunnusomaista pikaisen historian käänteen odotus. Muutoksessa ei ole kyse yhden kansan kohtaloista, vaan koko todellisuudesta. Käänne on osa Jumalan suurta suunnitelmaa. Tyypillistä ilmestyskirjallisuudelle on, että nykyaika koetaan pahaksi ja pahuus lisääntyy koko ajan. Siksi muutos on välttämätön.

Ilmestyskirjallisuuden oikea ymmärtäminen on vaikeaa, jos se tulkitaan pelkästään tulevaisuuden ennusteeksi. Olennaista onkin tarkastella sitä syntyaikansa näkökulmasta. Esimerkiksi Johanneksen ilmestys aukeaa sy-

vemmin ja helpommin, jos se nähdään oman aikansa peitekielisenä kuvauksena. Ilmestyksen hallitsijat olisivat tässä tulkinnassa Rooman tuolloisia keisareita.

Ilmestyskirjallisuuden luonteeseen kuitenkin kuuluu, että sen pohjalta voidaan laatia mielikuvitusta kiehtovia tulkintoja. Koska tulevaisuus on avoin, myös tulkintojen mahdollisuudet ovat rajattomat.

Helvetin kauhuja on käsitelty maalaustaiteessa värikkäästi. 1200-luvun firenzeläisessä mosaiikissa on kuvattu, kuinka Saatana nielaisee Juudaksen helvetin keskellä.

vähän ja nämäkin lähinnä Uudessa testamentissa. Kyse on **pahan läsnäolosta** ja Jumalan poissaolosta. Raamatussa käytetään kadotuksesta joskus käsitettä Gehenna, joka oli Jerusalemin haiseva kaatopaikka. Tällä vertauskuvalla haluttiin korostaa sitä, että kadotus on totta silloin, kun ihminen unohdetaan ja hän käy tarpeettomaksi. Uudessa testamentissa helvettiä kuvataan esim. Matteuksen evankeliumissa ikuisena tulena (Matt. 25:41). Keskiajalla helvetin kuvaukset saivat lisäväriä; tulimeri, rikin katku ja raastava kärsimys liitettiin helvettiin.

Kristillisen opetuksen mukaan taivas ja helvetti eivät ole yksittäisiä paikkoja. Ne eivät ole myöskään aikaan sidottuja, koska kyse on ikuisuudesta. Ihmisen onkin mahdotonta järjellä ymmärtää ja käsittää pelastuksen ja kadotuksen tilaa. Kyse on uskon asiasta.

Tehtävät

1. Kristinuskossa aikakäsitys on lineaarinen, esimerkiksi hindulaisuudessa puolestaan syklinen. Miten selittäisit hindulle kristillisen käsityksen maailmanlopusta?

2. Kirjoita aforismi maailmanlopusta.

3. Pohdi, miksi tulevaisuus ja maailmanloppu kiehtovat ihmistä.

4. Millaisia maailmanlopun ennustuksia olet kuullut? Miten niitä on perusteltu?

5. Pohdi, mitä maailmanlopun odotus ja pelko voivat aiheuttaa yksilölle ja yhteisölle.

6. **a)** Mitä tiede sanoo "maailmanlopusta"?
   b) Miten maailmanloppu tulee tämänhetkisen tieteellisen käsityksen mukaan?
   c) Vertaa ihmiselle annettua roolia tieteellisissä ja teologisissa maailmanlopun selityksissä.

Ihmisen elämänkysymykset

6. Näkökulmia elämän tarkoitukseen
7. Kärsimys ja kuolema
8. Kristillinen elämäntapa

Hääkulkue Senegalissa

6. Näkökulmia elämän tarkoitukseen

Uskonnot ja useimmat muutkin elämänkatsomukset pyrkivät vastaamaan kysymykseen elämän mielekkyydestä. Miksi juuri minä olen olemassa, mikä on minun elämäni tarkoitus?

Nuorten arvot

Tutkimukset osoittavat, että nuorten arvoihin **vaikuttavat monet tekijät**. Yhteiskunnassa ei ole yhtä yhtenäistä ajattelutapaa tai auktoriteettia, joka ohjaisi valintoja. Esimerkiksi koti, koulu, ystäväpiiri, erilaiset alakulttuurit ja internet vaikuttavat

Paul Gauguin, Mistä tulemme? Missä olemme? Minne menemme? 1897.

nuoriin. Nykyisin jokainen saa ja joutuu valitsemaan arvonsa itse. Arvojen sirpaloitumisesta huolimatta on huomattu, että nuorten arvoista löytyy myös yhdenmukaisuutta. Suuri osa pitää tärkeänä sitä, että yhteiskunta pitää huolta heikompiosaisista. Samoin tärkeänä pidetään tieteen edistystä. Toisaalta moniarvoisuus näkyy selvästi siinä, miten nuoret suhtautuvat esimerkiksi monikulttuurisuuteen, maahanmuuttopolitiikkaan ja ympäristökysymyksiin.

Arvot **koetaan tunteina**. Esimerkiksi ilo ja epätoivo ovat arvojen tuntemisen kokemuksia. Tutkimusten mukaan lapset kokevat voimakasta surua luonnon ja eläinten sorrosta. Arvot myös ohjaavat ihmisen toimintaa. Jos ihminen on tietoinen omista arvoistaan, hän yleensä pyrkii toimimaan niiden mukaisesti. Esimerkiksi monen kotiäidin mielestä lasten kasvattaminen on tärkeämpää kuin urakehitys.

Ihminen pohtii arvoja, jokapäiväisten asioiden syvempiä merkityksiä ja tekee mielekkäitä valintoja. Pohdinnat elämän mielekkyydestä ja tarkoituksesta ovat osa ihmisen **spiritualiteettia**.

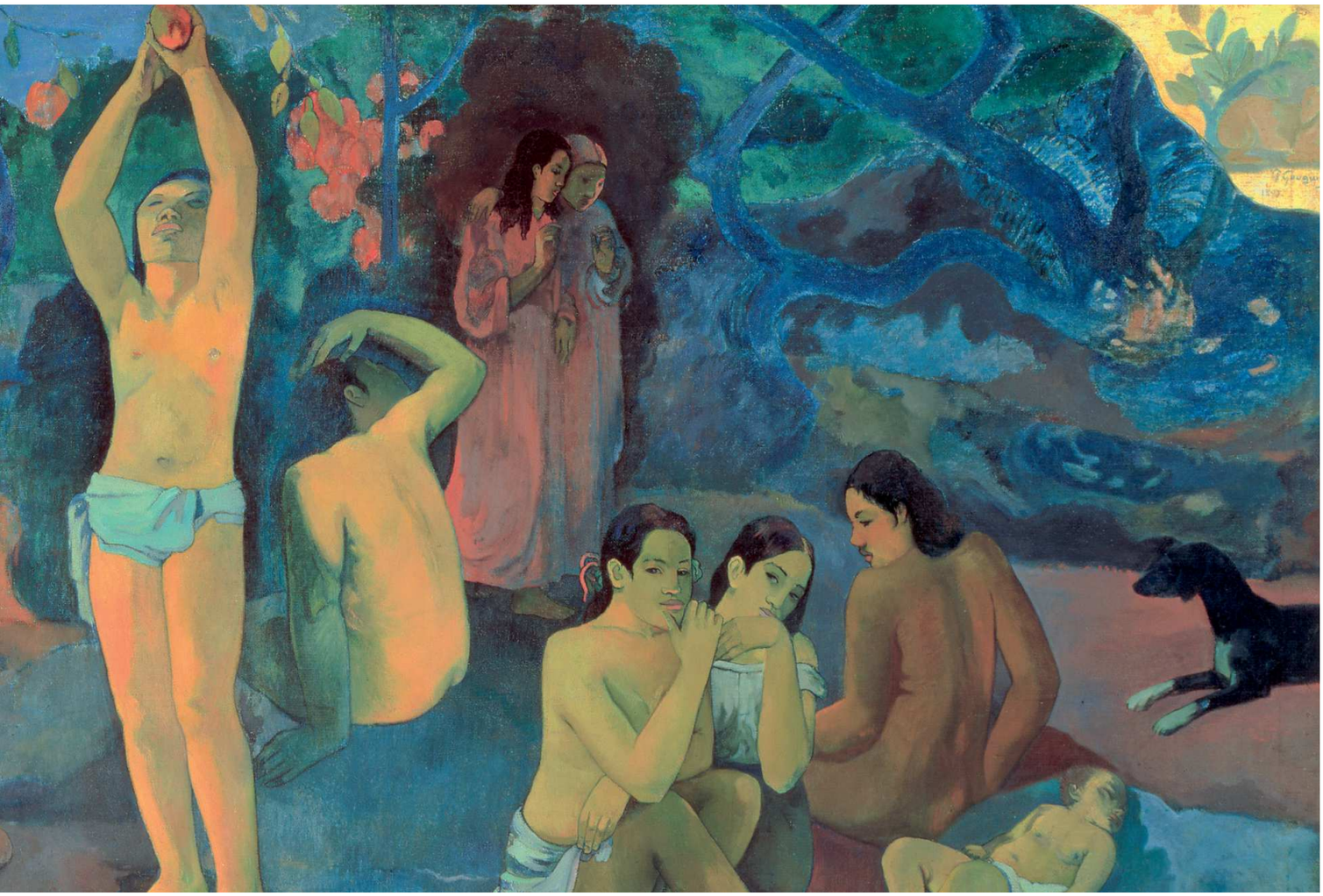

Kristinuskon näkemys

Kun uskonnot vastaavat kysymykseen elämän mielekkyydestä, ne lähtevät liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan jokainen ihminen syntyy toteuttamaan jotakin **olemusta, essentiaa**. Elämän tarkoitus on siis valmiina, ja ihmisen elämä on tämän tarkoituksen toteuttamista. Juutalais-kristillisen perinteen mukaan ihminen on Jumalan kuva ja elämän tarkoitus on **toteuttaa** ihmisessä olevaa **Jumalan kuvaa**. Usko on se avain, jolla syntiin langenneen ihmisen oikea olemus avautuu. **Usko** antaa siis elämälle tarkoituksen, palauttaa ihmisen varsinaisen olemuksen – Jumalan kuvan.

Eksistentialismin vastaus: tarkoitus löytyy eläen

1800-luvulla syntynyt eksistentialistinen filosofia opettaa, että ihmisen elämällä ei ole valmista tarkoitusta ja olemusta ennen kuin ihminen alkaa ratkaisuillaan rakentaa omaa elämäänsä.

Filosofi Martin Heideggerin (1889–1976) mukaan ihminen on ”heitetty maailmaan”; kenellekään ei ole valmista muottia, joka hänen pitäisi täyttää.

Filosofi Jean-Paul Sartre (1905–1980) korosti puolestaan ihmisen vapautta. Kun ihminen tekee valintoja, hän luo omalle elämälleen tarkoituksen. Elämän tarkoitus selviää eksistentialismin mukaan siis vain elämällä. Valmiita vaihtoehtoja ei ole. Tämä ei kuitenkaan Sartren mukaan ole helppoa, vaan ihmisen on koko ajan tuskailtava valintojen välillä. Sartren mukaan ihminen onkin ”tuomittu vapauteen”, tuomittu tekemään ratkaisuja ja rakentamaan tarkoitustaan. Jotta ihminen ei ajautuisi itsensä pettämiseen elämän tarkoituksen luomisessa, nostaa eksistentialismi tärkeäksi asiaksi aitouden. Ihmisen on oltava itselleen rehellinen ja aito, kun hän luo elämäänsä. Valheellinen elämä ei anna todellista tarkoitusta.

Tanskalainen filosofi Søren Kierkegaard (1813–1855) edusti kristittyä eksistentialistista filosofiaa. Kierkegaardille kristinusko ei ollut järjen ja varmuuden uskonto, vaan suuri paradoksi, ristiriita. Kristinuskoon kuuluva ajatus iankaikkisesta elämästä oli Kierkegaardille todiste siitä, että kristinuskossa ei ollut kyse helppohintaisesta harrastelusta vaan olemassolon perusasioista.

Kierkegaardin mukaan ihmisen elämässä saattoi erottaa kolme tasoa. Esteettisen tason ihminen oli kiinnostunut aistien nautinnoista: elämässä tärkeintä oli rientää juhlasta toiseen. Eettisen tason ihminen tiedosti elämään kuuluvat velvollisuudet, mutta oli vaarassa menettää yksilöllisyytensä. Uskonnollinen elämä oli Kierkegaardille kolmas elämisen taso. Usko oli ehdottomaan epävarmuuteen suostumista mutta myös aidon olemisen merkki, intohimoista suurin.

Uskonnollinen elämä perustuikin uskon hyppyyn, jossa ihminen turvasi Jumalaan ilman etukäteisvarmistuksia. Ahdistus ei ollut ihmiselämälle vieras asia vaan pikemminkin mahdollisuus nähdä elämä oikeassa valossa: ”– – niinpä se, joka on oppinut kantamaan ahdistuksensa oikein, on oppinut arvokkaimman.”

Søren Kierkegaard pohti tuotannossaan yksilön suhdetta kristinuskoon ja Jumalaan.

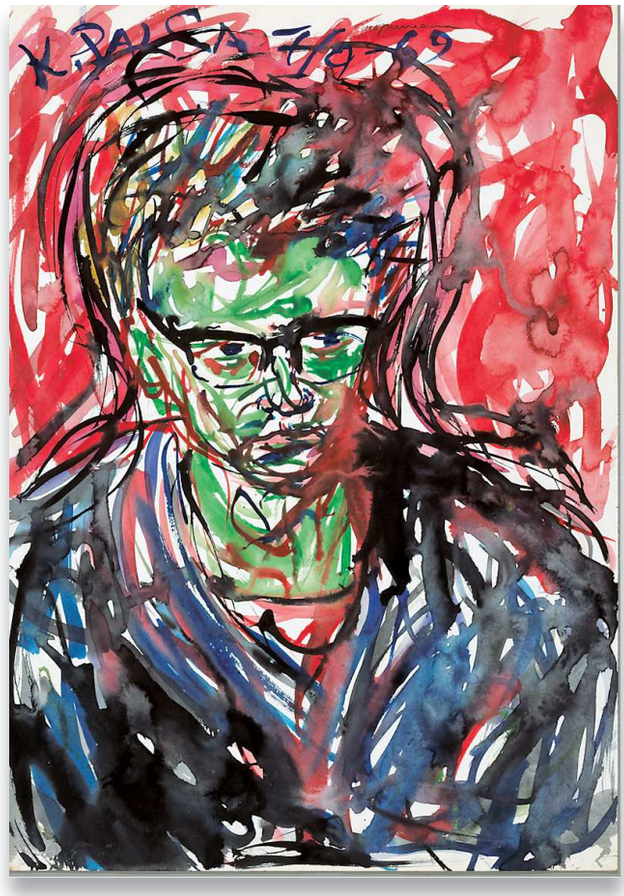

Oman elämän mielekkyys ja tarkoitus löytyy monien mielestä ainoastaan elämällä. Lukuisat taiteilijat kuvaavat elämänkaartaan omakuvin, joista jälkipolvet yrittävät tulkita taiteilijan mielenmaisemaa. Yllä kaksi Kalervo Palsan monista omakuvista: Seitsenvuotias 1967–1969 ja Juopuneena 1969. Palsan elämää varjosti runsas alkoholinkäyttö. Alkoholiongelmaan liittyy usein elämän mielekkyyden katoaminen ja syvä tarkoituksettomuuden tunne.

Kristinuskon mukaan elämän tarkoitus on saavuttaa uskon avulla **pääsy iankaikkiseen elämään**. Tässä ajatuksessa elämällä on päämääränsä; elämän ajallinen rajallisuus palvelee ikuisuutta. Joidenkin tulkintojen mukaan ajallinen elämä on valmistautumista ikuisuuteen.

Kristinuskon opetuksessa elämän mielekkyys ei kuitenkaan löydy ikuisuuden odottamisesta, vaan elämällä on tarkoituksensa jo ennen kuolemaa. Juuri tätä korostaa rakkauden kaksoiskäskyn jälkimmäinen osa, jonka mukaan ihmisen on **rakastettava lähimmäistä** niin kuin itseään. Esimerkiksi Martin Luther (1483–1546) painotti, että ihmisen on käytettävä omia lahjojaan yhteiseksi hyväksi. Kristinuskon mukaan usko antaa elämälle ikuisen tarkoituksen ja rakkaus merkityksen jo ennen ikuisuutta.

Monet kristilliset ajattelijat ovat pohtineet elämän tarkoitusta. Esimerkiksi kirkkoisä Augustinus (354–430) piti ihmistä levottomana sieluna, joka löytää rauhan vasta jumalauskon avulla. Hänen kuuluisan lausahduksensa mukaan sydän on levoton, kunnes se löytää levon Jumalassa. Kristinuskon historia tuntee lukemattomia henkilöitä, jotka ovat esimerkillään osoittaneet, että elämän mielekkyys löytyy toisia ihmisiä auttamalla ja palvelemalla. Katolisen kirkon pyhimysperinne on synty-

nyt juuri tämänkaltaisten esikuvien kunnioittamisesta. 1900-luvun innoittava esikuva oli albanialainen nunna äiti Teresa (1910–1997), joka pyyteettömästi auttoi Intiassa Golgothan (ent. Kalkutan) köyhiä.

Oman elämäni tarkoitus

Uskontojen opit pyrkivät antamaan ihmiselle valmiin näkemyksen elämän päämäärästä ja tarkoituksesta. Nykyisin useat ajattelevat kuitenkin, että he itse ovat ainoita, jotka voivat määritellä oman elämänsä tarkoituksen. Joillekin se on suvunjatkaminen ja säilyminen tulevien sukupolvien muistissa. Raskasta sairautta poteville elämän tarkoitus voi olla iltaan asti sinnittely. Elämän mielekkyys voi löytyä perheestä, ystävyydestä, työstä, menestyksestä, saavutuksista, suorituksista tai jaksamisesta. Yhtälailla mielekkyyden voi löytää aatteista, moraalisesta toiminnasta, kulttuurista tai luovuudesta. Kaikille sopivaa **yhtä elämän tarkoitusta ei ole**.

Parantumattomasti sairaiden kanssa työskentelevät ovat huomanneet, että kuolemaa lähestyvät potilaat ovat kokeneet yhden asian elämässään erityisen merkitykselliseksi: sen, että **on rakastanut** ja **kokenut rakkautta**. Onko rakastamisen ja rakkauden kokemisen halu ihmisen biologinen tarve vai ei? Onko elämän tarkoitus luonnossa vai ihmisen henkisyydessä? Vastaukset näihin kysymyksiin jäävät avoimiksi.

Tehtävät

1. Kiteytä yhteen lauseeseen kristinuskon näkemys elämän tarkoituksesta.

2. **a)** Pohdi, miten eri tavoin elämän tarkoitusta voi perustella.
b) Mikä perusteluista on lähimpänä omaa näkemystäsi tällä hetkellä?

3. Lue tietolaatikko sivulta 52. **a)** Mitkä eksistentialistisen filosofian perusperiaatteet hyväksyt? **b)** Mitkä eksistentialistiset ajatukset ovat sinulle vieraita?

4. Kertaa luvut 3 ja 6. **a)** Miten kristillinen ihmiskäsitys ja käsitys elämän tarkoituksesta ja mielekkyydestä liittyvät toisiinsa? **b)** Mikä on eläinten ja kasvien elämän tarkoitus kristinuskon mukaan?

5. Lue oheiset mietelmät. Mikä niistä kiteyttää mielestäsi parhaiten elämän tarkoituksen? Perustele.

Ikävöin maahan jota ei ole,
sillä kaikkea mikä on, olen väsynyt himoamaan.
Kuu kertoo minulle hopeaisin kirjaimin
maasta jota ei ole.
Maasta, jossa kaikki toiveemme täyttyvät ihmeellisesti,
maasta, jossa kaikki kahleemme kirvoittuvat,
maasta, jossa vilvoitamme raadeltuja otsiamme
kuun kasteessa.
Elämäni oli kuuma harha.
Mutta yhden olen löytänyt ja yhden olen totisesti voittanut –
tien maahan jota ei ole.
– –

Edith Södergran, Maa jota ei ole.
Kokoelmasta Elämäni, kuolemani ja kohtaloni. 2. painos. 1995.

Elämä on tilaisuus, käytä sitä hyväksi.
Elämä on kauneus, ihaile sitä.
Elämä on autuus, maista sitä.
Elämä on unelma, tee siitä totta.
Elämä on haaste, kohtaa se.
Elämä on velvollisuus, täytä se.
Elämä on peli, mene siihen mukaan.
Elämä on kallisarvoinen, varjele sitä.
Elämä on rikkautta, säilytä se.
Elämä on rakkautta, iloitse siitä.
Elämä on lupaus, toteuta se.
Elämä on suru, voita se.
Elämä on laulu, laula se.
Elämä on taistelu, suostu siihen.
Elämä on murhenäytelmä, näe se.
Elämä on seikkailu, uskaltaudu mukaan.
Elämä on onni, ota se kiinni.
Elämä on liian arvokas, älä tuhoa sitä.
Elämä on elämää, taistele sen puolesta!

Kathryn Spink, Äiti Teresa. 1998.

Elämän tarkoitus ei ole ilkeys. On lukemattomia kauniimpia asioita kuin menneisyyden sankaritarinoiden sulostuttava läsnäolo. Elämän tarkoitus on rakkaus. Elämän tarkoitus on loputon ihmismassa. Elämän tarkoitus on elämän hyväksyminen: jokaisessa rukouksessa, jokaisessa paikassa, jokaisessa hetkessä, jokaisessa olemassaolon kiihkeässä kuohunnassa. Elämän tarkoitus on olemassaolon leima meissä.

Andreas Empirikos, Ruusut ikkunassa. Kokoelmasta Kourallinen valoa, nykykreikkalaisen runouden antologia. 1997. Toim. Reija Tanninen ja Martti Leiwo.

Elämä on kuin varjo häilyväinen,
vain näyttelijä rukka, joka riehuin lavalla
keikkuu aikansa ja häipyy; se kertomus
on, hupsun tarinoima, täys ääntä, vimmaa
– tarkoitusta vailla.

William Shakespeare, Macbeth. 2004.
Suom. Matti Rossi.

7. Kärsimys ja kuolema

Kysymykset kärsimyksestä ja kuolemasta ovat kysymyksiä siitä, miten oikeudenmukaisuus lopulta toteutuu elämässä. Kuolemaa on pidetty Vanhassa testamentissa toisaalta luonnollisena ja elämään kuuluvana, toisaalta synnin seurauksena, joka erottaa ihmisen Jumalan yhteydestä. Uudessa testamentissa kuolemaan suhtaudutaan hyvin samalla tavalla kuin Vanhassa testamentissa. Ylösnoussutta Kristusta pidetään kuoleman kukistajana. Kristinuskon mukaan kuolema on tie joko iankaikkiseen elämään tai ikuiseen eroon Jumalasta.

Ihminen ja kärsimys

Kärsimys on osa elämää. Se on yksi ihmisen elämän peruskysymyksistä, **osa** ihmisen **olemassaoloa,** eksistenssiä. Erityisesti viattoman ihmisen kärsimys tuntuu **epäoikeudenmukaiselta**. Vanhassa testamentissa Jobin kirja käsittelee hyvän ihmisen kärsimystä. Job joutuu elämässään niin ahtaalle, että kiroaa syntymänsä. Jobin ystävät yrittävät selittää kärsimyksen arvelemalla hänen tehneen jotakin väärin, koska joutuu kärsimään. Job tyytyy lopulta kohtaloonsa ja joutuu toteamaan, että kärsimykselle ei löydy yksiselitteistä syytä, ihminen ei tiedä kaikkea elämästä. Toisin kuin Aasian perinteisissä uskonnoissa, joissa ihminen on itse oman kärsimyksensä aiheuttaja, juutalais-kristillisessä perinteessä kärsimyksen syyt jäävät avoimiksi. Jobin kirjan opetuksen mukaan ihminen ei itse aiheuta kärsimys-

Suhtautuminen kuolemaan on muuttunut paljon viimeisen sadan vuoden aikana. Ennen kuolema oli konkreettisesti läsnä ihmisten elämässä. Kuolleelle tehtiin viimeinen palvelus, ruumiinpesu. Juho Rissasen maalaus on vuodelta 1908.

tään, vaan kärsimys kuuluu todellisuuteen. Kristinuskon mukaan kärsimys kuuluu myös kristityn elämään. Jeesuksen oma elämä on esimerkki tästä. Kristityn ei tule kuitenkaan alistua ja hyväksyä kärsimystä vaan toimia muiden kanssa **kärsimystä vastaan**. Kristinuskossa toivolla on siis keskeinen asema uskon ja rakkauden ohella. Hädän ja ahdistuksen keskellä toivo paremmasta on aina lopulta vahvempi kuin toivottomuus.

Kaikkivaltias Jumala ja kärsimys

Teologiassa ja filosofiassa on mietitty, miten selittää se, että maailmassa on pahaa ja kärsimystä, vaikka Jumalan tulisi olla oikeudenmukainen. Pohdintaa kutsutaan ns. **teodikean ongelmaksi**. Ongelman ydin on kysymys siitä, että jos Jumala on hyvä ja kaikkivaltias, miksi Hän ei poista epäoikeudenmukaiselta tuntuvaa kärsimystä luomastaan maailmasta.

Teologiassa ei ole ongelmaan yhtä vastausta, vaan tarkastelutapoja on useita. Joidenkin teologien ja filosofien mielestä kysymys on viime kädessä siitä, onko Jumala olemassa vai ei. Toiset ajattelijat ovat puolestaan sitä mieltä, että kysymys kuuluu paremminkin, onko olemassaolevaksi oletettu Jumala vastuussa maailmassa ilmenevästä pahasta.

Filosofi Gottfried Leibniz (1646–1716) yritti ratkaista teodikean ongelman toteamalla, että tämä maailma, jonka Jumala on luonut, on **paras mahdollinen maailma**, sillä Jumala ei luo epätäydellistä. Kärsimys on siten hänen mielestään osa Jumalan luomaa todellisuutta. Maailmaa, jossa ei olisi kärsimystä, ei siis voi luoda.

Kolmenlaista pahaa

Paha on filosofisesti ryhmiteltävissä kolmeen luokkaan. **Luonnollinen paha** on kärsimystä, josta ihmistä ei voi pitää vastuullisena. Esimerkiksi vakavasti sairasta tai luonnonkatastrofiin joutunutta ei voi syyttää kärsimyksestään. **Moraaliseen pahaan** taas liittyy harkinnan mahdollisuus. Periaatteessa ihminen voi valita ja tahtoa, että paha joko tapahtuu tai ei tapahdu. Murhan tehnyt ihminen olisi voinut toimia toisin. Joskus ihminen ei kuitenkaan tiedä etukäteen tekonsa vaikutusta eikä siksi ole yksiselitteisesti tehnyt pahaa tekoa. **Metafyysinen paha** puolestaan kuuluu todellisuuden perusluonteeseen. Tämän näkemyksen mukaan täydellisen hyvää todellisuutta ei ole olemassa.

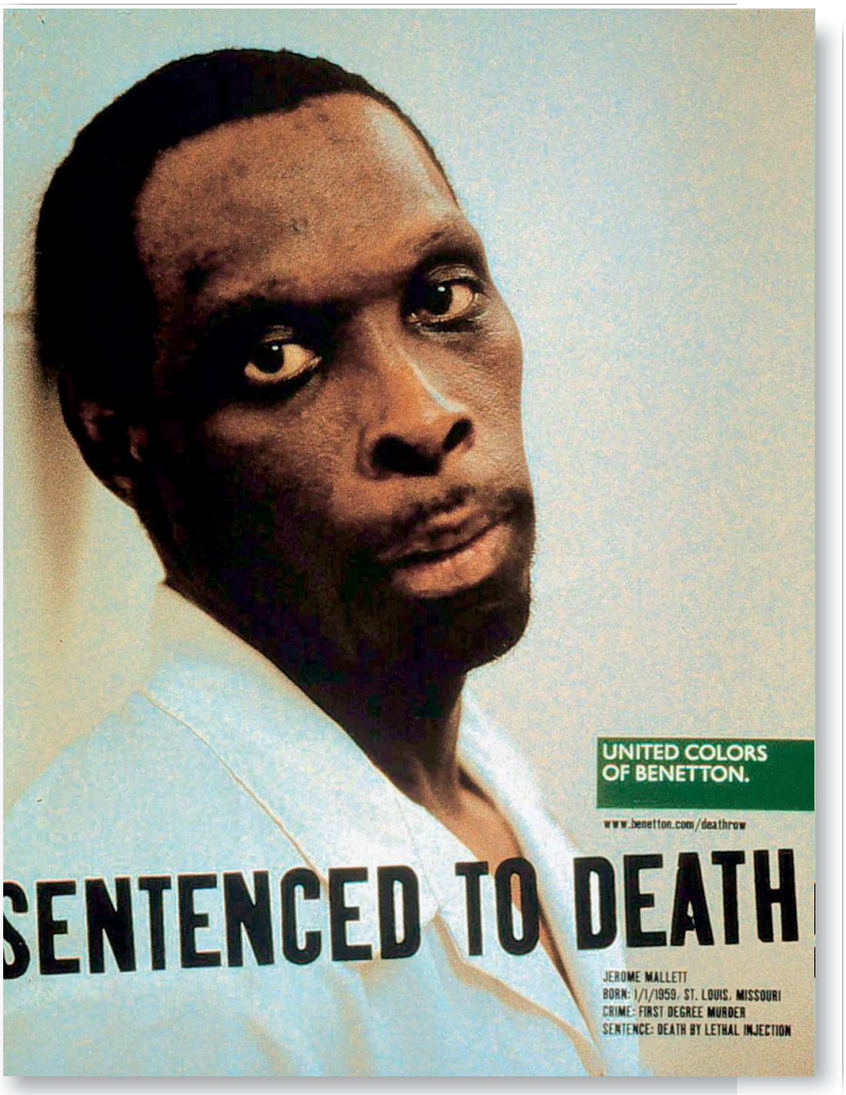

Benetton on tullut kuuluisaksi laajasta mainoskampanjasta, jossa erilaisia ihmiskohtaloita ja eettisiä tilanteita käytetään mainoksen ytimenä. Kuolemaan tuomittu vanki Jerome Mallet mainoskuvassa, jonka teemana oli ”Looking Death in the Face”.

Suomalaisissa sairaaloissa on käytössä ns. exitus-paketti kuollutta ihmistä varten. Paketti sisältää mm. valkoisen kaavun, sidoksia, pahvisia nimilappuja, hakaneuloja ja silmätupot.

Kristillisiä näkökulmia pahaan

Kristinuskon mukaan Jumala loi ihmiselle vapaan tahdon, ja siksi meillä on **mahdollisuus valita** hyvän ja pahan välillä. Periaatteessa hyvä asia, tahdon vapaus, voi siis johtaa vääriin ratkaisuihin. Jumala ei kuitenkaan rajoita vapaata tahtoa, koska sen avulla ihminen voi myös tehdä hyvää eli toteuttaa Jumalan tarkoitusta. Tämä herättää kysymyksen siitä, miksi kaikkitietävä Jumala loi ihmiselle vapaan tahdon, vaikka tiesi ihmisen harhautuvan pahaan. Vapaan tahdon puolustajat vastaavat, että vain vapaa ihminen voi tehdä eron hyvän ja pahan välillä.

Pahaa voidaan pitää edellytyksenä hyvälle eli ihmisestä tulee pahan voittamisen kautta hyvä. Hän saattaa elämänsä aikana löytää hyvän eli Jumalan: Jumala ei luonut robottia, joka ei kykenisi valitsemaan. Erilaiset kiusaukset kohtaava ja ne voittava ihminen on tämän ajattelun mukaan hyvä ihminen. Esimerkiksi vasta sairas voi todella ymmärtää, mitä on olla terve. Kärsimyksen kokeminen opettaa **arvostamaan hyvän kokemista**. Näkemystä on arvosteltu siitä, että se ei ota riittävästi huomioon pahaa, josta ei seuraa mitään hyvää. Toisen maailmansodan keskitysleireissä paha sai valtavat mittasuhteet, eikä sen voi missään mielessä ajatella edustaneen mitään hyvää.

Yhden tulkinnan mukaan Jumala on osa maailmaa sen lisäksi, että Hän on ääretön ja ylivertainen. Jumala on rajoittanut valtaansa siten, että ei voi pakottaa ihmistä toimimaan oikein. Jumala voi taivutella ihmistä oikeaan, mutta Hän ei määrää, mitä ihminen tekee. Maailmassa Jumala ei ole siis kaikkivoipa, ja siksi **Jumala kärsii myös** ihmisen kanssa. Näkemyksessä pyritään vastaamaan metafyysisen pahan ongelmaan, mutta se on herättänyt arvostelua, koska siinä ei vastata kysymykseen, miksi Jumala sallii pahan.

Ihmisen kuolema

Kristillisiä kirkkoja on askarruttanut kysymys siitä, mitä tapahtuu ihmiselle, joka kuolee, eikä vielä ole viimeisen tuomion aika. Asiassa on tehty kaksi peruslinjausta. Protestanttisten kirkkojen ja ortodoksisen kirkon mukaan ihminen **kuolee kokonaan**. Tästä käytetään nimitystä totaalisen kuoleman oletus. Sen mukaan ihminen sieluineen ja ruumiineen kuolee odottamaan viimeistä tuomiota. Usein käytetään käsitettä 'uni' kuvaamaan kuoleman tilaa: ihminen on **kuolonunessa** niin kauan, kunnes Jumala herättää hänet. Tällöin ihminen herää kuolleista pelastukseen tai kadotukseen.

Katolisessa kirkossa on käytössä oppi ns. välitilasta, **oppi kiirastulesta**. Tämän opin mukaan ihmisellä on kuoleman jälkeen kolme mahdollisuutta. Kuoleman hetkellä synnin syyllisyydestä vapaat pääsevät taivaaseen. Ne, joilla on kuoleman hetkellä raskaita syntejä, joutuvat helvettiin. Sekä taivas että helvetti ovat ikuisia. Ne, joiden synnit eivät johda helvettiin, joutuvat kuoleman jälkeen kiirastuleen, jossa heidän sielunsa puhdistuu ja jossa he odottavat viimeistä tuomiota. Myös kiirastulessa on useita eri asteita. Tähän välitilaoppiin perustuu katolisen kirkon ajatus, jonka mukaan viimeistä tuomiota odottavat seuraavat maan päällä elävien kohtaloita ja tukevat näitä rukouksillaan. Martin Luther ei hyväksynyt kiirastulioppia, vaan uskoi, että kristitty nukkuu kuoleman unta ennen Kristuksen toista tulemista ja viimeistä tuomiota.

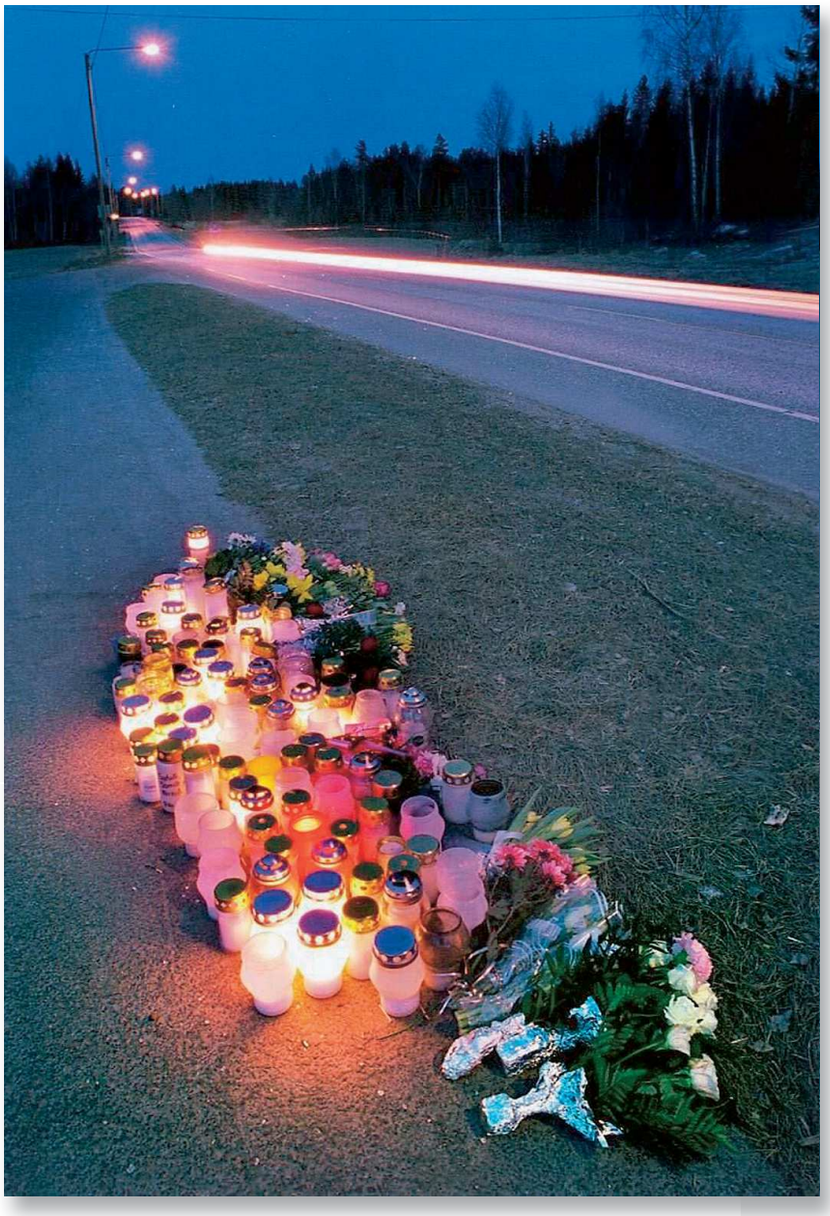

Viime vuosina suomalaiset ovat alkaneet ilmaista suruaan näkyvästi viemällä kynttilöitä onnettomuuspaikalle. Joskus onnettomuuspaikasta muodostuu uhrin "muistoalttari". Samanlainen perinne on tunnettu Etelä-Euroopassa jo vuosisatojen ajan.

Tehtävät

1. Mitä eri selityksiä kristinuskossa on pahan olemassaololle?

2. Kertaa myös luku 5 ja pohdi, mitä ihmiselle tapahtuu kuoleman jälkeen kristinuskon mukaan.

3. Lue Room. 8:18—30 sekä 2. Kor. 5 ja pohdi, mitä Uusi testamentti opettaa kuolemasta ja sen jälkeisyydestä.

4. Kertaa kristinuskon aikakäsitys. Miten se näkyy opetuksissa kärsimyksestä ja kuolemasta?

5. Miten tulkitset seuraavat ajatukset?

> *"Kirkko on maan päällä, koska täällä kuollaan."*
>
> - Dogmatiikan professori Osmo Tiililä -

> *"Jos minä koskaan kuolen, niin rakkauteen: puiden ja eläinten, pienen pellon, jota maa ei väsy kantamaan ja käpälien jälkiin sen sydämessä."*
>
> - Runoilija Sirkka Turkka -

> *"Kukaan ei kuole itselleen."*
>
> - Tuntematon -

6. Sinut on kutsuttu paneelikeskusteluun pohtimaan nykyaikana ilmenevää kärsimystä ja sen syitä. Laadi lyhyt alustuspuheenvuoro paneelikeskustelua varten.

8. Kristillinen elämäntapa

Kristillisen uskon harjoittaminen on spiritualiteetin yksi muoto. Se on toimintaa, jolla ihminen ilmentää omaa uskonnollisuuttaan esimerkiksi rukouksen tai mietiskelyn, meditaation, kautta. Vaikka kristityt eri maanosissa ja kulttuureissa ilmentävät omaa uskonnollisuuttaan eri tavoin, tietyt kristilliset elämäntavat ovat heille kaikille tuttuja. Elämäntavat kumpuavat pitkälti Raamatusta ja kristillisestä traditiosta aina varhaiskirkon ajoilta asti.

Yksilöllinen vai yhteisöllinen elämäntapa?

Pienet seurakunnat ovat länsimaissa, varsinkin Yhdysvalloissa, nykyisin tiiviitä yhteisöjä, joissa jokainen seurakuntalainen tuntee toisensa. Myös esimerkiksi Suomessa luterilaisen kirkon piirissä toimivat herätysliikkeet ovat tiiviitä.

Kysymykseen, millaisessa yhteisössä kristityn on ihanteellista elää, on vastattu eri lailla eri aikakausina kristinuskon historiassa. Varhaiskirkon aikana autiomaassa yksin elänyt askeetikko nautti enemmän kunnioitusta kuin kaupungissa asunut seurakuntalainen. Luostarit taas tarjosivat ja tarjoavat edelleen mahdollisuuden hartaudenharjoittamiseen tiiviissä yhteisössä.

Kristitty voi yhtä lailla kuulua isoon seurakuntaan, jolloin hänen toimintansa ei ole niin yhteisöön sidottua. Riippumatta siitä, elääkö kristitty tiiviissä kristillisessä yhteisössä tai yksin, hänen elämäntapoihinsa kuuluu yleensä sekä yhteisöllistä että yksilöllistä **hartaudenharjoittamista**.

Perheen ja kodin merkitys kristilliselle elämäntavalle nousi uudella tavalla esiin reformaation myötä. Luther korosti myös **seurakunnan** merkitystä kristityn hengellisen elämän perustana; seurakunnassa julistetaan evankeliumia ja jaetaan sakramentteja.

Rukousnauhan avulla rukoilija pystyy laskemaan lausutut rukoukset. Nauhassa voi olla solmuja, helmiä tai puukuulia erottamassa rukouksia. Katolisessa kirkossa rukousnauhasta käytetään nimitystä ruusukko (lat. 'rosarium'). Rukoilijan Ave Maria -rukoukset ovat ikään kuin ruusujen ojentamista Neitsyt Marialle. Nykyaikainen ratkaisu on painaa rukousnauha pankkikorttiin.

Messun alkuun kuuluu ristisaatto. Ristin takana vaeltaminen muistuttaa kristityn elämän olevan Kristuksen seuraamista. Messun toimittajat saapuvat tehtäväänsä seurakunnan keskeltä. Messua johtava pappi tulee kulkueen viimeisenä. Tällä halutaan korostaa sitä, että hän on seurakunnan palvelija ja sen lauman kaitsija, jonka Kristus on hänelle osoittanut.

Rukous

Rukousta pidetään yhtenä kristillisen elämäntavan peruselementtinä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinopissa eli Katekismuksessa kirjoitetaan: ”Rukous on ihmisen tapa olla ja elää Jumalan kasvojen edessä. Se on yhtä luonnollinen ja välttämätön hengelliselle elämälle kuin hengitys ruumiille.” Rukous on **vuoropuhelua Jumalan kanssa**. Kristitty rukoilee sekä yksin että yhdessä muiden kristittyjen kanssa. Rukous voi sisältää esimerkiksi synnintunnustuksen, pyynnön, esirukouksen, kiitoksen tai ylistyksen.

Kristitty voi rukoilla **missä ja milloin tahansa**. Aamu- ja iltarukoukset ovat yleisiä. Rukous osoitetaan yleensä Jumalalle ja Jeesukselle, mutta se voidaan katolisessa ja ortodoksisessa kirkossa osoittaa myös Jeesuksen äidille Marialle ja muille pyhille. Kristityillä on käytössään paljon valmiita, kirkon perinteeseen tai Raamattuun pohjautuvia rukouksia. Eri kirkko-

kuntien ja kristillisten yhteisöjen rukoukset ovat nykyisin laajasti kristittyjen yhteisessä käytössä. Yhtä lailla rukous voi olla itse keksitty ja vapaamuotoinen, eikä sen aina tarvitse olla sanallista. Yksinkertaista rukousta edustaa **ristinmerkki**.

Rukouksen tarkoituksena on luoda yhteys Jumalan ja rukoilijan välille. Vaikka rukoilija pyytää Jumalalta apua, rukous ei ole suostuttelua eikä Jumalan pakottamista. Kristitty hyväksyy Jumalan tahdon ja luottaa Jumalan armoon. Rukouksella on usein rauhoittava ja ajatuksia selkeyttävä vaikutus.

Raamatunluku ja mietiskely

Monissa kristillisissä seurakunnissa järjestetään **raamattupiirejä** ja **raamattukouluja**, joissa opiskellaan Raamatun sisältöä ja sanomaa. Apuna käytetään erilaisia oppaita Raamatun lukemiseen. Raamatun tekstien avulla kristityt ylläpitävät uskoansa Jumalaan. Raamattua luetaan eri tilanteissa: juhlahetkinä, apua tarvittaessa sekä jumalanpalveluksissa. Monet kristityt pitävät tärkeänä Raamatun lukemista joka päivä.

Kristillinen mietiskely eli **meditaatio** on mielensisäistä ja yksityiskohtaista Raamatun tai muun uskonnollisen tekstin pohdiskelua. Mietiskelyssä ihminen oppii Jumalan sanaa ja samalla muuttuu

Paasto – keskittymistä peruskysymyksiin

Paaston avulla valmistaudutaan suuriin kristillisiin juhliin. Pääsiäistä edeltävää paastoa kutsutaan suureksi paastoksi. Pieneksi paastoksi kutsutaan puolestaan joulua edeltävää aikaa. Kristilliseen paastoon kuuluu kieltäytyä esimerkiksi ylenpalttisesta syömisestä tai joistakin ruokalajeista, kuten lihasta. Ortodoksisessa kirkossa Suomessa paaston aikana syödään kasvisruokia ja kalaa, mutta maitotuotteita ja lihaa ei käytetä. Vaikka ruuasta pidättäytyminen on osa paastoa, sen avulla pyritään nimenomaan keskittymään kristinuskon opetusten ja uskon peruskysymyksiin: Jumalan ja lähimmäisten rakastamiseen. Paastoon voi kuulua pidättäytyminen jostakin yleensä omaa aikaa vievästä asiasta, kuten esimerkiksi tietokonepeleistä.

Liturgiset värit kertovat kirkkovuoden pyhäpäivien aiheista. Valkoinen on ilon ja kiitoksen väri. Sitä käytetään kirkkovuoden suurina juhlina kuten pääsiäis- ja jouluyönä. Violetti ilmentää katumusta, paastoa ja odotusta. Väri on käytössä esimerkiksi hiljaisella viikolla. Punainen on Pyhän Hengen ja marttyyrien väri. Helluntain jumalanpalveluksissa kirkkotekstiilien väri on punainen. Vihreä on kasvun ja toivon väri. Sitä käytetään useana sunnuntaina. Musta väri on harvoin käytössä. Kuoleman ja surun väriä käytetään ainoastaan pitkänäperjantaina ja sitä seuraavana päivänä, hiljaisena lauantaina.

olemukseltaan. Lutherille mietiskely oli kirjaimellisesti Jumalan sanan ”märehtimistä”. Kristillisessä perinteessä meditaatiota on harjoitettu erityisesti luostareissa ja **retriiteissä.** Retriitissä vetäydytään muutamaksi päiväksi hiljaisuuteen, jota rytmittävät messut, rukoushetket ja hiljaisen rukouksen hetket eli meditaatiot.

Messu – seurakunnan toiminnan ydin

Ehtoollisjumalanpalvelus eli läntisissä kirkoissa messu on esimerkki yhteisöllisestä uskonnonharjoituksesta ja sitä pidetään kristillisen seurakunnan tärkeimpänä toimintona. Messun on sanottu olevan yhteisen uskon ja Kristuksessa elämisen merkki. Jumalanpalveluksessa julistetaan **Jumalan sanaa** ja **jaetaan sakramentteja**. Juuri messussa kristitty voi sekä rukoilla että kuulla Raamatun tekstejä yhdessä muiden seurakuntalaisten kanssa. Seurakunnan jäsenten keskinäinen yhteydenpito vahvistaa jäsenten uskoa. Kristillisissä kokoontumisissa myös Jumala uudistaa yhteytensä ihmisiin. Ehtoollista pidetään useimmissa kristillisissä kirkoissa ja yhteisöissä tärkeimpänä jumalanpalveluksen osana, johon seurakuntalainen voi osallistua. Kristuksen ajatellaan olevan erityisellä tavalla läsnä ehtoollisessa ja vahvistavan siihen osallistujaa.

Messulla on pitkä historia. Kristillisen jumalanpalveluksen taustalla on juutalainen jumalanpalvelus kodeissa ja synagogissa, koska ensimmäiset Jeesuksen seuraajat olivat juutalaisia. Kristillistä messua kuvataan Uudessa testamentissa. Erityisesti kertomukset ehtoollisesta ovat keskeisessä osassa. Nykyinen luterilainenkin messu on vuosisataisen kehityksen tulos ja siinä näkyvät myös kirkkovuoden eri vaiheet. Messussa on neljä osaa: **johdan-**

to, sanan liturgia, ehtoollinen ja **päätös**. Reformaatiossa palautettiin kansankieli jumalanpalveluksen kieleksi ja korostettiin Raamatun kirjoitusten lukemista ja selittämistä messussa eli sanan liturgiaa. Luterilaisessa perinteessä seurakunnan virsilaululla on tärkeä sija. Idässä ehtoollisjumalanpalveluksesta käytetään nimitystä **liturgia**.

Messussa on käytössä erilaisia liturgisia eleitä, joilla ilmennetään messun sisältöä. Esimerkiksi kunnioitusta osoitetaan nousemalla seisomaan. Seurakunta osoittaa myös kiitosta ja ylistystä tällä tavalla. Messussa käytettävillä eleillä pyritään ilmaisemaan sellaista, mitä sanoilla ei pystytä kuvaamaan.

Se, kuinka usein kristitty käy jumalanpalveluksessa, vaihtelee kirkkokunnittain ja kulttuureittain. Esimerkiksi Puolassa monet katolilaiset osallistuvat messuun joka viikko, kun Suomessa tavallisiin sunnuntaijumalanpalveluksiin osallistuu noin kaksi prosenttia luterilaisen kirkon jäsenistä. Messujen määrä vaihtelee eri maissa useista yhteen viikoittaiseen. Messuun osallistuminen vaihtelee sekin lyhyestä piipahduksesta koko messuun osallistumisen välillä.

Rippi

Ripissä **kristitty tunnustaa syntinsä** Jumalalle. Luterilaisen kirkon opin mukaan kristitty voi ripittäytyä jumalanpalveluksessa, henkilökohtaisessa ripissä tai rukouksessa. Yhteinen rippi kuuluu jokaiseen luterilaiseen messuun. Kun ihminen on tunnustanut syntinsä, hän saa ne Jumalalta anteeksi. Ripin vastaanottaja, pappi tai joku toinen kristitty, antaa **synninpäästön** eli anteeksiannon ikään kuin sen lausuisi Jumala itse. Ripin vastaanottajaa koskee **vaitiolovelvollisuus** siitä, mitä hän on kuullut. Katolisessa ja ortodoksisessa kirkossa henkilökohtainen rippi on sakramentti, jonka pappi toimittaa. Moni katolilainen osallistuu parannuksen sakramenttiin eli rippiin ainakin kerran vuodessa.

Elämänkaarirituaalit ja juhlapyhät

Kristitty osallistuu elämänsä aikana useisiin **siirtymäriitteihin**. Uusi jäsen liitetään kristilliseen seurakuntaan kasteessa. Monissa kirkoissa toimitetaan kasteen jälkeen sen vahvistaminen eli konfirmaatio. Myös

Joulun aikaan kirkoissa järjestetään Kauneimmat joululaulut -tilaisuuksia. Suomen Lähetysseuran 1970-luvulla aloittamista tilaisuuksista on tullut luterilaisten seurakuntien suosituin musiikkitapahtuma. Perinteisten joululaulujen lisäksi tilaisuuksissa lauletaan myös uusia lauluja. Kuva on Forssan kirkosta.

25
21 13
VARATTU

avioliittoon vihkiminen tapahtuu usein kirkollisesti. Näiden lisäksi suurin osa kristityistä siunataan hautaan kristillisin rituaalein.

Juhlapyhien vietto kuuluu olennaisena osana kristityn elämään. Juhlien aikana muistetaan kristinuskon syntyyn erityisesti vaikuttaneita tapahtumia. Juhlaperinteeseen kuuluvat jumalanpalveluksissa käynti, Raamatun luku ja erilaiset juhlaruuat. Suomessa juhlapyhien jumalanpalvelukset ja hartaushetket ovat suosittuja. Esimerkiksi syksyllä vietettävän pyhäinpäivän merkitys **kalendaaririittinä** on kasvanut viime vuosina; ihmiset käyvät joukoittain haudoilla sytyttämässä kynttilän läheisensä muistoksi. Myös monet musiikkitilaisuudet, kuten Kauneimmat joululaulut, kokoavat paljon väkeä vuodesta toiseen.

Yhteiskunnassa tapahtuvat ihanteiden muutokset vaikuttavat myös kristillisen elämäntavan tulkintaan ja toteuttamiseen. Esimerkiksi työelämän muutokset ja kauppojen aukiolojen laajentuminen on vähentänyt sunnuntain merkitystä lepopäivänä. Henkiseen hätään ei välttämättä haeta apua vain kirkosta vaan erilaisista terapioista ja psykologisesta osaamisesta. Toisaalta erilaisissa kansallisissa kriiseissä kirkon apuun turvaudutaan usein.

Kristilliset hyveet ihanteina

Ei ole selvää yksimielisyyttä siitä, mitkä ovat kristityn tärkeimpiä hyveitä eli ihanteellisia ominaisuuksia. Ihminen voi omaksua hyveitä esimerkiksi kasvatuksen avulla. Eri aikakausina kristittyjen parissa on pohdittu ja määritelty hyveitä eri tavalla. Perinteiset antiikin filosofiassa esiintyvät **perushyveet**, oikeudenmukaisuus, rohkeus, viisaus ja kohtuullisuus omaksuttiin myös alkukristittyjen hyveiksi. Hyveluetteloon varhaiskirkon jäsenet lisäsivät vielä kolme kristillistä perushyvettä: **usko, toivo ja rakkaus**. Rakkautta on pidetty kristityn tärkeimpänä hyveenä. Hyvän tekeminen ja tahtominen kohdistuu valikoimatta kaikkiin ihmisiin, vihamiehiinkin.

Myöhemmin kristillisinä hyveinä on pidetty myös esimerkiksi ahkeruutta ja nöyryyttä. Ahkeruutta on arvostettu reformaation myötä kristityn hyveenä, arkisena Jumalan palvelemisena. Nöyryys taas on ihmettelevää ja kiitollista suhtautumista Jumalaan. Nöyrä ihminen tunnustaa omat rajansa.

Tehtävät

1. Laadi lyhyt yleisönosastokirjoitus aiheesta ”Kristillinen elämäntapa Suomessa”.

2. Lue Matt. 6:5–8, 16–18. Millaista Jeesuksen mielestä on oikea rukous ja paastoaminen?

3. Mistä osista messu koostuu? Selvitä asia esimerkiksi internetin avulla.

4. Lue alla oleva tekstipätkä. Mitä munkki halusi vastauksellaan sanoa?

> *– – Abba Antonioksen luo tuli kerran vanhuksia, heidän joukossaan myös Abba Joosef. Antonios, joka halusi koetella heitä, esitti heille erään Raamatun lauseen ja alkoi kysellä nuoremmilta, miten lause oli ymmärrettävä. Ja kukin heistä selitti kykyjensä mukaan. Mutta Abba sanoi jokaiselle:*
> *– Et ole vielä päässyt perille asti.*
> *Lopuksi hän kysyi abba Joosefilta:*
> *– Entä mitä sinä sanot sen merkitsevän? Joosef vastasi:*
> *– En tiedä.*
> *Abba Antonios sanoi:*
> *– Abba Joosef on todella löytänyt tien, koska sanoi: ”En tiedä”. – –*
>
> Erämaan hedelmälliset puutarhat. Erakkoisien opetuksia. 1978. Toim. ja suom. arkkipiispa Paavali.

5. ”Hanki sielun rauha ja tuhannet ympärilläsi pelastuvat.” Mitä mieltä olet väitteestä?

6. 15–29-vuotiaat suomalaiset arvostavat muuhun väestöön verrattuna enemmän kokoontumista, hauskuutta, ulkonäköä ja muotia ja he nauttivat riskeistä ja haasteista. Arvossa ovat myös monitoimisuus, tarve sosiaaliseen tunnustukseen ja raha. Millaisia haasteita nuorten asenteet asettavat kirkon toiminnan kehittämiselle Suomessa?

7. Nykyään käytetään käsitettä ’spiritualiteetti’ ihmisen henkisyydestä. Kertaa luvut 6 ja 8. Mitä puolia spiritualiteetista ne ottavat esille?

Etiikan perusteet

9. Etiikan peruskäsitteitä
10. Eettisiä ajatusmalleja filosofiassa ja teologiassa
11. Kirkkojen eettisiä korostuksia
12. Ihmisoikeudet

Laiton maahanmuuttajaäiti lapsensa kanssa pyrkimässä Eurooppaan.

9. Etiikan peruskäsitteitä

Etiikan ja moraalin olemassaolo perustuu siihen, että meidän on kyettävä elämään toistemme kanssa. Moraali tähtää oikeudenmukaisuuteen, reiluuteen ja hyvään elämään. Moraali on osa ihmisen arkista elämää, koska joudumme joka päivä tekemään erilaisia valintoja. Silloin kun on kyse yhdessä elämiseen liittyvistä päätöksistä, teemme moraalisia ratkaisuja.

Etiikka ja moraali

Etiikka-sana tulee kreikankielen termistä ’ta ethika’, ’tavat’, ’tapoja koskeva’. Etiikassa on kyse siitä, miten löydetään hyvät perustelut oikealle tai väärälle. Etiikka on siten **moraalin tutkimista**. Tieteenalana sitä kutsutaan myös moraalifilosofiaksi. Etiikalla voidaan tar-

Kadunvaltaajat protestoivat autoistumista vastaan Helsingissä.

koittaa myös moraaliopetusten ja -ajatusten kokonaisuutta. Voidaan esimerkiksi puhua ympäristöetiikasta tai katolisen kirkon etiikasta.

Moraalin ja etiikan välillä ei tavallisessa kielenkäytössä useinkaan tehdä eroa. Jo moraalin käsite (lat. 'mores') suomentuu samoin kuin käsite etiikka: 'tavat'. Moraalilla tarkoitetaan usein **käytännön toimintaa**, niitä eettisiä ratkaisuja, joita ihminen elämässään tekee. Esimerkiksi kansantalouden tukalassa tilanteessa tehtävät päätökset siitä, mitä sairauksia hoidetaan ja mitä ei, ovat moraalisia valintoja. Etiikka puolestaan tutkii niitä periaatteita, joilla päätökset tehdään tai pitäisi tehdä.

Moraali on toimintaa

Moraalinen toiminta ymmärretään usein sääntöjen noudattamiseksi. Moraalisesti hyvä toiminta on erilaisten määräysten, ohjeiden ja lakien mukaan elämistä. Moraali ei kuitenkaan ole näin yksinkertaisesti määriteltävissä. Aina sääntöjen mukainen elämä ei

Ranskalaiset taksinkuljettajat protestoivat polttoaineen kalleutta vastaan Marseillessa.

ole moraalista. Esimerkiksi Hitlerin Saksassa oli monia lakeja, joiden noudattaminen oli moraalisesti väärin. Olennainen kysymys moraalissa onkin, **miten moraali perustellaan**.

Kaikki toiminta ei ole moraalin alaan kuuluvaa. On myös **ei-moraalisia asioita**. Jos valitsee kampaamossa kahdesta hiusmallista toisen, kyse ei ole moraalisesta valinnasta, vaan esimerkiksi muodista. Tavatkaan eivät ole moraalisia asioita. Jos syödään puikoilla eikä haarukalla ja veitsellä, kyse on kulttuurisesta tavasta, ei moraalista.

Moraali liittyy käytäntöön ja siksi se on toimintaa. Moraalia arvioidaan sen mukaan, mitä ihminen on tehnyt tai jättänyt tekemättä. Moraaliin liittyvien kysymysten pohtiminen ei tee kenestäkään toista parempaa. Käytäntö on moraalin todellinen testauspaikka.

Jos ihminen asettaa oman moraalinsa toisten moraalin edelle, kyse on **moralismista**. Moralisti ratkaisee moraaliset ristiriidat tuomitsemalla toisen toiminnan. Häneltä puuttuu usein tahto empatiaan, kyky asettua toisen asemaan.

Arvot

'Arvo' on yksi etiikan peruskäsitteistä. Arvoja luokitellaan eri tavoin. Yksi tapa on jakaa ne **väline- ja itseisarvoihin**. Jos omaisuudella on välinearvo, ihminen käyttää sitä itsensä ja omaistensa hyvinvointiin. Itseisarvo omaisuudella on silloin, kun ihminen kerää omaisuutta vain sen itsensä vuoksi eikä haluakaan käyttää sitä kenenkään hyväksi. Ihminen uhraa mitä tahansa saadakseen lisää omaisuutta, jota ei kuitenkaan mielellään halua kuluttaa.

Arvoja voidaan myös ryhmitellä jakamalla ne neljään luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat varsinaiset arvot hyvyys, totuus ja kauneus. Ne ovat jo filosofi Platonin korostamia **perusarvoja**. Vaikeasti saavutettavaa hyvyyttä on kutsuttu arvojen arvoksi. Hyvä onkin etiikan peruskäsite.

Toiseen ryhmään kuuluvat **ihanteet**, esimerkiksi rehellisyys ja luotettavuus. Ilman niitä yhteiskunta saattaisi ääritapauksessa luhistua, ja jäljelle jäisi kaikkien sota kaikkia vastaan. Kolmanteen ryhmään kuuluvat **arvostukset**. Arvostukset ovat häilyvämpiä kuin ihanteet. Ihmisen arvostukset muuttuvat. Esimerkiksi yritykset pyrkivät tekemään tuotteita, joita ihmiset arvostavat. Vaikkapa autoteollisuudessa kuluttajien

Robin Hoodin toiminnan eettinen johtoajatus oli varastaa rikkailta ja antaa köyhille. Miten tätä periaatetta voidaan puolustaa, miten vastustaa?

arvostukset ja toiveet otetaan tarkkaan huomioon uusia malleja suunniteltaessa. Neljänteen ryhmään kuuluvat **kokemusarvot.** Esimerkiksi hyvästä elokuvasta nauttimisessa on kyse kokemusarvosta.

Normit arvojen suojana

Normit ovat arvoihin perustuvia **toimintasääntöjä**. Ne voivat olla kirjoitettuja tai kirjoittamattomia. Kirjoitettuja normikokoelmia ovat esimerkiksi koulujen järjestyssäännöt ja valtion lainsäädäntö. Tapakulttuuri edustaa usein kirjoittamatonta normistoa. Ihanteellisessa tilanteessa normit tähtäävät siihen, että moraalisesti hyväksi koetut arvot toteutuvat. Normien tehtävänä on siten suojella arvoa. Esimerkiksi koulujen järjestyssääntöjen tavoitteena on, että oikeudenmukaisuus ja reiluus toteutuisivat.

Normien rikkomisesta seuraa yleensä **sanktioita**. Rangaistukset on sovittu vastaamaan rikottua normia. Useimmissa maissa ankarin rangaistus on eristää normin rikkoja toisista ihmisistä, siirtää hänet vankilaan. Äärimmäisenä sanktiona käytetään edelleen joissakin valtioissa kuolemanrangaistusta.

Etiikan tehtäviä

Perinteisesti etiikan tehtävänä on tarjota ihmiselle **elämänihanne**, jonka varassa hän voi toimia oikein ja elää onnellisesti. Filosofiassa esimerkiksi Aristoteles katsoi, että kaikki ihmiset olivat olemukseltaan samanlaisia ja että ihmislajille oli määriteltävissä yhteinen käsitys hyvästä elämästä. Aristoteleen mielestä ihmisen elämän päämäärä oli elää **onnellista elämää**, joka saavutetaan välttämällä äärimmäisyyksiä. Liiallinen uhkarohkeus on ihmiselle pahaksi, samoin pelkuruus, mutta rohkeus on hyväksi.

Myös uskonnoissa on tavallista esittää elämänihanteita, joita tavoittelemalla voi elää moraalisesti. Esimerkiksi kristillisessä etiikassa ajatus rakkaudesta ja lähimmäisen huomioon ottamisesta on ihanne ja lähtökohta moraalisen toiminnan arvioinnille.

Toisen käsityksen mukaan etiikan tehtävä on **asettaa rajoja**, joiden sisällä ihmiset toteuttavat omia elämänihanteitaan. Ihmisen tehtävä on sopeuttaa omat tavoitteensa toisten tavoitteisiin. Moraali luo tämän ajattelun mukaan erilaisia yhteisöelämää edistäviä sääntöjä. Pyrkimyksenä on siksi laatia **pelisäännöt**, jotka takaavat hyvän elämän mahdollisuuden kaikille yhteisön jäsenille. Etiikan teorioista esimerkiksi utilitarismi on esimerkki tästä. Utilitarismin mukaan teko on oikein, jos se tuottaa mahdollisimman paljon hyvää tai hyötyä mahdollisimman monelle. Teko ei siis ole oikein, jos se tuottaa hyvää pelkästään itselle eikä ota toisten ihmisten etuja huomioon.

Uskonnoissa etiikan tehtävänä on toimia sekä elämänihanteena että rajojen asettajana. Esimerkiksi katolisessa kirkossa katsotaan, että moraalin ymmärtäminen edellyttää kirkon opettaman elämänihanteen huomioon ottamista. Toisaalta kristinuskossa moraalin kysymyksiä ratkotaan uskonnollisen perinteen sijaan myös järjen tai yhteisesti ymmärrettävien perustelujen avulla. Moraali on tällöin omia lakejaan noudattava elämänalue, jota ei pyritäkään selittämään uskonnolla.

Moraalin ja uskonnon suhde

Uskonnoissa otetaan kantaa siihen, mikä on oikein ja väärin tai hyvää ja pahaa. Uskontoihin liittyy siis moraalinen ulottuvuus, ja moraali saatetaan nähdä **uskonnon jatkeena**. Ilman uskontoa ei tällöin olisi moraaliakaan. Aidon moraalin kannattajia nähdään tällöin vain omassa uskonnollisessa yhteisössä. Hyvä ihminen on siten korostetun uskonnollinen. Tällaista ajattelutapaa edustavat sellaiset kristilliset ryhmät, jotka tekevät uskontonsa kautta tarkan pesäeron muihin ihmisiin.

Moraalin avulla on mahdollista myös arvioida kriittisesti uskontoa, ja vastaavasti uskonto voi olla syy ottaa moraali vakavasti.

Ihminen moraalin määrittäjänä

Valistuksen ajan keskeinen filosofi Immanuel Kant (1724–1804) korosti, että moraalille tulee löytää järjenmukainen eli rationaalinen perustelu. Hän painotti moraalisen autonomian eli itsemääräämisen tärkeyttä. Moraalia piti selittää vain moraalin itsensä vuoksi, ei esimerkiksi pohtien sitä, mitä jostakin teosta seuraa. Koska ihminen kykenee toimimaan moraalisesti ja ymmärtämään moraalin vaatimukset, moraali ei saa olla kauppatavaraa.

Kantin oppien mukaan pätevän moraalijärjestelmän pitää täyttää kolme ehtoa. Ensinnäkin moraalin tulee koskea kaikkia ihmisiä, se ei siis saa olla valikoivaa. Toiseksi moraalilla tulee olla korkea tavoite tai ihannetila, ihmisen on tahdottava hyvän toteutumista. Moraaliin kuuluu Kantin mielestä ajatus täydellisestä hyvästä. Kolmanneksi pätevässä moraalijärjestelmässä ihmisen tulee olla vastuussa itseään korkeammalle taholle.

Kant ei kieltänyt ihmisen pahuutta, mutta uskoi, että kestävin moraali kehittyy ainoastaan silloin, kun moraalisissa kysymyksissä noudatetaan johdonmukaisuutta. Esimerkiksi se, että ihminen ei aina puhu totta, ei tarkoita, etteikö toden puhuminen olisi silti moraalisesti oikein.

Uskonnollinen ihminen voi tästä näkökulmasta kasvaa hyvän elämän tavoittelijaksi siinä missä ihminen, jolla uskonnollista vakaumusta ei ole. Vaikka kaikkiin uskontoihin sisältyy moraaliopetuksia, **ei** moraali rajoitu **pelkästään uskontoihin**. Myös uskonnoton ihminen on moraalin vartija, sidottu moraaliseen toimintaan.

1. Määrittele seuraavat käsitteet: etiikka, moraali, moralismi, arvo, normi ja sanktio.

2. Pohdi, mikä tekee teosta moraalisen. Miksi kaikki toiminta ei ole moraalista?

3. ”Tein, mitä käskettiin!” Pohdi lausetta etiikan näkökulmasta.

4. Kertaa luku 4 ja pohdi, miten moraali ja kristinuskon pelastusoppi liittyvät toisiinsa.

5. Kirjeessään roomalaisille apostoli Paavali pohtii moraalin ja uskon suhdetta. Lue Room. 2:14—15 ja pohdi, miten Paavali ymmärtää tämän suhteen.

6. Miksi omien arvojen pohtiminen on tärkeää?

7. Esittele tilanteita, joissa sokea normien noudattaminen ja arvojen unohtaminen johtaa moraalisesti väärään toimintaan.

8. Joskus puhutaan ’arvotyhjiöstä’, jolla tarkoitetaan ihmistä tai yhteiskuntaa, jolla ei ole mitään arvoja. Pohdi, onko arvotyhjiössä eläminen mahdollista.

10. Eettisiä ajatusmalleja filosofiassa ja teologiassa

Etiikan kysymyksiä voidaan lähestyä sekä filosofisesta että teologisesta näkökulmasta. Filosofisessa etiikassa moraalin perustaa ei haeta yliluonnolliseen tukeutuvista oletuksista eli sitä ei perustella esimerkiksi jumalallisilla käskyillä. Teologinen etiikka puolestaan on tutkimusta, jossa kuvaillaan teologisia väitteitä esimerkiksi hyvästä ja pahasta. Lisäksi teologisessa etiikassa tutkitaan ja perustellaan kristillistä etiikkaa.

Filosofisen etiikan teorioita

Filosofisessa etiikassa on pohdittu esimerkiksi sitä, milloin teko on hyvä tai paha. Eri teorioiden näkökulmat ovat erilaisia: huomio voidaan kiinnittää teon tekijään, teon seurauksiin tai tekoon itseensä. Kolme keskeistä filosofisen etiikan teoriaa ovat hyve-, seuraus- ja velvollisuusetiikka.

Aristoteleen etiikka on tunnetuimpia **hyve-etiikan** teorioita. Aristoteleen mielestä ihmiset ovat periaatteessa yhtä mieltä siitä, että hyvän elämän tulee olla onnellista. Siitä, mitä **onnellisuus** pitää sisällään, ei toisaalta ole yksimielisyyttä. Aristoteles halusi ihmisen kehittävän itselleen ominaisia kykyjä. Hyvässä elämässä ihminen kehittää viisauttaan eli teoreettista järkeään ja arvostelukykyään eli käytännöllistä järkeään. Käytännöllisen järjen käytössä ihminen saattaa harjoituksen kautta kehittyä, mutta tähän tarvitaan kasvatusta. Ihmisen suotuisa kehitys välttää kaikkea äärimmäisyyttä; rauhallisuus on hyve vihan ja suuttumuksen osoittamisessa, mutta vihaisuus ja vihastumattomuus ovat paheita. Paheellinen ihminen ei Aristoteleen mielestä voi olla lopulta onnellinen.

Seurausetiikassa teon arviointiperustana ovat sen seuraukset. Teko, joka **tuottaa hyvää**, on moraalisesti oikein. Hyväksi on usein nimetty hyödyllisyys. Toiminta, joka on hyödyllistä,

olisi siis oikein. Seurausetiikassa on kolme perusmuotoa, jotka on nimetty sen mukaan, kenelle seurauksien ajatellaan koituvan. Jos teon seurauksena pidetään yksilön itsensä saamaa hyötyä, kyse on eettisestä egoismista. Jos teon hyvyys kohdistuu muihin ihmisiin, se on altruismia. Utilitarismissa hyvän tulisi kohdistua mahdollisimman moneen. Seurausetiikan ongelmana on pidetty sitä, että ihminen ei aina voi etukäteen tietää tekonsa seurauksia: hyvässä tarkoituksessa tehty teko voikin tuottaa pahaa ja päinvastoin.

Velvollisuusetiikassa teon moraalisuutta tarkastellaan itse moraalin näkökulmasta, ei yksittäistä tekoa tai sen seurauksia ajatellen. Peruskysymyksiä ovat: Mitä on aito moraali? Mitä johtopäätöksiä aidosta moraalista pitäisi tehdä? Tunnetuin velvollisuuseettisistä teorioista on Immanuel Kantin etiikka. Kant päätyi ajatukseen, että sellainen teko on oikein, jonka noudattamisesta tekijä toivoisi yleistä moraalista periaatetta, jota kaikki ihmiset tahtoisivat noudattaa. Esimerkiksi toden puhumista voitaisiin pitää tällaisena periaatteena. Toiseksi Kantin mukaan ihmisyyteen ei saanut missään

Las Vegasin kaupungin ulkopuolelle rakennettu golfkenttä sijaitsee keskellä autiomaata ja kuluttaa noin 8 % alueen vesivarannoista. Toisaalta golfin harrastajat tuovat alueelle tuloja. Mitkä arvot tässä törmäävät?

teossa suhtautua välineellisesti, ihmisellä oli siis arvo sinänsä. Ongelman velvollisuuseettisessä ajattelussa muodostavat tilanteet, joissa kaksi moraalista periaatetta joutuu ristiriitaan: Voinko valehdella, jos se auttaa pelastamaan jonkun ihmisen hengen?

Immanuel Kant (1724–1804) on jäänyt filosofian historiaan velvollisuuseettisen teorian kehittäjänä.

Filosofinen etiikka lähtee ihmisestä

Filosofisessa etiikassa moraalisten arvojen perusta on löydettävissä luonnosta ja ihmisestä itsestään, ei Jumalasta. Tätä näkemystä kutsutaan **naturalismiksi**. Sen mukaan teko on oikein, jos se edistää ihmisen luonnollisia päämääriä. Esimerkiksi toisen puolustaminen hädän hetkellä on ymmärrettävää, koska se takaa yhteisöön kuuluvan ihmisen elämän jatkumisen. Näkemystä on kritisoitu ja todettu, että hyvä on käsitteenä jotakin muuta kuin fyysinen ominaisuus.

Teologisen etiikan perustana Jumala ja ihminen

Teologinen etiikka on tieteellistä, jos siinä käytetyt perustelut ovat tieteen sääntöjen mukaisia. Sen lisäksi, että teologisessa etiikassa on samoja piirteitä kuin filosofisessa etiikassa, sillä on myös omia erityispiirteitä. Teologisen etiikan teorioihin liitetään usein kolme tekijää: **Jumala, minä ja muut ihmiset**. Jumalan suhde ihmiseen on tärkeä siinä mielessä, että Jumalan katsotaan antaneen ihmisille sekä yleisen että erityisen ilmoituksen. Yleisen ilmoituksen on usein selitetty ilmenevän siinä, että ihmisellä on **omatunto**, käsitys oikeasta ja väärästä. Erityinen ilmoitus tarkoittaa tässä tapauksessa niitä ohjeita ja periaatteita, joita Raa-

Onko kiroilu moraalinen kysymys vai pelkästään huono tapa? Missä kulkee moraalisen hyvän ja hyvien tapojen välinen raja?

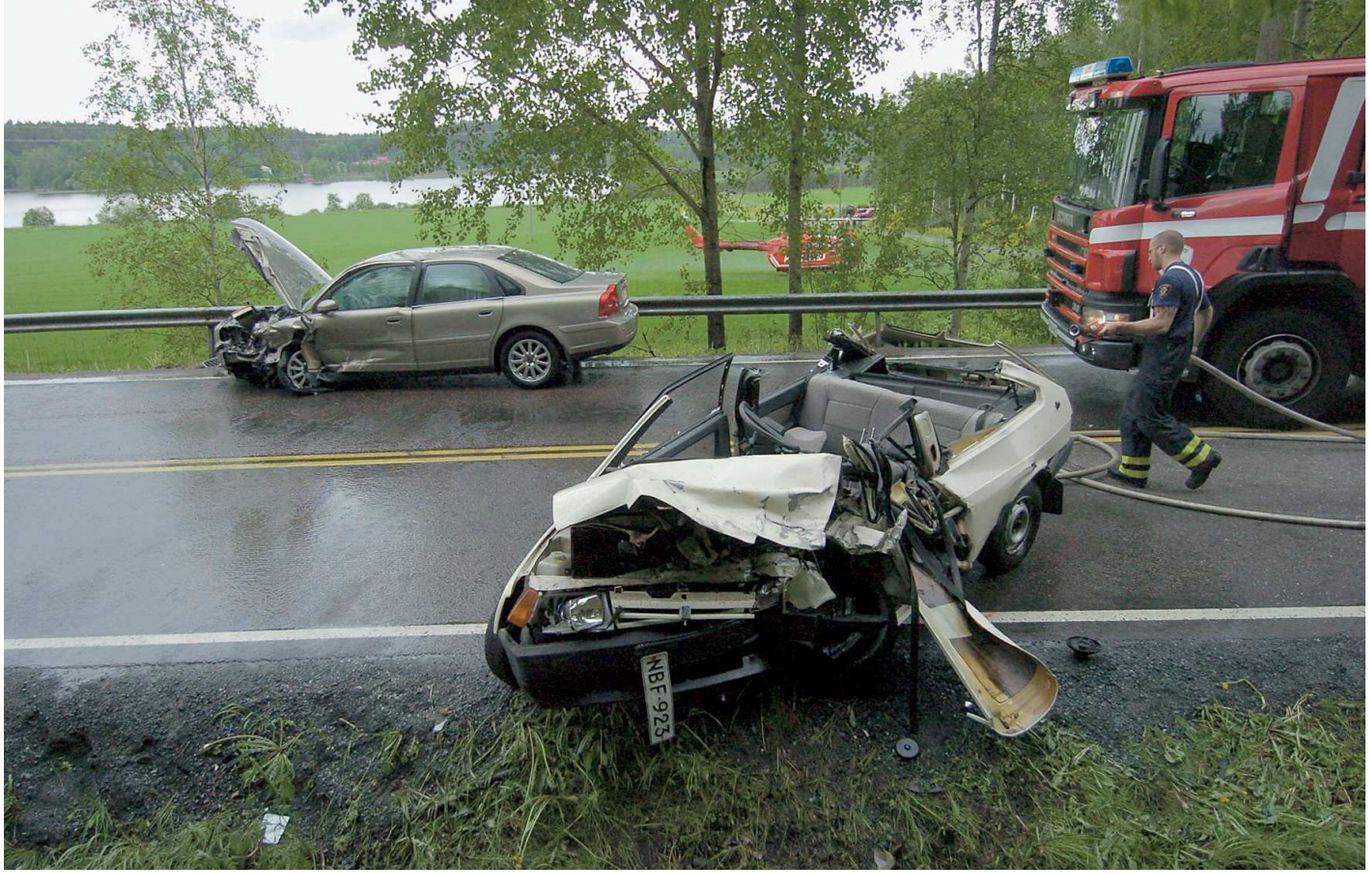

Liikenneonnettomuuspaikalle voi kuka tahansa sattua ensimmäisenä. Miten velvollisuusetiikan pohjalta onnettomuuspaikalla pitäisi toimia?

matussa on. Ihmisen suhde muihin ihmisiin toimisi kristillisen käsityksen mukaan parhaalla mahdollisella tavalla silloin, kun hän kuuntelee omaatuntoaan ja noudattaa raamatullisia periaatteita.

Kristillisessä ajattelussa moraalin perusta on **sidottu yliluonnolliseen** tai tuonpuoleisuuteen, Jumalaan. Tätä näkemystä kutsutaan **supernaturalismiksi**. Supernaturalismin kannattaja katsoo siis, että moraalinen hyvyys on tosiasia ja ihminen on moraalisesti vastuussa teoistaan. Teologista etiikkaa on kritisoitu esimerkiksi siitä, että siinä oletetaan yliluonnollinen tekijä, Jumala, vaikka tieteen perusperiaatteisiin kuuluu, että ylimääräisiä oletuksia ei pitäisi tehdä.

Teologisessa etiikassa eri ajattelijoilla on suuriakin näkemyseroja. Tämä johtuu siitä, että kristilliseen etiikkaan on vaikuttanut moni perinne. Eräs vahvimpia perinteitä liittyy **luonnonoikeusajatteluun**. Sen mukaan maailmassa on yleisiä moraaliperiaatteita, jotka olisivat teoriassa jokaisen ihmisen omalla järjellä selvitettävissä. Maailmassa on tämän näkemyksen mukaan kaikkia koskeva **eettinen järjestys**. Esimerkiksi toisen ihmisen hengen ja omaisuuden kunnioitus ovat yleismaailmallisia perusperiaatteita. Tämän käsityksen mukaan usko ei tuo kristitylle mitään salaista viisautta, jonka avulla hän voisi olla moraalisesti parempi ihminen kuin muut.

Moraalinen hyvyys Jumalan tahdon toteuttamisena

Moraalilaki perustuu teologisessa etiikassa luonnonoikeudellisen etiikan lisäksi Jumalan tahtoon eikä järkeen. Tätä suuntausta kutsutaan **voluntarismiksi**. Jokin on tämän näkemyksen mukaan hyvää siksi, että Jumala on tahtonut niin. Jumalan tahto on ilmaistu Raamatussa.

Hyvän saavuttaminen edellyttää myös ihmisen omaa tahtoa siihen. Jos ihminen kuitenkin toimii väärin, se ei johdu siitä, että hän ei tietäisi, miten toimia. Kyse on kristinuskon mukaan pikemminkin siitä, että ihminen ei kykene toimimaan oikein, koska hänen tahtonsa on synnin vuoksi turmeltunut.

Etiikassa on kyse ihmisen suhteesta lähimmäisiinsä. Asunnottomuus on länsimaissakin yleinen ilmiö, josta Helsingissä muistutetaan vuosittain järjestettävänä asunnottomien yönä. Miten asunnottomuuteen hyve-etiikan mukaan pitäisi suhtautua?

Rakkaus perusperiaatteena

Kristillinen etiikka tiivistyy yhteen sanaan: rakkaus. Teologiassa on valtaisat määrät selityksiä, jotka pyrkivät määrittelemään rakkauden olemuksen. Toisaalta rakkaus on myös selittämätöntä eikä siksi pyrikään olemaan vain järjellisten selitysten ulottuvissa. Kristinuskossa käsky rakastaa on keskeinen ja se edellyttää ihmiseltä **kykyä asettua toisen asemaan**. Kristillisten kirkkojen opetuksessa yhteistä on opetus anteeksiantamuksesta. Kristitty ei kirkkojen mukaan kykene yksin olemaan hyvä, vaan tarvitsee elämässään Jumalan uutta elämää synnyttävää rakkautta. Pahaan harhautuminen ei ole lopullista, koska Jumala voi armahtaa ihmisen.

Uudessa testamentissa rakkaudesta käytetään lähes yksinomaan kreikan kielen sanaa **agape**. Agapella tarkoitetaan rakkautta, joka ei perustu kohteen ansioon, vaan päinvastoin tekee rakkauden

kohteesta arvokkaan. Agape-sana esiintyy esimerkiksi evankeliumiteksteissä ja Paavalin kirjeissä. Agaperakkaudella on kuvattu erityisesti sitä, millaista Jumalan rakkaus on. Jumalan rakkaus kohdistuu ihmiseen, joka oli valinnut syntiinlankeemuksessa pahan. Se ei siis kohdistunut ihmiseen, joka olisi ollut läpeensä hyvä. Jumala ei tämän näkemyksen mukaan halua ihmisen tuhoutuvan, vaan haluaa anteeksiantamuksen kautta toimia ihmisen hyväksi. Jumalan rakkaus tekee pahasta ja syntisestä ihmisestä hyvän.

Kymmenen käskyä

Kymmenen käskyä (2. Moos 20:1–17 ja 5. Moos. 5:6–21) ovat lyhyeen muotoon tiivistettyjä käskyjä, joissa Vanhan testamentin mukaan Jumala ilmaisee tahtonsa. Käskyistä kaksi tai kolme ensimmäistä käsittelee **ihmisen ja Jumalan suhdetta**, loput **ihmisten välisiä suhteita**. Kolmannen käskyn, joka kehottaa lepopäivän pyhittämiseen, voi tulkita kahdella tavalla. Toisaalta se tarkoittaa sitä, että ihmisen tulisi keskittyä Jumalan palvelemiseen yhtenä päivänä viikossa, mutta toisaalta se merkitsee myös yhteistä hengähdysaikaa koko ihmisyhteisölle. Jumala osoittaa luterilaisen kirkon Katekismuksen mukaan käskyissä sen, miten ihmisen tulisi elää. Käskyt kehottavat ihmistä rakastamaan Jumalaa ja lähimmäistä. Katekismuksen mukaan käskyt osoittavat myös sen, että ihminen ei kykene koskaan täyttämään Jumalan tahtoa, koska jokainen ihminen rikkoo niitä. Hyvänkin teon tehtyään ihminen etsii ensisijaisesti omaa etuaan. Elämän tärkein asia on Katekismuksen mukaan usko Jumalaan, hyvyyden lähteeseen.

Lähimmäinen rakkauden kohteena

Kristillisessä etiikassa Jeesus Nasaretilaisen opetuksilla on tärkeä sija. Tunnetuimmat Jeesuksen moraaliopetukset sisältyvät Vuorisaarnaan (Mt. 5–7), jossa Jeesus kehottaa rakastamaan vihollista ja rukoilemaan tämän puolesta. Jeesuksen **kultaiseksi säännöksi**

kutsuttu opetus Vuorisaarnassa, “kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille”, on tunnettu myös muista uskonnoista. Jeesuksen mukaan ajatus oli juutalaisuuden ydinasioita. Hän liittyi uskontonsa perinteeseen myös opettamalla niin sanottua **rakkauden kaksoiskäskyä**, jonka mukaan ihmisen tuli rakastaa Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseään. Kristillisen etiikan ihanteisiin kuuluu Jeesuksen esimerkin mukaisesti toisen ihmisen palveleminen.

Martin Lutherin käsitys rakkaudesta

Martin Luther erotti kaksi rakkauden lajia, ihmisen ja Jumalan rakkauden. **Ihmisen rakkaus** kohdistuu Lutherin mukaan olemassaolevaan, hyvään ja kauniiseen. Se syntyy siis kohteesta ja sen rakastettavista ominaisuuksista. **Jumalan rakkaus** kohdistuu sen sijaan tyhjään ja ei-mihinkään. Tämä rakkauden laji luo kohteensa. Jumala antaa puutteelliselle ja syntiselle ihmiselle armon ja rakkauden ilman ihmisen omia ansioita. Ihminen voi Lutherin mielestä ainoastaan uskoa tähän. Sanoma Kristuksesta on siksi ihmiselle lahja.

Kristitty pystyy Lutherin mukaan tekemään hyviä tekoja lähimmäiselleen asettumalla hänen asemaansa. Ihminen voi siis järjen avulla päätellä, mitä lähimmäinen tarvitsee. Kristitty on Lutherin mielestä täysin vapaa uskossa Kristukseen, mutta kaikkien palvelija ja alamainen, rakkauden orja, suhteessa lähimmäiseen.

Lutherin teologiaa kutsutaan **ristin teologiaksi**, koska hänen mukaansa Jumalan rakkaus kohdistuu nimenomaan pahaan eli syntiseen ihmiseen. Jeesuksen ristinkuolema näytti pahuuden voitolta, mutta siitä seurasi kuitenkin hyvää, Jumalan hyvyys oli kätkeytyneenä pahaan. Vastakohtana Luther pitää **kunnian teologiaa**, jossa rakkaus kohdistuu hyvään. Se on rakkautta toiseen ihmiseen tämän ominaisuuksien takia.

Kreikkalainen rakkaus

Kreikan kielessä on kolme rakkautta tarkoittavaa sanaa: agape, eros ja filia. Agape tarkoittaa epäitsekästä, palvelevaa rakkautta, jota on pidetty rakkauden korkeimpana ilmenemismuotona. Sanaa on käytetty kuvaamaan Jumalan rakkautta. Eros oli kreikkalaisessa mytologiassa rakkauden jumala ja sanalla on tarkoitettu eroottista, haluavaa rakkautta. Filia tarkoittaa veljellistä rakkautta, ystävyyttä.

Tehtävät

1. Tee luvun pohjalta kolme kysymystä ja vastaa niihin.

2. Lue alla olevat Kymmenen käskyä. Millaisia arvoja käskyjen taustalla on? Mitkä niistä ovat mielestäsi yleispäteviä uskonnosta riippumatta?

1. *Minä olen Herra, sinun Jumalasi. Sinulla ei saa olla muita jumalia.*
2. *Älä käytä väärin Herran, Jumalasi nimeä.*
3. *Pyhitä lepopäivä.*
4. *Kunnioita isääsi ja äitiäsi.*
5. *Älä tapa.*
6. *Älä tee aviorikosta.*
7. *Älä varasta.*
8. *Älä lausu väärää todistusta lähimmäisestäsi.*
9. *Älä tavoittele lähimmäisesi omaisuutta.*
10. *Älä tavoittele lähimmäisesi puolisoa, työntekijöitä, karjaa äläkä mitään, mikä hänelle kuuluu.*

3. ”Rakasta, ja tee mitä tahdot!” Pohdi käskyn toimivuutta eettisenä ohjeena.

4. Lue Vuorisaarna Matt. 5–7 ja kertaa luvun 9 etiikan peruskäsitteet. Mitä arvoja ja mahdollisesti normeja Vuorisaarna sisältää?

5. Lue seuraavat raamatunkohdat sekä luvun tietolaatikko Kreikkalainen rakkaus. Mistä rakkauden lajista kussakin katkelmassa on kyse? Perustele vastauksesi.

a) Laulujen laulu 4:2–4, 8:6
b) Matt. 12:46–50
c) 1. Kor. 13:1–13
d) Luuk. 6:32–35
e) Matt. 20:28
f) 1. Tess. 4:9–12

11. Kirkkojen eettisiä korostuksia

Kirkot ja kristilliset yhteisöt ottavat osaa moniin moraalia koskeviin keskusteluihin. Vaikka eri kirkot ja liikkeet ovat yksimielisiä kristinuskon etiikan perussisällöstä, löytyy niiden ajattelun taustoista eroavaisuuksiakin. Myös yksittäisissä eettisissä kysymyksissä näkemykset eroavat.

Etiikan lähtökohtia

Yksittäisten kirkkojen opetuksessa on painotettu yksilön järkeä ja omaa harkintaa. Tätä kutsutaan **luonnollisen moraalilain perinteeksi** eli luonnonoikeusajatteluksi. Toisaalta on haluttu korostaa moraalisen tiedon perustuvan Raamattuun, jota uskova ihminen tai yhteisö tulkitsee. Tästä näkökulmasta moraalikeskusteluun osallistutaan ajatellen, että etiikka on muuttumatonta ja se perustuu Jumalan käskyyn. Perinnettä on kutsuttu **uskoneettiseksi perinteeksi**.

Katolisen kirkon etiikkaa

Katolisen kirkon eettinen perinne on monipuolinen. Siihen on usein liitetty viittauksia Tuomas Akvinolaisen (1225–1274) teologiaan. Akvinolaisen ja hänen seuraajiensa filosofista ja teologista oppijärjestelmää kutsutaan **tomismiksi**. Akvinolainen pyrki yhdistämään Aristoteleen filosofian ja kristillisen ajattelun. Näin ollen hyvä elämä on tomistisen ajattelun mukaan riippuvainen siitä, onko ihminen onnellinen. Ihminen toimii oikein silloin, kun hän ymmärtää, että onnellisuus on elämän päämäärä. Katolisen käsityksen mukaan ihminen kilvoittelee kohti Jumalaa, joka on korkein hyvä. **Onnellisuus** saavutetaan siis Jumalan avulla. Siitä huolimatta ihmiset eivät läheskään aina toimi pyrkimyksensä mukaisesti. Täl-

Pyhät ovat sekä katolisille että ortodokseille esimerkkejä ihmisistä, jotka ovat pystyneet elämään hyveellistä elämää. Kuvassa Pyhä Klaara.

lainen käyttäytyminen on Akvinolaisen mukaan synnin seurausta. Ihminen luulee hyväksi ja oikeaksi sellaista, mikä ei sitä olekaan. Vasta kuoleman jälkeen voidaan saavuttaa täydellinen onni.

Katolisen kirkon etiikan perustana on ajatus **luonnollisesta laista**. Tämän ajatuksen mukaan luonto itsessään sisältää lain, jonka mukaan hyvään kannattaa pyrkiä ja pahaa karttaa. Ihmisellä on **järki**, jonka avulla hän tietää, mikä on oikein ja väärin. Tämän lisäksi hän tarvitsee **Jumalan armoa**, joka Pyhän Hengen välityksellä antaa voimaa kasvaa hyviä tekoja tekeväksi ihmiseksi. Katolisen kirkon etiikassa on nähty olevan **hyve-eettistä** ajattelua: ihminen

voi kehittää itseään yksilöksi, joka tekee hyviä tekoja. Tällainen ihminen ei ole mielihalujensa orja, vaan hänen toimintaansa ohjaavat hyveet, joista tärkeimpiä ovat oikeudenmukaisuus, rohkeus, viisaus ja kohtuullisuus.

Katolisen kirkon eettisessä opetuksessa korostuu usein kirkon opetusvirka. Tätä edustavat erityisesti Rooman piispa eli **paavi** ja muut piispat. Merkittävänä muutoksena katolisessa teologisessa etiikassa on pidetty Vatikaanin toisen konsiilin (1962–1965) aikana tehtyjä päätöksiä. Kokous korosti **Raamatun** merkitystä moraalin opetuksessa. Moraalisten ratkaisujen painotettiin olevan myös maallikkojen vastuulla eikä pelkästään papiston. Tästä huolimatta paavin ja muiden piispojen merkitys on edelleen tärkeä, koska kirkon näkemyksen mukaan he voivat ymmärtää paremmin luonnollisen lain ja sen vaatimukset sekä opettaa niitä muille. Paavi ilmaisee moraalisia kannanottoja esimerkiksi puheissa ja kiertokirjeissä, joista yksi tunnetuimmista lienee paavi Paavali VI:n kiertokirje syntyvyyden säännöstelystä vuodelta 1968.

Ortodoksisen kirkon etiikkaa

Ortodoksisessa kirkossa on vahva perinne pitää kristinuskoa mystisenä ja selittämättömänä. Tällöin ei ole tarvetta esittää kristillistä etiikkaa erityisen järjestelmällisesti. Ortodoksisten kirkkojen piirissä onkin **erilaisia painotuksia** yksittäisissä moraalisissa kysymyksissä.

Kirkon opetukset, pyhien esimerkki ja papiston saarnat opettavat ihmistä kohti moraalista hyvää. Perinteessä painotetaan myös Raamatun merkitystä kestävien eettisten ratkaisujen tekemisessä. Hyvä elämä lähtee siitä, että **ihminen osallistuu kirkon toimintaan**, liturgiaan ja sakramentteihin. Kirkon mukaan ihminen kohtaa liturgiassa eli jumalanpalveluksessa Jumalan ja oppii, kuinka elää moraalisesti oikein.

Ortodoksisessa teologiassa korostuu kunkin **vapaa tahto**. Jumala ei pakota ketään pelastumaan kadotuksesta. Syntiinlankeemuksessa ihminen teki valinnan, joka tärveli hänen olemustaan Jumalan kuvana. Ortodoksisen ajattelun mukaan syntiinlankeemus ei kuitenkaan hävittänyt ihmiseltä hänen osuuttaan Jumalan kaltaisuudesta. Ihmisellä on maallisen elämän aikana mahdollisuus ruokkia itsessään

Kaikissa kirkkokunnissa piispat ohjaavat seurakuntia myös moraalisissa kysymyksissä. Katolinen piispa pitämässä puhetta seurakuntalaisille.

hyvyyttä ja rakkautta ja siten lähentyä Jumalaa eli **jumalallistua**. Hyvän teon tekijän **mielentila** on tärkeä. Esimerkiksi nöyryys ja uskollisuus ovat hyveitä, joiden avulla ihminen voi palvella muita. Kirkon pyhien ihmisten kilvoitus on todistus siitä, miten hyvää voi jo maailmassa edistää.

Luterilainen käsitys

Eri kirkkojen eettisissä korostuksissa on keskinäisiä eroja, mutta tavatonta ei ole sekään, että yhden kirkon sisällä on ristiriitaisia moraalisia painotuksia. Luterilaisuudessa on käsitys siitä, kuinka ihminen tuntee **järkensä** tai **omatuntonsa** avulla, mikä on oikein tai väärin. Tällöin nojaudutaan luonnolliseen moraalilakiin, joka on kaikille ihmisille yhteinen. Moraalilain sisältönä on niin sanottu yleinen rakkauden vaatimus. Luonnollinen moraalilaki ei kuitenkaan kerro, kuinka erilaisissa tilanteissa pitäisi toimia. Ihmisen kuuluukin käyttää moraalista harkintaa ja tilannetajua. Tämän ajattelun mukaan kirkon tehtävänä on keskustella moraalisista kysymyksistä yhteiskunnassa, mutta sillä ei ole mitään erityistä auktoriteettia muiden keskustelijoiden joukossa.

Fida on Suomen helluntaiseurakuntien lähetys- ja kehitysyhteistyöjärjestö. Rahaa kerätään mm. kipputorien avulla. Fidan lähetystorin näyteikkuna Espoossa.

Toisaalta luterilaisuuden piirissä on ajattelua, jonka mukaan vastaus moraalisiin kysymyksiin on sidottu kristilliseen uskoon ja erityisesti **Raamattuun**. Taustalla on oletus siitä, että luonnollinen moraalitaju ei ole tarpeeksi vahva. Tarvitaan Raamatun ohjeita ja käskyjä kertomaan, mitkä ovat kristillisen rakkauden kriteerit. Ajattelutavan mukaan kirkon tulee ilmaista eettisessä keskustelussa, mitä se pitää oikeana ja vääränä ja tarjota ihmisille selkeitä ohjeita. Näitä kahta ajattelutapaa on myös pyritty yhdistämään korostamalla sitä, että luonnolliseen moraalilakiin sisältyvä rakkauden vaatimus on sisällöltään sama kuin Raamatun rakkauden kaksoiskäsky.

Luterilaisen kirkon moraalisia kannanottoja esittävät kirkolliskokoukset ja piispat. Yksi tällainen on Suomen luterilaisten piispojen vuonna 2008 julkaisema puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. Kannanotot ovat kuitenkin luonteeltaan suosituksia.

Luterilaisen ajattelun mukaan krisityt tekevät hyviä tekoja, koska he ovat saaneet rakkauden lahjana Kristukselta. **Hyvät teot** ovat siksi **uskon hedelmiä**. Luterilaisuuden mukaan kristityt tulevat sanan ja sakramentin kautta osalliseksi kaikkein tärkeimmästä,

rakkaudesta. Jumala kutsuu ihmisen tekemään hyviä tekoja lähimmäisen hyväksi arjen keskellä. Tällaista ajatusta nimitetään **kutsumukseksi**. Jokainen toteuttaa kutsumusta ja lähimmäisen palvelua omassa työssään.

Reformoitu näkemys

Reformoidussa perinteessä lähdetään siitä, että Jumala on antanut määräyksiä, jotka velvoittavat ihmistä. Tällaisia ovat esimerkiksi Vanhan testamentin Kymmenen käskyä. Kaiken moraalisen toiminnan perustana on **Jumala ja hänen tahtonsa**, joka on ilmaistu Raamatussa. Tämän näkemyksen mukaan ihminen ei pysty järjen avulla päättelemään, mikä on oikein ja väärin ja siksi hän tarvitsee Jumalan lakia. Synti vaikuttaa ihmisessä niin, ettei hän halua elää lain mukaisesti. Uskon kautta ihminen alkaa nähdä lain vaatimukset vapauttavana, ei vaativana elämän ohjenuorana.

Kristillisen **yhteisön tehtävä** on tulkita Raamatun moraaliopetuksia. Reformoidun käsityksen mukaan ilman oikeanlaista uskoa ei ole myöskään moraalia. Jokaisen kristityn yhtenä tehtävänä onkin julistaa evankeliumia ja pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnassa esimerkiksi poliittisella tasolla. Yksi suurimmista tämän näkemyksen omaavista liikkeistä on helluntaiherätys.

Luostareissa omistaudutaan elämään kristillisten ihanteiden mukaisesti. Siellä myös kasvatetaan orpoja ja lähiseudun muita lapsia.

Tehtävät

1. Vertaa toisiinsa luonnollisen moraalilain periaatetta ja uskoneettistä periaatetta. Mihin periaatteisiin katolinen, ortodoksinen, luterilainen ja reformoitu etiikka perustuvat?

2. Mitkä kirkot näyttävät olevan eettisessä ajattelussa lähimpinä toisiaan, mitkä taas kauimpina? Mistä tämä voisi johtua?

3. Kertaa luvut 9, 10 ja 11. Pohdi, mihin näkemyksiin oma moraalisi mahdollisesti perustuu.

4. Lue ote paavi Paavali VI:n kiertokirjeestä Humanae vitae (syntyvyyden sääntelystä).

a) Mitä kiertokirjeessä opetetaan?

b) Millä opetuksia perustellaan?

c) Tutki kiertokirjeen retoriikkaa. Mitä kielellisiä vakuuttamisen keinoja kirjeessä käytetään? Alleviivaa kohdat.

– – Kukaan uskova ei tahdo kieltää sitä, että kirkon opetusvirka on pätevä tulkitsemaan myös luonnollista moraalilakia. On itse asiassa kiistämätöntä, kuten edeltäjämme ovat monesti lausuneet, (1) että Jeesus Kristus tehdessään Pietarin ja muut apostolit osallisiksi jumalallisesta arvovallastaan ja lähettäessään heidät opettamaan kaikille kansoille hänen käskyjään (2) asetti heidät koko moraalilain luotettaviksi vartijoiksi ja tulkitsijoiksi – ei siis vain evankeliumin lain vaan myös luonnollisen lain. Luonnollinen laki julistaa näet myös Jumalan tahtoa, ja sen uskollinen noudattaminen on välttämätöntä ikuiseen autuuteen. (3)

– – Sisäisen rakenteensa ansiosta aviollinen akti yhdistäessään aviomiehen ja vaimon kaikkein läheisimmin tekee heidät kykeneviksi synnyttämään uutta elämää niiden lakien mukaan, jotka on kirjoitettu jokaisen miehen ja naisen olemukseen. Säilyttäessään molemmat olennaiset näkökohdat, sekä yhdistävän että luovan, aviollinen akti pitää yllä joka suhteessa todellisen keskinäisen rakkauden tunnetta ja sen suuntautumista kohti ihmisen korkeinta kutsumusta isyyteen ja äitiyteen. – – (13)
– –

14. Näiden inhimillisen ja kristillisen avioliittonäkemyksen perusperiaatteiden mukaisesti meidän on jälleen kerran selitettävä, että jo aloitetun suvunjatkamistapahtuman suoranainen katkaiseminen ja ennen kaikkea varsinainen raskauden keskeyttäminen ovat hoidollisistakin syistä kokonaan hylättäviä lasten lukumäärän sääntelyn menetelmiä. (14)

Samoin on hylättävä, kuten kirkollinen opetusvirka on usein selittänyt, miehen ja naisen pysyvä tai väliaikainen hedelmättömäksi tekeminen.(15)

Hylättävä on myös jokainen toimenpide, joka joko ennen aviollista yhtymistä, sen aikana tai sen johtaessa luonnollisiin seurauksiinsa pyrkii estämään elämän syntymisen, joko siihen tavoitteena pyrkien tai sitä välikappaleena johonkin muuhun käyttäen. (16)

– –

20. Lasten lisääntymisen oikeaa sääntelyä koskeva kirkon opetus, joka tekee jumalallisen lain tiettäväksi, näyttää epäilemättä monista vaikealta tai jopa mahdottomalta noudattaa. Todellakin, kuten kaikki hyvä, joka on jaloa ja hyödyllistä, se vaatii lujia päätöksiä ja paljon työtä yksityisiltä ihmisiltä, perheiltä ja yhteiskunnalta. Sitä ei edes olisi mahdollista noudattaa ilman Jumalan armon apua, joka kannattaa ja vahvistaa ihmisten hyvää tahtoa. Kuitenkin jokainen, joka asiaa hyvin harkitsee, näkee, että sellaiset ponnistelut lisäävät ihmisen arvoa ja ovat hyödyllisiä inhimilliselle yhteisölle.

– –

Lähde: http://www.catholic.fi/magisterium/humanaevitae.htm (katsottu 14.10.2008)

5. Jakautukaa ryhmiin siten, että yksi ryhmä edustaa katolista kirkkoa, toinen ortodoksista, kolmas luterilaista ja neljäs reformoitua. Kertokaa edustamanne kirkon kanta seuraaviin väitteisiin.

a) Ihminen pystyy hyviin tekoihin, koska hän on järkevä.

b) Ihmisestä voi tulla jumalallinen tekemällä hyviä tekoja.

c) Ihminen ei tietäisi hyvästä mitään, jos hän ei lukisi Raamattua.

d) Seurakunnan pitää valvoa jäsentensä moraalia.

e) Paavi antaa koko kristikuntaa koskevaa moraaliopetusta.

f) Ihmisellä on vapaa tahto valita, tekeekö hän oikein vai väärin.

g) Jokaisella ihmisellä on oma elämäntehtävä, kutsumus.

h) Hyvä ihminen tekee aina Jumalan tahdon mukaan.

12. Ihmisoikeudet

Ihmisoikeudet koskevat kaikkia ihmisiä kaikissa olosuhteissa. Länsimaisen ihmisoikeusajattelun pohjana ovat kristinuskon opetukset kunkin samanarvoisuudesta sekä humanismin eli ihmisyyteen perustuvan maailmankatsomuksen perinne. Ne ovat muokanneet myös länsimaista demokratiaa.

Ihmisoikeudet ja kristinusko

Luonnonoikeudellisen ajattelutavan mukaan on olemassa inhimillisiä perusoikeuksia, jotka koskevat kaikkia ihmisiä. Kristillinen käsitys painottaa ihmisen erityisaseman johtuvan siitä, että ihminen on ainoana luotuna luotu **Jumalan kuvaksi** ja hänelle on annettu tehtäväksi muun luonnon hyödyntäminen ja siitä huolehtiminen. Jeesuksen sovitustyön nähdään myös koskevan kaikkia ihmisiä.

Martin Luther King (1929–1968) tervehtii kannattajiaan vuonna 1963 Washington D.C:ssä, jossa hän piti kuuluisan I have a dream -puheensa. King toimi mustien ihmisoikeuksien voimakkaana edistäjänä. Hän sai Nobelin rauhanpalkinnon kaikkien aikojen nuorimpana, 35-vuotiaana, vuonna 1964. King salamurhattiin vuonna 1968 Memphisissä, Tennesseessä. Vuoden kolmas maanantai on Kingin syntymän kunniaksi vapaapäivä Yhdysvalloissa.

Kirkot ovat perustelleet ihmisoikeuksia lisäksi Paavalin näkemyksillä. Galatalaiskirjeessä Paavali esittää, että kaikki ihmiset ovat syntyperästään ja yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta **samanarvoisia Jumalan edessä** (Gal. 3:28).

Vaikka kristinuskoon sisältyy ajatus ihmisoikeuksista, ovat kristilliset kirkot usein toimineet niitä vastaan. Esimerkkeinä tästä voidaan pitää myöhäiskeskiajalla alkaneita noitavainoja sekä orjuuden hiljaista hyväksymistä Yhdysvalloissa 1800-luvulla. Nykyään kirkot edistävät toiminnallaan ihmisoikeuksia, esimerkiksi vuosittain Suomessa järjestettävän Yhteisvastuukeräyksen varojen kohdentamisessa.

YK ja ihmisoikeudet

Yhdistyneet kansakunnat perustettiin vuonna 1945. Toinen maailmansota oli päättynyt ja tavoitteeksi tuli maailman kansojen rauhanomainen yhteiselämä. YK:ssa on monta järjestöä, jotka pyrkivät ratkomaan erilaisia koko maailmaa koskevia kysymyksiä. YK:n toiminta perustuu ajatukselle, että vain kansainvälisellä yhteistyöllä voidaan rakentaa maailmasta parempi paikka elää. YK:n peruskirjan yhtenä keskeisenä periaatteena on **ihmisoikeuksien kunnioittaminen**.

Esimerkiksi kuolemanrangaistukseen liittyy monia eettisiä ongelmia. Onko oikein kostaa tappaminen tappamisella? Onko ihmisellä missään tilanteessa oikeutta tappaa toista ihmistä? Entä, jos kuolemaantuomittu todetaan myöhemmin syyttömäksi?

YK:n **ihmisoikeuksien julistus** vuodelta 1948 on ensimmäinen yleismaailmallinen ihmisoikeuksia käsittelevä asiakirja. Sen lähtökohtana on usko sii-

Ihmisoikeuksien historia

Antiikin ja keskiajan maailmassa ihmisten keskinäiset suhteet oli tarkoin määritelty. Tämä korostui keskiajan feodaalijärjestelmässä, jossa jokaisella oli oma paikkansa yhteiskunnallisessa hierarkiassa. Mitä ylempänä hierarkiassa henkilö oli, sitä enemmän hänellä oli vapauksia ja oikeuksia. Lisäksi oikeudet koskivat ensisijaisesti vapaita miehiä. Valistuksen aikakaudella 1700-luvulla luonnonoikeudellinen ajattelu nousi esille. Valistusfilosofit korostivat ihmisten vapautta ja keskinäistä tasa-arvoa. Tämä näkyy Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksessa vuodelta 1776 sekä Ranskan suuren vallankumouksen ihmisoikeusjulistuksessa vuodelta 1789. Ranskan suuren vallankumouksen motto oli "Vapaus, veljeys, tasa-arvo".

hen, että maailmanrauha voidaan saavuttaa vain siten, että kaikkien ihmisten arvo ja yhtäläiset oikeudet tunnustetaan. Julistuksen taustalla oli tarve ennaltaehkäistä ihmisoikeuksia loukkaavia tekoja. Kun ihmiset omaksuisivat julistuksessa esitellyt periaatteet, voitaisiin pyrkiä kohti maailmaa, jossa kaikki arvostavat ja kunnioittavat toisiaan.

Ihmisoikeusaktivistit muistuttavat polkupyörämarssilla ihmisoikeusrikkomuksista Kiinassa. Amnesty International vastustaa muun muassa Kiinan hallituksen harjoittamaa internetin sensurointia. Kiinassa on tuhansia verkon sisältöä valvovia internetpoliiseja.

YK:n ihmisoikeuksien julistus perustuu eurooppalaiselle humanistiselle perinteelle. Onkin kysytty, voitaisiinko sen esittelemät oikeudet hyväksyä sellaisinaan myös muissa kulttuuripiireissä.

YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus

Julistus koostuu kaikkiaan 30 artiklasta (ks. artiklat kirjan takasisäkannesta).

Ensimmäisissä artikloissa korostetaan kaikkien ihmisten **yhtäläistä arvoa** riippumatta heidän syntyperästään, kotimaastaan, ihonväristään, sukupuolestaan, uskonnostaan tai muusta ominaisuudesta sekä kaikkien ihmisten oikeutta turvallisuuteen, vapauteen ja oikeudenmukaiseen kohteluun.

Artikloissa 3–18 käsitellään niin sanottuja **kansalaisoikeuksia**. Niissä painotetaan yksilön vapautta ja sitä, ettei yhteiskunnalla ole oikeutta loukata tätä vapautta eikä toimia mielivaltaisesti jäseniään kohtaan. Artikloissa halutaan turvata mm. ihmisen oikeus elämään, yksityis- ja perhe-elämän suoja sekä uskonnonvapaus.

Julistuksen artikloissa 19–21 on kyse **poliittisista oikeuksista**. Niillä tarkoitetaan ihmisen oikeutta osallistua poliittiseen toimintaan eli käytännössä mielipiteen- ja sananvapautta sekä mm. äänioikeutta.

Myös oikeus koulutukseen on ihmisoikeus. Julistuksen artiklat 22–27 käsittelevätkin **taloudellisia**, **sosiaalisia** ja **sivistyksellisiä oikeuksia**. Näihin kuuluu koulutuksen ohella esim. oikeus työhön ja vapaa-aikaan. Erityisesti korostetaan lasten ja äitien suojelua.

Julistuksen viimeisissä artikloissa pidetään tärkeänä ihmisen oikeutta elää sellaisessa yhteiskunnassa, jossa ihmisoikeuksia kunnioitetaan. Julistus päättyy vaatimukseen, ettei kukaan saa käyttää julistusta väärin omien tarkoitusperiensä ajamiseen vastoin julistuksen perussanomaa.

Ihmisoikeuksien suojaaminen ja valvonta

Ihmisoikeuksia suojataan sekä virallisilla julistuksilla ja niiden valvonnalla että aktiivisella **kansalaisjärjestötyöllä**. YK:n

Kuolemanrangaistuksen vastustajia Teksasissa Yhdysvalloissa. Teksasissa langetetaan eniten kuolemanrangaistuksia Yhdysvaltojen osavaltioista.

ihmisoikeuksien julistuksen lisäksi on olemassa lukuisa joukko erilaisia ihmisoikeuksia koskevia valtioiden välisiä **sopimuksia**, joita Suomikin on ratifioinut eli vahvistanut.

Virallisella tasolla tärkeimpiä organisaatioita kansainvälisessä ihmisoikeustyössä ovat YK:n ihmisoikeustoimikunta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ), joka on keskittynyt erityisesti kansallisten vähemmistöjen oikeuksien ajamiseen.

Amnesty International lienee tunnetuin niistä kansainvälisistä kansalaisjärjestöistä, jotka tarkkailevat ihmisoikeuksien toteutumista eri puolilla maailmaa. Liike on poliittisesti ja katsomuksellisesti sitoutumaton. Amnesty puuttuu erityisesti niihin rikkomuksiin, joissa loukataan ihmisten mielipiteen- ja sananvapautta tai fyysistä ja henkistä koskemattomuutta. Amnesty reagoi myös vakavaan syrjintään. Se tiedottaa ihmisoikeusrikkomuksista ja järjestää kampanjoita, joilla pyritään vaikuttamaan suoraan ihmisoikeuksien loukkauksista vastuussa oleviin päättäjiin.

Sotien ja kriisien varalta luotuja ihmisoikeussopimuksia kutsutaan yleisnimellä **humanitaarinen oikeus.** Näiden sopimusten noudattamista valvoo muun muassa Kansainvälinen Punainen Risti.

Yksilön ja yhteisön oikeudenmukaisuus

Oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan erilaisia asioita. **Yksilötasolla** se on ihmisen toimimista eri tilanteissa oikein. Esimerkiksi opettaja voi menetellä opiskelijoitaan kohtaan oikeudenmukaisesti tai epäoikeudenmukaisesti. Oikeudenmukaisuus tarkoittaa tällöin lähinnä opettajan kykyä suhtautua oppilaisiin tasapuolisesti ja reilusti. Samalla tavalla opiskelija voi olla esimerkiksi toisia opiskelijoita kohtaan reilu ja noudattaa reilun pelin sääntöjä. Toisen ihmisen aliarviointia on esimerkiksi vähättely tai välillinen tai välitön kiusaaminen.

Kun ihminen kohtaa paljon vastoinkäymisiä elämässään, hänellä voi herätä kysymys elämän tai Jumalan oikeudenmu-

Punainen Risti ja Punaisen Puolikuun liike

Punainen Risti on maailman tunnetuin avustusjärjestö. Se auttaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia välittämällä apua ihmiseltä ihmiselle. Punaisen Ristin periaatteet ovat inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, yleismaailmallisuus ja ykseys.

Liikkeen perustaja, sveitsiläinen Henry Dunant (1826–1910), oli matkalla Pohjois-Italiassa, kun siellä käytiin Solferinon taistelu (1859). Hän järjesti yhdessä lähiseutujen asukkaiden kanssa apua taistelussa haavoittuneille sotilaille. Dunant kirjoitti kirjan Solferinon muisto (1862), jossa hän ehdotti, että perustettaisiin vapaaehtoisjärjestö auttamaan sodan uhreja ja haavoittuneiden sotilaiden hoito turvattaisiin kansainvälisin sopimuksin.

Dunant'n ajatukset levisivät nopeasti eri puolille Eurooppaa ja maailmaa, ja vuonna 1863 perustettiin Punaisen Ristin Kansainvälinen Komitea (ICRC). Vuonna 1864 solmittiin ensimmäiset Geneven sopimukset, joista usein käytetään myös nimityksiä humanitaarinen oikeus tai sodan lait.

Nykyiset Geneven sopimukset ovat vuodelta 1949, ja niihin on sitoutunut noin 190 valtiota. Sopimukset sisältävät määräyksiä haavoittuneiden ja siviiliväestön kohtelusta sekä sotavankien oikeuksista. Vuonna 1977 allekirjoitettiin kaksi lisäpöytäkirjaa, jotka koskevat väestönsuojelua ja valtioiden sisäisiä aseellisia konflikteja.

Aluksi Punainen Risti toimi vain sodan uhrien auttamiseksi, mutta 1900-luvun kuluessa Punaisen Ristin ja islamilaisissa maissa toimivan Punaisen Puolikuun liike alkoi antaa apua myös katastrofi- ja onnettomuustilanteissa. Useissa maissa Punainen Risti mm. hoitaa veripalvelutoimintaa, antaa ensiapukoulutusta, tekee kehitysyhteistyötä, harjoittaa valistustoimintaa ja ylläpitää auttamisvalmiutta.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liike on maailman suurin humanitaarista apua antava vapaaehtoisjärjestö. Liikkeellä on noin sata miljoonaa jäsentä ja vapaaehtoista kaikkialla maailmassa. Suomeen perustettiin Punaisen Ristin kansallinen yhdistys vuonna 1877.

Georgialaiset pakolaiset saavat kansainvälisen Punaisen Ristin humanitaarista apua Tbilisissä vuonna 2008. Punainen Risti auttaa erilaisissa katastrofi- ja onnettomuustilanteissa.

kaisuudesta. Ei ole tavatonta ajatella, että hyvin elävän ihmisen pitäisi voida nauttia hyvästä elämästä ja pahaa tekevän pitäisi jollakin tavalla kärsiä teoistaan. Tätä ajatusta käsitellään Raamatussa Jobin kirjassa. Todellisuudessa hyvyys ei kuitenkaan läheskään aina näytä voittavan. Kun ihminen pohtii ylipäätään elämän tai Jumalan oikeudenmukaisuutta, hän tarkastelee oikeudenmukaisuutta **metafyysisenä** kysymyksenä.

On tavallista pitää oikeudenmukaisuutta asiana, jota yhteiskunnassa tulisi toteuttaa ja edistää. Oikeudenmukaisuus on siksi myös sosiaalinen käsite. **Sosiaalinen** oikeudenmukaisuus koskee oikeuksien ja velvollisuuksien sekä hyötyjen ja haittojen tasapuolista jakaantumista yhteiskunnan jäsenten kesken. Oikeuksia ovat esimerkiksi omistusoikeus ja äänioikeus, velvollisuuksia verojen maksaminen ja lakien noudattaminen. Lisäksi oikeudenmukaisuuden vaatimukseen kuuluu, että kaikille yhteiskunnan jäsenille turvataan yhtäläiset mahdollisuudet hyödyntää yhteiskunnan palveluja, kuten koulutusta ja terveydenhuoltoa.

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lähtökohtia ja perusteita tutkitaan **sosiaalietiikassa**. Siinä selvitetään, millä perustein jokin asia on yhteiskunnassa hyvä tai oikea. Peruskysymyksiä ovat esimerkiksi: Miten yhteiskunnan varallisuuden tulisi jakaantua? Millaiset lait ja säännöt yhteiskunnassa tulisi olla? Mikä on yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde? Kumpi on tärkeämpi, yksilön vai yhteiskunnan etu?

Bangladeshiläinen Muhammed Yunus (s. 1940) sai Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 2006. Hän on edistänyt mikroluottojärjestelmän kehittämistä perustamansa Grameen-pankin kautta. Mikroluottoja tai pienlainoja myönnetään köyhille, jotka eivät muutoin saisi luottoa. Pienten rahasummien avulla noin sadalla miljoonalla ihmisellä on ollut mahdollisuus omin voimin ponnistella irti köyhyydestä.

Tehtävät

1. Etsi luvusta oikeudenmukaisuuden eri merkityksiä.

2. Yhdistyneet kansakunnat hyväksyi vuonna 1959 Yleissopimuksen lasten oikeuksista. **a)** Etsi sopimus internetistä (esim. http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus) ja valitse kolme mielestäsi tärkeintä artiklaa. **b)** Perustele vastauksesi ja pohdi samalla, miten kyseiset oikeudet toteutuvat sinun elämässäsi.

3. Ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusrikkomus. Ihmiskauppa on toimintaa, jossa ihminen siirretään pakolla tai tarkoituksellisesti erehdyttämällä orjuuden kaltaisiin olosuhteisiin. Selvitä internetlähteiden avulla, **a)** mitkä ovat ihmiskaupan syitä **b)** kuinka laajaa ihmiskauppa on **c)** miten kirkot pyrkivät auttamaan ihmiskaupan uhreja.

4. Kirkon halu levittää evankeliumia ei ole mahdollista, jos ihmisillä ei ole vapautta valita omaa suhtautumistaan uskontoon. Uskonnonvapautta on kuitenkin loukattu pitkin kirkon historiaa. Kertaa uskonnon 2. kurssin pohjalta, **a)** miten kristittyjen uskonnonvapautta on rajoitettu ja **b)** miten kristityt ovat loukanneet toisella tavalla uskovien vapautta uskoa.

5. Opettajan ammattietiikassa todetaan oikeudenmukaisuudesta seuraavaa:

> *Yksittäisen oppijan ja ryhmän kohtaamisessa sekä muun työyhteisön toiminnassa oikeudenmukaisuuden toteutuminen on tärkeää. Oikeudenmukaisuuteen kuuluu erityisesti tasa-arvo, syrjinnän ja suosimisen välttäminen, kuulluksi tuleminen ja oikeus selvittää ristiriidat. Kysymys oikeudenmukaisuudesta sisältyy aina opettajan antamaan arviointiin.*

   Pohdi omin sanoin, millainen on oikeudenmukainen opettaja. Entäpä oikeudenmukainen opiskelija?

6. **a)** Valitse yksi YK:n Ihmisoikeuksien julistuksen artikla (kirjan takasisäkannesta) ja laadi luettelo niistä konkreettisista toimista, miten ko. artiklan sisältö on laitettu käytäntöön suomalaisessa yhteiskunnassa. Kootkaa vastaukset yhdessä keskustellen. **b)** Löytyykö ihanteiden (= julistuksen artiklat) ja niiden toimeenpanon (= miten asia toteutuu Suomessa) välillä ristiriitoja? **c)** Pystyisitkö elämään onnellisena yhteiskunnassa, jossa nämä oikeudet eivät toteutuisi?

Idols-laulukilpailun karsintaan valmistautuva tyttö

Yksilön etiikka

13. Elämän alun ja lopun eettisiä kysymyksiä

14. Ihmissuhteiden etiikka

15. Seksuaalietiikka

16. Terveys eettisenä kysymyksenä

17. Eettisiä näkökulmia työhön

13. Elämän alun ja lopun eettisiä kysymyksiä

ristillinen käsitys elämästä perustuu ajatukseen luomisesta. Kristinusko opettaa, että Jumala on luonut maailman ja ihmisen ja luomistyö jatkuu. Jokainen syntyvä lapsi on siis Jumalan luomistyön tulos. Ihmiselämän ääripäihin, syntymään ja kuolemaan, liittyy monia eettisiä kysymyksiä: Missä määrin ihmisellä on oikeus säädellä syntymää, elämää ja kuolemaa? Kuka saa päättää elämän ja kuoleman kysymyksistä? Mitä mieltä kirkot ovat näistä kysymyksistä ja millä perusteella?

Perhesuunnittelu

Perhesuunnittelulla tarkoitetaan kaikkia niitä keinoja, joita ihmiset käyttävät säädelläkseen perheidensä kokoa. Viimeisten vuosikymmenten aikana käsitys suvunjatkamisesta on muuttunut. Suomessa ei enää eletä maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa, jossa oli tarpeen synnyttää lapsia avuksi perhettä elättämään. Ehkäisymenetelmien kehittymisen myötä ihmiset voivat entistä helpommin suunnitella, millaisen perheen haluavat. Pariskunnat voivat myös päättää, etteivät halua lapsia ollenkaan.

Perinteisten **ehkäisymenetelmien**, kuten kondomien ja e-pillereiden, rinnalle on tullut uusia tuotteita, viimeisimpinä niin kutsutut jälkiehkäisyvalmisteet, joita käytetään nimensä mukaisesti vasta yhdynnän jälkeen. Suomessa näitä valmisteita saa ilman reseptiä, koska on toivottu, että niiden avulla voitaisiin vähentää nuorille naisille tehtävien aborttien määrää.

Kristillisten kirkkojen kanta perhesuunnitteluun vaihtelee. Esimerkiksi katolinen kirkko suhtautuu erittäin kielteisesti ehkäisyyn, sillä kirkon edustaman luonnonoikeudellisen etiikan mukaan jokainen lapsi on Jumalan lahja, josta ihminen ei voi kieltäytyä. Katolinen kirkko hyväksyy luonnonmukaisena menetelmänä niin kutsutut varmat päivät. Tällä tarkoitetaan kuukautiskierron ajan-

Riippumatta ajasta tai kulttuurista uuden elämän syntyminen on suuri tapahtuma sekä yksilöille että yhteisölle. Syntyminen turvaa tulevaisuuden. Ugandalainen isä lapsineen.

jaksoa, jolloin naisen raskaaksi tulo on epätodennäköistä. Lääketieteen valossa menetelmä ei ole luotettava.

Luterilaisen kirkon kanta perhesuunnitteluun on pääpiirteissään myönteinen. Luterilaisenkin kirkon mukaan lapset ovat **Jumalan lahja** ja heidän tulisi syntyä toivottuina ja odotettuina.

Raskauden keskeytys

Abortista puhuttaessa ei ole yhdentekevää, miten **ihmiselämän alku määritellään**. Yhden määritelmän mukaan se alkaa munasolun hedelmöittymisestä. Toisaalta kaikista hedelmöittyneistä munasoluista ei kehity sikiötä. Voidaan myös ajatella elämän alkavan vasta siitä, kun solu alkaa jakautua tai siitä, kun sikiön tietoisuus alkaa kehittyä.

Suomen lainsäädännön mukaan alkanut raskaus voidaan keskeyttää raskaana olevan naisen pyynnöstä tietyin edellytyksin: jos lapsen synnyttäminen voisi aiheuttaa vakavan riskin äidin terveydelle tai jos naisen tai perheen elämäntilanteessa lapsen saaminen olisi huomattava rasitus esimerkiksi opiskelun takia. Raiskauksesta alkunsa saanut raskaus voidaan myös lain mukaan keskeyttää.

Myös, jos äiti on alle 17- tai yli 40-vuotias tai jos hänellä on jo ennestään neljä lasta, lupa voidaan myöntää. Raskauden keskeyttämisen ehdot täyttyvät myös, jos syntyvällä lapsella voidaan olettaa olevan jokin vaikea sairaus tai vamma.

Kirkkojen kanta aborttiin

Kristillisten kirkkojen kanta aborttiin vaihtelee. **Katolinen kirkko** lähtee siitä, että hedelmöittynyt munasolu on jo potentiaalinen ihminen ja abortti on näin ollen **murha**. Suomen **luterilaisen kirkon** kanta on, että vain raskaana olevan naisen ja syntymättömän lapsen terveydelliset riskit sekä raiskaustapaukset **oikeuttaisivat aborttiin**. Muissa tapauksissa aborttia pitäisi kirkon mukaan harkita vain poikkeustapauksissa. Luterilainen kirkko pitää tärkeimpinä aborttiAbortoitujen sikiöiden muistolehto Pohjois-Japanissa.

Milloin elämä alkaa? Kuvassa raskaustesti.

keskustelun lähtökohtina ihmiselämän kunnioitusta ja heikoimmasta huolehtimista. Kirkon mielestä olisi panostettava raskaana olevien naisten tukemiseen ja vaihtoehtojen tarjoamiseen. Abortin tehnyttä naista ei pidä tuomita vaan auttaa jaksamaan vaikean päätöksen jälkeen.

Lapsettomuus

Kaikki eivät voi saada lapsia vaikka haluaisivat, sillä hedelmällisyyteen vaikuttavat monet tekijät. Lapsettomat pariskunnat voivat Suomessa saada erilaisia lapsettomuushoitoja.

Hedelmällisyyshoitojen ohella lapsettomat voivat harkita lapsen **adoptoimista**. Tällöin lasta haluava pariskunta ja vanhempia tarvitseva lapsi saatetaan yhteen. Adoptiokeskustelussa nousee usein esiin ajatus vanhempien oikeudesta saada lapsi. Ensisijassa kysymys on kuitenkin lapsen oikeudesta vanhempiin. Suomen luterilaisen kirkon kannan mukaan hedelmöityshoidot tulee sallia vain avioliitossa eläville pareille. Näkemyksen mukaan avioliitto turvaa parhaiten lapselle molemmat vanhemmat, vanhempien huolenpidon ja taloudellisen turvan.

Eutanasia, hyvä kuolema

Eutanasiasta käytetään suomen kielessä usein nimitystä armomurha. Käsite 'eutanasia' tulee kahdesta kreikankielen termistä: 'eu', hyvä ja 'thanatos', kuolema. Yleensä eutanasiasta puhuttaessa tarkoitetaan **aktiivista eutanasiaa** eli parantumattomasti sairaan ihmisen elämän päättämistä esimerkiksi lääkkeillä. Käsitteellä voidaan myös tarkoittaa niin sanottua **passiivista eutanasiaa** eli sitä, että potilaalle aiottua hoitoa ei aloiteta tai se lopetetaan, koska katsotaan, että hoidosta saatava hyöty on merkityksetön potilaan paranemisen kannalta. **Sosiaalisella eutanasialla** tarkoitetaan puolestaan sitä, että puuttuvien resurssien takia esimerkiksi sydänleikkausta odottava potilas ei pääse ajoissa hoitoon vaan kuolee.

Aktiivinen eutanasia on sallittu joissakin maissa, kuten Alankomaissa ja Belgiassa ja sielläkin hyvin tiukoilla ehdoilla; päätös edellyttää kahden lääkärin lausunnon. Suomessa aktiivinen eutanasia ei ole laissa sallittu, mutta on tahoja, jotka pyrkivät saamaan eutanasian lailliseksi. Vuonna 1993 perustettu Exitus ry ajaa Suomeen samanlaista lakia kuin Alankomaissa.

Kysymys **potilaan itsemääräämisoikeudesta** on tärkeä eutanasiasta puhuttaessa. Eutanasian kannattajat katsovat, että ihmisellä pitää olla oikeus päättää siitä, miten hän kuolee. Eutanasian vastustajat puolestaan ovat sitä mieltä, että ihminen ei voi muutenkaan täysin päättää elämäänsä koskevista asioista, miksi sitten kuolemastaan. Eutanasian kannattajien mukaan täysin toisten varassa elävän ihmisen elämä ei ole ihmisarvoista. Eutanasian vastustajat puolestaan pitävät kaikkea elämää arvokkaana. Eutanasian ongelmia ovat muun muassa se, kuka eutanasiasta päättää ja missä tilanteissa siihen pitäisi päätyä.

Kirkot vastustavat eutanasian laillistamista, koska niiden mukaan elämä on Jumalan lahja. Kirkot ovat myös huolissaan siitä, miten eutanasian laillistaminen vaikuttaa pitkäaikaissairaiden ja vammaisten arvostukseen ihmisinä. Kirkoissa onkin alettu puhua **arvokkaasta kuolemasta**. Näkemyksen mukaan kuolevalle ihmiselle on pyrittävä järjestämään oireiden mukaista hoitoa. Käytännössä tämä tarkoittaa niin sanotun **saattohoidon** kehittämistä. Esimerkiksi syöpää sairastavalle tarjotaan elämän viime hetkinä riittävää kipulääkitystä ja henkistä tukea. Suomessa on nykyään useita ”saattohoitokoteja”, joissa lähestyvä kuolema otetaan tosiasiana ja elämän laatu pyritään säilyttämään mahdollisimman pitkään.

Itsemurha

Suomi on itsemurhatilastoissa kärkimaiden joukossa. Itsemurhan taustalla on yleensä ihmissuhde-, mielenterveys- tai taloudellisia ongelmia. Itsemurhaa suunnitteleva ei näe poispääsyä ongelmallisesta tilanteestaan vaan kokee että **tulevaisuudessa ei ole toivoa**. Siksi itsemurha-aikeiden keskellä kamppailevan olisi saatava tukea

Itsemurha koskettaa monia ihmisiä ja jättää läheisille syvän surun, johon usein liittyy syyllisyyttä. Suomessa osana surutyötä vietetään vuosittain valtakunnallista itsemurhan tehneiden muistopäivää.

siihen, että elämä voi muuttua. Monissa tapauksissa jo seuraava päivä ja tulevat viikot antavat etäisyyttä itsemurha-ajatukseen.

Itsemurha on **eettinen kysymys** monessa mielessä. Ensinnäkin kyse on siitä, onko ihmisellä oikeus päättää omasta kuolemastaan, onko itsemurha Älä tapa -käskyn rikkomista. Toiseksi itsemurha jättää läheiset syvän tuskan ja ahdistuksen valtaan; onko se siten rakkauden kaksoiskäskyn vastaista? Kolmanneksi itsemurhat haastavat yhteiskunnan toimimaan syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Itsemurhat ovat sekä yksilöllinen että yhteisöllinen kysymys.

Luterilaisen kirkon kanta itsemurhaan on muuttunut suuresti viimeisten vuosikymmenten kuluessa. Kun itsemurhan tehneet ennen tuomittiin jyrkästi ja haudattiin hautausmaan ulkopuolelle, kiinnittää kirkko nykyään huomiota niin itsemurhien **ennaltaehkäisyyn** kuin **omaisten auttamiseenkin**. Kirkon ylläpitämä palveleva puhelin ja seurakuntien diakoniatyö pyrkivät tarjoamaan kanavia, joiden kautta itsemurhaa suunnitteleva voisi löytää kuuntelijan ja saada apua ahdistukseensa. Itsemurhan tehneiden omaisille järjestetään vertaistukitoimintaa.

Tehtävät

1. Miten kristilliset kirkot suhtautuvat **a)** aborttiin **b)** eutanasiaan?

2. Mitä arvoja abortti- ja eutanasialainsäädännön taustalla on?

3. Yksi aborttiin liittyvä eettinen kysymys on, milloin elämä alkaa. Miten itse määrittelet elämän alun?

4. Kristinuskon perusarvo on elämän kunnioittaminen. Pohdi elämän alun ja lopun eettisiä kysymyksiä tästä näkökulmasta.

5. Laadi eettisesti perusteltu kannanotto kysymykseen, saako samaa sukupuolta olevilla rekisteröidyssä parisuhteessa elävillä myöntää adoptio-oikeuden.

6. Eutanasian puolestapuhujien mukaan ihmisellä on oikeus itse päättää omasta kuolemastaan. Jos vakavasti sairas ystäväsi pyytäisi sinulta apua eutanasiassa, miten toimisit ja millä perusteilla?

7. Antiikin aikana ja keskiajalla ajateltiin itsemurhasta, että tappamalla itsensä ihminen vahingoittaa samalla myös sitä yhteisöä, jonka osa hän on. Mitä mieltä olet ajatuksesta?

14. Ihmissuhteiden etiikka

Ihmissuhteet ovat kunkin hyvinvoinnin keskeinen mittari. Elämme ihmissuhteiden verkostossa, jonka muodostavat perhe-, ystävyys- ja työsuhteet. Näihin liittyy monenlaisia eettisiä kysymyksiä.

Ystävyys ja seurustelu

Psykologiset tutkimukset korostavat, että ystävillä ja kavereilla on suuri merkitys ihmisen kasvulle leikki-ikäisestä aina vanhuuteen asti. Jos ihmisillä on samansuuntaisia arvoja ja elämäntapoja on todennäköisempää, että he ystävystyvät.

Riitoja ja erimielisyyksiä syntyy lähes kaikissa ystävyyssuhteissa: Miten viettää yhteistä aikaa? Kuinka ottaa huomioon sekä perheen että ystävien vaatimukset ja odotukset? Miten puhua pettymyksistä

Millaista olisi ihanteellinen perhe-elämä? Harro Koskinen, Sikaperhe. 1969.

ja ikävistä asioista kaverille, joka on toiminut harmillisella tavalla? On huomattu, että rauhallinen asioista keskustelu, omien tunteiden ja ajatusten esiintuominen sekä **anteeksi pyytäminen ja antaminen** vähentävät ja ehkäisevät riitoja.

Perheet ruokailevat yhä harvemmin yhdessä. Työelämän kiireet ja perheenjäsenten omat harrastukset vähentävät yhteistä aikaa.

Seurustelu on yhteistä ajanviettoa ja tutustumista toiseen. Seurusteluun liittyy monia eettisiäkin kysymyksiä: Miten sovittaa molempien toiveet ja odotukset yhteen? Miten kertoa toiselle, jos ei enää halua jatkaa seurustelua? Hyvään seurustelusuhteeseen katsotaan yleensä kuuluvan toisesta välittäminen, huolehtiminen ja hellyys. Myös seurustelevien keskinäinen **kunnioitus** toisiaan kohtaan on tärkeää.

Tutkimusten mukaan seurustelu kestää pidempään, jos pari kertoo tunteistaan ja ajatuksistaan toiselle ja parilla on yhteisiä arvoja. Seurustelusuhteeseen kuuluu **uskollisuus ja rehellisyys** seurustelukumppanille. Joskus seurustelevan parin perheet puuttuvat nuorten mielestä liikaa seurusteluun esimerkiksi asettamalla selkeitä rajoja yhdessäololle. Sekä ystävyyssuhteissa että parisuhteessa voidaan luoda yhteiset pelisäännöt, jotka ystävät tai seurustelupari hyväksyvät. Kristillisen käsityksen mukaan seurustelu on tärkeä vaihe ennen avioliittoa.

Avoliitto ja avioliitto

Avoliitossa tai avioliitossa eläminen vaatii yhtä lailla eettistä harkintaa kuin seurustelukin. Uskollisuus, **rakkaus** ja toisen kunnioittaminen ovat parisuhteen perusta. Pysyvien parisuhteiden muodot ovat muuttuneet varsin nopeasti. Muutama vuosikymmen sitten avoliittoa ei pidetty sopivana yhdessä elämisen muotona, kun se tänään on varsin yleistä. Avioliiton suosio on kuitenkin myös säilynyt, takaahan se lakisääteisiä oikeuksia molemmille puolisoille. Avo-

puolisoilla ei ole oikeutta esimerkiksi periä toisiaan ellei heillä ole keskinäistä testamenttia. Luterilainen kirkko suosittelee avioliittoa, koska se takaa suhteen osapuolille paremman turvan. Kirkko pitää tärkeänä, että avioliitossa puolisot **sitoutuvat** toisiinsa **julkisesti**. Luterilaisen kirkon mukaan avioliitto on **yhteiskunnan perusyksikkö**, jota pitäisi tukea kaikin tavoin. Kirkko pitää avioliittoa myös lapsille parhaana kasvuympäristönä. Lutherin mukaan avioliittoa solmittaessa pitäisi myös miettiä liiton kestävyyttä ja onnistumismahdollisuutta järjen avulla. Avioliiton onnistumiseen vaikuttaa ihmisen tahto. Kun pappi toimittaa avioliittoon vihkimisen, tilaisuudessa rukoillaan yhdessä avioparin puolesta. Luterilaisen kirkon mielestä avioliitto on siis avoliittoa parempi vaihtoehto.

Rekisteröity parisuhde

Vuodesta 2002 lähtien Suomessa on ollut mahdollista rekisteröidä samaa sukupuolta olevien välinen suhde, joka takaa osapuolille pääsääntöisesti samat oikeudet kuin avioliittokin, mm. perimysoikeuden.

Samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinti on herättänyt Suomen luterilaisessa kirkossa paljon keskustelua. Toiset ovat sitä mieltä, että kirkko ei voi siunata suhteensa rekisteröinyttä paria, koska tällaiset suhteet ovat kirkon opetusten ja tradition vastaisia. Tällöin vedotaan esimerkiksi raamatunkohtiin (3. Moos. 18:22), joissa viitataan kielteisesti homoseksuaalisuuteen. Kysymys on raamatuntulkinnasta. Toiset kirkon jäsenet taas ovat sitä mieltä, että siunaus kuuluu myös parisuhteensa rekisteröineille. Tällöin homoseksuaalisuuteen kielteisesti suhtautuvia raamatunkohtia ei tulkita kirjaimellisesti.

Asia on vaikea kirkolle, koska kysymys liittyy siihen, mitä kirkko opettaa ihmisestä, avioliitosta ja perheestä: Millainen ihminen pohjimmiltaan on? Millainen on oikeanlainen avioliitto ja perhe? On myös esitetty, että kysymys on ennen kaikkea eettinen, koska mietitään, miten kirkon pitäisi kohdella homo- ja lesbopareja. On kysytty, mitä kirkon opetus kaikkien ihmisten kunnioittamisesta ja arvosta tarkoittaa, jos ihmistä ei hyväksytä sellaisena kuin hän on.

Erilaisia perheitä

Suomalainen perhemalli on muuttunut kuluneiden vuosikymmenten aikana useamman sukupolven perheestä ydinperheeseen. Nykyään onkin monenlaisia käsityksiä siitä, mikä on perhe. Yhden näkemyksen mukaan perheen muodostavat ne, jotka käyttävät samaa jääkaappia.

Länsimainen **ydinperhe** käsittää äidin, isän ja lapsia. Yhä useammassa perheessä kuitenkin puolisoilla saattaa olla lapsia edellisistä liitoista. Tällöin lapsilla voi olla useita koteja sekä täys- että puolisisaruksia. Tällaista perhettä kutsutaan **uusperheeksi**. Osa lapsista elää **yksinhuoltajan** kasvattamana. **Sateenkaariperheellä** tarkoitetaan esimerkiksi naisparin, miesparin tai ei-heteroseksuaalisen yksinhuoltajan perheitä. Toisaalta perheessä ei välttämättä tarvitse olla lapsia. Lapseton pariskunta muodostaa myös perheen. Uutta on myös lemmikkieläinten lukeminen perheenjäsenten joukkoon.

Oli perhe millainen tahansa, on hyvä, jos perheellä on ympärillään esimerkiksi sukulaisista ja ystävistä koostuva tukiverkosto. Monissa kulttuureissa perheeseen katsotaan kuuluvaksi ydinperheen lisäksi muu suku. Esimerkiksi Lähi-idän kulttuureissa perheeseen kuuluvat useimmiten myös isovanhemmat, tädit, sedät ja serkut.

Perhe-elämän ongelmia

Yhdessä eläminen ei aina suju ongelmitta. Esimerkiksi **mustasukkaisuus**, **kyvyttömyys kuunnella** toista ja ottaa toisen tarpeet huomioon aiheuttavat puolisoiden välille **jännitteitä**, joiden purkaminen ei ole helppoa. Parisuhde vaatii kykyä ja halua asettua toisen asemaan eli empatiaa. Tutkimusten mukaan arkiset asiat kuten rahankäyttö, siivous ja lasten kasvatus aiheuttavat perheessä eniten riitoja.

Alkoholin liikakäyttö muodostaa ongelman monissa suomalaisissa perheissä. Viime kädessä vain alkoholisti itse voi päättää raitistua, mutta saattaa kuitenkin tarvita siihen ulkopuolista apua. AA-liike eli Anonyymit alkoholistit auttaa alkoholisteja tunnustamaan ongelmansa ja pyrkimään siitä eroon. Myös alkoholistien

Väkivallasta sovintoon on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kampanja, jonka tavoitteena on vähentää väkivaltaa esimerkiksi kodeissa ja kaduilla.

läheisille on AA-liikkeen piirissä omia ryhmiä, joissa he saavat vertaistukea. Alkoholistien lapsille tarkoitettu Alateen on tukiryhmä, jossa voi purkaa omia kokemuksiaan toisten samassa elämätilanteessa elävien kanssa.

On arvioitu, että **perheväkivaltaa** esiintyy noin kolmasosassa parisuhteita kaikissa yhteiskuntaluokissa. Väkivalta voi olla fyysistä tai psyykkistä, mutta aina kyseessä on toisen alistaminen ja nujertaminen. Suomessa ainakin 190 000 lasta ja nuorta joutuu kotonaan väkivallan todistajiksi. Väkivalta ei ole koskaan oikeutettua. Sen kohteeksi joutuvan on kuitenkin usein vaikea hakea apua. Apua tarjoavat turvakodit ja kirkon perheasiain neuvottelukeskukset, joita löytyy suurimmista kaupungeista. Puhelimitse apua saa esimerkiksi palvelevasta puhelimesta sekä joidenkin järjestöjen, esim. Pelastakaa Lapset ry:n ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kautta. Myös väkivallan tekijöille on tarjolla apua ja ohjausta, jonka avulla opitaan uusia toimintatapoja riitatilanteissa.

Avioero

Jos parisuhde päättyy eroon, seuraukset koskettavat usein monia. Ero on tunnetasolla yhtä raskas riippumatta siitä, onko pari elänyt avo- tai avioliitossa ja mitkä syyt ovat johtaneet eroon. Ero vaikuttaa paitsi puolisoihin myös mahdollisiin lapsiin sekä pariskunnan ystäviin ja sukulaisiin. Monet tarvitsevat aikaa ja muiden apua sopeutuessaan uuteen elämäntilanteeseen. Joskus avioero voi olla suuri helpotus, esimerkiksi silloin kun on eletty väkivaltaisessa suhteessa.

Lasten huomioiminen erotilanteissa on erityisen tärkeää, koska lapset saattavat kokea olevansa syypäitä vanhempien eroon. Aikuisten tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsia ei esimerkiksi syyl-

listetä tai käytetä aikuisten riitojen selvittelijöinä. Tämä ei aina ole helppoa, koska aikuiset itse ovat erotilanteessa keskellä suurta tunnekuohua, joka vaikeuttaa asioiden tarkastelua lasten kannalta.

Kristillisten kirkkojen kanta avioeroon ja uudelleen avioitumiseen

Kristilliset kirkot suhtautuvat avioeroon eri tavoin. **Katolisen kirkon** opetuksen mukaan avioliitto on sakramentti, ja sen takia se voidaan solmia vain kerran. Kirkon opetuksen mukaan avioliittoa voi verrata Kristuksen (mies) ja kirkon (nainen) väliseen suhteeseen. Katolinen kirkko painottaa, että avioliitto päättyy vasta toisen puolison kuolemaan eikä eronneita vihitä uudelleen edellisen puolison eläessä. Avioeroa ei hyväksytä, mutta solmittu liitto voidaan tietyistä syistä mitätöidä. Syitä ovat esimerkiksi väkivaltainen käytös avioliitossa tai uskollisuuslupauksen rikkominen. Kirkko ei siunaa eronneita, mutta avioliiton voi solmia uudelleen niin, että siviiliviranomainen toimittaa vihkimisen.

Ortodoksisessakin kirkossa avioliitto on sakramentti. Kirkko hyväksyy kuitenkin avioeron ja vihkii uudelleen eronneita erilaisella vihkikaavalla.

Luterilainen kirkko opettaa, että avioliittoa pitäisi suojella kaikin mahdollisin tavoin ja että avioliiton rikkoutuminen vahingoittaa ihmistä syvästi. Koska ihminen kuitenkin on erehtyväinen, hänelle on annettava myös uusi mahdollisuus. Luterilaisessa kirkossa vihitään eronneita. Kirkko korostaa kuitenkin, että uutta avioliittoa ei pitäisi solmia liian kevein perustein, vaan että eronneen olisi syytä selvittää eron syyt, jotta uusi liitto voitaisiin aloittaa puhtaalta pöydältä. Kirkko tarjoaa eroa harkitseville pareille keskusteluapua esimerkiksi perheterapiassa tai perheleireillä, jossa pari voi ammatti-ihmisen kanssa pohtia suhteensa tulevaisuutta. Myös eronneita tuetaan.

Tehtävät

1. Ihmissuhteiden perustana pidetään rehellisyyttä, kunnioitusta ja uskollisuutta. Mitä nämä tarkoittavat käytännössä? Keksi jokaisesta ainakin kaksi konkreettista esimerkkiä.

2. Miten seuraavat raamatunkohdat liittyvät kristilliseen näkemykseen parisuhteesta ja avioliitosta? **a)** Mal. 2:15 **b)** Mark. 10:6–9 **c)** 1. Kor. 13 **d)** Ef. 5:21–33

3. Pohdi, millaisia eettisiä kysymyksiä liittyy lasten kasvattamiseen ja miten itse suhtaudut niihin.

4. Seksuaalioikeudet ovat osa ihmisoikeuksia. Niihin kuuluvat esimerkiksi:
   - Oikeus päättää itse naimisiinmenosta, perheen perustamisesta ja perhesuunnittelusta.
   - Oikeus päättää itse lasten hankinnasta ja ajankohdasta.

   Tutki internetin avulla, miten lapsiavioliitot loukkaavat lasten ihmisoikeuksia.

5. Ennen oli tapana sanoa, että lapsia ”saatiin” tai lapsia ”siunaantui”. Nykyisin lapsia ”hankitaan” tai ”tehdään”. Pohdi, mistä puhetapojen ero kertoo. Mistä muutos saattaisi johtua?

6. Laadi kolme kultaista ohjetta **a)** riitelyyn ja riitojen ratkaisemiseen **b)** seurusteluun **c)** eroon.

15. Seksuaalietiikka

Seksuaalinen hyvinvointi on osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Ihmissuhteet ja seksuaalikäyttäytyminen kietoutuvat yhteen arkielämässä mutta myös eettisessä keskustelussa.

Näkökulmia seksuaalisuuteen

Keho on osa ihmistä syntymästä kuolemaan asti. Yksi ihmisen haasteista onkin hyväksyä läpi elämän tapahtuvat kehon muutokset ja seksuaalisuuden ilmentyminen eri iässä. Seksuaalisuuteen vaikuttavat fyysisten ominaisuuksien lisäksi psyyke: ajattelu, tunteet ja motiivit.

Seksuaalisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi biologisesta, psyykkisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta käsin. **Biologisessa** mielessä seksuaalisuus nähdään sukupuoleen liittyvänä ominaisuutena. Tällöin kyseessä on kromosomien määrittelemä ominaisuus, jonka perusteella syntyvä lapsi voidaan yleensä vaivattomasti määritellä joko tytöksi tai pojaksi. **Psyykkisestä** näkökulmasta tarkasteltaessa määritteleminen ei ole yhtä helppoa. Kyseessä on tällöin ihmisen oma kokemus kehostaan ja seksuaalisista mieltymyksistään. Kolmanneksi **sosiaalinen** yhteisö määrittää ja kontrolloi sitä, mitkä ovat hyväksyttäviä tapoja toteuttaa ja ilmentää seksuaalisuutta. Erilaiset roolimallit ohjaavat lasta ja nuorta hänen kasvaessaan, ja näiden mallien seuraaminen koetaan yleensä hyväksyttäväksi. **Eettinen** kysymys on, kuinka suhtautua niihin, jotka eivät käyttäydy enemmistön mukaisesti. Eri kulttuureissa ja uskonnoissa ihmisen kehoon ja seksuaalisuuteen suhtaudutaan eri tavoin. Esimerkiksi Intiassa naisen ei perinteisesti kuulu pukeutua julkisesti niin, että sääret ja reidet näkyvät.

Seksuaalisuus ja Raamattu

Vanhassa testamentissa kehollisuus ja seksuaalisuus kuuluvat ihmisen **perusolemukseen**, ja siihen löytyy monta näkökulmaa eri teksteistä. Seksuaalisuuteen liittyy sekä myönteisiä että kielteisiä **tunteita**. Sukupuolielämä ei ole tarkoitettu vain **lisääntymistä** varten, siitä voi **naut-**

Monissa kulttuureissa parisuhteen löytäminen ei ole pelkästään nuoren asia. Vanhemmat ja muut sukulaiset saattavat auttaa puolison etsinnässä. Shanghain puistossa järjestetään viikonloppuisin tapahtuma, jossa vanhemmat etsivät kumppania lapselleen.

tia muutenkin. Seksin harjoittamista rajoittavat Vanhassa testamentissa puhtaussäädökset ja erilaiset sosiaaliset normit (esim. 3. Moos. 12:1–5). Nykyihmisen näkökulmasta Vanhan testamentin säännöstö voi vaikuttaa melko käsittämättömältä tai jopa loukkaavalta. Naiselle sallittu sukupuolikumppani oli aviomies, miehellä sen sijaan sai olla useampikin kumppani, jos hänellä oli monia vaimoja tai orjattaria. Häpeää aiheutti esimerkiksi **alastomuus** (para-

tiisikertomuksen jälkeen) ja hyväksyttyjen roolirajojen rikkominen, kuten naisen aktiivinen rooli sukupuolielämässä. Toisaalta Laulujen laulun teksteissä nainen ei ole miehen palvelija, ja rakkaus sekä mielihyvä ovat molemminpuolisia tunteita.

Uudessa testamentissa Jeesuksen opetuksia seksuaalisuudesta on vähän. Tunnetuin hänen opetuksistaan liittyy **Vuorisaarnan** kohtaan, jossa hän esittää tiukennetun tulkinnan avionrikkomiskiellosta: miehen ei pidä edes mielessään himoita naimisissa olevaa naista. Paavalin opetukset seksuaalisuudesta heijastavat paljolti sen aikaista filosofista näkemystä perheestä ja seksuaalisuudesta: seksin harjoittamiseen liittyy ongelmia ja riskejä, joten selibaatti on yksi varteenotettavista vaihtoehdoista. **Paavalin** kirjeissä on kuitenkin myös opetuksia, joiden mukaan joillekin ihmisille sopii paremmin aviopuolisoiden välinen sukupuolielämä kuin selibaatti. (esim. 1. Kor. 7: 8–9)

Seksi ja seksuaalisuus

On **vaikea määritellä** yksiselitteisesti, mitä seksi tai seksuaalinen kanssakäyminen on. Usein seksistä puhuttaessa tarkoitetaan vain yhdyntää, mutta seksuaalisessa kanssakäymisessä on kyse muustakin: hyväilyistä, suutelusta, kontaktin hakemisesta. Tytöt kokevat ensimmäisen yhdyntänsä Suomessa keskimäärin 17 vuoden iässä ja pojat 19 vuoden iässä. Seksuaalisuuteen liittyy myös itsetyydytys. Itsetyydytystä on pidetty pitkään vahingollisena ja moraalittomana. Nykyisen näkemyksen mukaan – jota luterilaisen kirkon piispat edustavat – kyse on normaalista ilmiöstä, joka tietyssä kehitysvaiheessa on jopa välttämätön omaan seksuaalisuuteen tutustumisessa.

Onko kumppaneiden välinen seksuaalisuus intiimi kahden ihmisen välinen asia vai voiko seksiin liittyvistä asioista puhua muille? Länsimaisessa yhteiskunnassa **suhtautuminen** seksiin on **kaksijakoista**: toisaalta seksiä tulvii ihmisten tietoisuuteen median ja mainonnan välityksellä jatkuvasti, toisaalta kyseessä on asia, josta harvoin puhutaan ääneen. Kouluissa jaetaan sukupuolivalistusta, joka on kuitenkin usein varsin teknistä. Tunteet ja toisen ihmisen kunnioittaminen ovat seksissäkin tärkeitä.

Jani Leinonen yhdistää taiteessaan perinnettä ja nykyaikaa. Elovena-tytöllä on kansallispuku, mutta kehon asennot viittaavat pornografiseen kuvastoon, joka on siirtynyt myös mainoksiin. Leinosen työ on vuodelta 2005.

Ihmisten seksuaalinen **aktiivisuus vaihtelee**. Usein väitetään, että miehet ovat aktiivisempia kuin naiset, mutta todennäköisesti erot ovat suurempia näiden ryhmien sisällä kuin niiden välillä. Naisen seksuaalista aktiivisuutta on pidetty usein paheellisena, ja sitä on pyritty kahlitsemaan eri keinoin. Yksi selitys tähän on ollut se, että kristinuskon alkuvuosisadoista lähtien naisen neitseellisyyttä on pidetty erityisen hyveellisenä ja tavoiteltavana. Erilaiset naisliikkeet ovat pyrkineet tuomaan esiin ja purkamaan yhteiskunnassa naista kahlitsevia ja alentavia rakenteita ja ajatusmalleja.

Kirkkojen näkemys on, että seurusteluun ei kuulu seksi. Näkemyseroja on siinä, mitä seksillä tässä tarkoitetaan. Toiset kristilliset yhteisöt pitävät ihanteena kaikesta seksuaalisesta kanssakäymisestä pidättäytymistä, toiset taas katsovat sen tarkoittavan sukupuoliyhdyntää. Suomen luterilaisen kirkon piispat ovat todenneet, että ”Seksuaalisuuden toteuttamiseen kuuluvat vastuu, sitoutuminen ja uskollisuus”. Kannanoton mukaan nämä toteutuvat parhaiten avioliitossa. Kirkon piirissä on kuitenkin erilaisia näkemyksiä asiasta. Joidenkin kanta on, että seksi kuuluu vain avioliittoon, toisten mielestä näkökulma on vanhentunut eikä vastaa nykypäivän todellisuutta.

Seksuaalisuuden hyvä ja paha

Hyvään seksuaalisuuteen kuuluu **kunnioitus**. Ihminen kunnioittaa itseään seksuaalisena olentona ja suo saman kunnioituksen toisellekin. Vääristynyttä seksuaalisuutta edustavat kaikkinainen **alistaminen** ja **väkivalta**. Kenenkään ei tarvitse suostua sellaiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen, jota ei halua. Jokainen on vastuussa paitsi itsestään myös siitä, ettei kohtele toista väärin ja rajoita hänen vapauttaan. Pornografian ja prostituution katsotaan yleensä olevan seksuaalisuuden muotoja, joille on tyypillistä alistaminen ja erityisesti naisten esineellistäminen.

Ihmiskauppa ja prostituutio

Ihmiskauppa on yksi vakavimmista ihmisoikeusrikkomuksista. Se on järjestäytynyttä rikollista toimintaa, jossa toinen ihminen alistetaan prostituutioon tai muuhun sellaiseen työhön, jossa hänen ihmisarvoaan loukataan. YK:n arvion mukaan ihmiskaupan uhriksi joutuu vuosittain lähes miljoona lasta, naista ja miestä köyhistä oloista. Suomessa seksin osto parituksen tai ihmiskaupan uhrilta on kielletty. Kirkot tekevät töitä ihmiskaupan tunnistamiseksi ja torjumiseksi yhteiskunnassa. Esimerkiksi Luterilainen maailmanliitto on julkilausumissaan tuominnut ihmiskaupan ja rohkaissut seurakuntia käytännön työhön ihmiskauppaa vastaan.

Euroopassa taistellaan monin tavoin ihmiskauppaa vastaan. Naisasialiitto Unionin ihmiskaupan vastainen juliste vuodelta 2005.

Insestissä ja pedofiliassa seksuaalista valtaa käytetään muihin ihmisiin, useimmiten lapsiin. Insestillä tarkoitetaan lähisukulaisten välistä seksuaalista kanssakäymistä ja pedofilialla lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Kumpikin vahingoittaa paitsi lapsen fyysistä myös psyykkistä kehitystä, sillä insestin tai pedofilian uhri joutuu usein sellaisen henkilön hyväksikäyttämäksi, johon hänellä on luottamuksellinen suhde. Raiskaus on äärimmäistä seksuaalisen väkivallan käyttöä ja se loukkaa ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Raiskaus tai sen yritys, insesti ja pedofilia ovat traumaattisia kokemuksia, joista selvitäkseen uhrin on syytä kääntyä ammattiauttajan puoleen.

Kirkko ja seksuaalinen suuntautuneisuus

Ihmisen seksuaalinen suuntautuneisuus määritellään yleensä joko hetero-, bi- tai homoseksuaalisuudeksi. Kirkkojen yleinen kanta on, että **heteroseksuaalisuus** on luonnollinen, luomisen myötä ihmiselle annettu ominaisuus.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt puolustavat oikeuksiaan aktiivisesti. Helsinki Pride -marssi kaupungin keskustassa vuonna 2008.

Homoseksuaalisuuden historia on Suomessa ollut monivaiheinen. Homoseksuaalisuutta pidettiin vuoteen 1971 rikoksena ja vuoteen 1981 sairautena. Tämän päivän Suomessa homoseksuaalisuus on laajasti hyväksytty, mutta jotkut kokevat vielä asian vaikeaksi. Tutkimusten mukaan esimerkiksi työpaikoilla tapahtuu syrjintää seksuaalisen suuntautuneisuuden perusteella.

Suomen luterilaisen kirkon sisällä **näkemys homoseksuaalisuudesta** on **kaksijakoinen**. Toiset näkevät homoseksuaalisuuden luonnottomana seksuaalisuuden ilmenemismuotona, jota ei pidä hyväksyä. He perustelevat kantaansa muun muassa sillä, että Raamatun suhtautuminen homoseksuaalisuuteen on kielteinen. (esim. 3. Moos. 18:22.) Toisen näkökannan mukaan Raamattu ei kiellä homoseksuaalista suhdetta vaan seksuaalisen väärinkäytöksen, jossa ei toteudu keskinäinen rakkaus. Koska Raamatun kanta on niin epäselvä ja monitulkintainen, ei voida sanoa, että Raamattu kieltäisi homoseksuaalisen suhteen. Raamatun rakkauden, vapauden ja vastuun sanoma koskee kaikkia seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta.

Tehtävät

1. Mitkä ovat mielestäsi kolme keskeisintä nykypäivän seksuaalieettistä ongelmaa? Perustele valintasi.

2. Seksuaalisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden puolestapuhujat käyttävät joskus termiä 'luomuseksi' viitatessaan seksiin, joka on eettisesti oikeanlaista. Mitä luomuseksi mielestäsi on? Mitä se ei ainakaan ole?

3. Martin Luther (1483–1546) totesi pitämässään puheessa: "Poikani, älä ole häpeissäsi siitä, että halajat tyttöä, äläkä sinä, tyttö, häpeä sitä, että halajat poikaa. Kunhan vain annat sen johtaa avioliittoon etkä haureuteen, silloin se ei ole häpeällistä, enempää kuin syöminen ja juominen on häpeällistä." Mitä Luther mielestäsi opettaa puheessaan?

4. Suomen kirkon piispat ovat todenneet ihastumisesta ja rakastumisesta seuraavasti:

> *– – Rakastunut ihminen toivoo saavansa olla lähellä rakkautensa kohdetta. Halaukset ja suudelmat ilmaisevat halua kuulua yhteen. Sukupuoliyhteys on kahden ihmisen yhteenkuulumisen syvin ja herkin fyysinen ilmaus. Sen odottamisella voi olla parisuhteen tulevaisuutta rakentava vaikutus. Jos rakastuneet muuttavat nopeasti yhteen, ihmissuhteen kehittymiselle ja syvenemiselle välttämätön etäisyys jää kokematta. Toisen odottaminen, kaipaus, ero, ikävä ja fantasiat lujittavat rakkautta.*
>
> *– – Pelkkä oman nautinnon tavoittelu on itsekäs ja väärä motiivi seksuaalisuhteen aloittamiselle. Onnellisinta on, jos sukupuolinen kanssakäyminen astuu kuvaan vasta kun luottamus ja sitoutuminen ovat luoneet sille kestävän maaperän. Avioliitto on sukupuolisuhteen aito ja turvallinen ympäristö.*
>
> – –
>
> Rakkauden lahja. Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. 2008.

Mitä mieltä olet näistä ajatuksista?

5. Suomeen rantautui vuonna 1997 Tosi Rakkaus Odottaa -liike. Liikkeen jäsenet sitoutuvat pidättäytymään esiaviollisista suhteita allekirjoittamalla lupauskortin:

Uskon siihen, että Tosi Rakkaus Odottaa: siksi tahdon – Jumalan armon avulla – sitoutua tästä päivästä lähtien siihen, että sukupuoliyhteys kuuluu yksinomaan avioliittoon. Tämän lupauksen annan Jumalalle, itselleni, tulevalle puolisolleni ja tuleville lapsilleni.

Pohdi, **a)** miksi tällainen liike on mahdollisesti syntynyt

b) miten helppoa lupausta on noudattaa

c) mitä hyvää ja mitä huonoa on tällaisen lupauksen antamisessa

d) miten itse suhtaudut asiaan. Perustele kantasi.

6. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus on julkaissut teoksen Kansalaisvastuun katekismus. Siinä todetaan seksin ostamisesta seuraavaa:

Suomessa paritus on kriminalisoitu. Ruotsissa myös seksin ostaminen on kriminalisoitu, Suomessa puolestaan ei. Lain ja moraalin väliin jää usein paljon tilaa. Se, mikä on lain puitteissa sallittua, ei välttämättä ole moraalin näkökulmasta oikein. Seksuaalimoraaliin puuttumatta prostituutiossa on paljon sellaista, joka ei ole hyvää inhimilliseltä kannalta. Prostituution ajatellaan useimmiten olevan ahdinkoon joutuneen ihmisen keino hankkia itselleen toimeentuloa. Lisäksi prostituutio tapahtuu usein järjestäytyneen rikollisuuden puitteissa, eli paritustoimintana, joka on lain mukaan kiellettyä.

Jos ajatellaan vain seksin ostajaa, niin hän voi saada kohtuullisella hinnalla itselleen mielenkiintoisen kokemuksen. Samalla hän tosin ottaa riskin sukupuolitaudista. Kultaisen säännön mukaan kuitenkin on yritettävä asettua toisen asemaan ja mietittävä, mitä toivoo itselleen tehtävän. Ajatusleikin tuloksena voi olla esimerkiksi, että itse en haluaisi myydä seksiä. Prostituoitu joutuu välineellistämään itsensä enemmän kuin satunnainen ostaja. – –

Kansalaisvastuun katekismus. 2005.

a) Miten seksin ostoon suhtaudutaan? Miksi?

b) Miten tekstissä näkyy kristillinen elämänkatsomus?

c) Miten itse suhtaudut seksin ostoon ja myymiseen?

16. Terveys eettisenä kysymyksenä

Ihmisen arvo voidaan määritellä monin tavoin. Kristinuskon perusajatus on, että jokainen on arvokas sellaisenaan, Jumalan luomana olentona. Toisaalta joku voi pohtia omaa ja toisten arvoa esimerkiksi siitä näkökulmasta, kuinka tuottava ja hyödyllinen yksilö on. Käsitys terveydestä ja sen merkityksestä liittyykin läheisesti ihmiskäsitykseen.

Terveys ja sairaus

Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmän mukaan terveys tarkoittaa täydellistä ruumiillisen ja henkisen hyvinvoinnin tilaa. Jos terveys määritellään näin, harva ihminen voi sanoa olevansa terve. Terveys voidaan määritellä myös sairauksien puuttumiseksi. Tämäkään määritelmä ei ole ongelmaton, sillä ihminen voi kokea itsensä terveeksi, vaikka hänellä olisikin jokin pitkäaikaissairaus. Esimerkiksi astmaa sairastava ei koe itseään joka päivä sairaaksi.

Käsitys terveydestä ja sairauksista on muuttunut paljon historian kuluessa. Länsimaisessa yhteiskunnassa ei sairauksia nykyään selitetä pahojen henkien aikaansaannoksiksi vaan niitä tutkitaan **lääketieteen** keinoin. Yhä uusia sairauksia pystytään diagnosoimaan ja paljon myös parantamaan. Toisaalta puhutaan myös **medikalisaatiosta**, jolla tarkoitetaan sitä, että yhä useammat ennen normaaleina pidetyt tai ainakin siedetyt ilmiöt nimetään sairauksiksi, joihin sitten pyritään etsimään hoitokeinoja. Kun elinikä pitenee, huonokuntoisille vanhuksille saatetaan syöttää rauhoittavia lääkkeitä, koska työvoimaa ei ole tarpeeksi huolehtimaan vanhuksista ja järjestämään heille toimintamahdollisuuksia.

Terveyden määritelmässä mainitaan erikseen **ruumiillinen** ja **henkinen** hyvinvointi, fyysinen ja psyykkinen terveys. Terveydellä tarkoitetaan sellaista fyysistä ja psyykkistä tilaa, jossa ihminen pystyy tekemään työtä ja toimimaan mielekkäällä tavalla. Psyykkisen tervey-

Eri sairauksien tutkimukseen ja hoitoon suhtaudutaan eri tavoin. Sellaisia sairauksia, jotka koskettavat ensisijaisesti kehittyneiden maiden asukkaita, hoidetaan paljon suuremmilla summilla kuin esimerkiksi malariaa, joka on tyypillisesti köyhimpien maiden sairaus ja joka tappaa yli miljoona ihmistä joka vuosi. Tutkimusta voivat rahoittaa myös yksityiset tahot. Esimerkiksi Bill ja Melinda Gatesin säätiö on lahjoittanut varoja malarian tutkimukseen ja hoitoon.

den määritelmänä on usein pidetty kykyä rakastaa ja tehdä työtä. Fyysiseen ja psyykkiseen sairauteen suhtaudutaan usein eri tavoin: psyykkisiin sairauksiin liittyy monenlaisia ennakkoluuloja ja pelkoja, ja niihin sairastuminen koetaan jopa häpeällisenä. Sairas ihminen tarvitsee sairaudestaan riippumatta kaiken mahdollisen tuen.

Sairaus ja vammaisuus sotketaan usein toisiinsa. Vammaisuus on toiminnallinen käsite, ja sillä tarkoitetaan sitä, että ihmisen toimintakyky on joiltain osin rajoittunut. Vammainen ihminen ei siis ole sairas, ellei hänellä ole vammansa lisäksi jotakin sairautta.

Terveys arvona

Kun ihmisiä pyydetään laittamaan heille tärkeitä arvoja tärkeysjärjestykseen, terveys nousee yleensä varsin **korkealle sijalle**. Oma tai läheisten sairastuminen ovat ehkä suurimpia pelkoja,

Käsitys siitä, mikä on kaunista ja tervettä, vaihtelee eri aikoina ja eri kulttuureissa. Länsimaissa ihaillaan laihuutta jopa siinä määrin, että siitä on tullut terveysriski. 1920-luvulla ihanteet olivat toisenlaiset, kuten mainoksesta näkyy. Laihuutta pidettiin tuolloin merkkinä köyhyydestä.

mitä ihmisillä on. Toisaalta terveys nähdään usein itsestäänselvyytenä eikä sen tärkeyttä huomata, ennen kuin se on menetetty.

Terveyden ylenmääräinen arvostus ja korostus saattaa johtaa siihen, että sairaan ihmisen elämää aletaan pitää arvottomana, eräänlaisena epäelämänä. Sairaita voidaan alkaa pitää syrjäytyneinä, ehkä jopa yhteiskunnan taakkana. Toisaalta sairauksien pelko voi saada liian suuren osan terveen ihmisen elämässä.

Terveys ja sairaus Raamatussa

Kristillisen käsityksen mukaan **maailma** on **epätäydellinen**. Sairaudet, kärsimys ja kuolema kuuluvat elämään. Vanhassa testamentissa Jobin tarina on kuvaus kärsivästä ihmisestä, joka menettää läheisensä, omaisuutensa ja terveytensä ja alkaa menetysten jälkeen pohtia sekä omaa asemaansa Jumalan luomana olentona että Jumalan toiminnan oikeutusta. Psalmien kirjasta löytyy myös lauluja, jotka on kirjoitettu sairauksien riivatessa kirjoittajaa.

Uuden testamentin evankeliumeissa kerrotaan **Jeesuksen parantaneen sairaita**. Syntien anteeksisaamista, uskon merkitystä ja pelastumista korostetaan näissä kertomuksissa kuitenkin enemmän kuin fyysistä parantumista. Jeesus ei lupaa kenellekään parantamalleen fyysistä kuolemattomuutta, vaan tietyn sairauden parantaminen toimii osana evankeliumin julistamista ja Jeesuksen jumalallisen vallan osoittamista.

Sairaista huolehtimista pidetään hyvänä tekona niin evankeliumeissa kuin Paavalin kirjeissäkin. Matteuksen evankeliumin mukaan Jeesus puhuu tulevasta viimeisestä tuomiosta opetuslapsilleen. Hän nostaa jopa yhdeksi ikuisen elämän kriteeriksi sairaiden luona käymisen eli heistä huolehtimisen (Matt 25:31–46). Kristillinen lähimmäisenrakkauden periaate nouseekin merkittäväksi eettiseksi ohjenuoraksi, kun on kyse toisten ihmisten kärsimyksen kohtaamisesta.

Kirkkokuntien käytäntöjä

Kristillisen käsityksen mukaan sairaus **ei** ole **Jumalan rangaistus** eikä se myöskään vähennä kenenkään ihmisarvoa. Usko Jumalaan voi lohduttaa ihmistä, joka kärsii syystä tai toisesta. Kristitty voi halutessaan pyytää pappia toimittamaan sairaanvoitelun ja rukoilemaan yhdessä sairaan kanssa. **Sairaanvoitelu** on ortodoksisessa ja katolisessa kirkossa paljon käytetty sakramentti. Se voidaan toimittaa vakavasti sairaalle tai esimerkiksi vaikeaan leikkaukseen valmistautuvalle. Sairaanvoitelun voi saada myös luterilaisessa kirkossa, vaikkakaan tämä mahdollisuus ei ole kovin hyvin tunnettu. Luterilaisessa kirkossa sairaanvoitelua ei pidetä sakramenttina.

Katolisessa kirkossa uskotaan myös, että pyhien apuun turvautuminen hyödyttää sairasta ihmistä. Sairaiden uskotaan saavan apua vierailemalla tietyissä **pyhiinvaelluspaikoissa**. Tunnetuin näistä on Etelä-Ranskassa sijaitseva Lourdes, jossa vierailee vuosittain miljoonia ihmisiä. Erityisen tärkeä paikka on luola, jossa 14-vuotiaan tytön uskotaan vuonna 1858 nähneen Neitsyt Marian useammissa ilmestyksissä. Nykyään pyhiinvaeltajat käyvät hakemassa luolasta vettä, jolla uskotaan oleva parantavia vaikutuksia. Lourdes'ssa on raportoitu ihmeparantumisia, joista Vatikaani on vahvistanut useita kymmeniä.

Sairaanvoitelu on sakramentti niin katolisessa kuin ortodoksisessakin kirkossa. Sairaanvoitelussa käytettävä öljy kuljetetaan pienessä pullossa.

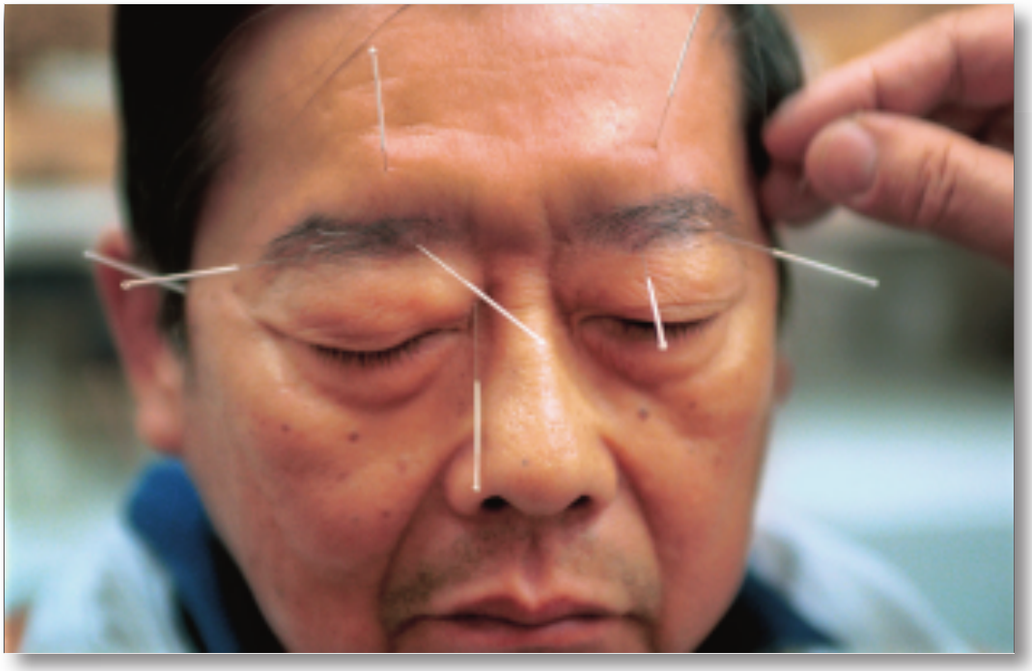

Perinteinen kiinalainen hoitomuoto, akupunktio, on saanut jalansijaa myös suomalaisessa sairaanhoidossa. Sitä käytetään esimerkiksi kiputilojen ja allergioiden hoidossa.

Kristinuskon sisällä toimivissa karismaattisissa liikkeissä uskotaan **ihmeparantumisiin**. Parantamisen lahja on yksi Raamatussa mainituista armolahjoista, ja karismaattisessa liikkeessä uskotaan, että näitä armolahjoja on yhä edelleen joillakin ihmisillä. Niin sanotuissa parantamiskokouksissa voidaan rukoilla sairaiden puolesta. Kokouksia on kritisoitu siitä, että ne nostavat esiin toiveita, joita ne eivät välttämättä pysty täyttämään.

Lääketiede ja vaihtoehtohoidot

Lääketieteen suhtautuminen ihmeparantumisiin on kriittistä. Lääketieteellä tarkoitetaan **tieteelliseen tutkimukseen** perustuvaa sairauksien hoitoa. Lääkärin koulutuksen saanut henkilö on perehtynyt niihin tuloksiin, joita tiede on saavuttanut ja harjoittaa ammattiaan tähän tietoon perustuen. Vaihtoehtohoidoilla tarkoitetaan hoitomuotoja, joiden vaikuttavuutta ei ole pystytty tieteellisesti todistamaan. Näihin voivat kuulua esimerkiksi akupunktio, homeopatia, luontaistuotteet ja erilaiset kansanparantajien käyttämät keinot. Luontaistuotteisiin lasketaan kuuluviksi mm. vitamiineja, kivennäisaineita ja lääkekasvivalmisteita.

Suomessa vaihtoehtohoitoja käytetään yleensä lääketieteellisten hoitojen lisäksi, ei niiden sijasta. Vaihtoehtohoidot voivat houkutella ihmisiä muun muassa siksi, että lääketiede ei aina anna varmoja vastauksia ihmisten kysymyksiin kun taas vaihtoehtohoitojen katsotaan niitä tarjo-

avan. Lääketieteelle on tyypillistä asioiden tarkka punnitseminen, erilaisten vaihtoehtojen tarkastelu ja kyseenalaistaminen, mitkä ovat yleensäkin tieteelliselle työlle tyypillisiä piirteitä. Vaihtoehtohoitojen tarjoajat voivat puolestaan tarjota palvelujaan **ilman** vankkaa **tieteellistä perustaa**.

Terveydenhuollon ihanteet ja ongelmat

Terveydenhuollon tavoitteina on **kärsimyksen minimointi** ja **elämän säilyttäminen**. Potilaan kärsimyksiä voidaan lievittää monin eri keinoin. Elämän säilyttämisen periaate saattaa johtaa siihen, että kuolema nähdään vihollisena. Kuolema on kuitenkin väistämättä jokaisen ihmisen osa. Kuoleman kunnioittaminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että potilaan viime hetkistä pyritään tekemään mahdollisimman tuskattomat ja arvokkaat. Terveydenhuolto ei ole vain sairauksien arviointia, tutkimista ja hoitoa, vaan ihmisen kokonaisvaltaista kohtaamista. Esimerkiksi ihmisen mieliala voi vaikuttaa huomattavasti kivun kokemiseen.

Kirkot tarjoavat tukeaan kuoleville ja heidän omaisilleen monin eri tavoin. Suomessa on laaja sairaalapastorien verkosto, johon sairastunut tai kuoleva potilas voi turvautua. Myös seurakuntien työntekijät ovat käytettävissä.

Potilas ei aina välttämättä halua hoitoa, jota hoitohenkilökunta hänelle suosittelee. Tällöin **lääkärin velvollisuus** auttaa ja **potilaan itsemääräämisoikeus** törmäävät toisiinsa. Suomessa laki takaa potilaalle varsin laajan itsemääräämisoikeuden itseä koskevien toimenpiteiden suhteen. Toiveensa voi kirjata hoitotestamentiksi, josta ne ovat nähtävissä silloinkin, jos ei itse pysty tahtoaan ilmaisemaan.

Raha terveydenhuollon rajana

Kysymys resursseista ja niiden käytöstä on terveydenhuollossa keskeinen. Lääketieteen kehityksen myötä on käytettävissä yhä uusia hoitomuotoja, mutta myös taloudelliset resurssit on otettava huomioon. **Priorisointi** eli sen arviointi, ketä hoidetaan, missä järjestyksessä ja millä keinoin, on terveydenhuollon arkipäivää. Kaikkia tauteja ei kannata tai ei voida hoitaa. Hoitaminen saattaa joissain tapauksissa vain pitkittää potilaan kärsimyksiä tuomatta varsinaista apua.

Liikunnan ja urheilun katsotaan olevan hyödyksi terveydelle. Urheilijat voivat toimia monessa mielessä roolimalleina erityisesti lapsille ja nuorille. Esimerkiksi rasisminvastainen viesti voi mennä perille urheilijoiden välityksellä.

Urheiluun liittyviä eettisiä kysymyksiä

- Millaisia arvoja kuntoliikunta edustaa? Entä kilpaurheilu?
- Miksi kilpaillaan?
- Mikä on rahan merkitys urheilussa?
- Millaisia keinoja saa käyttää?
- Onko väkivalta oikeutettua urheilussa?
- Millaisia velvollisuuksia huippu-urheiljalla on kotimaataan/yleisöä kohtaan?

Terveydenhuollon palvelut voidaan jakaa julkisiin ja yksityisiin. **Julkisen puolen** rahoitus hoidetaan suurelta osin verovaroin, kun taas **yksityisellä puolella** potilas maksaa suurimman osan itse. Kysymys siitä, kenen pitäisi huolehtia terveydenhuollon kuluista, onkin tärkeä. Varsinkin puhuttaessa niin sanotuista elintasosairauksista (esimerkiksi sydän- ja verisuonitaudit) on kysytty, missä määrin ihminen itse on vastuussa sairauksistaan ja niiden kustannuksista.

Terveydenhuollon on oltava **tehokasta**. Hoitoon annettuja resursseja ei saa tuhlata vaan ne pitäisi hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla. Taloudelliset resurssit määrittävät ne rajat, joiden puitteissa toimitaan. Tämä johtaa monesti pitkiin **hoitojonoihin**. Myös hoitohenkilökunnan työtaakan suuruus on paikoin kestämätön ja tilanne on johtanut muun muassa siihen, että alalle on vaikea saada työntekijöitä.

Hyvän hoidon turvaaminen edellyttää myös sitä, että hoitohenkilökunta pitää tietojaan ja taitojaan ajan tasalla. Hoitohenkilökunta voi kokea suurta turhautumista, kun resurssit eivät riitä sellaiseen hoitoon, mitä he potilaille haluaisivat ja osaisivat antaa.

Tehtävät

1. Poimi luvusta keskeisiä terveyteen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

2. Missä määrin ihminen on itse vastuussa terveydestään? Voidaanko ihminen pakottaa pitämään huolta terveydestään? Perustele.

3. Mitä eettisiä ongelmia saattaa liittyä
- **a)** plastiikkakirurgiaan
- **b)** sairaaloiden leikkausjonoihin
- **c)** koeputkihedelmöitykseen
- **d)** kohdunvuokraukseen?

4. Ravintotieteilijät ovat todenneet, että maailman köyhät sairastavat, koska heillä ei ole varaa kunnolliseen ruokaan ja rikkaat sairastavat, koska heillä on liikaa ruokaa, myös niin sanottua roskaruokaa. Pohdi, miten eri tavoin köyhyys ja terveys/sairaus liittyvät toisiinsa.

5. Mikä on mielestäsi ihmisen mielenterveyden ja fyysisen terveyden suhde? Kumpi on mielestäsi tärkeämpi? Millä perusteilla?

17. Eettisiä näkökulmia työhön

Oikeus työhön on yksi ihmisoikeuksista. Työtä tekemällä ihminen voi parantaa niin omia kuin muidenkin elinolosuhteita. Työ tuottaa parhaimmillaan tekijälleen aineellista ja henkistä hyvinvointia sekä tyydyttää sosiaalisia tarpeita. Ihmisoikeuksiin kuuluu myös oikeus riittävään elintasoon, jota työllä tavoitellaan. Riittämätöntä elintasoa eli köyhyyttä voidaankin pitää suurimpana uhkana ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Työ muuttuu

Jos ihminen saa tehdä mielekästä työtä inhimillisissä olosuhteissa riittävillä resursseilla, hän todennäköisesti viihtyy työssään. Korkeakaan palkka ei riitä korvaamaan työn mielekkyyteen ja resurssointiin liittyviä ongelmia.

Kansainväliset yritykset hakevat kustannustehokkaita tapoja toimia. Nokian päätös lakkauttaa tehdas Saksan Bochumissa johti yli 2000 työntekijän irtisanomiseen ja mielenosoituksiin. Romaniaan avattu yrityksen uusi tehdas loi puolestaan uskoa alueen kehittymiseen. Nokia investoi uuteen tehtaaseen 60 miljoonaa euroa, ja se työllistää tuhansia ihmisiä. Miten yritysten pitäisi kantaa yhteiskunnallista vastuuta?

Nykyajan palkkatyölle on ominaista **muuntuvuus**. Työntekijöiltä odotetaan **joustavuutta** ja kykyä oppia nopeasti uutta. Työnkuva voi ihmisen työuran aikana muuttua radikaalistikin, ja joku saattaa elämänsä aikana opetella useamman kuin yhden ammatin. Ihmiset vaihtavat työpaikkaansa suhteellisen usein joko pakosta tai omasta halustaan. Monet työsuhteet ovat nykyään **määräaikaisia.**

Vaurastuminen – lisää onnellisuutta?

Suomi on kansakuntana vaurastunut voimakkaasti toisen maailmansodan jälkeen. Köyhyyden väheneminen on lisännyt kansalaisten onnellisuutta. Keskustelua on käyty siitä, kuinka paljon yksilön tai yhteiskunnan tulisi vaurastua, jotta onnellisuus jatkaisi nousuaan. On esitetty, että esimerkiksi Länsi-Euroopassa olisi 1970-luvulla saavutettu elintaso, jonka jälkeen **onnellisuus ei** olisikaan **lisääntynyt**, vaikka vauraus on kasvanut. Vaikka yhteiskunnat ovat vaurastuneet, monen työssäolevan mahdollisuus nauttia esimerkiksi vapaa-ajasta on vähentynyt.

Kaikkea ensiarvoisen tärkeää työtä ei mitata rahassa. Lapsille aikaansa antava aikuinen on korvaamaton.

Työssä jaksaminen

Suomessa on ennakoitu eläkeiän nousevan tulevaisuudessa. Kuitenkin jo tätä nykyä moni jää syystä tai toisesta varhennetulle eläkkeelle. Poliittisestikin tärkeäksi on noussut kysymys siitä, miten saada ihmiset viihtymään työssään eläkeikään asti.

Työuupumuksen taustalla ei välttämättä ole liian suuri työtaakka, vaan ennemminkin se, että työntekijällä on vain vähän tai ei ollenkaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä. Myös määräaikaisten työsuhteiden epävarmuus ajaa jatkuvaan suorituspaineeseen ja epäonnistumisen pelkoon, joka voi johtaa uupumiseen. Työn ei aina tarvitse olla hauskaa, mutta sen olisi oltava **mielekästä**. Työntekijällä pitäisi olla myös tunne siitä, että hänen työllään on merkitystä ja että hän pystyy vaikuttamaan siihen. Työympäristöön liittyy muun muassa eettisiä kysymyksiä siitä, kuinka paljon työnantaja voi vaatia työsuorituksia ja onko oikein irtisanoa työstä uupunut työntekijä.

Työn arvostus

Aika ajoin tehdään kyselytutkimuksia siitä, millaisia töitä ja ammatteja ihmiset arvostavat. Usein kärkipäähän nousevat **korkeaa koulutusta** vaativat tehtävät, kuten lääkärin ja tuomarin ammatit. Kaikki korkeasti koulutetut eivät kuitenkaan sijoitu kyselyissä kovinkaan hyvin. Koulutus ei siis ole ainoa arvostuksen mitta.

Työn arvostusta voidaan mitata myös siitä saatavan **palkan perusteella**. Palkkaus ei aina ole suoraan verrannollinen esimerkiksi koulutukseen. Työn vaativuuden määrittely ja erilaisten ammattien vertailu vaativuuden mukaan on vaikeaa.

Kristillinen käsitys työstä

Kristillisen käsityksen mukaan työ on ihmiselle annettu tehtävä maan päällä. Luomiskertomuksessa kerrotaan, kuinka ihminen sai tehtäväkseen viljellä ja varjella maata. Luomiskertomuksessa työ nähdään **siunauksena**: ihmisestä tuli **Jumalan työtoveri**. Martin Lutherin mukaan ”Ihminen on luotu tekemään työtä, niin kuin lintu on luotu lentämään”. Lutherin mukaan jokainen työ voi olla **kutsumustyö**. Ihminen on kutsuttu erilaisiin tehtäviin ja rooleihin elämässään, ja hänen vastuullaan on hoitaa nämä tehtävät mahdollisimman hyvin. Työn tekemisen ainoana tavoitteena ei Lutherin mukaan voinut olla oma etu, sen piti hyödyttää myös muita. Työtä piti kuitenkin hänen mukaansa tehdä kohtuullisesti, rahan hankkimisella piti olla rajat ja ihmisellä tuli olla oikeus myös lepoon. Työstä voi tulla syntiinlankeemuksen mukaan myös **suuri taakka**, jos työtä joutuu tekemään ”otsa hiessä”.

Reformaatio nosti arjen ja työn arvostusta. Aikaisemmin ihanteena oli enemmänkin pidetty pohdiskelevaa ja filosofoivaa ihmistä, jonka ei tarvinnut tehdä fyysistä työtä. Oppineet, papisto ja luostariveljet olivat kansan arvostamia. Tavallinen maallikoiden tekemä arkityö ei ansainnut erityistä arvostusta. Reformaation myötä työtä alettiin pitää **Jumalan palvelemisena** ja **velvollisuuden täyttämisenä**.

Työ – lähimmäisen palvelua

Reformaation myötä syntyi kaksi erilaista tapaa suhtautua työhön. Luterilaisen näkemyksen mukaan työ oli **lähimmäisen palvelemista**. Palvelutyön myötä ihminen saattoi välittää Jumalan armoa ympärilleen. Lutherin mukaan kaikki työ oli samanarvoista ja jokaisen ammatinharjoittajan oli tärkeä tuntea vastuuta tehtäviensä hyvästä hoitamisesta. Luther erotti toisistaan lähimmäisen palvelemisen ja Jumalan armon. Ihminen ei voi hänen mukaansa ansaita Jumalan armoa millään hyvillä töillä, vaan armo saadaan ilmaiseksi.

Jean Calvinin oppien seuraajat, kalvinistit, näkivät työn merkityksen osittain toisin kuin Luther. Samaa mieltä oltiin siitä, että kaikki työ on samanarvoista. Kalvinistit kytkivät kuitenkin ihmisen arvon työssä onnistumiseen. **Menestyminen työssä** oli kalvinistien mukaan selvä merkki siitä, että ihminen kuului pelastettujen joukkoon. Epävarmuus omasta kohtalosta loi pohjaa työntäyteiselle ja säästäväiselle elämälle. Pääomien kertyminen oli puolestaan tärkeää kapitalistisen talousjärjestelmän kehittymiselle.

Hyvän työn tuntomerkkejä luterilaisen kirkon mukaan

- Tuottaa sellaista, millä on todellista arvoa.
- Kunnioittaa jokaisen ihmisen arvoa Jumalan kuvana.
- On lähimmäisen palvelemista.
- Antaa mahdollisuuden täyttää kutsumustaan.
- Ei kuormita kohtuuttomasti luomakuntaa.
- Tarjoaa kunnollisen toimeentulon ja työskentelyolosuhteet.
- Antaa mahdollisuuden vaikuttaa työn toteutukseen ja rytmiin.
- Mahdollistaa riittävän levon ja rentoutuksen.
- Edellyttää jäseniään arvostavaa työyhteisöä tai verkostoa.

Jokaisen työpanokset ovat erilaisia. Omasta työstä kannattaa iloita.

Työttömyys ja työvoimapula

Työmarkkinoilla vallitsee Suomessa kahtiajakautunut tilanne. Monilla aloilla on työttömyyttä, mutta toisaalta on aloja, joita vaivaa työvoimapula. Väestön **ikärakenne** ennakoi sitä, että 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun mennessä niin kutsutut suuret ikäluokat eli heti sotien jälkeen syntyneet jäävät eläkkeelle ja monilla aloilla tulee pulaa tai on jo pula ammattitaitoisesta työvoimasta.

Työttömyys koskettaa monia Suomessakin. Usein taustalla on suhdanteiden vaihtelua tai yritysten tarvetta tehostaa toimintoja. **Irtisanomiset** ja niiden uhka aiheuttavat suurta epävarmuutta myös niiden mielissä, joita ne eivät suoranaisesti koske. Yhteistoimintamenettelyllä (YT) tarkoitetaan niitä tapoja, joilla työnantajan ja henkilöstön yhteistoimin neuvotellaan työhön ja sen tekemiseen keskeisesti liittyvistä asioista. Näitä voivat olla kaikenlaiset uudelleenjärjestelyt sekä yleensä työn suunnitteluun ja työoloihin liittyvät asiat. Käytännössä julkisuudessa esiintyneet yt- eli **yhteistoimintaneuvottelut** ovat yleensä tarkoittaneet henkilöstön lomautuksia ja irtisanomisia.

Suomen luterilainen kirkko ajaa työttömien asiaa monin yhteiskunnallisen työn ja diakoniatyön toimin. Seurakunnat tarjoavat tilojaan työttömien yhdistysten käyttöön tai järjestävät edullista ruokailua työttömille. Kirkko on ottanut voimakkaasti kantaa sen puolesta, että työ ja siitä saatava riittävä palkka kuuluvat jokaisen perusoikeuksiin. Toisaalta kirkko painottaa, että kenenkään ihmisarvoa ei saa määritellä sen perusteella, onko hänellä työtä vai ei.

Lapsityövoima

Viisivuotias Anna ja hänen isosiskonsa hankkivat perheelle elantoa murskaamalla kiviä Lusakassa, Sambiassa. Millainen lasten tekemä työ on mielestäsi hyväksyttävää?

Lapsityövoiman hyväksikäyttö koskettaa Kansainvälisen työjärjestö ILO:n arvioiden mukaan maailmanlaajuisesti noin 250 miljoonaa alle 15-vuotiasta lasta. Heistä noin puolet ei voi lainkaan käydä koulua. Lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa työnteko **vahingoittaa** lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä ja **rajoittaa** hänen mahdollisuuksiaan koulunkäyntiin. Muutaman tunnin päivittäinen työ, joka on lisäksi satunnaista eikä haittaa lapsen kehitystä, ei ole lapsityövoiman hyväksikäyttöä. Lapsityöläisten määrä on pienentynyt 2000-luvun alusta yli kymmenyksellä. Myönteisintä kehitys on ollut Latinalaisessa Amerikassa ja Karibialla, huolestuttavin tilanne on Afrikassa Saharan eteläpuolisilla alueilla, siellä on arvioitu olevan noin 50 miljoonaa lapsityöläistä. Saman verran lapsityöläisiä on Aasiassa.

Lasten työllistäminen on halvempaa kuin aikuisten, joten lapsityövoiman hyväksikäyttö tukee myös **yhteiskuntarakenteen vääristymistä**: lasten työllistäminen lisää aikuisten työttömyyttä. Aikuistuvat lapsityöläiset eivät kouluttamattomina voi hakeutua uusiin työtehtäviin, ja pitkällä tähtäimellä tämä vaikuttaa heikentävästi valtion kilpailukykyyn muuttuvilla maailmanmarkkinoilla.

Lapsityövoiman hyväksikäytön poiskitkeminen on työlästä. Lapsityövoimalla tehtyjen tuotteiden **boikotointi** on yksi mahdollisuus

herättää keskustelua asiasta. Boikotilla yritetään vaikuttaa esimerkiksi yritysten tapaan toimia eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Boikotointi voi kuitenkin johtaa siihen, että lapset ja heidän perheensä menettävät vähäisetkin elämisen edellytyksensä ja lapset saattavat ajautua ansaitsemaan esimerkiksi prostituutiolla. Lisäksi vain pieni osa työtä tekevistä lapsista työskentelee aloilla, joiden tuotteet menevät vientiin.

Yhtenä ratkaisukeinona on pidetty **koulutuksen tukemista**. Erilaiset maailmanlaajuiset ja paikalliset organisaatiot pyrkivät luomaan edellytyksiä koulutuksen järjestämiseksi, jotta lapsityövoiman käytön kierre saataisiin katkaistuksi. Tutkimusten mukaan jo neljän vuoden koulutus estää lasta ajautumasta kaikkein haitallisimpiin työtehtäviin. **Kansainväliset sopimukset** ja niiden valvominen edistävät myös lasten oikeuksia.

Lapsityövoiman hyväksikäyttö puhuttaa kirkkojakin. Niiden näkökulmasta lasten suojeleminen on ensisijaisen tärkeää. Jeesuksen opetukset siitä, että lasten vahingoittaminen on erityisen suuri vääryys ja hänen esimerkkinsä lasten asettamisesta aikuisten esikuviksi on nähty kirkoissa velvoittavana ohjeena vastustaa lasten oikeuksien polkemista.

Tehtävät

1. Kokoa luvun keskeisimmät käsitteet muistiin.

2. Millainen on luterilainen käsitys työn etiikasta?

3. Suomen kokonaistuotanto on puolitoistakertaistunut vuodesta 1985 vuoteen 2005. Keskustele 1980-luvulla työelämässä olleen henkilön kanssa siitä, miten asiat ovat muuttuneet työelämässä 2000-luvulle tultaessa. Onko onnellisuus jotenkin selvästi osoitettuna lisääntynyt yhteiskunnassa?

4. **a)** Millainen on unelmatyösi? **b)** Mitkä tekijät vaikuttavat sen valitsemiseen? **c)** Mitä olet valmis uhraamaan työn eteen?

5. Ota selville Kansainvälisen työjärjestön (ILO) nettisivuilta yhden valitsemasi maan tilanne lapsityövoiman käytön suhteen.

6. Lue luvun tietolaatikko hyvän työn tuntomerkeistä. **a)** Pohdi, mitkä työt täyttävät mahdollisimman monta tietolaatikossa mainituista kriteereistä. **b)** Mitä töitä olet itse tehnyt? **c)** Mitkä kriteereistä täyttyivät ja mitkä jäivät täyttymättä sinun töissäsi?

Tulvan keskellä Kiinassa vuonna 2005.

Yhteisön etiikka

18. Hyvä ympäristö

19. Oikeudenmukainen yhteiskunta

20. Sodan ja rauhan etiikka

21. Yritystoiminnan etiikka

22. Median valta ja vastuu

23. Tieteen etiikka

24. Tekniikka ja etiikka

18. Hyvä ympäristö

Ympäristöä koskevat kysymykset ovat sekä yksilö- että yhteiskuntaeettisiä. Eettisen huolenpidon vaatimukset eivät nykyisin kohdistu vain ihmisiin, vaan koko maapallon ekosysteemiin. Kristilliset kirkot ovat sekä yhdessä että erikseen ottaneet kantaa ympäristökysymyksiin. Ympäristön tila on vaatinut eettisen pohdinnan lisäksi kristillisen uskon uudelleentulkintaa: kristinuskon luontokäsityksen uudelleenarvioiminen ja kristillisen maailmankatsomuksen yhdistäminen ekologiseen elämäntapaan ovat haasteita kirkoille.

Ihmiskeskeinen ajattelutapa

Ympäristön tilan huononeminen on pakottanut ihmiset pohtimaan luontoa myös moraalin näkökulmasta. Tosiasia on, että elämä maapallolla jatkuu ilman ihmistä, mutta ihmislaji ei selviä ilman muiden eliöiden olemassaoloa. Mikä on luonnon todellinen arvo ja kenelle tai mille ihminen on vastuussa luontoon liittyvissä kysymyksissä, ovat ympäristöetiikan peruskysymyksiä.

Ihmiskeskeisen eli **antroposentrisen** ajattelutavan mukaan ainoastaan **ihmisellä** on **itseisarvo**. Luonnon arvo määräytyy ihmisen sille antaman arvon mukaisesti. Ihmisen etu, onnellisuus ja hyvinvointi ovat tämän ajattelutavan mukaan tärkeämpiä kuin luonnon. Vaikka luontoa arvotetaan ihmisestä käsin, sen ei tarvitse tarkoittaa, että luontoa kohdellaan huonosti. Ihmiskeskeisen ajattelutavan mukaan ihmisen kuuluu ja kannattaa toimia moraalisesti myös luontoa kohtaan, jotta elämä maapallolla jatkuisi monimuotoisena.

Elämäkeskeinen näkemys

Vastakkaisen näkemyksen, elämäkeskeisen eli **biosentrisen** ajattelutavan mukaan **kaikilla elävillä** olennoilla on oma **itseisarvonsa**.

Valokuvataiteilija Sari Poijärvi teki vuosina 2006–08 ympäristöpoliittisten teosten sarjan yhteistyössä kuvanveistäjä Marjukka Korhosen kanssa. Crime Scene 4, Saastunut Itämeri.

Ihmisen elämä ei ole sen arvokkaampaa kuin muidenkaan elävien olentojen. Elämää sen kaikissa muodoissa on kunnioitettava samanvertaisesti. Elämäkeskeinen ajattelutapa vastustaa sen tähden lajien välisiä arvojärjestyksiä eli spesismiä. Elämäkeskeisen ajattelutavan kannattajat ovat eri mieltä kuitenkin siitä, kuinka laajalle eettinen ajattelu pitää todella ulottaa: Saako kiveä potkaista? Onko vaikeasti hoidettavilla virustaudeilla oma arvonsa?

Jos ajatellaan, että eläinten olemassaolo on yhtä oikeutettua kuin ihmisten, pitää molempia kohdella yhtä hyvin. Tällöin ihmisellä on moraalisia velvollisuuksia eläimiä kohtaan. Yhtenä perusvelvollisuutena pidetään kärsimyksen ja kivun välttämistä eläimiä kohdeltaessa. Näin ollen esimerkiksi eläinten tehotuotanto ja eläinkokeet ovat eettisesti väärin.

Ihminen ympäristökriisin aiheuttajana

Ihmisellä on käytössään valtava määrä tietoa ja taitoa, jonka avulla hän pystyy elämään luonnon keskellä. Tästä huolimatta ihminen on

vähitellen oppinut ymmärtämään tai joutunut pakon edessä myöntämään, että luontoa ei pystytä täydellisesti hallitsemaan. **Ilmastonmuutoksesta** seuranneet kuivuus ja suuret tulvat ovat esimerkkejä tästä. Tekniikan ja tieteen kehityksellä on ollut luonnolle ja ihmiselle varjopuolensa. Vähitellen ympäristön **saastumine**n ja **luonnon monimuotoisuuden katoaminen** on alkanut vaikeuttaa ihmisen ja luonnon elämää.

Kun etsitään syitä ympäristökriisille, tarkastellaan, miten länsimaisen kulttuurin arvot ja uskomukset ovat vaikuttaneet kriisin kehittymiseen. Ympäristöongelmien lisääntyminen heijastaa nykyihmisen puutteellista ja yksipuolista näkemystä luonnosta. Tällöin ajatellaan, että ratkaisu ympäristöongelmiin olisi löydettävissä **arvojen ja maailmankuvan** muutoksesta: Jokaisen ihmisen henkilökohtaiset arvot ja valinnat vaikuttavat tulevaisuuteen. Kun luonto sinänsä on tärkeä ihmiselle, hän todennäköisesti valitsee vähemmän luontoa kuormittavan kulkutavan paikasta toiseen siirtyessään. Toisenlainen lähestymistapa tarkastelee ympäristökriisiä **sosioekonomisesta** näkökulmasta. Siinä erilaiset taloudelliset käytännöt ja ihmisen luomat yhteiskunnalliset rakenteet, kuten väestönkasvu, vaurastuminen ja tekninen kehitys, nähdään ongelmien syinä. Tämän näkökulman mukaan ongelmat ratkeavat yhteiskunnallisten muutosten myötä, ja avainasemassa tällöin ovat erilaiset poliittiset päätökset, esimerkiksi maailmanlaajuiset ympäristösopimukset.

REBEL WITH TOO MANY CAUSES

Minkä paidan sinä valitsisit?

Raamatun opetuksia luonnosta

Kristinuskoa on osaltaan syytetty luonnon nykyisestä tilasta, koska Raamatusta löytyvä ajattelutapa, jonka mukaan **ihminen** on **muuta luontoa ylempänä**, on johtanut luonnon liialliseen hyväksikäyttöön ja riistämiseen. Raamattua voidaan lukea ja tulkita niin, että ihmisen asema luonnossa on ylivertainen ja hänen tekonsa luontoa kohtaan oikeutettuja. Myös toisenlaiset tulkinnat ovat kuitenkin mahdollisia: Vanhassa testamentissa kuvataan ihmisen ja luonnon suhdetta moninaisesti, eikä niistä löydy yhtenäistä näkemystä ihmisen luontosuhteesta.

Raamatun ensimmäisen luomiskertomuksen mukaan ihmisellä on erityisasema luonnossa varsinkin eläinmaailmaan nähden. Koska ihminen on Jumalan kuva maan päällä, hänen oikeutensa ja velvollisuutensa on hallita ja alistaa luontoa. Toisaalta tästä oikeudesta on juutalaisen raamatunaikaisen näkemyksen mukaan seurannut myös **vastuu** Jumalan edessä. Toisessa luomiskertomuksessakin ihminen on erityisasemassa verrattuna luontoon, sillä eläimet luodaan ihmistä varten. Ihminen asetetaan kuitenkin **viljelemään ja varjelemaan** luontoa, ei alistamaan ja hallitsemaan sitä.

Ihmisen suhde luontoon muuttuu syntiinlankeemuksen seurauksena ratkaisevasti erilaiseksi. Ihminen vieraantuu luonnosta, luonto alkaa teettää ihmisellä töitä elannon hankkimiseksi. Elämä luonnon keskellä on kovaa kamppailua.

Psalmeissa ihmisen ja luonnon suhdetta kuvataan harmonisemmaksi. Esimerkiksi psalmissa 104 ihminen on maailmassa yhdessä muun luonnon kanssa ilman erityisasemaa. Siinä kuvataan ihmisen ja koko luonnon riippuvuutta Luojastaan.

Jeesus käytti opetuksessaan paljon vertauksia, jotka olivat lähtöisin luonnosta. Hänen opetuksensa mukaan ihmisen tulisi olla Jumalan luoman maailman palvelija. Uudessa testamentissa ei käsitellä luonnon ja ihmisen välistä suhdetta niin paljon kuin Vanhassa testamentissa, koska pääpaino on pelastussanomassa. Nykyisen maailman uskottiin olevan lähellä loppuaan. Uuden testamentin Roomalaiskirjeen mukaan ihmisen ja koko luonnon tulevaisuus on kytketty toisiinsa. Lopun aikojen tullessa **myös luonto pelastuu**, koska Kristuksen sovitustyö koskee myös luontoa.

Hiiret ovat yleisimmin käytettyjä koe-eläimiä. Niillä testataan esimerkiksi kosmetiikkateollisuuden raaka-aineita.

Ekoteologia

Ekoteologia on teologian suuntaus, joka tutkii ihmisen suhdetta luontoon. Ekoteologian mukaan Jumala on uskonut ihmiselle roolin, jota voidaan kutsua tilanhoitajaksi. **Tilanhoitaja-etiikan** mukaan ihmiset ovat vastuussa maan kauneudesta ja hedelmällisyydestä Jumalalle. Tilanhoitaja ei omista luontoa, vaan kohtelee sitä oikeudenmukaisesti ja toimii yhdessä sen kanssa. Ihmiselle on siis annettu paljon valtaa luontoon nähden. Tätä valtaa voidaan käyttää hyvään tai pahaan.

Ekoteologian mukaan Jumalan luoma **luonto** on **pyhä**. Kun maailma tunnustetaan Jumalan luomaksi, tunnustetaan samalla luonnon itseisarvo. Ekoteologia vastustaa ihmisen ja muun luonnon asettamista vastakkain. Ihminen nähdään osana luontoa. Ihmisen ja ympäristön hyvä eivät ole vastakkaisia, vaan ne voidaan sovittaa yhteen. Esimerkiksi 5. käsky, ”Älä tapa”, koskee suoran tappamisen lisäksi myös ekologisten järjestelmien ja lajien tuhoamista.

Kirkot ja ympäristön tila

Ekumeenisen yhteistyön tuloksena kristilliset kirkot ovat laatineet yhteisiä asiakirjoja, joissa käsitellään ympäristökysymyksiä. Tämän lisäksi eri kirkoilla on omasta perinteestään nousevia painotuksia ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta. Kirkkojen mielestä myös niiden tehtävänä on muistuttaa ihmisiä eettisesti kestävistä periaatteista, jolloin **kestävä kehitys** on mahdollista. Kohtuuteen perustuvat kulutustottumukset, kierrätys ja luonnonmukainen tuotanto ovat esimerkkejä ekologisesta elämäntavasta.

Vaikka kristinusko tekee edelleen eron ihmisen ja muun luonnon oikeuksien välillä, korostetaan, että kuluttaessaan luontoa ihminen tekee väärin, koska **tuhoaa Jumalan luomaa**. Kirkkojen perinteistä löytyy paljon esimerkkejä ihmisistä, jotka ovat eläneet kestävän kehityksen mukaisesti tilanhoitaja-etiikan mukaan. Esimerkiksi lännen kirkon edustajan, luonnonsuojelijoiden pyhimyksen Franciscus Assisilaisen (1181–1226) merkitys luonnon arvon ymmärtäjänä on nostettu uudelleen esiin. Myös monet luostarit ovat pyrkineet luonnonmukaiseen elämään. Ihmisistä ja eläimistä on niissä pidetty yhtä hyvää huolta.

Idän kirkossa taas esimerkiksi kirkkoisien Basileioksen ja Krysostomoksen kirjoituksissa tulee esiin näkemys, jonka mukaan ihmisillä ja eläimillä on yhteinen alkuperä. Basileios esimerkiksi kirjoittaa ihmisen olevan rukoileva eläin ja kutsuu muita luontokappaleita veljiksi ja sisariksi. Ortodoksisen kirkon ajattelussa luonnon ja ihmisen **yhteenkuuluvuus** on esillä voimakkaampana kuin muissa kristillisissä kirkoissa. Ortodoksinen kirkko siunaa veden pyhittämällä sen. Vesi siunataan, koska se on kaiken elämän perusta. Vesi palautetaan pyhityksen avulla luonnolliseen tilaan, missä se on ollut ennen syntiinlankeemusta. Pyhitetyllä vedellä vihmotaan esimerkiksi viljelysmaata, eläimiä ja rakennuksia. Veden pyhityksen lisäksi ortodoksit toimittavat sadon siunauksen. Tarkoituksena on tunnustaa Jumala kaiken elämän ja kasvun lähteeksi. Kirkon opetuksessa ilmenee pyrkimys luonnonmukaiseen elämäntapaan: paasto ja yksinkertainen elämä, askeesi, ovat tästä esimerkkejä.

Lemmikkieläinten siunaus jouluna Helsingin Senaatintorilla.

Luterilaisen kirkon kanta kestävään kehitykseen

Luterilaisen kirkon mukaan ympäristökriisin ratkaisut löytyvät oikeudenmukaisesta **poliittisesta päätöksenteosta** sekä yksilöiden elämäntapojen ja **asenteiden muutoksesta**. Vastuu luonnosta on siis sekä yksilöillä että yhteiskunnilla. Kirkon mukaan oikeudenmukaisuuden vaatimuksen pitää ohjata päätöksentekijöitä myös silloin, kun päätetään ympäristökysymyksistä. Maapallon eri osissa asuvilla ihmisillä on oikeus nauttia luonnonvaroista tasaveroisesti. Taloudelliset arvot, elintasokilpailu ja kulutustottumukset ohjaavat ihmisten toimintaa usein päinvastaiseen suuntaan kestävän kehityksen periaatteista. Käytännön tasolla **seurakunnissa** pyritään toteuttamaan kestävän kehityksen periaatteita esimerkiksi kierrättämällä sekä kasvattamalla lapsia ja nuoria ympäristövastuuseen. Suomen evankelis-luterilainen kirkko julkisti **ilmasto-ohjelmansa** vuonna 2008. Se antaa suosituksia ilmastonsuojelusta kirkolle, seurakunnille ja kirkon jäsenille.

Tehtävät

1. Selvitä seuraavat käsitteet:
a) antroposentrinen **b)** biosentrinen **c)** tilanhoitaja-etiikka

2. Keksi perusteluja sekä puolesta että vastaan seuraaville väitteille:

"Ihmisellä on suurempi arvo maapallolla kuin eläimillä."

"Ihmisen yksittäisillä teoilla, esim. kierrätyksellä, on merkitystä maapallon hyvinvointiin."

"Kasvissyönti on eettisesti oikeampi vaihtoehto kuin lihansyönti."

"Yksityisautoilua pitäisi vähentää pakottein, esim. ruuhkamaksuilla ja korkeammilla polttoaineveroilla."

"Rikkaiden maiden vastuu ilmastomuutoksen torjumisessa on suurempi kuin köyhien maiden."

3. Pohdi, millaiseen elämäntapamuutokseen olisit valmis, jotta ympäristön tila ei enää pahenisi. Tee kaksi konkreettista päätöstä, joihin sitoudut vähintään viikon ajan.

4. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelmassa todetaan muun muassa seuraavaa:

> *– – Kohtuullinen elämäntapa on pyrkimystä käyttää Jumalan lahjoja oikein. Tänään se merkitsee esimerkiksi elämän yksinkertaistamista ja olennaisen korostusta. Ihminen luopuu jostain hyvästä saadakseen tilalle parempaa – lisää aikaa, väljyyttä, rauhaa tai mahdollisuuksia jakaa omastaan tarvitseville. Kristinusko on näin ymmärrettynä vastavoima ylikorostuneelle kulutuskulttuurille, joka vahingoittaa ihmistä ja koko luomakuntaa. Kristityn elämä on kilvoittelua kohti hyvää ja vastuullista elämäntapaa, mutta se ei silti ole ilotonta elämää. Myös luomakunnasta nauttiminen kuuluu ihmisen elämään. Jotta se on mahdollista, tarvitaan kohtuullista elämäntapaa ja eettisiä valintoja kulutuksessa. Hiljentyminen ja rukous antavat eettiselle toiminnalle voiman ja suunnan.– –*
>
> Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ympäristöohjelma. 2008.

a) Pohdi, mitä kohtuullinen elämäntapa voisi käytännössä tarkoittaa.
b) Etsi kirjan luvusta perusteluja kirkon kannanotolle.

5. Hyvään ympäristöön luetaan nykyisin myös hiljaisuus ja meluntorjunta.
a) Millaisesta melusta sinä kärsit? Miten itse tuotat melua?
b) Miten melua voisi vähentää – kotona, koulussa (esim. tietokone-luokassa ja kirjastossa), pihapiirissä, kotikunnassa/-kaupungissa? Laadi valitsemaasi ympäristöön eettisesti perustellut meluntorjunta-ohjeet.

19. Oikeudenmukainen yhteiskunta

Kaikki tämän päivän eettiset kysymykset eivät rajoitu yksittäiseen ihmiseen ja hänen lähiympäristöönsä. Ympäristöongelmien lisäksi oikeudenmukaisuuteen ja turvalliseen elämään liittyvät seikat ovat maailmanlaajuisia eli globaaleja. Meistä on vähitellen kasvanut maailmankansalaisia, joiden päätöksillä on merkitystä ei vain samassa yhteisössä ja yhteiskunnassa eläville vaan koko maapallon väestölle ja luonnolle.

Yksilö ja yhteiskunta Raamatussa

Raamatusta ei löydy yhtä yhtenäistä näkemystä yksilön ja yhteiskunnan suhteesta. Paavalin mukaan yhteiskunnassa **tarvitaan vallankäyttöä**, koska se ylläpitää järjestystä ja rauhaa (Room. 13:4). Kristityn tehtävänä ei hänen mukaansa ollut muuttaa yhteiskuntaa, koska Jeesuksen odotettiin palaavan pian maan päälle. On kuitenkin tulkittu, että Paavalin opetuksesta huolimatta yksilön **ei** tarvitse **alistua epäoikeudenmukaiseen** päätöksentekoon. Vallitsevia olosuhteita voi yrittää muuttaa, mutta laillisin keinoin. Jeesuksen opetus Vuorisaarnassa korostaakin kristityn vastuuta muista ihmisistä: kristityillä on jopa velvollisuus muuttaa yhteiskuntaa oikeudenmukaisempaan suuntaan.

Katolinen sosiaaliajattelu

Euroopan unionin tasolla joudutaan jatkossa yhä enemmän pohtimaan sitä, millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta. Karkeasti ottaen vastakkain on kaksi näkemystä: katolinen ja protestanttinen. Katolisen kirkon sosiaalieettiset näkemyk-

Suhdanteet vaikuttavat nykyisessä globaalissa taloudessa ihmisten elämään kaikkialla maailmassa. Pörsseissä käydään kauppaa osakkeilla ja osakkeiden arvo on pitkälti riippuvainen siitä luottamuksen tasosta, joka markkinoilla vallitsee.

set perustuvat **solidaarisuus- ja läheisyysperiaatteeseen**. Solidaarisuus tarkoittaa yhteisvastuullisuutta eli sitä, että ihmiset ottavat yhteiskunnassa vastuuta muistakin kuin itsestään ja lähimmistään. Solidaarisuusperiaatteen mukaan ihminen on sosiaalinen olento, joka on riippuvainen erilaisista yhteisöistä, kuten perheestä. Periaate pitää sisällään ajatuksen siitä, että jokainen yhteiskunnan jäsen on yksilö, jonka hyvää pyritään edistämään. Yhteiskunnan vaikutusvaltaisilla henkilöillä on vastuu jakaa omaisuuttaan muille, heikommassa asemassa oleville. Solidaarisuus merkitsee myös kaikkien osallistumista yhteiskunnalliseen elämään. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkien tulee täyttää velvollisuutensa ja aktiivisesti toimia omien oikeuksiensa puolesta. Solidaarisessa yhteiskunnassa ei yksilöä eikä ryhmää kohdella kaltoin. Solidaarisuusperiaatteen mukaan myös valtion tehtävä on puolustaa heikommassa asemassa olevia.

Läheisyysperiaatteen mukaan yhteiskunnallisilla instituutioilla, kuten perheellä ja kunnalla, on kullakin oma tehtävänsä ja päätösvaltansa, jota ei voi ottaa siltä pois. Jos näin tehtäisiin, yhteiskunta kokonaisuutena ei toimisi enää yhtä hyvin. Läheisyysperiaatteen mukaan asiat pitää päättää mahdollisimman lähellä sitä, jota päätökset koskevat. Jos jokin asia voidaan hoitaa kuntatasolla, sitä ei pidä viedä valtiolliselle tasolle. Yhteiskuntaa pitää rakentaa siten, että se tukee yksilön **pyrkimystä hyvään elämään**. Yksilön omaa aktiivisuutta ei saa tukahduttaa. Tarvittaessa hänellä on oikeus saada apua itselleen perheeltä ja valtiolta. Läheisyys- eli subsidiariteettiperiaate on myös yksi Euroopan unionin perusperiaate.

"Kristuksen rakkaus vaatii meitä" on katolisen kirkon Caritas-järjestön motto.

Katolisissa maissa ajatellaan yleisesti, että köyhistä ja muista kärsivistä huolehtiminen – **diakoniatyö** – on ensisijaisesti kirkon tehtävä, ja valtion tehtävä on tukea kirkkoa. Diakoniatyö oli aiemmin seurakuntien ja luostarien vastuulla, mutta nykyisin siitä kantaa vastuuta Caritas-järjestö, joka on maailman suurimpia hyväntekeväisyysjärjestöjä. Katolinen diakoniatyö pyrkii tukemaan apua tarvitsevia siten, että he pystyvät yhdessä parantamaan elinolojaan.

Luterilainen sosiaaliajattelu

Luterilaisen kirkon sosiaaliajattelu perustuu näkemykseen **kahdesta regimentistä eli hallintavallasta**, joita ovat maallinen ja hengellinen. Maallista regimenttiä edustaa valtio, hengellistä kirkko. Lutherin mukaan regimenttejä ei saa sekoittaa toisiinsa. Valtio ei saa puuttua kirkon opetukseen eikä kirkko vastaavasti valtion päätöksentekoon. Yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa on käytettävä järkeä. Kirkolla on kuitenkin moraalista vaikutusvaltaa yhteiskunnassa, kun se tukee oikeaksi katsomiaan asioita. Kirkon ja yhteis-

kunnan on toisaalta oltava valmiita kritisoimaan toisiaan silloin, kun jompi kumpi niistä toimii väärin. **Kriittisyyden** merkitystä on luterilaisissa kirkoissa ruvettu korostamaan toisen maailmansodan jälkeen, jolloin erityisesti Saksassa paljastui se, mihin kuuliaisuus maalliselle vallalle voi johtaa. Suuri osa saksalaisista kristityistä oli mukana toteuttamassa natsi-ideologiaa.

Kahden regimentin oppi on johtanut siihen, että luterilaisen etiikan on nähty keskittyvän nimenomaan yksilöiden välisiin kysymyksiin yhteiskunnallisten sijaan. Valtio on tämän ajattelun mukaan ensisijaisesti vastuussa kansalaistensa hyvinvoinnista ja kirkon diakoniatyön tehtävä on tukea valtiota tässä työssä. Ajatus on siis päinvastainen kuin katolisuudessa.

Luterilaiseen sosiaaliajatteluun sisältyy alun perin kaksi periaatetta, **kommuunio- ja esivaltaperiaate**. Kommuunioperiaatteella tarkoitetaan sitä, että yhteisö, kuten esimerkiksi kunta kaikkine työntekijöineen ja asukkaineen, ottaa vastuulleen apua tarvitsevien auttamisen. Tämä edellyttää kykyä asettua hädässäolevan asemaan eli kultaisen säännön ja lähimmäisenrakkauden toteuttamista. Esivaltaperiaatteen mukaan yhteiskunnassa valtion ja kunnan velvollisuus on pitää huolta yhteisen hyvän jakautumisesta monille, ei vain muutamille harvoille, koska suurin osa ihmisistä ajattelee ennen kaikkea omaa etuaan. Esimerkiksi kansanedustajien tai kunnanvaltuutettujen tulisi nähdä yhteisö kokonaisuutena ja ajaa varsinkin niiden asioita, jotka eivät itse jaksa niitä ajaa.

Kutsumusajattelu liittyy oleellisesti luterilaiseen sosiaalietiikkaan. Valtion ja yhteiskunnan virat ovat tehtäviä, joita hoitamalla ihmiset toteuttavat kultaista sääntöä ja sitä kautta rakentavat kaikille yhteiskunnan jäsenille hyvää ja toimivaa yhteiskuntaa. Ihmisten erilaiset kutsumustehtävät eli roolit – esimerkiksi äiti, isä, poliisi, tuomari, opettaja – edustavat maallista regimenttiä ja ovat ikään kuin Jumalan ”naamioita”, joiden kautta hän ohjaa tai jopa pakottaa ihmisiä hyvään, toisia ihmisiä palvelevaan toimintaan. Hengel-

Maailmantalouden heilahtelut näkyvät myös Suomessa. Seurakunnat ja muut yhteisöt jakavat ruokaa vähävaraisille.

listä regimenttiä Jumala puolestaan käyttää lahjoittaakseen ihmisille armon ja rakkauden.

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta ja luterilainen kirkko

Yhteiskuntaa, jossa pyritään takaamaan kaikkien kansalaisten perusoikeudet, kutsutaan hyvinvointiyhteiskunnaksi. Suomalaisessa mallissa on pyritty **yhdistämään yksilöllinen vapaus ja yhteisön suoja**. Heikompien elämä turvataan sosiaalipoliittisin keinoin ja verovarojen turvin. Samalla tärkeäksi nähdään yksityisyrittäjyys, joka työllistää ja jonka maksamilla verovaroilla kartutetaan yhteistä hyvää.

Hyvinvointiyhteiskuntaan liittyvä eettinen kysymys on, **miten yhteistä hyvää jaetaan** tai leikataan pois. Esimerkiksi Suomen lute-

rilaisen kirkon piispat ovat olleet huolissaan hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta. Piispojen mukaan oikeudenmukaisuuden periaate ei enää ohjaa yhteiskunnan päätöksentekijöitä. Tilalle on tullut ääriliberaali näkemys, jonka mukaan vapaus ja oman edun tavoittelu on tärkeämpää. Piispat ovat huolissaan esimerkiksi tuloerojen ja elinolosuhteiden erojen kasvusta. Heidän mukaansa hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäminen ei ole vain valtion ja kunnan velvollisuus. Sen rakentamiseen pitää myös kansalaisjärjestöjen, seurakuntien, palveluyritysten ja yksityisten kansalaisten osallistua.

Globaalin etiikan mahdollisuus?

Globalisaatio eli maapalloistuminen tarkoittaa monien asioiden samanaikaista tapahtumista eri puolilla maailmaa: voidaan puhua esimerkiksi kulttuurisesta, taloudellisesta ja teknologisesta globalisaatiosta. Globalisaatio tarkoittaa myös kansainvälistymistä. Globalisaatiosta keskusteltaessa on pohdittu, onko olemassa **kaikille yhteisiä arvoja**, jotka edistäisivät oikeudenmukaisuutta maailmassa. Eri uskontojen edustajat ovat nähneet uskontojen roolin globaalin etiikan puolestapuhujina merkittävänä.

Vuonna 1993 kokoontunut Maailmanuskontojen parlamentti hyväksyi **Maailmaneetoksen julistuksen**. Julistuksessa todetaan, että ihmiskunta tarvitsee tulevaisuudenkuvan, toivon rauhanomaisesta yhteiselosta maailmassa. Siinä peräänkuulutetaan uutta maailmanjärjestystä, joka on mahdollinen ainoastaan maailmaneetoksen, globaalin etiikan vallitessa. Tärkeimpiä ajatuksia julistuksessa ovat elämän kunnioittamisen ja ihmisten tasavertaisuuden periaatteet. Ihmisoikeuksien lisäksi julistus korostaa ihmisen vastuuta ja velvollisuuksia. Eettisen vastuun hereillä pitäminen on uskontojen erityinen tehtävä. Julistus pyrkii osoittamaan, että uskontojen konkreettinen yhteistyö on mahdollista. Se pyrkii myös estämään uskontojen väärinkäytön politiikassa. **Kultaista sääntöä** pidetään periaatteena, jonka kaikki maailman ihmiset, niin eri uskontokuntien edustajat kuin uskonnottomatkin, voivat hyväksyä. Ajatus **vastavuoroisuudesta** ja **toisen ihmisen asemaan asettumisesta** on globaali periaate.

Julistusta on kritisoitu esimerkiksi siitä, että se ei riittävästi tuo esiin nykyistä arvomaailmaa, joka ohjaa ihmisten ja ihmisryhmien ratkaisuja. Esimerkiksi taloudellinen kasvu ja tehokkuus asetetaan usein käytännön tilanteessa tasa-arvon ja ihmisoikeuksien edelle. Miten ihmiset saadaan asettamaan elämää suojelevat arvot ensisijaisiksi? Kriisitilanteissa ei läheskään aina saavuteta yhteisymmärrystä edes eettisistä periaatteista, kun toinen osapuoli pitää tiukasti kiinni omista ajattelutavoistaan.

YK:ssa asetettiin vuosituhannen vaihteessa tavoitteet ihmisten elinolojen parantamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Yhtenä globaalina tavoitteena on edistää tasa-arvon toteutumista ja parantaa naisten asemaa, mistä Julia Vuoren tekemä juliste kertoo. Juliste on osa ulkoministeriön kustantamaa julistesarjaa.

Kansalaistottelemattomuuden oikeutus

Joskus kansalaisjärjestöjen aktivistit turvautuvat keinoihin, jotka eivät ole lainmukaisia. Tällaista toimintaa kutsutaan kansalaistottelemattomuudeksi.

Milloin lain kieltämä teko on moraalisesti oikeutettu? Onko esimerkiksi asepalveluksesta totaalisesti kieltäytyminen kansalaistottelemattomuutta vai rikollisuutta? Saako Suomesta kielteisen turvapaikkapäätöksen saanutta ulkomaalaista piilotella kotonaan tai seurakunnan tiloissa?

Kansalaistottelemattomuutta perustellaan usein väittäen, että sillä pyritään muuttamaan vaikeaa yhteiskunnallista epäkohtaa, jota on jo aikaisemmin koetettu korjata lain sallimin keinoin siinä kuitenkaan onnistumatta. Moraalisesti kestävään toimintaan liittyy avoimuus ja vastuunotto. Näin myös kansalaistottelemattomuutta harjoittava yksilö toimii julkisesti eikä pakoile vastuuta. Jos toiminnasta seuraa rangaistus, siihen alistutaan vapaaehtoisesti, vaikka rangaistus vaikuttaisi epäoikeudenmukaiselta. Kansalaistottelemattomuutta harjoittava ei aja omaa etuaan, vaan uskoo tekonsa todella johtavan yhteiskunnalliseen muutokseen. Perinteisesti kansalaistottelemattomuuteen on liitetty myös väkivallattomuuden vaatimus.

Tehtävät

1. Laadi viiden kohdan ”huoneentaulu” piirteistä, jotka tekevät yhteiskunnasta oikeudenmukaisen.

2. Vertaile keskenään katolista ja luterilaista sosiaaliajattelua.

3. Tutustu kahden suomalaisen puolueen käsityksiin hyvästä yhteiskunnasta. Löydät puolueiden ohjelmajulistuksia internetistä puolueiden kotisivuilta. Mitä eettisiä ja moraalisia arvoja niissä pidetään tärkeinä?

4. Missä tilanteessa voisit kuvitella turvautuvasi kansalaistottelemattomuuteen? Perustele.

5. Onko sinulla kokemuksia tilanteista, joissa poliitikkojen tai viranomaisten ratkaisut eivät ole tuntuneet oikeudenmukaisilta? Pohdi, mitkä arvot ovat törmänneet toisiinsa näissä ristiriitatilanteissa.

20. Sodan ja rauhan etiikka

Maailmassa on käynnissä vuosittain kymmeniä sotia ja lyhytkestoisempia aseellisia konflikteja. Esimerkiksi Palestiinan alueella jatkuvan väkivallan keskellä kasvanut uusi sukupolvi ei tiedä, millaista elämä rauhallisessa ja turvallisessa yhteiskunnassa olisi. Kun ihmiset kasvavat sodan keskellä sukupolvesta toiseen, on väkivallan kierrettä vaikea katkaista: sota on normaalia arkea. Sotien ja väkivallan syyt ovat moninaiset ja niiden oikeutus on askarruttanut kirkkoja läpi vuosisatojen. Sekä Vanha että Uusi testamentti antavat erilaisia vastauksia kysymyksiin vallankäytön oikeutuksesta, sodasta ja rauhasta.

Armeijan tehtävänä on valtion rajojen loukkaamattomuuden turvaaminen. Suomen armeijan laskuvarjojääkäreitä rantautumassa harjoituksissa Utissa.

Esivallan vallankäyttö

Sotia ja väkivaltaa on esiintynyt läpi ihmiskunnan historian, minkä vuoksi ilmiötä on pyritty kontrolloimaan eri tavoin. Yhteiskunnissa on laadittu **lakeja**, jotka estävät tappamisen tai sallivat sen rajoitetusti, esimerkiksi rangaistuksena suurimpina pidetyistä rikoksista. Muinaisessa Lähi-idässä periaatteena oli ”silmä silmästä” eli henki hengestä: tappaja menetti rangaistukseksi oman henkensä. Toisaalta esimerkiksi antiikin Roomassa hengen saattoi menettää, jos päästi karjansa laiduntamaan öiseen aikaan naapurin niitylle. Yhteistä molemmille esimerkeille on kuitenkin se, että esivalta on kautta aikojen katsonut oikeudekseen käyttää **väkivaltaa** suojellakseen yhteisönsä jäsenten henkeä ja omaisuutta.

Voidakseen suorittaa valvontatehtäväänsä esivallan on katsottu olevan oikeutettu käyttämään ns. **pakkovaltaa**. Pakkovallan tehtävää suorittavat nyky-yhteiskunnissa muun muassa oikeuslaitos, poliisi ja armeija. Oikeuslaitokseen kuuluvat tuomioistuimet, jotka tulkitsevat lakia ja antavat tuomioita sekä vankilalaitos, jossa kaikkein ankarimmat tuomiot suoritetaan. Poliisi puolestaan valvoo lakien noudattamista kansalaisten keskuudessa ja puuttuu yksittäisiä ihmisiä tai yhteiskunnan instituutioita vastaan tehtyihin rikoksiin. Armeijan tehtävänä on suvereniteetin eli valtion itsemääräämisoikeuden ja rajojen loukkaamattomuuden suojaaminen.

Pakkovallan käytön tarkoituksena on **suojata kansalaisia** väkivallalta, myös sellaisissa tapauksissa, joissa väkivalta kohdistuu kansalaisiin valtion rajojen ulkopuolelta. Suomessa tämän tehtävän suorittamiseksi on säädetty yleinen **maanpuolustusvelvollisuus**, joka koskee kaikkia Suomen kansalaisia. Kuitenkin maanpuolustusvelvollisuuteen kuuluva asevelvollisuus, jonka voi suorittaa aseellisena palveluna, aseettomana palveluna tai siviilipalveluna, koskee vain miespuolisia kansalaisia. Aseellisesta palveluksesta voi saada vapautuksen maailmankatsomuksellisista syistä. Jos pitää valtion sotilaallista puolustamista eettisesti vääränä, voi säädetyn kansalaisvelvollisuuden suorittaa ”siviilissä” esimerkiksi päiväkodeissa, sairaaloissa tai muissa julkisen palvelun laitoksissa. Aseistakieltäytyjiä, jotka kieltäytyvät myös siviilipalvelusta, kutsutaan totaalikieltäytyjiksi. Totaalikieltäytyminen on Suomessa lain mukaan rangaistava teko.

Pitkään jatkuneissa konflikteissa usein myös lapsia kasvatetaan taistelijoiksi. Palestiinalaisia lapsia taistelujärjestön leirillä Pohjois-Libanonissa keväällä 2007.

Vanhan testamentin opetus sodasta ja rauhasta

Raamatussa on erilaisia näkemyksiä sodasta ja rauhasta. Ei ole siis olemassa mitään yhtä ”Raamatun sodanetiikkaa” tai ”rauhanetiikkaa”. Raamatun sotaa ja rauhaa käsittelevissä katkelmissa näkyy hyvin se, että ajatukset sodasta ja rauhasta ovat syntyneet **tiettyinä aikoina** ja **tietyissä historian tilanteissa**. Syttyneet sodat ja toiveet rauhasta on tulkittu tuolloin eletyn arjen näkökulmasta käsin.

Vanhassa testamentissa sotaa pidettiin väistämättömänä **Jumalan rangaistuksena** tai **pyhänä velvollisuutena**. Jos Israelin kansa ei ollut totellut Jumalaa, Jumala rankaisi kansaa juutalaisen ajattelun mukaan antamalla vihollisten valloittaa Israelin. Toisaalta juutalaisten velvollisuutena oli puolustaa asein Jumalan heille antamaa maata ja temppeliä ”uskottomia” eli ei-juutalaisia vastaan. Vanhassa testamentissa esiintyy myös vahvana ajatus maailmanlopussa koittavasta rauhan ajasta. Tuolloin juutalaisten odottama Messias saapuu ja luo valtakunnan, jossa juutalaiset saavat elää rauhassa.

Vanhasta testamentista löytyvä **viides käsky** kieltää yksiselitteisesti tappamisen. Käsky on osa juutalaisen ja kristillisen opin ydintä. Sen ymmärretään koskevan ihmisten välistä kanssakäymistä, ei kansojen tai valtioiden välistä toimintaa. Tulkinnan perusteella sodassa tappamista on pidetty hyväksyttävänä.

Uuden testamentin opetus sodasta ja rauhasta

Jeesus laajentaa Vanhan testamentin viidennen käskyn opetuksen **kaiken vihan kieltämiseksi**. Hän neuvoo rakastamaan vihollisia. Jeesukselle oli tunnusomaista viedä opetuksensa arkiajattelun kannalta järjettömiin mittasuhteisiin saadakseen kuulijansa ymmärtämään, kuinka radikaalisti hän toivoi heidän muuttavan ajatteluaan ja elämäntapaansa.

Vuorisaarnassa Jeesus kehotti muun muassa olemaan tekemättä vastarintaa, jos joku löi poskelle – lyödyn pitäisi vielä tarjota toinenkin poskensa lyötäväksi. **Rakkauden periaatteen** mukaan käyttäytyvä ihminen ei suostuisi vahingoittamaan toista. Toisaalta Jeesus kehotti rakastamaan lähimmäistä niin kuin itseä eikä väkivallan uhriksi suostuminen ilmentäisi rakkautta ihmistä itseäänkään kohtaan. Jeesuksen esimerkki onkin ymmärrettävä laajemmassa asiayhteydessä tarkoittamaan sitä, ettei hän hyväksynyt keneltäkään missään tilanteessa väkivaltaista käytöstä. Hän myös puolusti toiminnallaan ihmisiä, jotka olivat joutuneet tai uhassa joutua väkivallan kohteiksi.

Jacques de Molay (1244 tai 1245–1314) oli Temppeliherrain ritarikunnan viimeinen johtaja. Hänen aikanaan ristiretket Pyhälle maalle päättyivät ristiretkeläisten menetettyä siellä aiemmin valtaamansa alueet ja paavi lakkautti ritarikunnan tarpeettomana. Pyhä sota oli ohi.

Paavalin mukaan yhteiskunnallinen rauha oli ihanne, jota valtiovallalla oli oikeus puolustaa. Tällöin **väkivallan käyttö oli oikeutettua**, jotta yhteiskuntarauha säilyisi. Paavali ei siis kiistänyt Rooman imperiumin pakkovaltakoneiston toiminnan oikeutusta: roomalainen oikeuslaitos ja lainsäädäntö olivat hyvin kehittyneitä ja Rooman armeija toimi yhteiskuntarauhan ja rajojen rauhallisuuden tehokkaana takaajana.

Myös Jeesus näyttää suhtautuneen roomalaisen esivallan toimintaan hyväksyen, vaikka Jeesuksesta onkin myöhempinä aikoina yritetty tehdä yhteiskuntaa vastaan noussutta epäsovinnaista kapinallista. Jeesus ilmeisesti hyväksyi monista juutalaisista poiketen muun muassa veronmaksun keisarille (esim. Mk. 12: 13–17).

Kirkkojen näkemykset

Useimmat kirkot hyväksyvät kirkkoisä Augustinuksen ajatukset oikeutetusta sodasta ja YK:n peruskirjan näkemyksen, jonka mukaan valtiolla on oikeus puolustautua, kun se on joutunut hyökkäyksen kohteeksi. Kirkot kuitenkin korostavat, että konflikteihin tulee aina etsiä ensin rauhanomaisia ratkaisuja ja väkivaltaa tulee välttää loppuun asti.

Luterilaisen etiikan mukaan kristittyjen tehtävänä on rauhantyö. Kirkoilla on erityinen vastuu esimerkiksi äärinationalismin ehkäisemisessä. Kirkon ja eri uskontojen tulee varoa sitä, ettei niitä käytetä uhkakuvien lietsomiseen konfliktitilanteissa. Luterilainen kirkko pyrkii edistämään rauhaan tähtäävää yhteistyötä muiden kirkkojen ja järjestöjen kanssa niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Suomen luterilaisen kirkon rauhantyön voidaankin sanoa olevan perusluonteeltaan hyvin ekumeenista, kirkkojen välistä yhteistyötä.

Augustinuksen oikeutettu sota

400-luvulla eläneen kirkkoisä Augustinuksen opetus oikeutetusta sodasta on vaikuttanut paljon kirkon opetuksiin sodankäynnistä. Augustinuksen mukaan sodankäynti voitiin oikeuttaa, jos

- sodalla oli oikeutettu syy
- sodan julistajalla oli riittävät valtuudet sodan julistamiseen
- sodan julistaminen oli viimeinen keino
- sodalla oli oikeutettu päämäärä
- sodan perimmäinen päämäärä oli rauhan saavuttaminen.

Augustinus hyväksyi sotaan ryhtymisen myös siinä tarkoituksessa, että sillä pyrittäisiin jo aloitetun sodan rajoittamiseen. Tällaisen sodan tarkoituksena olisi minimoida sodan aiheuttamat tuhot ja vahingot muun muassa siviilejä kohtaan. Augustinuksen voidaan sanoa olleen ajatuksissaan melko moderni. Asia voidaan tosin ajatella myös toisin päin: Augustinus vaikuttaa edelleen ajankohtaiselta, koska hänen perustelujaan käytetään yhä oikeuttamaan nykypäivänä käynnissä olevia sotia.

Sota koskettaa aina myös siviilejä ja vaikeuttaa arkea pitkään sodan päättymisen jälkeen. Beirutin katukuvassa ovat yhä nähtävissä vuonna 1990 päättyneen sisällissodan jäljet.

Historian kuluessa kirkot ovat myös usein olleet tukemassa valtioiden sotaponnistuksia. Keskiajalla kirkoissa oli vallalla näkemys, jonka mukaan sota ”vääräuskoisia” vastaan oli oikeutettua. Vääräuskoisiksi määriteltiin muun muassa muslimit. Ristiretket ovat tunnetuin esimerkki tästä ajattelutavasta. Myös kirkkojen sisällä ”harhaoppisiksi” julistettuja on vainottu läpi kirkon historian. Ensimmäisessä ja toisessa maailmansodassa useiden kirkkokuntien papit siunasivat rintamalle lähteviä sotilaita.

Presidentti Martti Ahtisaarelle (s. 1937) myönnettiin vuonna 2008 Nobelin rauhanpalkinto hänen ansioistaan sovittelijana maailman kriisipesäkkeissä. Vuonna 2005 Ahtisaari toimi YK:n valtuuttamana neuvottelijana Kosovossa.

Globaali turvallisuus

Terrorismi on arvaamatonta väkivaltaista toimintaa. Se tulee latinan sanasta, joka tarkoittaa kauhun aiheuttamista. Terrorismin tarkoituksena onkin yleistä kauhua ja epäjärjestystä luomalla painostaa valtioita ja hallituksia toimimaan toivotulla tavalla. Erityisesti viime aikoina ovat olleet esillä Yhdysvaltojen valta-asemaa maailmassa vastustava kansainvälinen terrorismi sekä kansallista itsenäisyyttä valtiottomille kansoille ajavat pienemmät terrorijärjestöt. Kansainvälinen yhteisö on yksimielisesti tuominnut nämä terroriteot.

Terroritoiminnan tavoitteet ovat useimmiten poliittisia, mutta väkivallantekojen oikeuttamiseen käytetään myös moraalisia ja uskonnollisia perusteluja. Esimerkiksi Yhdysvalloissa aborttiklinikoita vastaan tehdyt hyökkäykset täyttävät terroriteon kriteerit: nii-

den tarkoituksena on ollut vahingoittaa aborteja tekeviä lääkäreitä. Hyökkääjät ovat sanoneet toimivansa Jumalan asialla ja kostavansa Jumalan puolesta rikoksen, jonka he katsovat abortissa tapahtuneen viidettä käskyä vastaan. Pyrkiessään saamaan aborteja tekevät lääkärit noudattamaan tulkintaansa Älä tapa -käskystä he ovat olleet itse valmiita tappamaan.

Anarkismia on kahdenlaista: **filosofista ja toiminnallista**. Yhteiskuntafilosofiana se tarkoittaa ajattelutapaa, jota kannattavat pyrkivät täydelliseen vapauteen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Anarkistien mielestä lait ovat yhteiskunnan tarpeetonta holhousta. Anarkistit nostavatkin esille ajatuksen, jonka mukaan lakeja ei tarvitse noudattaa, jos ihminen niitä noudattaessaan joutuisi toimimaan omaatuntoaan vastaan. Toiminnallinen anarkismi liikkuu puolestaan usein lain rajamailla ja ilmenee joskus **huliganismina**. Sen kannattajilla ei aina välttämättä ole selkeitä moraalisia perusteita teoilleen, vaan heille keskeistä on auktoriteettien vastainen suora toiminta.

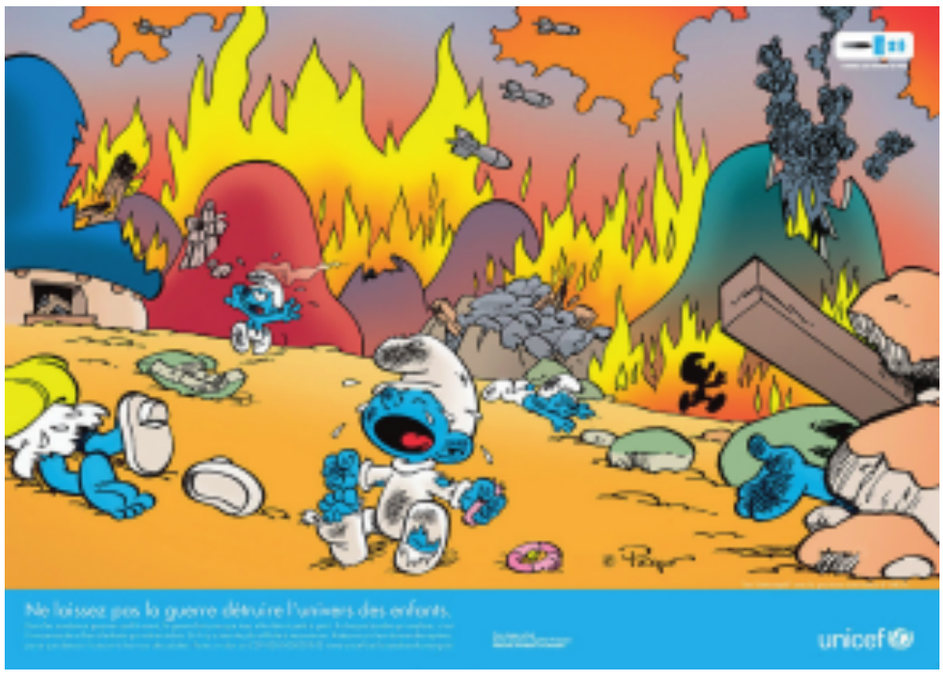

Belgian UNICEF:in vuonna 2005 järjestämä tiedotuskampanja lapsista ja lapsisotilaista konfliktien keskellä on herättänyt ristiriitaisia tunteita. Erityisesti julkisuudessa on keskusteltu siitä, onko lasten suosimien satuhahmojen, smurffien, käyttäminen tiedotuskampanjassa sopivaa. Kampanjan videossa smurffikylä pommitetaan maan tasalle.

Tehtävät

1. Jeesusta on kutsuttu ensimmäiseksi pasifistiksi, rauhanaatteen kannattajaksi. Lue seuraavat raamatunkohdat. Millaisia perusteita Jeesus esitti väkivaltaa vastaan?
   - **a)** Mt. 5: 21–22
   - **b)** Mt. 5: 43–48
   - **c)** Mt. 26: 51–56

2. Millaisia eettisiä ongelmia Augustinuksen oikeutetun sodan käsitteeseen liittyy? Laadi lista havaitsemistasi ongelmista.

3. Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä? Mitä näiden periaatteiden noudattamisesta seuraisi?

”Oikeudenmukaisuuteen vedotaan [sodassa] silloin, kun osapuolet ovat voimiltaan tasaveroiset, mutta tosiasiassa vahvat tekevät sen, mihin pystyvät, ja heikot hyväksyvät sen, mikä heidän on pakko hyväksyä.”

- Thukydides -

”Teot, jotka eivät ole sallittuja yksityisille ihmisille, ovat sallittuja poliittiselle johtajalle, joka pyrkii ajamaan valtion etua.”

- Niccolò Machiavelli -

”Voimankäyttö ja petos ovat sodassa kardinaalihyveitä” (suurimpia hyveitä).

- Thomas Hobbes -

4. Miten **a)** suhtaudut yleiseen maanpuolustusvelvollisuuteen **b)** suhtautuisit naisten asevelvollisuuteen **c)** suhtaudut aseistakieltäytymiseen?

5. Pohdi, miksi sotia ja väkivaltaa on kautta aikojen pyritty perustelemaan uskonnolla, Jumalalla ja pyhä sota -nimikkeellä.

6. Arvioi **a)** Suomen talvisotaa **b)** Irakin sotaa Augustinuksen oikeutetun sodan kriteereillä.

21. Yritystoiminnan etiikka

Yritysten toiminta on tarpeellista yhteiskunnan talouskehitykselle. Yrittämiseen kuuluu myös moraaliin liittyvien päätösten tekemistä. Yrityksessä omistaja, johto ja työntekijät ovat moraalisia toimijoita. Kuluttajallakin on oma vastuunsa, sillä hän pystyy ostopäätöksillään ohjaamaan osaltaan yritysten toimintaa.

Erilaisia yrityksiä

Suomessa toimivista yrityksistä pääosa on **perheyrityksiä**. Perheyritykset työllistävät yli puolet yksityisen sektorin työssäkäyvistä. Useat perheyritykset ovat kooltaan pieniä tai keskisuuria. Maaseudulla toimii noin kolmasosa kaikista pienistä yrityksistä. Kaikista yrittäjistä enemmistö on miehiä. Naisten osuus esimerkiksi yritysten huipulla on edelleen vähäinen, noin kymmenes-

Yritykset ovat kantaneet yhteiskuntavastuutaan perustamalla kouluja. Mäntässä tehtaan työläiset pyysivät 1860-luvun lopulla, että tehtaanjohtaja G.A. Serlachius (1830–1901) perustaisi heidän lapsilleen koulun. Koulurakennuksesta tuli paikkakunnan kulttuuritalo. Siellä pidettiin jumalanpalveluksia, kinkereitä, erilaisia juhlia ja kokouksia.

osa toimitusjohtajista on naisia. Yli 250 henkeä työllistäviä **suuryrityksiä** Suomessa on kaikista yrityksistä vain vähän, mutta niiden liikevaihto on yli puolet Suomen kaikkien yritysten liikevaihdosta.

Yrityksen tavoitteena tuottaa voittoa

Yrittäjän eli liikeyrityksen omistajan tavoitteena on tuottaa voittoa, koska vain voittoa tuottava yritys pysyy toimintakykyisenä. Näin taataan **työpaikkojen jatkuvuus** ja yrityksen **kyky maksaa veroja** yhteiskunnalle. Voiton tekemisen on katsottu olevan oikeutettua, jos tekemisen keinot ovat eettisesti hyväksyttyjä.

Se, miten voitto jaetaan, on puolestaan moraalinen kysymys. Onko oikein, että yhtiön johto ansaitsee paljon enemmän kuin muut yhtiön palveluksessa olevat? Keskustelua ovat herättäneet esimerkiksi yritysjohdon optiopalkkiot. Ne tarkoittavat yrityksen johdon oikeutta merkitä omistukseensa yhtiön osakkeita, jos yhtiön kurssi nousee tietyn arvon yli. Optioita on perusteltu kannustimena, jonka avulla yhtiön johdon etu on samansuuntainen yhtiön osakkaiden kanssa. Optiojärjestelmän seurauksena johtajat ovat joissakin tapauksissa yrittäneet nostaa yrityksen osakkeen arvoa kaikin keinoin. Järjestelmän on arvosteltu johtavan kohtuuttomaan palkitsemiseen. Keskustelua on käyty myös siitä, pitäisikö esimerkiksi pörssiyrityksen johtajan ylipäätään ostaa ja omistaa yhtiönsä osakkeita ja siten osoittaa olevansa myös omilla rahoillaan sitoutunut yrityksen kehittämiseen.

Tupakan mainonta on ollut kielletty Suomessa vuodesta 1978 lähtien. Lainsäädännön tarkoituksena on suojella lapsia ja nuoria tupakan terveysvaaroilta. Länsimaissa tupakointi vähenee ja monissa maissa tupakkateollisuus pyrkii siksi vaikuttamaan asenteisiin esimerkiksi piilomainonnalla elokuvissa. Mielikuvamarkkinointi on myös tapa markkinoida tupakkaa. Tupakkaa polttava esitetään menestyneenä, ystäviä saavana henkilönä. Kiina on maailman suurin tupakantuottajamaa. Yhden ainoan tupakkayrityksen liikevoitto voi olla WHO:n arvion mukaan kaksi kertaa enemmän kuin Kiinan valtion terveydenhuoltoon käyttämä rahamäärä.

Vahva yritys toimii eettisesti

Yritystoiminnassa on monta osa-aluetta, joissa tarvitaan eettistä toimintaa. Työntekijöiden, asiakkaiden ja rahoittajien kohtelu sekä yrityksestä annettava tieto omistajille, sijoittajille ja verottajalle vaativat eettistä harkintakykyä. **Liiketalouden etiikkaan** kuuluu myös se, miten yritys pitää kiinni sopimuksistaan. Sisäpiiririkokseksi kutsutaan tilannetta, jossa yrityksestä enemmän tietoa omaava henkilö käyttää tietoa omaksi edukseen. Sisäpiiriläinen voi esimerkiksi myydä yhtiön osakkeitaan pois ennen huonoa tulosvaroitusta, joka tarkoittaa useimmiten osakkeen arvon laskua.

Monet yritykset ovat luoneet **omat arvonsa**, joihin yhtiön työntekijöiden oletetaan sitoutuvan. Asiakaskeskeisyys, tuloksellisuus ja yhteistyön arvostaminen ovat esimerkkejä arvoista, joiden tulisi näkyä yhtiön toiminnassa. Onko asiakaskeskeisyys kuitenkaan arvo vai pikemminkin päämäärä? Yritysten arvoja on kritisoitu siitä, että todellisuudessa niillä ei ole paljonkaan painoarvoa yhtiön toiminnassa. Yrityksen luoma julkisuuskuva ei välttämättä vastaa todellisuutta.

Yrityksen yhteiskunnallinen vastuu

Yrityksen yhteiskunnallisella vastuulla tarkoitetaan sitä, että yritys on vastuussa toiminnastaan paitsi **omistajille** myös **ympäristölle** ja **yhteiskunnalle**. Yhteiskunnallinen vastuu on muutakin kuin verojen maksamista. Sosiaalista vastuuta on pitää huolta esimerkiksi työntekijöiden työympäristön terveellisyydestä. Yrityksen toiminnan on myös oltava kestävän kehityksen mukaista. Yritysten yhteiskunnallista vastuuta perustellaan sillä, että ne hyödyntävät yhteiskunnan rakenteita toimiessaan siinä. Yritykset saavat käyttöönsä esimerkiksi yhteiskunnan varoin koulutetun työvoiman ja yhteiskunnan infrastruktuurin. Infrastruktuurilla tarkoitetaan tieliikenneverkon kaltaisia yhteiskunnassa rakennettuja ympäristöjä. Ihannetilanteessa yrityksen kantama yhteiskuntavastuu ja omistajien edut eivät ole ristiriidassa, vaan yhteiskunnan kannalta hyvin hoidettu yritys voi tuottaa myös hyvää taloudellista tulosta.

Omistajalähtöisen ajattelutavan mukaan yrityksen yhteiskunnallinen tehtävä on tuotannosta huolehtiminen ja mahdollisimman suuren **voiton tavoittelu**. Tämän mukaan yritystä ei pidä arvostella ensisijaisesti eettisten normistojen perusteella. Tärkeintä on yrityksen pärjääminen markkinoilla, ja päätökset tehdäänkin yksinomaan maksimaalisen voitontavoittelun näkökulmasta. Joitakin ylikansallisia yhtiöitä, kuten Nikea ja Nestleä, on arvosteltu omistajalähtöisestä ajattelutavasta. Kristillisen etiikan näkökulmasta on eettisesti arveluttavaa markkinoida teollisuusmaissa kiellettyjä tuotteita kehitysmaihin tai palkata lapsityövoimaa.

Sidosryhmälähtöinen ajattelutapa korostaa **yrityksen ja yhteiskunnan** läheistä **vuorovaikutusta**. Eettisiä näkökantoja painotetaan silloin, kun ne eivät vaaranna yrityksen kannattavuutta. Joskus yritys voi esimerkiksi korostaa ympäristöystävällisyyttä muuttamatta kuitenkaan omaa ympäristöä kuormittavaa toimintatapaansa. Tätä on kutsuttu viherpesuksi. Joskus yrityksen kannattaa kuitenkin muuttaa toimintatapojaan jopa maksimaalisen voiton kustannuksella, sillä tällöin yritys saa yhteiskunnallista hyväksyntää. Sosiaalinen vastuu nähdään kilpailukeinona kohentaa yrityskuvaa. Yritys voi esimerkiksi lahjoittaa rahaa toimintaan, jolla on muutakin merkitystä kuin lyhytnäköinen taloudellinen tuotto.

Laajaa sosiaalista vastuuta kantavan yrityksen päätavoitteena ei ole voiton maksimointi, vaan **yhteiskunnan hyvinvointi**. Yritys voi rakentaa työntekijöilleen asuntoja ja heidän lapsilleen kouluja. Tällöin eettiset periaatteet toteutuvat konkreettisesti, ei vain paperilla. Tämän ajattelutavan mukaan yrityksen on huomioitava ympäröivän maailman arvot ja olosuhteet, kun se suunnittelee toimintaansa. Ihmisoikeuksien ja tasa-arvon edistäminen kuuluu kaikille yrityksissä toimiville. Näkemystä on arvosteltu moraalisten periaatteiden ja lähtökohtien epämääräisyydestä, ja sitä on pidetty epärealistisena.

Talouden globalisaatio

Talouden globalisaatio merkitsee rajoituksista **vapaata maailmankauppaa**. Yhtiö voi toimia missä maailman kolkassa tahansa ja siirtää tuotantolaitoksensa sinne, missä on halpaa työvoimaa. Tavoittee-

Reilun kaupan tuotteet maailmalta Suomeen

Lähde: Reilun kaupan edistämisyhdistys 2008

na on maksimoida yhtiön voitto. Suomessa toimiva tuotantolaitos voidaan siirtää esimerkiksi Kiinaan, jossa työvoimakustannukset ovat pienemmät. Talouden globalisaatiota ovat kannattaneet erityisesti ylikansalliset suuryhtiöt. Vastustajat näkevät tässä kehityksessä omat vaaransa. Esimerkiksi ne teollisuusmaat, jotka ovat tähän asti ajaneet kaupan vapauttamista, ovat itse pyrkineet säilyttämään omaa kauppaansa suojaavat rajoitukset. Toisaalta globalisaation on nähty tasaavan taloudellisia oloja, rikkaammat maat joutuvat luopumaan työstä, joka toisaalla luo ihmisille keinoja selviytyä elämässään.

Kansainvälisen kaupan tasa-arvoisuutta lisäämään on perustettu **Reilun kaupan** järjestelmä. Sen tavoitteena on taata esimerkiksi kahvintuottajille riittävä korvaus työstään. Reilun kaupan järjestelmä hyödyttää miljoonia perheviljelijöitä ja suurtilojen työntekijöitä. Reiluun kauppaan kuuluu myös edistää elinympäristön suojelua. Ympäristökriteerit tulee ottaa huomioon, kun toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja valvotaan. Kemikaaleja käytetään ja jätteitä käsitellään ympäristöä huomioivalla ja säästävällä tavalla.

Luterilainen kirkko ja yritysetiikka

Talouselämän kysymykset liittyvät selkeästi maalliseen regimenttiin. Vaikka kirkko ei suoraan laadi sääntöjä ja suosituksia talouselämälle, se on ottanut kantaa talouselämän asioihin. Luterilainen kirkko korostaa, että talouselämän etiikka ei ole erillään muista etiikoista. Yritystoiminnan yhteydessä kysymys oikeasta ja väärästä on myös tärkeä. Voitontavoittelu ei saa sokaista eikä turruttaa ihmistä kuuntelemasta omaatuntoaan.

Luterilainen kirkko ei sekään toimi täysin talouselämän ulkopuolella. Kirkko ja seurakunnat harjoittavat sijoitustoimintaa omien työntekijöidensä eläkkeiden turvaamiseksi ja omaisuutensa arvon säilyttämiseksi. Eläkevaroja on sijoitettu moniin Suomessa toimiviin suuriin, tunnettuihin yrityksiin. Kirkolla on omat **vastuullisen**

Reilun kaupan kenkiä myynnissä. Reilun kaupan tuotteissa on lapsityövoiman hyväksikäyttö kielletty. Tuotteita käyttäviä seurakuntia on Suomessa yli 50.

sijoittamisen ohjeensa. Niiden mukaan luterilainen kirkko pyrkii valitsemaan sijoituskohteiksi yrityksiä, joiden tavoitteena on toimia vastuullisesti tuottaessaan palveluja tai tuotteita. Lisäksi kirkko pyrkii vaikuttamaan aktiivisesti omistamissaan yrityksissä käymällä keskusteluja yrityksen johdon kanssa tai esimerkiksi äänestämällä yhtiökokouksessa. Kirkko haluaa sitoutua sijoittamisessaan kultaiseen sääntöön. Se merkitsee esimerkiksi kohtuullisuuden korostamista ja halua ottaa vakavasti sijoitustoiminnan vaikutukset erilaisiin ihmisryhmiin ja luontoon. Kirkon sijoitustoiminta perustuu vastuullisuuteen ja läpinäkyvyyteen. Luterilaisen kirkko edellyttää sijoittamiensa yritysten noudattavan kansallisia ja kansainvälisiä sopimuksia esimerkiksi **ihmisoikeuksiin liittyen**.

Tehtävät

1. Laadi lista asioista, jotka kuuluvat yritysten sosiaaliseen vastuuseen. Anna konkreettisia esimerkkejä.

2. Ota internetin avulla selvää jonkin yrityksen arvoista. Miten arvot ohjaavat kyseisen yrityksen toimintaa?

3. Vastuullisen sijoittamisen on väitetty olevan pitkällä tähtäimellä kannattavaa. Pohdi, miksi esimerkiksi vastuullisesti toimiva öljy-yhtiö olisi toista yritystä parempi sijoituskohde.

4. Yritystoimintaan kuuluu kilpailu. Mitä hyvää tai huonoa yritysten kilpailussa on?

5. Olet kirkon sijoitussalkun hoitaja. Millaisia yrityksiä haluaisit suosia tai välttää kirkon vastuullisen sijoittamisen ohjeiden mukaisesti?

6. Pohdi, missä tilanteissa yrityksen sosiaalinen vastuu ja talouden globalisaatio voivat olla ristiriidassa keskenään.

7. Pohdi, mitä haasteita internet aiheuttaa yritystoiminnalle.

22. Median valta ja vastuu

Medialla tarkoitetaan joukkoviestintää, joka jaetaan painotuotteisiin ja sähköiseen viestintään. Sähköisten viestinten osuus kasvaa koko ajan, mutta silti sanoma- ja aikakauslehdet ovat yhä tärkeitä tiedonvälittäjiä. Tiedonvälityksen globalisaatio mahdollistaa viestinnän yli maantieteellisten ja aikaan sidottujen rajojen. Median tuottamiseen ja kuluttamiseen liittyy eettisiä näkökulmia, eikä siksi ole yhdentekevää, millaista media on. Median käyttäjältä vaaditaan kriittisyyttä: kykyä analysoida mediaa ja sen tuotteita.

Esteetön tiedon saanti

Ihmisen perusoikeuksiin kuuluu esteetön ja totuudellinen tiedonsaanti. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, mitä asioita kuuluu saada tietää. Kenellä on valta päättää ja arvioida, millaista tietoa tarvitaan? Vaikka **sananvapaus** kuuluu kaikille kansalaisille, lasten sananvapautta voidaan rajoittaa kuvaohjelmien osalta alaikäisten suojelemiseksi esimerkiksi väkivaltaan ja pornografiaan liittyen. Suomessa Valtion elokuvatarkastamon asiantuntijat arvioivat ja rajoittavat elokuvien esittämistä lapsille.

Henkilötietoja käsiteltäessä **yksityisyydensuoja** on jokaisen perusoikeus. Tietosuojan ollessa puutteellinen henkilökohtaisia tietoja ja asioita voi joutua vääriin käsiin. Myös tiedon todenperäisyyttä on joskus mahdotonta tarkastaa. Voidaan myös kysyä, onko olemassa tietoa, jota ei kuulu levittää joukkotiedotusvälineissä. Ovatko esimerkiksi huumekasvien kasvatusohjeet sellaista tietoa, jota jokaisen kuuluu halutessaan saada?

Media vaikuttajana

Toimittajat sekä viihdealan ja mainonnan ammattilaiset tuottavat sisältöjä käyttämäämme mediaan. Sillä, joka omistaa median, on suurin vastuu sen sisällöstä. Monissa maissa suuret mediayhtiöt hallitse-

Tiedotusvälineiden kiinnostus jotakin asiaa kohtaan ei aina perustu aiheen yleiseen merkittävyyteen. Valokuvaajat odottavat sairaalasta poistuvia Espanjan prinssi Felipeä ja prinsessa Letiziaa, joilla on mukanaan viikkoa aiemmin syntynyt tyttö, Leonor. Kuinka paljon joukkotiedotusvälineissä on pintajulkisuutta?

vat joukkotiedotusvälineitä, ja niillä on valta päättää median tuottamasta sisällöstä. Kaupallistumista ja yhdenmukaistumista onkin pidetty median kielteisenä puolena.

Median rooli **maailmankuvan rakentajana** on suuri, eikä siksi ole yhdentekevää, millaista sisältöä media tuottaa kuluttajilleen. Joukkotiedotusvälineiden kykyä ja tahtoa välittää puolueetonta ja totuudenmukaista tietoa uutisissa ja asiaohjelmissa on epäilty. Se, miten uutiset valitaan ja muokataan, ei useinkaan näy mediassa. Käyttäjä ei voi aktiivisesti vaikuttaa median sisältöön, mutta hän voi valita, mitä mediaa käyttää tietolähteenään. Vaarana on, että kuluttaja räätälöi itselleen hyvin rajoittuneen ja asenteellisen mediamaailman, jossa tieto on pinnallista ja yksipuolista.

Kirkot ovat olleet kansainvälisissä yhteistyöelimissään huolestuneita joukkoviestinnän omistamisen keskittymisestä harvoille. Ne ovat kantaneet huolta viestinnän sisällöstä, median välittämistä arvoista ja yhteiskunnallisesta vaikutuksesta. On kysytty, yhdistääkö vai erottaako media ihmisiä toisistaan.

Toimittajan ammattietiikka

Toimittajien työ perustuu yhteiskunnassa vallitsevaan sananvapauteen. Toimittajan sananvapautta voidaan myös rajoittaa tai estää, jolloin hänen työnsä ei anneta tulla julkisuuteen. Erityisesti erilaisissa kriisitilanteissa toimittajille voidaan asettaa tarpeettomiakin rajoituksia.

Onko toimittajilla oikeus kirjoittaa tai tuoda esiin mitä tahansa ja millä tavalla tahansa? Tähän kysymykseen vastaa osaltaan toimittajien oma **eettinen ohjeisto**, jonka Suomessa on laatinut Suomen Journalistiliitto. Ohjeissa korostetaan toimittajan ammatillista asemaa, totuudellista tietoa ja yksilön suojaa. Ammatillisen aseman korostaminen tarkoittaa, että toimittaja on vastuussa lukijoilleen, katsojilleen tai kuuntelijoilleen. Hänen oikeutensa ja velvollisuutensa on torjua painostus, jolla pyritään ohjaamaan tai rajoittamaan tiedonvälitystä.

Totuudellisen tiedon välittäminen on toimittajan työn toinen eettinen vaatimus. Toimittajan tulee pyrkiä olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen sekä erottamaan toisistaan dokumentaarinen ja fiktiivinen aineisto. **Yksilön suojan vaatimus** toimittajan työssä tarkoittaa ihmisarvon kunnioittamista. Tällöin esimerkiksi henkilökuvien julkaisemisessa pitää noudattaa varo-

Oikeudenkäynnit ovat Suomessa julkisia, jos ei toisin ole päätetty. Vantaalla käynnistyi vuonna 2008 suuri huumausainekauppaan liittyvä oikeudenkäynti. Osa vastaajista halusi peittää kasvonsa, osa ei sitä tehnyt. Mikä merkitys julkisilla oikeudenkäynneillä on? Leimautuuko vastaaja syylliseksi jo pelkästään julkisuuden takia?

vaisuutta eikä henkilöllisyyttä pidä rikoksia käsiteltäessä paljastaa ennen tuomion langettamista.

Vaikka toimittajilla on selkeät eettiset ohjeensa, se ei takaa sitä, ettei joukkotiedotusvälineissä tapahtuisi myös eettisesti arveluttavia asioita. Toimittajien työskentelytapoja on kritisoitu esimerkiksi kotimaisten kriisien yhteydessä. Keskustelua käydään myös siitä, miten julkisuuden henkilöitä pitäisi kohdella tiedotusvälineissä: mikä heidän elämässään on julkista ja mikä yksityistä. Suomessa **Julkisen sanan neuvosto** (JSN) ottaa tarvittaessa kantaa kantelun perusteella tällaisiin tapauksiin. Se voi antaa tiedotusvälineelle huomautuksen ja arvioida sitä, onko hyvää journalistista tapaa rikottu vai ei. Julkisen sanan neuvoston tehtävä on myös puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta.

Mainonta ja moraali

Mainonta on tuotteiden markkinointia, jonka tavoitteena on edistää myyntiä. Mainontaa kohdistetaan erilaisiin kuluttajaryhmiin ja luodaan mielikuvia siitä, millaisen tuotteen käyttöä tietty elämäntapa edellyttää. Tietyt merkkituotteet viestittävät muille henkilön arvoja ja elämäntyyliä.

Uutistoimisto Reuters välitti vuonna 2007 kuvan, jossa oli venäläinen sukellusvene napajään alla. Kuva paljastui huijaukseksi, kun kemiläinen nuori huomasi ensimmäisenä, että ”sukelluskuva” olikin pätkä Titanic-elokuvasta. 13-vuotias koululainen sai havainnostaan Vuoden juttu -palkinnon.

Kuluttajansuojalainsäädäntö säätelee mainontaa eri joukkotiedotusvälineissä, ja lisäksi on olemassa Mainonnan kansainväliset perussäännöt. Ne ovat vapaaehtoisia ja perustuvat itsesäätelyyn. Säännöt sisältävät eettisiä ohjeita, joita mainonnassa tulisi noudattaa. Mainonnan tulee olla **rehellistä** ja **totuudenmukaista,** eikä se saa heikentää yleisön luottamusta mainontaan. Mainos pitää pystyä erottamaan muusta informaatiosta niin, että kuluttaja voi huomata, milloin häneen yritetään vaikuttaa mainonnan keinoin. **Piilomainonnassa** vastaanottaja ei välttämättä ymmärrä mainosta mainokseksi, koska sen mainosluonne peitetään tietoisesti. Erityisesti lapset ovat vaarassa joutua kohteeksi piilomainonnalle, jota esiintyy esimerkiksi heille suunnatuissa elokuvissa. Mainoksen tulee olla myös yleisesti hyvän tavan mukainen. Keskustelua ovat herättäneet esimerkiksi mainokset, joissa ihmistä näytetään lähes alastomana.

Kirkot mediassa

Monissa Euroopan maissa julkisilla varoilla toimivat yleisradioyhtiöt lähettävät hartaus- ja jumalanpalvelusohjelmia sekä ajankohtaisohjelmia uskonnollisesta elämästä. Tämän lisäksi kirkkojen johtajat ja uskonnolliset vaikuttajat saavat julkisuutta valtakunnallisissa tiedotusvälineissä. Erityisesti Yhdysvalloissa käytetään joukkotiedotusvälineitä, esimerkiksi televisiota, oman sanoman esiintuomiseen. Monilla kirkoilla on myös **omat joukkotiedotusvälineensä**, kuten kristilliset lehdet. Samalla, kun erilaiset uskonnolliset ohjelmat ja sivut televisiossa ja internetissä lisääntyvät, kysytään, onko ihmisen mahdollista kokea pyhän läsnäolo virtuaalisesti.

Suomen luterilaisen kirkon mukaan ei ole olemassa erityistä median etiikkaa, joten kristillisen etiikan perusperiaatteet ovat sovellettavissa myös mediaan. **Kultaisen säännön** soveltaminen joukkoviestintään tarkoittaa sitä, että mediassa työskentelevät ammattilaiset asettuvat viestin vastaanottajan asemaan. Yhtä lailla se merkitsee myös asettumista niiden ihmisten asemaan, joita mediassa käsitellään.

Luterilaisen kirkon viestinnän periaatteita

- Kunnioitetaan jokaisen ihmisen arvoa.
- Kuunnellaan ja kysellään.
- Pyritään vuorovaikutukseen.
- Arvostetaan erilaisuutta rikkautena.
- Rakennetaan yhteyttä.
- Viestitään vastaanottajalähtöisesti.
- Viestitään omasta vakaumuksesta selkeästi ja ymmärrettävästi.
- Otetaan rohkeasti kantaa.
- Ollaan valmiit muuttumaan.
- Ollaan aloitteellisia ja reagoidaan.
- Tiedotetaan avoimesti ja myös ennakkoon.
- Kohdataan ihmiset heidän käyttämissään medioissa.

Tehtävät

1. Selitä käsitteet. Mitä eettisiä ongelmia niihin liittyy?
   a) sananvapaus **b)** yksityisyydensuoja **c)** mainonta.

2. Kristilliset yhteisöt voivat käyttää oman toimintansa viestittämisessä mainontaa. Mitä etuja tai haittoja mainonnan käytöllä on?

3. Olet luterilaisen seurakunnan viestinnästä vastaava toimittaja. Kuulet, että seurakunnan taloudenhoidossa on epäselvyyksiä. Miten toimit kirkon viestinnän periaatteita noudattaen?

4. Luterilaisella kirkolla on oma strategia ”Meidän kirkko, osallisuuden yhteisö” vuoteen 2015 saakka. Etsi asiakirja internetistä ja poimi sen tärkeimmät perusajatukset kirkon viestinnästä.

5. Etsi internetistä Kirkon tiedotuskeskuksen toimittama Sakset ristissä -sivusto. Valitse viimeisimmän kuukauden kirkkoa koskevat jutut tarkasteltavaksi. **a)** Millaisen kuvan lehtijutut antavat kirkosta? **b)** Missä määrin kirkolla itsellään on vaikutusvaltaa uutisoinnin suhteen?

6. Uskonnollisten arvojen perusteella voidaan vastustaa esimerkiksi taiteen ilmaisunvapautta. Pitäisikö taidenäyttelyä järjestävän museon mielestäsi poistaa näyttelystä teos, jota uskonnollinen auktoriteetti, esimerkiksi paavi, on pitänyt sopimattomana? Keksi perusteluja puolesta ja vastaan.

23. Tieteen etiikka

Ihminen on utelias olento; hän haluaa saada selville asioita, erottaa olennaisen epäolennaisesta ja löytää asioiden välille syy-yhteyksiä. Järjestelmällistä uuden tiedon hankintaa kutsutaan tieteeksi. Erityisesti luonnontieteiden kehitys on muuttanut länsimaisen ihmisen käsitystä maailmasta. Tieteen voi katsoa lähestyvän totuutta, tosin totuuden saavuttaminen on työlästä. Tieteellisten teorioiden yksi tunnusmerkki onkin se, että ne voidaan periaatteessa osoittaa epätosiksi. Juuri tämä tieteen piirre erottaa sen epätieteistä eli pseudotieteistä. Epäilyn avulla tieteessä varmistetaan parhaiten tulosten oikeellisuus.

Ihmisrobottien rakentaminen on tekniikan uusia saavutuksia. Erityisesti Japanissa robotit avustavat kotitöissä ja ovat jo osa monen perheen arkea. Miltä tuntuisivat lukion Wanhojen tanssit robotin kanssa?

Tietäminen – hyvä ja paha asia

Raamatun **syntiinlankeemuskertomuksessa** ihminen syö hedelmän hyvän ja pahan tiedon puusta, vaikka Jumala on kieltänyt tämän. Ihminen haluaa kertomuksen mukaan tietää sekä hyvän että pahan eli kaiken ja olla siten Jumalan kaltainen. Tämä ei ole kertomuksen mukaan oikein, koska on vain yksi Jumala, joka on luonut ihmisen. Ihmisen toiminta johtaa siihen, että hänet karkotetaan paratiisista. Siksi ihminen joutuu esimerkiksi ahkeroimaan otsa hiessä saadakseen elantonsa. Jos ihminen uskoo tietävänsä kaiken, hän joutuu Raamatun kertomuksen mukaan lopulta myöntämään tietämisensä rajat ja maksamaan kovan hinnan

luulostaan. Myytti tuo esiin perusky-symykset: Millainen tieto on ihmiselle hyväksi ja onko ihmisen hyvä tietää kaikkea? Tiedon avulla ihminen voi myös tuhota ympäristöään, vaikka hän ymmärtääkin paremmin itseään, toisiaan ja todellisuutta. Tieto luo ihmiselle **kuvan maailmasta**, antaa tavan hahmottaa ympäristöään. Raamattu ei vastusta tietämisen taitoa, mutta kehottaa tiedon vastuulliseen käyttöön.

Tieteen edistyminen on mahdollistanut monia hyviä eettisiä tekoja. Kuvassa intialainen lapsi saa poliorokotteen. Rokotusten ansiosta Keski-Intiassa riehunut maailman pahin polioepidemia on laantumassa.

Tieteen edistysusko

Tiedon avulla ihminen on voinut levittäytyä asuttamaan koko maailman. Tietoon suhtaudutaan usein myönteisesti. Filosofi Francis Bacon on 1600-luvulla todennut, että tiede on uuden tiedon järjestelmällistä löytämistä tukeva pyrkimys. Ajatus pitää sisällään uskon tieteen avulla tapahtuvaan jatkuvaan edistykseen. Valistusajalla 1700-luvulla luotiin **tieteisoptimismin** perusta: ihminen voi periaatteessa joskus tulevaisuudessa **tietää kaiken**. Edistysusko on kokenut suurimmat kolauksensa 1900-luvulla, kun tieteen edistysaskeleet ovat tuottaneet koko ihmiskuntaa uhkaavia tuloksia. Esimerkiksi aseteknologiaa on kehitetty tieteen tuloksia hyödyntäen. Tämän vuoksi on kyseenalaistettu ajatus, että tieteen edistyminen automaattisesti lisäisi ihmisen onnellisuutta.

Kirkkojen suhtautuminen tieteeseen on vaihdellut eri aikoina. Keskiajan katolinen kirkko tuki voimakkaasti skolastiikkaa, jossa teologia ja filosofia yhdistettiin. Uudella ajalla monien luonnontieteen saavutusten on pelätty vaarantavan Raamatun arvovallan. Esimerkiksi evoluutioteoriaan kirkot ottivat aluksi hyvin kielteisen kannan. Nykyään kirkkojen asennoituminen

tieteeseen on muuttunut. Esimerkiksi luterilaisuudessa ajatellaan, että järki on Jumalan luomistyötä ja järjen saavutukset tarpeellisia. Tosin kristinuskon piirissä on monia liikkeitä, joiden mielestä Raamattua on tulkittava kirjaimellisesti. Näissä liikkeissä vastustetaan niitä tieteen tuloksia, jotka eivät sovi Raamatun maailmankuvaan. Yksi vastustettu tieteen tulos on evoluutioteoria.

Tieteen ja tekniikan liitto

Ihminen on käyttänyt tekniikkaa jo tuhansia vuosia. Maanviljelyksen keksiminen 10 000 vuotta sitten mahdollisti kiinteän asutuksen ja omistamisen. Nykyinen tieteen ja tekniikan liitto on vain muutaman sadan vuoden ikäinen. Vaikutus on molemminpuolista: tiede ja tekniikka vaikuttavat toisiinsa. Siksi ei ole tavatonta, että tiedettä arvioidaan tekniikan näkökulmasta. Sellainen tiede, jonka avulla on mahdollista tehdä jotakin, on tämän näkemyksen mukaan hyvää tiedettä. Samalla periaatteella yritykset tukevat niitä tutkimuksia, joista ne hyötyvät. Tutkimuksen rahoittaja saattaa edellyttää, että tutkimus on salainen, koska tiedolla on kaupallista merkitystä yritykselle. Yksi tieteen tuntomerkki on kuitenkin julkisuus. Jos julkisuutta ei ole, tutkimusta on mahdotonta kritisoida. Vasta keskustelun kautta voi syntyä tieteellistä tietoa.

Tieteellisen tiedon piirteet

Tieteellisen tiedon pohjana toimii usein niin sanottu arkitieto, mutta se eroaa tieteellisestä tiedosta siinä, että tieteen on täytettävä tarkat kriteerit. Tieteellisen tiedon on oltava **autonomista, objektiivista, julkista, ymmärrettävää ja itseäänkorjaavaa**. Tieteen etiikan vastaista on siten sellainen tutkimus, jossa jokin tieteellisen tiedon tuntomerkki pyritään ohittamaan. Esimerkiksi jos tutkija sisällyttää tutkimustuloksiinsa omia henkilökohtaisia mielipiteitään, ei tieteen ihanne, objektiivisuus eli puolueettomuus, toteudu. Tieteen etiikan vastaista on myös esittää,

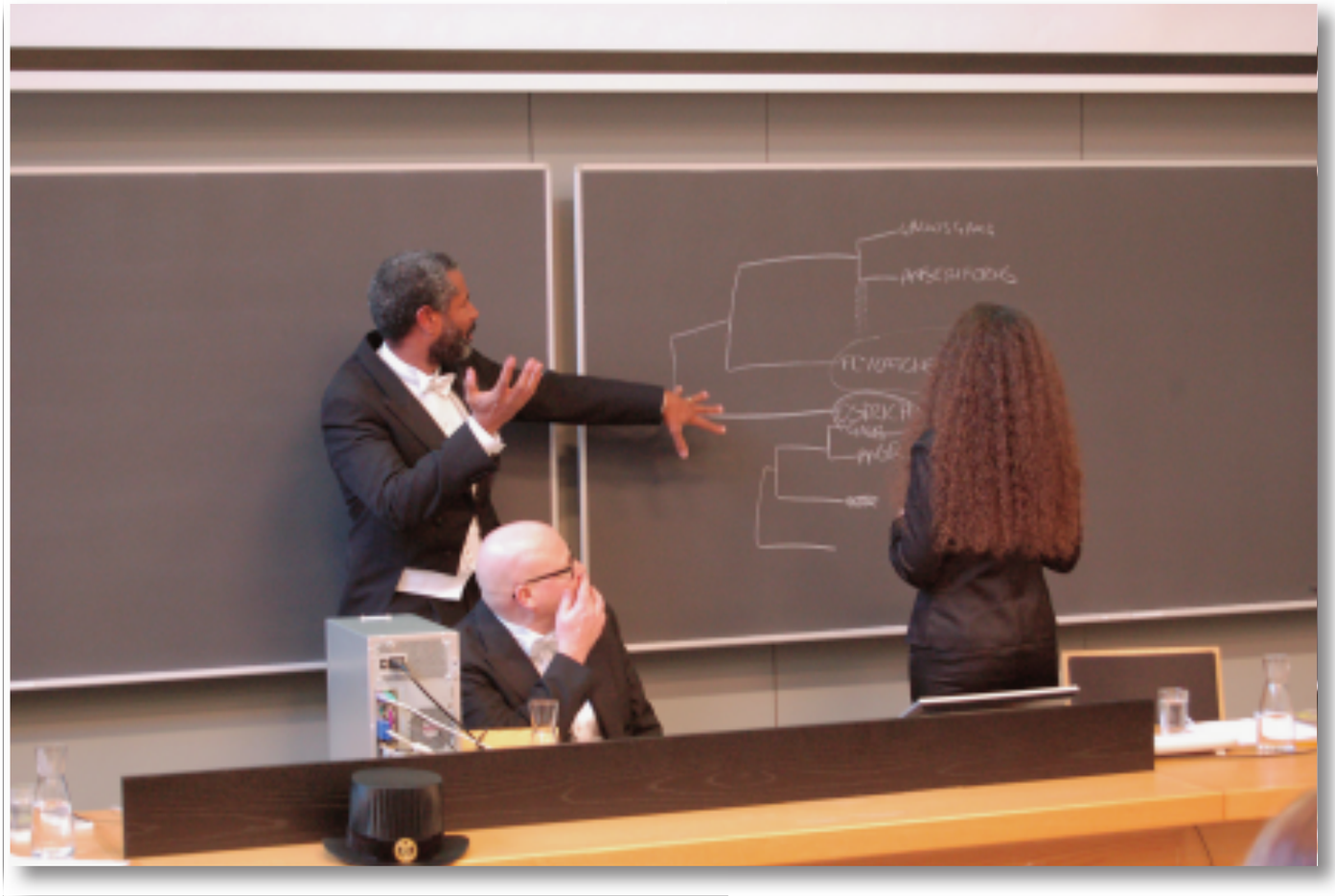

Yksi tieteen keskeisistä tuntomerkeistä on julkisuus. Ylin akateeminen suoritus, tohtorin arvo, saavutetaan julkisen väitöstilaisuuden myötä. Tilaisuudessa väittelijä ja vastaväittäjä analysoivat tutkimuksen tasoa ja tuloksia. Yliopistollisen perinteen mukaan väitöstilaisuudet ovat kaikille avoimia.

että tutkimustulos on lopullinen totuus tutkitusta asiasta. Tieteen tulokset eivät saa nousta omista tai muiden mielipiteistä eivätkä ne saa olla tarkoitushakuisia. Tiede on siten autonomista, itsenäistä.

Tutkimuksen hyödyllisyys

Perustutkimus, jossa tutkitaan ilmiöiden perusluonnetta, voi olla hidasta ja vailla välittömiä käyttötarkoituksia. **Soveltavassa tutkimuksessa** pyritään perustiedon tuotteistamiseen ja kaupallisiin sovelluksiin. Tekniikassa pyritään hyödyntämään sekä perus- että soveltavaa tutkimusta. Lyhyellä tähtäimellä sellaisella tiedolla, jota voidaan soveltaa, on taloudellista merkitystä ja se on siis tässä mielessä hyödyllistä. Keskustelua on käyty siitä, mikä rooli perustutkimuksella tulee olla. Miksi kannattaa tutkia asiaa, jonka hyötyä ei kukaan varsinaisesti tiedä?

Perustutkimuksen hyöty voi kuitenkin olla suuri. Esimerkiksi sähkön käyttöönotto edellytti 1800-luvulla magnetismiin liit-

tyviä oivalluksia. Sähkön ansiosta on puolestaan kehittynyt koko nykyinen teknologiamme. Yksittäisen tutkijan havainnot ovat tuottaneet aikojen kuluessa valtavan hyödyn ihmiskunnalle. Ihmistieteiden hyödyllisyyden kartoittaminen on vaikeaa. Esimerkiksi uskonnon käsitteen määrittelystä on tuskin välitöntä taloudellista hyötyä, vaikka esimerkiksi globaalien yritysten on syytä tuntea uskonnon rooli ihmisten elämässä. Tieteen harjoittaminen kuuluu kulttuuriin, siksi tutkimuksen kaikkinaisen **hyödyn laskeminen** on täysi mahdottomuus.

Tutkimuksen ja sen tulosten etiikkaa

Tutkimuksiin liittyy eettisiä ongelmia. Tutkija saattaa käyttää tutkimuksessaan **kyseenalaisia menetelmiä**. Monet pitävät muun muassa eläinkokeita eettisesti tuomittavina, koska eivät pidä ihmisen etua muiden eläinten etua tärkeämpänä. Tutkijat ovat kuitenkin pitäneet monessa tapauksessa eläinten käyttöä valvotuissa olosuhteissa, joissa eläimille ei aiheuteta tarpeetonta kärsimystä, perusteltuna uusien asioiden selvittämiseksi.

Tutkimuksen rajankäyntiä – bioetiikka

Biotekniikka on tutkimusalue, jossa on tapahtunut suurta edistystä viimeisten vuosikymmenien aikana. Biotekniikka hyödyntää esimerkiksi soluja, solujen osia ja niissä esiintyviä molekyylejä, ja siinä käytetään hyväksi erityisesti esimerkiksi biologiassa, mikrobiologiassa ja biokemiassa tuotettua tietoa. Bioteknistä tutkimusta valvovat Suomessa Biotekniikan neuvottelukunta ja Geenitekniikan lautakunta. Kansainvälisellä ja kansallisella lainsäädännöllä asetetaan rajoja tutkimukselle.

Bioetiikka on etiikan sovellusalue. Sen tehtävänä on tutkia biotekniikkaan liittyviä eettisiä kysymyksiä, joita ovat esimerkiksi geenimuuntelu, kloonaaminen ja geenien kartoittaminen. Onko esimerkiksi oikein tuottaa geenimuunneltuja elintarvikkeita? Pitäisikö kansalaisten geeniperimästä tehdä rekisteri? Olisiko työnantajalla oikeus saada tarvitsemiaan tietoja? Miten geeneihin liittyvää tietoa saa kaupallisesti hyödyntää?

Eettisiä ongelmia liittyy myös alkiontutkimukseen. Alkioista saadaan kantasoluja, joilla on suuri lääketieteellinen merkitys: niiden avulla on mahdollista selvittää erilaisia sairauksia ja etsiä parannuskeinoja. Kantasolututkimuksen vastustajat korostavat puolestaan sitä, että jo alkiot ovat tulevia ihmisiä eikä ihmiseen tule koskaan suhtautua välineellisesti. Bioetiikan tehtävä on selvittää biotekniikan moraalisia rajoja.

Luonnontieteiden alalla uusia tutkimustuloksia saavutetaan nopeasti. Tulosten eettinen pohdinta saattaa seurata vasta viiveellä. Esimerkiksi ihmisen kloonaamiseen liittyy monia vaikeita eettisiä ongelmia. Professori Woo-Suk Hwangin kloonauslaboratoriossa tehdään kokeita 24 tuntia joka päivä.

Eettisesti vielä vaikeampia ovat ihmisillä tehtävät kokeet. Tällaisiin kokeisiin hakeutuminen on periaatteessa vapaaehtoista, mutta uusien lääkkeiden kehittämisessä on käytetty myös kehitysmaissa asuvia koehenkilöitä. He ovat saaneet väliaikaisesti olla mukana lääketieteen kehityksessä, mutta varsinainen hyöty on mennyt teollisuusmaiden ihmisille. Yksi syy valita koehenkilöitä nimenomaan kehitysmaista on ollut raha; kokeiden tekeminen on näissä maissa halvempaa kuin teollisuusmaissa.

Eräs lääketieteelliseen tutkimukseen liittyvä eettinen kysymys koskee **geeniteknologiaa.** Geenitestejä käytetään nykyään esimerkiksi rikollisten tunnistamiseen DNA-analyysin avulla. Sikiötutkimuksilla voidaan selvittää sikiön vammaisuus. Tämän on pelätty johtavan siihen, että vanhempia alettaisiin painostaa aborttiin, mikäli sikiö osoittautuu vammaiseksi. Sikiöseulonnat eivät myöskään ole sataprosenttisen varmoja, jolloin vanhemmille saatetaan aiheuttaa myös tarpeetonta huolta.

Tiedon väärinkäyttö

Tutkimuksen rahoituksen varmistamiseksi tarvitaan taloudellisesti tuottavia ajatuksia ja tuloksia. Yksittäinen tutkija voi toimia väärin esimerkiksi siten, että **kopioi** tai **vääristää tuloksia** omaksi edukseen. Tieteessä kuuluu aina viitata alkuperäiseen lähteeseen, jotta tutkimuksen päättelyketju on toisten arvioitavissa. Tiedeyhteisön itsekontrollilla estetään osaltaan väärinkäytöksiä.

Tiedon väärinkäyttöä voi olla toisinaan vaikea estää. Jos tutkija kehittää esimerkiksi atomimallin, hänen voi olla vaikea ennalta tietää, että tietoa käytetään myöhemmin massiivisessa asevarustelussa. Atomien tuntemus loi aikanaan teollisuuden, joka työllistää suuret määrät ihmisiä rauhanomaisesti, mutta se loi samalla ydinaseiden uhan, jonka kaltaista ihmiskunta ei aiemmin ole kokenut. Etukäteen on vaikea määritellä, mitä saisi tutkia tai mitä ei. **Tiedeyhteisö**, esimerkiksi yliopisto, on tässä mielessä paljon vartijana.

Tehtävät

1. Mitä eettisiä periaatteita tieteellisen tutkimuksen on noudatettava?

2. Keksi perusteluja puolesta ja vastaan väitteelle: "Tärkeintä tieteessä on päämäärä (uuden tiedon hankinta), eivät päämäärän saavuttamiseksi käytetyt keinot."

3. Valitse yksi lukion oppiaine ja pohdi, mitä eettisiä kysymyksiä oppiaineen sisältöihin liittyy.

4. Kertaa luku 10. Arvioi utilitarismin, velvollisuusetiikan ja hyve-etiikan näkökulmista **a)** geenimuuntelua **b)** abortoitujen alkioiden käyttöä. Mikä eettinen teoria soveltuu parhaiten kyseisten ongelmien pohtimiseen?

5. Raamatun Saarnaajan kirjan mukaan tieto lisää tuskaa.
   a) Miten ajatusta voidaan perustella? **b)** Millaisissa tilanteissa tieto lisää tuskaa?
   c) Milloin itse olet ollut sellaisessa tilanteessa?

24. Tekniikka ja etiikka

Länsimaisen ihmisen elämä on syntymästä lähtien yhteydessä tekniikkaan: jo synnytyssalissa on modernit laitteet, joilla seurataan syntyvän lapsen hyvinvointia. Vastasyntynyt punnitaan digitaalivaa'alla ja sukulaisille ilmoitetaan uuden ihmisen olemassaolosta kuvakännykällä. Länsimaissa eletäänkin tällä hetkellä informaatioteknologian aikakautta.

Usko tekniikan voimaan

Tekniikka käsitteenä tarkoittaa teoreettisten tietojen käytännöllistä hyväksikäyttöä. Myönteisesti tekniikkaan suhtautuvien mukaan tekniikka tekee ihmisen elämän helpoksi. Ihmisen ei tarvitse pelätä luontoa, koska tekniikan avulla sitä pystytään hyödyntämään ja hallitsemaan. Tekniikan tuottamat haitat ympäristölle ovat toissijaisia edistykseen verrattuna. Tekniikan käyttö edistää hyvää, koska se tuottaa ihmisille valinnanmahdollisuuksia. Markkinoilla ei esimerkiksi olisi valittavana niin monia automerkkejä ja -malleja, jos autoteollisuus ei olisi pitkälle automatisoitunut. Optimistit korostavat, että tekniikka tyydyttää ihmisen erilaisia tarpeita.

Tuoko tekniikka onnen?

Tutkimusten mukaan eniten teknologiaan luottavat nuoret miehet. Osa ihmisistä ei kuitenkaan luota tekniikkaan hyvinvoinnin ja edistyksen välineenä. Olennaista ei ole valintojen moninaisuus, vaan niiden laatu, vaikutukset ja kulttuurinen merkitys. Epäilijöiden mukaan tekniikan edistys **ei lisää onnellisuutta**, vaikka se helpottaakin elämää. Tästä ovat osoituksena tutkimukset, joiden mukaan kehitysmaiden ihmiset ovat onnel-

Tekniikan ja tieteen kehityksen ansiosta joskus tulevaisuudessa on mahdollista lähteä lomamatkalle avaruuteen. Matkustaminen tosin vaatii rahaa ja tekniikan kehittymistä. Mitä eettisiä kysymyksiä liittyy avaruusmatkailuun?

lisempia kuin teollisuusmaissa asuvat. Tosin tällaisten tutkimusten ongelmana on se, miten onnellisuus määritellään ja miten sitä mitataan. Yhä teknisemmässä maailmassa ihminen vieraantuu helposti luonnosta ja muista ihmisistä.

Tekniikkaan epäillen suhtautuvat ovat myös huolissaan sen aiheuttamista saasteista. Heidän mukaansa tekniikka itse ei korjaa aiheuttamiaan vahinkoja ympäristölle. Teknologian kehitys on siis **ristiriidassa kestävän kehityksen** kanssa; se lisää kulutusta ja luonnon hyväksikäyttöä. Äärimmilleen vietynä epäilijä hylkää tekniikan kokonaan ja kieltäytyy käyttämästä sitä. Hänen mielestään tekniikka ei suinkaan tyydytä ihmisen perimmäisiä tarpeita, vaan luo haaveiden ja toiveiden maailman, jota on mahdotonta toteuttaa. Tekniikassa resursseja monesti kohdennetaan tuhoaviin asioihin, kuten aseteknologiaan sekä tarpeettomiin laitteisiin, niin sanottuihin turhakkeisiin.

Tekniikan arvovapaus?

Kun tekniikkaa tarkastellaan etiikan näkökulmasta, voidaan kysyä, onko tekniikka arvovapaata. Pystyykö itse teknistä välinettä, esimerkiksi puhelinta, arvottamaan hyväksi tai pahaksi vai liittyvätkö eettiset kysymykset vain siihen, miten välinettä käytetään? Teknisten välineiden voidaan katsoa olevan olemukseltaan **arvosidonnaisia** niiden käyttötarkoituksen kautta. Puhelimen tarkoituksena on helpottaa ihmisten välistä yhteydenpitoa. Toinen kysymys on, käytetäänkö välineitä oikein vai väärin, vastoin aiottua tarkoitustaan. Onko esimerkiksi oikein, että puhelinta käytetään paikantamaan henkilön olinpaikka? Kuka määrittelee laitteen aiotun käyttötarkoituksen?

Teknisillä välineillä on lisäksi paljon **ei-aiottuja sivuvaikutuksia**, joita voidaan arvioida eettisesti. Onko esimerkiksi oikein, että markkinoille tuotetaan uusia puhelinmalleja, kun samanaikaisesti vanhoista malleista tulee ongelmajätettä? Teknologiaan epäilevästi suhtautuvat korostavat juuri näitä sivuvaikutuksia.

Tieteen ja tekniikan kehitys on nähty positiivisena asiana. Ihminen käyttää järkeään ja taitojaan luonnon ja ympäristön hallitsemisessa. Nagasakin atomipommitus on järkyttävä muistutus tekniikan ja tieteen etiikan tärkeydestä.

Tekniikka itseisarvona ja välinearvona

Tekniikka nähdään itseisarvona silloin, kun itse **tekniikasta tulee päämäärä**. Tekniikan käyttö voi muodostua itseisarvoksi, jolla ei pyritä mihinkään. Esimerkiksi kodin sisustaminen teknisillä laitteilla, joita ei tarvitse eikä käytä, nostaa itse laitteet itseisarvoksi.

Kun tekniikkaa tarkastellaan välinearvona, mietitään, mitä ominaisuuksia tekniikalla pitää olla, jotta se on arvokas käyttäjälleen. **Tehokkuutta, taloudellisuutta, kauneutta, ympäristöystävällisyyttä** ja **turvallisuutta** on ehdotettu teknisen tuotteen hyviksi ominaisuuksiksi. Tehokkuus näyttää olevan tärkein ominaisuus; jos kamera ei toimi, ei sen ulkonäölläkään ole väliä. Usein teknisten välineiden jatkuvaa kehittämistä perustellaankin tehokkuuden lisääntymisellä. Nykyisin esimerkiksi autojen moottorit toimivat huomattavasti vähemmällä polttoainemäärällä kuin aikaisemmin.

Hakkerietiikka

Alun perin 'hakkeri' tarkoitti henkilöä, joka pitää koodin tekemisestä eli ohjelmoinnista. Koodit ohjaavat laitteiden, esimerkiksi tietokoneiden toimintaa. Hakkereiden tavoitteena on vapauttaa ohjelmistot ylikansallisten yhtiöiden omistuksesta ilmaiseksi jokaisen käyttöön. Heidän mukaansa tällainen tieto kuuluu kaikille eikä ole kenenkään yksityisomaisuutta. Ohjelmistojen vapaus voi tarkoittaa:

1) vapautta käyttää ohjelmistoja
2) vapautta tutkia ohjelmistojen rakennetta ja muuttaa sitä
3) vapautta jakaa ohjelmistojen kopioita naapuriavun nimissä
4) vapautta parantaa ohjelmistoja ja julkistaa parannukset kaikkien halukkaiden hyödyksi.

Hakkerietiikan mukaan tekijänoikeuksista pitäisi luopua ja alkaa käyttää niin sanottua käyttäjänoikeus-käsitettä. Käyttäjänoikeus suojaa käyttäjän ja teoksen oikeutta tulla hyödynnetyksi, mutta edellyttää samalla teoksen tekijän ilmoittamisen. Tekijä ei jää ilman mainetta ja kunniaa, mutta hän jää ilman oikeutta hallita yksin teostaan. Tässä ajattelussa esimerkiksi musiikin ja elokuvien vapaa käyttö olisi oikeutettua. Nykyisin sanaa 'hakkeri' käytetään yleisimmin silloin, kun viitataan tietokonerikollisiin, tietokoneviruksiin ja tietosuojajärjestelmiin tunkeutumiseen.

Tietotekniikkaan liittyy suuri määrä eettisiä kysymyksiä. Mikä on tietokoneen ja tietotekniikan valta yksilön ja yhteisöjen elämässä?

Tieto- ja viestintätekniikan käytön ongelmia

Erilaiset kodinkoneet pyykkikoneista imureihin lisäävät vapaa-aikaa. Samalla kun vapaa-aika on lisääntynyt, moni kokee kuitenkin elävänsä yhä kiihtyvämmässä rytmissä. Matkapuhelimet ja sähköposti ovat esimerkiksi hämärtäneet rajaa vapaa-ajan ja työajan välillä. Työntekijän on monessa ammatissa oltava aina tavoitettavissa, kaksikymmentäneljä tuntia vuorokaudessa.

Tieto- ja viestintätekniikan käytön seurauksia ihmisten elämäntapaan onkin vaikea arvioida. Toisaalta se helpottaa yhteiskunnan ja yksilön toimintaa, toisaalta se voi myös monimutkaistaa sitä. Jos pankkien tietokonejärjestelmä pettää, asiakkaat jäävät ilman palveluja. Yhä kiihtyvämmin teknistyvän maailman ongelmana on, että ihmisten ja yhteiskunnan toimivuus riippuu tekniikan toimivuudesta. Esimerkiksi puolustusvoimien, sairaaloiden, pankkien ja kauppojen toimivuus on kiinni tekniikasta. Tämä johtaa helposti myös **tietoturvariskeihin** ja **sabotaasimahdollisuuksiin**. Tietotekniikan avulla ihmisten elämää voidaan myös seurata ja tarkkailla. Eettisesti on perusteltua kysyä, onko oikein, että matkakorttien käytön avulla ihmisten matka-ajat ja kohteet voidaan määrittää. Tekniikka haastaa kysymään, missä ovat **yksilön vapauden rajat**.

Internet ja etiikka

Nettietiikaksi kutsutaan etiikkaa, joka liittyy tietoverkkojen käyttöön. Toisten sähköpostin lukeminen ja loukkaavat sähköpostit ovat yksi esimerkki nettietiikan kysymyksistä. Internetin **sisällöstä** keskustellaan: lapsipornokuvat, piilomainonta, tietokoneohjelmien laiton jakelu ja kopiointi sekä **tietokonevirusten** ja **roskapostin** levittäminen aiheuttavat paljon vahinkoa sekä yksilöille että koko yhteiskunnalle. Suuren eettisen kysymyksen muodostaa internetistä kopioitu materiaali: saako musiikkia kopioida omaan käyttöön, voiko internetistä imuroida kotitehtävien vastaukset ja ohittaa tekijänoikeudet tieteellisissä tutkimuksissa? Internetin välityksellä muodostetaan myös yhteisöjä, joissa jäsenet lietsovat toisiaan väkivaltaan ja muuhun epäeettiseen toimintaan.

Tieteen ja tekniikan avulla ihmiskunnan on mahdollista kehittää eettisesti kestäviä ja perusteltuja ratkaisuja esimerkiksi energiatuotantoon.

Kristinusko ja tekniikka

Kristinusko on **hyödyntänyt** koko historiansa ajan tekniikkaa. Uusi testamentti kirjoitettiin kreikaksi ja sitä kopioitiin käsin aina 1400-luvulle asti, jolloin kirjapainotaito keksittiin. Reformaattori Martin Luther oli innostunut uudesta tekniikasta. Painotyö oli hänen mukaansa Jumalan suuruuden ilmentymä. Luther sai nähdä myös uuden teknologian varjopuolet, kun hänen töitään painettiin ja myytiin laittomasti.

Radio- ja tv-vastaanotinten kehitys mahdollisti myös uskonnollisten ohjelmien lähettämisen suurille joukoille. Monissa maissa toimii tällä hetkellä omia uskonnollisia radioasemia ja tv-kanavia. Internet on myös kristillisille kirkoille ja liikkeille uusi väline tiedottaa ja esitellä toimintaansa.

Sen lisäksi, että kristityt käyttävät tekniikkaa hyödyksi, nähdään sen kehityksessä myös varjopuolia. Esimerkiksi Suomen luterilaisen kirkon piirissä on työryhmissä pohdittu tekniikan etiikkaa. Kirkko on ollut huolissaan informaatioyhteiskunnan ja -maailman tulevaisuudesta. Se näkee siinä **vaaroja,** mutta myös mahdollisuuksia. Kirkko on nostanut esiin joukon eettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi **oikeudenmukaisuuteen**: ketkä hyötyvät uusista teknologian tuottamista mahdollisuuksista ja kasvaako kuilu rikkaiden teollisuusmaiden ja köyhien kehitysmaiden välillä entisestään? Toisaalta esimerkiksi internetin nähdään tuovan mahdollisuuden osallistua paremmin päätöksentekoon paikallistasolla myös kehitysmaissa.

Tehtävät

1. Onko tekniikka uhka vai mahdollisuus? Perustele vastauksesi.

2. Keksi kolme tekniikan tuottamaa ”turhaketta”. Perustele valintasi arvojen avulla.

3. Pohdi, milloin tekniikasta tulee eettisesti arveluttavaa.

4. Laadi viiden kohdan eettiset säännöt internetin käyttöä varten **a)** kotitehtävien/esitelmien apuna **b)** oman identiteetin suojaamiseen esim. nettigallerioissa **c)** tietokonepelien pelaamiseen.

5. Taloustieteilijät ovat laskeneet, että matkapuhelimien laajeneva käyttö kehitysmaissa kasvattaa samalla maiden taloudellista hyvinvointia BKT:nä mitattuna.

   a) Miten tekniikan ja taloudellisen hyvinvoinnin suhde on selitettävissä?

   b) Voivatko matkapuhelimet lisätä myös muuta kuin taloudellista hyvinvointia?

   c) Millaista arvoa matkapuhelimilla on sinulle/kaveripiirillesi/perheellesi?

Sanasto

adoptio
lapseksi ottaminen

agape
rakkaus, joka ei perustu kohteen ansioon; jumalallinen, uhrautuva rakkaus

alkio
uuden kasvi- tai eläinyksilön varhaiskehityksen vaihe

alkukertomukset
ensimmäisen Mooseksen kirjan alussa olevia kertomuksia, myyttejä, jotka antavat vastauksia elämän peruskysymyksiin

altruismi
epäitsekkyys. Eettinen periaate, jonka mukaan toisen etu asetetaan oman edun edelle.

Amnesty International
ihmisoikeusjärjestö

anarkismi
yhteiskuntafilosofinen ajattelutapa, joka pyrkii vapauteen kaikista yhteiskunnallisista pakotteista, pyrkii valtion ja kaikenlaisen keskusjohtoisuuden lakkauttamiseen

antroposentrinen
ihmiskeskeinen

apokalypsi
jonkin asian paljastuminen, ilmestyskirja

apostolinen traditio
ajatus, jonka mukaan jo ennen Raamatun kokoamista alkoi suullinen ja kirjallinen, sukupolvelta toiselle katkeamatta siirtynyt perinne

armolahja
Pyhän Hengen antama armolahja. Uudessa testamentissa mainitaan armolahjoina esimerkiksi opettaminen, parantaminen ja kielilläpuhuminen.

arvo
asia, jota ihminen tavoittelee sen itsensä tai sen avulla saavutettavan päämäärän vuoksi, etiikan peruskäsite

askeesi
henkistä harjaantumista kieltäytymisen kautta; kieltäytymistä aistinautinnoista henkisen tai hengellisen päämäärän vuoksi. Askeetikko saattaa pidättäytyä ruuasta ja levosta sekä aiheuttaa itselleen fyysistä kärsimystä esim. ruoskimalla.

autonominen
itsemääräävä, omaehtoinen

Caritas-järjestö
katolisen kirkon suurin hyväntekeväisyysjärjestö. Tekee työtä mm. köyhyyden poistamiseksi.

diakoniatyö
rakkaudentyö, palvelutyö: kirkon ja seurakunnan harjoittamaa sosiaalista auttamista

dogmatiikka
tieteenala, joka tutkii uskonnon oppia ja kehitystä

dogmi
yksittäinen opinkohta, joista kirkon oppi eli dogma koostuu. Kirkossa Jumalan ilmoittamaksi uskottu totuus.

dualismi
näkemys, jonka mukaan todellisuuden perusrakenne muodostuu kahdesta yhtä vahvasta voimasta, esimerkiksi jatkuvasta hyvän ja pahan taistelusta

egoismi
itsekkyys. Eettinen teoria, jonka mukaan yksilön oma etu asetetaan muiden edun edelle.

ei-moraalinen
toiminta, joka ei kuulu moraalin piiriin

eksistenssi
olemassaolo

eksistentialismi
filosofian suuntaus, jonka mukaan olemassaolo edeltää olemusta. Eksistentialismin tavoitteena on ihmisen olemassaolon ymmärtäminen.

eksorkismi
pahojen henkien manaaminen ja karkottaminen intensiivisen rukouksen avulla

ekumenia
kristillisten kirkkojen välinen yhteistyö

erityinen ilmoitus
kristinuskon näkemys, jonka mukaan Jumala on ilmoittanut itsensä Raamatussa ja erityisesti Kristuksessa

eros
luova alkuvoima, rakkauden jumala kreikkalaisessa tarustossa, eroottinen rakkaus

esivalta
valtiovalta

esivaltaperiaate
luterilaisen moraaliajattelun näkemys, jonka mukaan valtion ja kunnan pitää pitää huolta siitä, että yhteinen hyvä jaetaan tasapuolisesti kaikille

eskatologia
oppi viimeisistä ajoista ja tapahtumista

etiikka
tieteenala, joka tutkii moraalia ja eettisiä käsitteitä. Moraaliopetusten ja -ajatusten kokonaisuus, esim. katolisen kirkon etiikka.

etnologia
kansatiede, kulttuurin tutkimusta

eutanasia
hyvä kuolema, armokuolema, parantumattomasti sairaan kuoleman jouduttaminen

evankeliumi
ilosanoma, hyvä sanoma

evoluutio
tasainen kehitys, oppi, jonka mukaan luonto kehittyy jatkuvasti ilman ulkopuolista vaikutusta

filia
ystävyys, veljellinen rakkaus

fyysinen
aineellinen, ruumista koskeva

geeniperimä
biologinen perimä

geeniteknologia
menetelmät, joita käytetään perinnöllisyystieteen ja sen sovellutusten yhteydessä esim. perintötekijöiden siirtoon

globaali
maailmanlaajuinen, koko maapallon käsittävä

globaali etiikka
kaikista uskonnoista löytyvä yhteinen eettinen ajattelutapa

globalisaatio
maapalloistuminen, ilmiöiden samanaikainen tapahtuminen eri puolilla maailmaa

helvetti
kristinuskon mukaan paikka tai tila, johon ihminen voi joutua kuoleman jälkeen

hoitotestamentti
henkilön kirjallinen tahdonilmaus omasta hoidostaan, jos hän vakavan sairauden, onnettomuuden tai vanhuuden heikkouden vuoksi menettää oikeustoimikelpoisuutensa

hyve-etiikka
etiikan suuntaus, jonka mukaan moraalisesti arvokas luonteenpiirre tai hyve johtaa hyvään elämään

ideologia
aatemaailma, tietyn aatesuuntauksen oppien kokonaisuus; eroaa uskonnosta siinä, ettei siihen liity tuonpuoleisuutta eikä uskonnollista palvontaa

ihmisoikeudet
jokaiselle ihmiselle kuuluvia luovuttamattomia oikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa

ihmisoikeuksien julistus
julistus, jossa luetellaan kaikille kuuluvia ihmisoikeuksia. Tunnetuin YK:n Ihmisoikeuksien julistus vuodelta 1948.

ihmistieteet
tieteet, jotka tutkivat ihmistä, esim. biologia, historia, psykologia

ilmestyskirjallisuus
kirjallisuus, jossa kerrotaan lopun ajoista

informaatioyhteiskunta
tietoyhteiskunta; yhteiskunta, jossa tiedon tuottamisella, jakelulla ja käyttämisellä on merkittävä rooli

instituutio
sosiaalisen, poliittisen tai uskonnollisen elämän tiettyä muotoa edustava, yleensä pysyvä organisaatio

itseisarvo
asia, jota pidetään tärkeänä sen itsensä vuoksi, esim. totuus

Julkisen sanan neuvosto (JSN)
joukkoviestimien ja toimittajien itsesääntelyelin, tavoitteena edistää hyviä journalistisia tapoja ja puolustaa sananvapautta

kadotus
ks. helvetti

kahden regimentin oppi
luterilaisen kirkon oppi kahdesta hallintavallasta yhteiskunnassa: kirkko huolehtii hengelliseen regimenttiin kuuluvista asioista, maallinen hallitsija maalliseen regimenttiin kuuluvista asioista

kaksivaihekristologia
oppi, jonka mukaan Jeesusta voidaan samalla kertaa tarkastella sekä ihmisenä että Jumalana

kansalaistottelemattomuus
laiton toiminta, jolla pyritään vaikuttamaan esim. yhteiskunnan päätöksentekijöihin tai rakenteisiin

kantasolu
solu, jolla on kyky erilaistua kehon kaikiksi eri solutyypeiksi, esim. aivoissa ja luissa. Erilaistuminen tapahtuu kehityksen alkuvaiheessa.

karismaattinen liike
Pyhän Hengen toimintaa ja armolahjoja korostava liikehdintä, esim. Etelä-Amerikan katolisessa kirkossa ja Pohjois-Amerikan pienissä kristillisissä kirkoissa

katekismus
kristinuskon pääopit esittävä oppikirja

kiirastuli
katolisen kirkon opin mukaan paikka, jonne sielut joutuvat kuoleman jälkeen sovittamaan syntejään ennen kuin ne pääsevät taivaaseen. Keskiajalla uskottiin, että kiirastulessa vietettyä aikaa saattoi lyhentää ostamalla aneita.

kirkkoisät
kirkon ensimmäisten vuosisatojen teologit, jotka vaikuttivat kristillisen opin muotoutumiseen, esim. Augustinus ja Basileios Suuri

kommuunioperiaate
osa luterilaista sosiaaliajattelua, jonka mukaan yhteisö, esim. kunta, on velvollinen huolehtimaan kansalaisista

korotuskristologia
näkemys, jonka mukaan Jumala ikään kuin korotti Jeesuksen Messiaaksi

kosmologia
maailmankaikkeutta koskeva oppi

kunnian teologia
Lutherin kritisoima teologinen näkemys, jossa korostetaan Jumalan rakkauden kohdistuvan pelkästään hyvään; vastakohtana ristin teologia

kuolemansynti
katolisen kirkon oppi, jonka mukaan kuolemansynti rikkoo ihmisen suhteen Jumalaan ja toisiin ihmisiin, esim. ahneus ja kateus

kutsumus
luterilaisen kirkon näkemys, jonka mukaan Jumala kutsuu ihmistä tekemään hyviä tekoja lähimmäisille

kutsumustyö
luterilaisen kirkon mukaan Jumala kutsuu ihmisen tekemään työtä muiden hyväksi; jokainen työ, jossa edistetään toisen hyvää, on kutsumustyötä

Kymmenen käskyä
Vanhasta testamentista löytyvä, kristinuskon etiikan perusperiaatteita kiteyttävä teksti

laki
asianmukaisella tavalla säädetty tai muuten yleisesti hyväksytty normi, jota kaikkien oletetaan noudattavan

lapsityövoima
lapsilla teetetty työ, joka rikkoo lasten ihmisoikeuksia

liturgia
ortodoksisen kirkon jumalanpalvelus, protestanttisissa kirkoissa alttarilla toimitettava jumalanpalveluksen osa

lunastus
kristilliseen pelastusoppiin liittyvä käsite, jonka mukaan Kristus on ristinkuolemalla lunastanut ihmisen synnit

luonnollinen laki
katoliseen ja luterilaiseen etiikkaan liittyvä käsitys, jonka mukaan kaikilla ihmisillä on luonnostaan järki, jonka avulla pystytään ratkaisemaan moraalikysymyksiä

luonnollinen moraalilaki
ks. luonnonoikeusajattelu

luonnonoikeusajattelu
ajattelutapa, jonka mukaan jokaisen ihmisen on mahdollista tietää ja tuntea yleiset moraaliset periaatteet eli erottaa järjellä hyvä ja paha toisistaan

läheisyysperiaate
katoliseen sosiaalietiikkaan liittyvä ajatus, jonka mukaan asiat pitää päättää mahdollisimman lähellä sitä, jota päätökset koskevat

maailmaneetos
eettiset perusperiaatteet, jotka jokainen ihminen kulttuurista ja uskonnosta riippumatta voi hyväksyä, ks. globaalietiikka

maailmankuva
tietoihin perustuva näkemys maailman rakenteesta, sidottu omaan aikaansa ja vallitseviin tietoihin: esim. keskiajan maailmankuvassa maa oli universumin keskus

medikalisaatio
lääketieteellistyminen; lääketiede vaikuttaa yhä laajemmin ihmisten maailmankuvaan ja tapoihin selittää erilaisia ilmiöitä

meditaatio
hiljainen mietiskely

Messias
hepreankielinen voideltua (=kuningasta) tarkoittava sana; nimitys juutalaisten odottamalle pelastajalle. Kristityille Jeesus oli Messias eli Kristus.

messu
varhaiskirkosta periytyvä jumalanpalvelustoimitus, johon kuuluu ehtoollinen

metafyysinen
aistikokemuksen ylittävä

millenialismi
ks. tuhatvuotisoppi

monoteismi
uskonnollinen näkemys, jonka mukaan on olemassa vain yksi jumala

moraali
asia, johon liittyy hyvän ja pahan, oikean ja väärän ulottuvuus, usein sidottu kulttuuriin. Etiikan tutkimuskohde.

moralismi
omien moraalisten periaatteiden näkeminen ainoina oikeina

naturalismi
ajatus, jonka mukaan moraalisten arvojen perusta löytyy luonnosta ja ihmisestä itsestään

normi
sääntö, malli, ohje; normien avulla pyritään arvojen toteuttamiseen

nykyisyyseskatologia
kristillinen näkemys, jonka mukaan eskatologia ei ole vain maailmanloppua koskeva oppi, vaan vaikuttaa jo nyt: uskova on jo pelastettu ja epäuskoinen tuomittu

objektiivinen
havainnoitsijan omista mieltymyksistä ja arvostuksista riippumaton

oikeudenmukaisuus
a) yksilötasolla reiluutta ja tasapuolisuutta **b)** elämän tai Jumalan oikeudenmukaisuus: hyvästä toiminnasta pitäisi seurata hyvää **c)** yhteiskunnan tasolla oikeuksien ja velvollisuuksien tasapuolista jakautumista

oikeutettu sota
kirkkoisä Augustinuksen käsitys: sota on oikeutettua, kun se täyttää tiettyjä kriteerejä: esim. oikeutettu syy, perimmäisenä päämääränä rauhan saavuttaminen jne.

omatunto
ihmisen “sisäinen ääni”, joka kertoo, mikä on oikein ja väärin; kristinuskon mukaan merkki ihmisen yhteydestä Jumalaan

ontologia
oppi olevaisesta: mikä on olevaisen perusluonne

optimismi
positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin

paasto
kieltäytymistä (ylimääräisestä) ruuasta, pyrkimistä yksinkertaisuuteen, esim. katolisessa kirkossa ns. suuri paasto ennen pääsiäistä

paavi
Rooman piispa, katolisen kirkon johtava piispa

pakkovalta
esivallan, kuten oikeuslaitoksen, poliisin ja armeijan, käyttämä valta

panteismi
uskonnollinen näkemys, jonka mukaan jumaluutta on luonnossa kaikkialla, eikä kyse ole persoonallisesta voimasta

paruusia
kristillisessä teologiassa käytetty käsite, joka tarkoittaa Kristuksen toista tulemista maailmaan

pasifismi
rauhanaate

pelastus
uskontojen opetus kuoleman jälkeisestä palkinnon tilasta; voi tarkoittaa ikuista yhteyttä jumalaan tai vapautumista olemassaolosta ja kärsimyksestä

perisynti
kristillisen käsityksen mukaan ihmisessä oleva syntisyys, jonka perusta on syntiinlankeemuksessa

piilomainonta
kaupallisten ilmoitusten ja toimituksellisen aineiston rajan sekoittuminen

piispa
hiippakuntaa johtava pappi

polyteismi
uskonnollinen näkemys, jonka mukaan on olemassa useita eri jumalia, monijumalaisuus

potentiaalinen
mahdollinen

pre-eksistenssi-oppi
ennaltaolemisoppi; käsitys, jonka mukaan Jeesus oli olemassa jo luomisessa Jumalan yhtenä persoonana

priorisointi
asioiden asettamista tärkeysjärjestykseen, esim. terveydenhuollossa: ketä hoidetaan, missä järjestyksessä ja millä keinoin

protestanttiset kirkot
1500-luvun lännen kirkon hajaannuksen pohjalta syntyneiden kirkkojen yhteisnimitys. Nimitys kuvaa vastalauseen esittämistä katolista kirkkoa kohtaan. Reformaation seurauksena syntyneet kirkot: luterilainen, anglikaaninen ja reformoitu kirkko.

pseudotiede
näennäistiede, esim. ala, joka väittää olevansa tieteellinen mutta ei täytä yleisesti hyväksyttyjä tieteen kriteereitä

psyykkinen
ihmisen mieltä koskeva: tunteet, tiedostaminen, älykkyys, persoonallisuus jne.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liike
kansainvälinen avustusjärjestö, jonka tehtävänä on myös valvoa ihmisoikeuksien toteutumista

rakkauden kaksoiskäsky
Raamatusta löytyvä käsky, jonka mukaan ihmisen tulee rakastaa Jumalaa enemmän kuin mitään muuta ja lähimmäistä niinkuin itseään

reformaatio
uskonpuhdistus, uudelleen muotoilu; katolisen kirkon epäkohtien arvostelu 1500-luvun alussa. Uudistusvaatimuksista kehittyivät mm. protestanttiset kirkot.

rekisteröity parisuhde
samaa sukupuolta olevien välillä solmittu juridisesti määritelty parisuhde

rippi
katolisen ja ortodoksisen kirkon sakramentti, yksi seitsemästä; pitää sisällään synnintunnustuksen, synninpäästön ja hyvitystyöt

ristin teologia
Lutherin teologinen näkemys, jossa korostetaan Jumalan rakkauden kohdistumista pahaan, syntiseen ihmiseen

ristinmerkki
ele, jolla kristitty voi siunata itsensä, yksinkertainen rukous

rukous
kristinuskossa ihmisen vuoropuhelu Jumalan kanssa, yleisemmin uskonnollisen hartaudenharjoituksen osa

sabotaasi
vahingonteko, usein poliittisista tai sotilaallisista tarkoitusperistä nouseva

sairaan voitelu
vakavasti sairaan ihmisen saama voitelu, johon liittyy rukous sairaan puolesta; sakramentti katolisessa ja mysteeri ortodoksisessa kirkossa

sanan liturgia
Raamatun tekstien lukemista ja selittämistä jumalanpalveluksessa

sananvapaus
oikeus mielipiteen ilmaisuun, ihmisoikeus

sanktio
teosta laissa määrätty seuraus, rangaistus

seksuaalisuus
sukupuolisuus **a)** biologisessa mielessä sukupuoleen liittyvä ominaisuus **b)** psyykkisessä mielessä ihmisen oma kokemus kehostaan ja seksuaalisista

mieltymyksistään **c)** sosiaalisesti määritelty ja kontrolloitu asia

seurakunta
a) uskovien yhteisö **b)** kirkon paikallisyhteisö

seurausetiikka
teoria, jonka mukaan teon hyvyys ja pahuus määritellään sen seurausten perusteella

sielu
kristillisen käsityksen mukaan ihmisessä oleva ikuinen, tietoinen taso, joka voi olla yhteydessä Jumalaan

sikiö
elävä alkio, joka on kiinnittynyt naisen elimistöön

solidaarisuusperiaate
katolisessa kirkossa vallalla oleva yhteisvastuullisuuden periaate: yhteiskunnan vahvimpien jäsenten on huolehdittava heikommista

sovitus
alunperin juutalaiseen uhriajatukseen liittynyt käsitys pahojen tekojen sovittamisesta uhraamalla, mistä kehittyi kristillinen oppi siitä, että Jeesuksen uhrikuolema sovitti kaikkien ihmisten synnit

spiritualiteetti
henkisyys, henkisten arvojen tärkeänä pitäminen; henkiset arvot voivat pitää sisällään myös hengellisiä arvoja

subjekti
toimija

subsidiariteettiperiaate
ks. läheisyysperiaate

supernaturalismi
moraalin perusta on Jumalassa, ei luonnossa tai ihmisessä

synti
kristillinen käsite niistä teoista, jotka ovat uskonnollisesti väärin ja erottavat ihmistä Jumalasta

taivas
kristillinen käsitys siitä, minne uskovat maailman lopulla pääsevät; Jumalan rakkauden läsnäoloa

tekosynti
yksittäinen teko, joka on vastoin kristinuskon periaatteita ja erottaa ihmisen Jumalasta; taustalla perisynti

teleologia
päämäärän merkitystä korostava filosofinen malli

teodikean ongelma
kärsimyksen ongelma, kysymys siitä, miksi maailmassa on kärsimystä, jos Jumala on kaikkivoiva, hyvä ja oikeudenmukainen

tieteisoptimismi
ajatus, jonka mukaan tieteen avulla voidaan ratkaista ihmiskuntaa vaivaavat ongelmat

tomismi
katolisen kirkon keskiaikaisesta teologiasta käytetty nimitys, joka tulee Tuomas Akvinolaisesta. Hän kirjoitti katolisen kirkon opin yleisesityksen Summa Theologiae.

transsendenssi
tuonpuoleisuus, näkymätön todellisuus

triniteettioppi
kolminaisuusoppi, jossa määritellään salatuksi kutsutun Jumalan olemus. Jumala on ilmaissut itsensä kirkon mukaan Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä.

tuhatvuotisoppi
Oppi, jonka mukaan Saatana sidotaan maailman loppuvaiheissa tuhanneksi vuodeksi, jona aikana pyhät hallitsevat maailmaa. Tämän jälkeen paha valtaa maailman ja pyhät pääsevät taivaaseen. Opin perusta on Johanneksen ilmestyksessä.

utilitarismi
seurauseettinen malli, jonka mukaan teko on oikein, kun se tuottaa mahdollisimman paljon hyötyä mahdollisimman monelle

vaihtoehtohoidot
hoitomuodot, joiden tehokkuutta ei ole lääketieteellisesti todistettu

vammaisuus
toiminnallinen käsite, vammaisen toimintakyky on jollain osin rajoittunut

vanhurskauttaminen
Jumalalle kelpaaminen: käsite, joka määrittelee ihmisen pelastumisen ehtoja

velvollisuusetiikka
Immanuel Kantin eettinen käsitys, jonka mukaan teko on oikein, jos tekijä noudattaa velvollisuuksia

viimeinen tuomio
kristillisen opin mukaan maailmanlopussa tapahtuva tuomio, jolloin niin elävät kuin kuolleetkin tuomitaan joko taivaaseen tai kadotukseen

voluntarismi
tahtoa filosofisesti tai psykologisesti korostava ajattelutapa

Vuorisaarna
Jeesuksen puheista koottu kokonaisuus, Matt. 5–7; sisältää mm. Isä meidän -rukouksen ja kultaisen säännön

välinearvo
asia, joka on ihmiselle arvokas siksi, että sillä voi saavuttaa jotakin muuta

yksityisyydensuoja
yksittäisen ihmisen oikeus päättää, mitä hänestä esim. mediassa kerrotaan

yleinen ilmoitus
ihmisen päättely Jumalasta. Perustuu luonnon, historian tai omantunnon toimintaan.

Hakemisto

A
AA-liike 114
abortti 105
adoptointi 107
agape 82, 84
Ahtisaari, Martti 166
aktiivinen eutanasia 107
alastomuus 119
alkio 187
alkukertomus 26
Amnesty International 98
anarkismi 167
Anselm Canterburylainen 20
anteeksiantamus 82
Anti-Kristus 23
antroposentrinen 26, 144
apokalyptiikka 46
apokalyptinen kirjallisuus 42
apostolinen traditio 14
apostolinen uskontunnustus 12
Aristoteles 75, 78
arvokas kuolema 108
armo 39
armoistuin 22
arvo 51, 74
arvostus 74
Augustinus 39, 53, 164
avioero 115
avioliitto 112
avoliitto 112

B
Bacon, Francis 184
bioetiikka 187
biosentrinen 144
bi-seksuaalisuus 122

C
Calvin, Jean 138
Kymmenen käskyä 83

D
diakoniatyö 109, 154
dogmatiikka 10
dogmi 10

E
ehkäisymenetelmä 104
ehtoollinen 38
ei-moraalinen 74
ekologinen elämäntapa 144
ekoteologia 148
eksistentialismi 52
elintasosairaus 133
elämänkatsomus 50
enkeli 19
ennaltaolemisoppi 21
erityinen ilmoitus 14, 18
eros 84
esivaltaperiaate 155
eskatologia 42
essentia 52
etiikka 72
etnologinen todistus 24
eutanasia 107

F
filia 84
filosofinen etiikka 78
Franciscus Assisilainen 149

G
geenitekniikka 187
geeniteknologia 188

K
Kant, Immanuel 76
Katekismus 83
kokemusarvo 75
kristillinen maailmankatsomus 10
kultainen sääntö 83

H
hakkerietiikka 193
harhaoppi 11
hartaudenharjoitus 62
hedelmällisyyshoito 107
Heidegger, Martin 52
helluntaiherätys 22
helvetti 45, 47
heteroseksuaalisuus 122
homoseksuaalisuus 122, 123
huliganismi 167
humanitaarinen oikeus 98
hyve-eettinen ajattelu 87
hyve-etiikka 78
hyvinvointiyhteiskunta 156

I
ihanne 74
ihmeparantuminen 130
ihmiskauppa 122
ihmissuhteet 111–117
ilmasto-ohjelma 150
ilmestyskirjallisuus 46
ihmiskuva 26
ihmisoikeudet 94–101
ihmisoikeusjulistus 95
ilmastonmuutos 146
iloinen vaihtokauppa 39
informaatio-teknologia 190
inkarnoituminen 37
insesti 122
internet 194
irtisanominen 139
itseisarvo 74
itsemurha 108
itserakkaus 35
itsetyydytys 120

J
Jeesus 32, 35, 36, 44
Jeesuksen toinen tuleminen 44
Jehovan todistajat 12
Job 56
Julkisen sanan neuvosto 179
jumalakuva 20
Jumalan kuva 94
jumalakäsitys 18
jumalatodistus 24

K
kadotus 45
kaksi luontoa 36
kaksi regimenttiä 154
kansainvälinen yritys 134
kansalaisjärjestötyö 97
kansalaisoikeus 96
kansalais-tottelemattomuus 158
Kant, Immanuel 80
kalendaaririitti 68
karismaattinen kristillisyys 22
kaste 38
Katekismus 21
katolinen sosiaaliajattelu 152
katolisen kirkon perinne 86
Kierkegaard, Søren 52
kiirastuli 60
kiirastulioppi 60
King, Martin Luther 94
kirkolliskokous 11
kolminaisuusoppi 20
korotuskristologia 37
kristologia 37
Kristus 35, 36
Kristus-ikoni 37
kultainen sääntö 157, 181
kunnian teologia 84
kuolema 56–61
kuolemansynti 36
kuolonuni 60
kutsumus 91
kutsumusajattelu 155
kutsumustyö 137
kärsimys 56–61
käärme 29

L
lapsettomuus 107
lapsityövoima 140
Leibniz, Gottfried 58
liiketalouden etiikka 171
liturgiset värit 65
Lucifer 23
luomiskertomus 26, 31, 137, 147
luonnollinen laki 87
luonnollinen paha 58
luonnollisen moraalilain perinne 86
luonnonoikeusajattelu 81, 94
luterilainen sosiaaliajattelu 154
Luther, Martin 39, 53, 84, 138
läheisyysperiaate 153
lähimmäisenrakkaus 31

M
Maailmaneetoksen julistus 157

maailmanloppu 44
maanpuolustus-
velvollisuus 161
mainonta 179
media 177
medikalisaatio 126
meditaatio 64
messiasodotus 42
messu 65
metafyysinen paha 58
moraali 72
moraalinen kannanotto 90
moraalinen paha 58
moraalinen todistus 24
moralismi 74
Myöhempien aikojen
pyhien Jeesuksen
Kristuksen kirkko 12

N naispappeus 15
normi 75
nykyisyysekatologia 44

O oikeudenmukaisuus
98, 196
oikeutettu sota 164
omatunto 80, 89
onnellisuus 78, 135
ontologinen todistus 24
oppihistoria 10
optiojärjestelmä 170
ortodoksisen kirkon
etiikka 88

P paasto 64
Paavali 29, 39, 120
pahuus 31
paruusia 44
passiivinen eutanasia 107
pedofilia 122
pelastus 45
pelastuskäsitys 34
pelastussuunnitelma 37
pelurin todistus 24
perhesuunnittelu 104
perheterapia 116
perheväkivalta 115
perisynti 35
perheyritys 169
Perkele 23
perusarvo 74
perushyve 68
perustutkimus 186
piilomainonta 180
Platon 74
poliittinen oikeus 96
pornografia 121
potilaan
itsemääräämisoikeus 131
pre-eksistenssioppi 21
priorisointi 131
prostituutio 121, 122
Punainen Puolikuu 99
Punainen Risti 99

R rakkauden
kaksoiskäsky 84
rakkaus 82, 112
reformoitu käsitys 91
Reilu kauppa 173
rekisteröity parisuhde 113
retriitti 65
rippi 66
risti 15
ristinmerkki 64
ristin teologia 84
roskaposti 194
rukous 63
rukousnauha 62

S Saatana 23
saattohoito 108
sairaanvoitelu 129
sairaus 126
sakramentti 22, 38, 65
sananvapaus 176
sanktio 75
Sartre, Jean-Paul 52
sateenkaariperhe 114
seksi 120
seksuaalietiikka 118–125
seksuaalisuus 27, 118, 120
seurakunta 62
seurausetiikka 78
seurustelu 111
sijaiskärsimys 40
siirtymäriitti 66
siviilipalvelu 161
sivistyksellinen oikeus 97
solidaarisuusperiaate 153
sosiaalietiikka 100
sosiaalinen eutanasia 107
sosiaalinen oikeus 97
sota 160
soveltava tutkimus 186
sovitusoppi 40
sovitusuhri 40
spesismi 145
spiritualiteetti 51
supernaturalismi 81
suuryritys 170
synti 31, 35
syntiinlankeemus-
kertomus 183

T taivas 45
taloudellinen oikeus 97
talouden globalisaatio 172
tasasivuinen kolmio 24
tekniikka 192
teknologia 190
tekosynti 35
teodikea-ongelma 57
teologinen etiikka 80
Tertullianus 20
terrorismi 166
terveys 126
tiedeyhteisö 189
tieteellinen tieto 185
tieteisoptimismi 184
tietokonevirus 194
tietotekniikka 194
tietoturvariski 194
tilanhoitaja-etiikka 148
tomismi 86
totaalikieltäytyminen 161
totaalinen kuolema 60
traditio 14
tuhatvuotisoppi 44
Tuomas Akvinolainen 86
tuonpuoleinen 22
turhake 191
työ 134–141
työsuhde 135
työttömyys 139
työuupumus 136

U urheilu 132
uskoneettinen perinne 86
utilitarismi 76
uusperhe 114

V vaihtoehtohoito 130
vammaisuus 127
vanhurskauttaminen
vapaa tahto 59, 88
velvollisuusetiikka 79
viestintätekniikka 194
viimeinen tuomio 44
voluntarismi 82
Vuorisaarna 120, 152
väkivalta 121
välinearvo 74

Y ydinperhe 114
Yhdistyneet
kansakunnat 95
yhteiskunnallinen
vastuu 171
yhteistoiminta-
neuvottelut 139
yksinhuoltaja 114
yksityisyydensuoja 176
yleinen ilmoitus 14
ympäristökriisi 145
ympäristökysymys 144
yritysetiikka 174

Ä äiti Teresa 54

Valokuvalähteet

8–9 Michael S. Yamashita / Corbis / Suomen Kuvapalvelu

10 Lauri Hänninen

11 Lefteris Pitarakis / AP Photo / Lehtikuva

13 Katri Hanki

15 Eveliina Mustonen / WSOY/OM

19 Jan Kaila

20 © 2005. Photo Ann Ronan/HIP/Scala, Florence

22 Katri Hanki

24 Tapani Romppainen

27 © 2007. Photo Scala, Florence

28 Elena Hopsu

29 Seppo Hilpo

30 © 1990. Photo Scala, Florence

34 © 1990. Photo Scala, Florence – courtesy of the Ministero Beni e Att. Culturali

36 New Line Productions / FS Film Oy

37 The Bridgeman Art Library / Suomen Kuvapalvelu

38 Tapani Romppainen

39 Sayyid Azim / AP Photo / Lehtikuva

40 The Bridgeman Art Library / Suomen Kuvapalvelu

43 © 1990. Photo Scala, Florence

45 C.T.K. / Gamma / Suomen Kuvapalvelu

46 Topfoto / Lehtikuva

48–49 Dijbril Sy / MVPhotos

50–51 © Museum of Fine Arts, Boston. All rights reserved.

52 akg-images

53 Valtion taidemuseo. Kuvataiteen keskusarkisto / Petri Virtanen

56 Tapani Romppainen

57 Turun taidemuseo, Seppo Hilpo

58 Oliviero Toscani / Reuters / Lehtikuva

59 Kati Koivikko

60 Juha Sinisalo / Lehtikuva

62 Kati Koivikko

63 Markku Mattila

65 Tapani Romppainen

67 Tapani Romppainen

68 Tapani Romppainen

70–71 Mimi Mollica / Corbis / Suomen Kuvapalvelu

72 Lehtikuva

73 Reuter / Lehtikuva

75 Everett / Lehtikuva

79 Vincent Laforet /Polaris Images / MVPhotos

80 akg-images (ylh.), Milla Paloniemi (alh.)

81 Str / Lehtikuva

82 Antti Aimo-Koivisto / Lehtikuva

87 akg-images

89 MVphotos

90 Kati Koivikko

91 Igor Zotin / Itar-Tass / MVPhotos

94 AFP / Lehtikuva

96 AFP / Lehtikuva

97 Topfoto / Lehtikuva

99 AFP / Lehtikuva

100 AP / Lehtikuva

102–103 Jenni-Justiina Niemi

105 Science Photo Library / Suomen Kuvapalvelu

106 Annu Wilenius

107 C. Cordelia Molloy / Science Photo Library / Suomen Kuvapalvelu

109 Antti Aimo-Koivisto / Lehtikuva

111 Turun taidemuseo, Vesa Aaltonen

112 Riku Isohella / Lehtikuva

115 Väkivallasta sovintoon-hanke, Suomen evankelisluterilainen kirkko

116 Aarni Korpela

119 Daniele Mattioli / MVPhotos

121 Jani Leinonen

122 © Anne-Mari Ahonen, Naisasialiitto Unionin ihmiskaupan vastainen kampanja 2005

123 Str / Lehtikuva

127 Polaris Images / MVPhotos

129 Kati Koivikko

130 AP / Lehtikuva

132 Imago Sport / MVPhotos

134 AFP / Lehtikuva

135 AFP / Lehtikuva

136 Ville Männikkö

139 Olli Häkämies

140 AFP / Lehtikuva

142–143 All Over Press / Epa Photo

145 Sari Poijärvi

146 Grub Street Publishing Ltd

148 C. Klaus Guldbrandsen / Science Photo Library / Suomen Kuvapalvelu

149 Markku Ulander / Lehtikuva

153 Peter Ginter / Bilderberg / Suomen Kuvapalvelu

154 Imago Stock / MVPhotos

156 Jussi Nukari / Lehtikuva

158 Julia Vuori, Vuosituhattavoitteet-kampanja, Suomen ulkoministeriö

160 Kimmo Räisänen

162 Reuters / Lehtikuva

163 Mary Evans Picture Library 2008 / MVPhotos

165 Steward Innes / Zuma Press / MVPhotos

166 AP / Lehtikuva

167 AP / Lehtikuva

169 Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

170 Imaginechina / MVPhotos

174 Antti Aimo-Koivisto / Lehtikuva

177 Queen International / Lehtikuva

178 Antti Aimo-Koivisto / Lehtikuva

179 Tekstikuva Oy

180 Str /Lehtikuva

183 MVPhotos

184 Reuters / Lehtikuva

186 Riitta Koivikko

188 Aventurier Patrick / Gamma / Suomen Kuvapalvelu

191 MVPhotos

192 AP / Lehtikuva

193 Images.com / Corbis / Suomen Kuvapalvelu

195 Fancy / Veer / Corbis / Suomen Kuvapalvelu

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

1. artikla.

Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.

2. artikla.

Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.

Mitään erotusta ei myöskään pidä tehdä sen maan tai alueen valtiollisen, hallinnollisen tai kansainvälisen aseman perusteella, johon henkilö kuuluu, olipa tämä alue itsenäinen, huoltohallinnossa, itsehallintoa vailla tai täysivaltaisuudeltaan minkä tahansa muun rajoituksen alainen.

3. artikla.

Kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

4. artikla.

Ketään ei saa pitää orjana tai orjuutettuna, kaikki orjuuden ja orjakaupan muodot on kiellettävä.

5. artikla.

Ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julmasti, epäinhimillisesti tai alentavasti.

6. artikla.

Jokaisella ihmisellä on kaikkialla oikeus siihen, että hänet henkilönä tunnustetaan lain edessä.

7. artikla.

Kaikki ovat tasavertaisia lain edessä ja oikeutetut erotuksetta yhtäläiseen lain suojaan. Kaikilla on oikeus tasavertaiseen lain suojaan tätä julistusta loukkaavaa syrjintää vastaan sekä kaikkea sellaiseen syrjintään tähtäävää yllytystä vastaan.

8. artikla.

Jokaisella on oikeus tehokkaaseen hyvitykseen asianomaisessa kansallisessa tuomioistuimessa häneen kohdistuneista teoista, jotka loukkaavat hänelle valtiosäännöllä tai lailla turvattuja perusoikeuksia.

9. artikla.

Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää, vangita tai ajaa maanpakoon.

10. artikla.

Jokaisella on täysin tasa-arvoisesti oikeus siihen, että häntä oikeudenmukaisesti ja julkisesti kuullaan riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan määrättäessä tai häntä vastaan nostettua rikossyytettä selvitettäessä.

11. artikla.

1. Jokaisen rikollisesta teosta syytteessä olevan henkilön edellytetään olevan syytön siihen asti kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todistettu julkisessa oikeudenkäynnissä, jossa hänelle turvataan kaikki hänen puolustustaan varten tarpeelliset takeet.

2. Ketään ei pidä tuomita rangaistavaksi teoista tai laiminlyönneistä, jotka eivät kansallisen tai kansainvälisen oikeuden mukaan olleet rikollisia tekohetkellä. Myöskään ei pidä tuomita ankarampaan rangaistukseen, kuin mikä oli sovellettavissa rangaistavan teon suoritushetkellä.

12. artikla.

Älköön mielivaltaisesti puututtako kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon älköönkä loukattako kenenkään kunniaa ja mainetta. Jokaisella on oikeus lain suojaan sellaista puuttumista tai loukkausta vastaan.

13. artikla.

1. Jokaisella on oikeus liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkansa kunkin valtion sisällä.

2. Jokaisella on oikeus lähteä maasta, myös omasta maastaan, ja palata maahansa.

14. artikla.

1. Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa.

2. Tähän oikeuteen ei voida vedota, kun on kysymys tosi epäpoliittisista rikoksista johtuvista syytteistä tai teoista, jotka ovat vastoin Yhdistyneiden kansakuntien periaatteita ja päämääriä.

15. artikla.

1. Jokaisella on oikeus kansalaisuuteen.

2. Keltään ei saa mielivaltaisesti riistää kansalaisuutta eikä evätä oikeutta kansalaisuuden vaihtamiseen.

16. artikla.

1. Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen.

2. Avioliiton solmiminen tapahtukoon vain tulevien aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta.

3. Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.

17. artikla.

1. Jokaisella on oikeus omistaa omaisuutta yksin tai yhdessä toisten kanssa.

2. Keltään älköön mielivaltaisesti riistettäkö hänen omaisuuttaan.

18. artikla.

Jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vapauden uskonnon tai vakaumuksen julistamiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamalla sekä harjoittamalla hartautta ja uskonnollisia menoja.